

ΔΗΜΟΣΙΟΝ

Δημόσιο Κ... ..

αριθμ. ενδ. αριθμ.

ΑΠΕΛ

1871

ΑΠΕΛ

2

Αριθμός. 111. υ' 121.

Γεωργιος Λαζαριου

Αδελφ. 29 1885

Γεωργιος Χ. Νικολαου

Κληρικ. Αδελφ.

Γεωργιος Χ. Νικολαου.

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Κεντρική Ιστορική Βιβλιοθήκη Σάμου

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ΠΑΛΑΙΟΝΗΡΗ

Συγγραφέστα παρὰ τοῦ Κ. Γ. ΠΡΒΙΝΓ.

Μεταφρασθεῖσα δὲ ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ

ΥΠΟ

Σ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ

Πρὸς χρῆσιν τῆς Νεολαίας.

Μετατυπώθη χάριν τῆς Ἰωνικῆς Νεολαίας

ΥΠΟ Α. Ζ.

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΝ ΕΚΔΟΣΙΝ.

ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ

Ἐκ τῆς Τυπογραφίας Ἰωσήφ Μάγγητος.

1846.

Δημόσια Κεντρικὴ Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη Σάμου

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Δημόσια Κεντρική Ιστορική Βιβλιοθήκη Σάμου

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ

Ἡ Διδακχλία τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ καὶ ἐκδοθεῖσα κατὰ τὸ 1831 παρὰ τοῦ Κυρίου Σπυρίδωνος Ἀντωνιάδου ἐφέλιπεν ἤδη πρὸ πολλῶν ἐτῶν. Ἡ γινομένη πανταχόθεν ζήτησις τοῦ βιβλίου τούτου, καὶ ἡ ὁμολογουμένη χρησιμότης αὐτοῦ, καὶ προσέτι ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ συνπαύρη μετὴν ἐν κοινῇ χρήσει σήμερον διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, (διότι ὁ συγγραφεὺς παραπέμπει εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν πρὸς ἐξηγήσειν πολλῶν ἀντικειμένων τῆς Ἱστορίας), παρεκίνησαν τὸν μεταφραστὴν νὰ λάβῃ ἀπὸ χειρὸς τὴν προκειμένην ἀρχαιολογίαν, καὶ τὸ μὲν λεκτικὸν αὐτῆς νὰ διορθώσῃ ἀναλόγως τῆς ἀπὸ τοῦ 1831 μέχρι σήμερον προόδου τῆς γλώσσης, πολλὰς δὲ προσθήκας καὶ διασαφῆσεις νὰ ἐπιπένηκῃ (ἐπειδὴ ὡς ἐκ τῆς μεγάλης συντομίας τοῦ καθίστατο εἰς τινὰ μέρη ἀσαφές καὶ πολὺ ξηρὸν,) ἔχων ὡς πρὸς τοῦτο ὄρηγόν τὴν ἀρχαιολογίαν τοῦ Ἀγγέλου Ῥομπινσῶνος, ἀπὸ τὴν ὁποίαν, φαίνεται, ὅτι εἶναι ἐρανισμένη ἡ διδασκαλία αὕτη τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας· ἀλλ' ἐπεὶ τούτου προσέθεσε καὶ δλόκληρον τὸ μέρος τὸ πραγματευόμενον περὶ πένθους, καὶ τὸ κεφάλαιον δ' τοῦ πέμπτου βιβλίου περὶ νομισμάτων, σταθμῶν καὶ μέτρων, μήκους καὶ χωρητικότητος, τὸ ὁποῖον ἐθεώρησε πολὺ ἀναγκαῖον, ἐρανισθεὶς αὐτὸ ἀπὸ τὸν Ῥόμπινσον, καὶ ἀπὸ τὸ κλασικὸν λεξικὸν τοῦ Λαμπριέρου.

Ἐπί πᾶσι τούτοις ὁ μεταφραστὴς ἐνόμιζεν ἀναγκαῖον νὰ προσθήσῃ εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου καὶ λεξικὸν ἑλιων τῶν δυσκόλων λέξεων, καθ' ἣν σημασίαν ἔχουν εἰς τὸ βιβλίον, πρὸς ἐντελῆ κατάληψιν αὐτῶν, καὶ πρὸς εὐκολίαν τῶν μαθητῶν.

Ἡ Ἀρχαιολογία αὕτη διηρημένη εἰς πέντε βιβλία περιγράφει εἰς μὲν τὸ πρῶτον καὶ δευτέρον τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Σπάρτην, καὶ τὰ πολιτικὰ συστήματα τῶν δύο τούτων ἀντιζήλων πολιτειῶν, τὰ ὅποια ἠκολούθουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες· τὸ βιβλίον τρίτον ὁμιλεῖ περὶ θρησκείας· τὸ τέταρτον περὶ ναυτικῶν καὶ στρατιωτικῶν πραγμάτων, καὶ τὸ πέμπτον περὶ ἰδιωτικῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων, καὶ προσέτι περὶ νομισμάτων, μέτρων καὶ σταθμῶν. Ἡ ὕλη αὕτη εἶναι διατεταγμένη πολλὰ εὐμεθόδως, καὶ ἐκτεθειμένη μὲ μεγάλην σαφήνειαν, ὥστε ἀναγινώσκων τις μετὰ προσοχῆς τὸ βιβλίον τοῦτο ἤμπορεῖ νὰ μάθῃ ὅλα τὰ οὐσιώδη πράγματα τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας, τὰ ὅποια καὶ ἀναγκαῖα εἶναι εἰς πάντα Ἕλληνα, καὶ εἰς τὴν κατάληψιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων τὰ μέγιστα συντείνουσι.

Ἐκδίδων τὸ βιβλίον τοῦτο, τὸ ὅποion εἶναι νέα ἔκδοσις μᾶλλον ἢ μετάφρασις, φρονῶ, ὅτι ἐκπληρῶ τὰς εὐχὰς τῆς νεολαίας, καὶ θεραπεύω ἐντελῶς τὴν χρείαν αὐτοῦ.

Ὁ ἐκδότης.

Κ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΒΙΒΛΙΟΝ Α΄.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν Πολιτειῶν. 3

Ἐρ. Ποῦ κεῖται ἡ Ἑλλάς;

Ἄπ. Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς, ἣτις εἶναι μεγάλη χερσονήσος τῆς Εὐρώπης, κεῖται κατὰ τὴν Μεσσογείον θάλασσαν, πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἰταλίας, καὶ πρὸς δυσμὰς τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἔχουσα ἕκτασιν τριακοσίων ὀγδοήκοντα μυλλίων ἀπ' ἀρκτου μέχρι μεσημβρίας, καὶ τριακοσίων δέκα ἀπ' ἀνατολῶν μέχρι δυσμῶν.

Ποῖαι ἦσαν αἱ κυριώτεραι διαιρέσεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος;

Ἡ Ἑλλάς ἐδιαιρεῖτο εἰς τέσσαρα μέρη, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἠπειρον, τὴν κυρίως Ἑλλάδα, καὶ τὴν Πελοπόννησον.

Ποῖας παρατηρήσεις ἔχεις ἐν ἀρχῇ περὶ τῆς Θεσσαλίας;

Ἡ Θεσσαλία, τὸ ἀρκτικώτατον μέρος τῆς Ἑλλάδος, χωρίζομένη ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν διὰ

τοῦ Ὀλύμπου, περιεῖχε γῆν εὐρύχωρον καὶ καρποφόρον· εἰς τὰς ὄχθας δὲ τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ ἔκειτο ἡ ὠραία κοιλάς τὰ Τέμπη, τοσοῦτον περίφημος παρὰ τοῖς ποιηταῖς.

Πῶς ἐδίαυρεῖτο ἡ Ἥπειρος;

Ἡ Ἥπειρος, κεμένη κατὰ τὸ παράλιον τοῦ Ἰονίου Πελάγους, ἐπεριόριζετο ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν πρὸς ἄρκτον, καὶ πρὸς μεσημβρίαν ἀπὸ τὴν Αἰτωλίαν· ἐδίαυρεῖτο δὲ εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, Θεσπρωτίδα, Μολοσσίδα καὶ Χαονίαν.

Ποιοὶ τόποι ἐμπεριείχοντο εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα;

Εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἔκειντο ἡ Αἰτωλία, Λοκρὶς, Φωκίς, Δωρὶς, Βοιωτία, Μεγαρὶς καὶ Ἀττικὴ.

Ποῖαι ἦσαν αἱ εἰς τὴν Πελοπόννησον Πολιτεῖαι;

Ἡ Χερσονήσος, ἥτις ὀνομάζεται σήμερον Πελοπόννησος, περιελάμβανε, τὴν Ἀχαϊάν, Ἥλιδα Μεσσηνίαν, Λακωνίαν, Ἀρκαδίαν καὶ Ἀργολίδα.

Ποῖαι ἦσαν αἱ σημαντικώτεραι Πολιτεῖαι τῆς Ἑλλάδος;

Αἱ σημαντικώτεραι Ἑλληνικαὶ Πολιτεῖαι ἦσαν τὸ Ἄργος, ἡ Ἀττικὴ, αἱ Θῆβαι καὶ ἡ Σπάρτη· ἀλλ' ἡμεῖς θέλομεν περιορισθῆ εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Σπάρτης, ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι αὐτῶν ἦσαν τὰ μόνον ἔθνη τῆς Ἑλλάδος, τῶν ὁ-

ποιῶν τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα ἐμιμοῦντο κατὰ τὸ μᾶλ-
λον καὶ ἤττον καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες.

Ἡοῦ ἔκειντο οἱ Ἀθηναί;

Λί' Ἀθήναι ἔκειντο εἰς τὴν Ἀττικὴν, τῆς ὑπό-
ας ἦτο πρωτεύουσα· οἰκίσθησαν δὲ ἀπὸ τὸν Αἰγύ-
πτιον Κέκροπα περὶ τὰ χίλια πεντακόσια πεντή-
κοντα ἔξ πρὶν Χριστοῦ· καὶ ἐνῶ εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν
ἦσαν εἰμὴ ἀθροισμα εὐτελῶν καλυβῶν, βαθμηδὸν
ἔγειναν ἡ μεγαλοπρεπεστάτη πόλις, καὶ ἡ πρω-
τεύουσα τῆς κραταιστάτης Πολιτείας.

Ἡσῆος ἐβασίλευεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὅτε ἐφθασεν ὁ Κέκροπις;

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐβασίλευε τότε ὁ Ἀκταίων,
ὅστις ὑπεδέχθη αἰλοφρόνως τὸν Κέκροπα, τὸν ἔ-
δωκε τὴν θυγατέρα του εἰς γάμον, καὶ ἐκήρυξεν
αὐτὸν μετὰ θάνατον διάδοχον τῆς βασιλείας του.

Εἰς ποίαν κατάστασιν εὕρισκοντο οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηναίων;

Οἱ κάτοικοι διεσπαρμένοι τῆδε κάκεισε κατ'
ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, καὶ λεηλατούμενοι διὰ ξηρᾶς
μὲν ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Βοιωτίας, διὰ θαλάσ-
σης δὲ ἀπὸ τοὺς Κᾶρας, ἐπέισθησαν ἀπὸ τὸν Κέ-
κροπα νὰ συνοικισθῶσιν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, τὸ ὁ-
ποῖον περιγράξας μὲ τάφρον ἐσχημάτισε τὴν πό-
λιν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε κατ' ἀρχᾶς Κέκροπιαν
ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ ὀνόματος.

Τί ἦτον ἡ Λακεδαιμων;

Ἡ Λακεδαιμων, ἡ Σπάρτη ἦτον ἡ πρωτεύουσα τῆς Λακωνίας, κτισθεῖσα ἀπὸ τὸν Λέλεγα, αὐτόχθονα Ἕλληνα, περὶ τὰ χίλια πεντακόσια δέκα ἔξ ἔτη πρὶν Χριστοῦ· ὑπῆρξε δὲ περίφημος διὰ τὴν αὐστηρότητα καὶ τὴν δικαιοσύνην τῶν νόμων τῆς, διὰ τὴν ἀνδρίαν καὶ ἀφοβίαν τῶν στρατιωτῶν τῆς, καὶ διὰ τὸν ἔρωτα αὐτῶν πρὸς τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

ΚΕΦ. Α΄.

Περίγραφὴ τῶν Ἀθηναίων.

Πόθεν ἐλαβε τὴν ἀρχὴν τοῦ τῶν Ἀθηναίων;

Αἱ Ἀθηναῖοι ὠνομάσθησαν οὕτως ἀπὸ τὴν Ἀθηναῖαν, τὴν προστάτιδα τῆς πόλεως.

Ἐκ ποίας αἰτίας ἐδόθη ἡ ὀνομασία αὕτη εἰς τὰς Ἀθήνας;

Ὅτε ἐσκάπτετο ἡ τάφος, ἀνέβλυσεν αἰφνιδίως μία βρύσις, καὶ ἐφύτρωσε μία ἐλαία κατὰ τὴν μυθολογίαν. Ὁ Κέρκωψ ἀπορῶν περὶ τοῦ φαινομένου τούτου ἠρώτησε τὸ μαντεῖον, τὸ ὁποῖον ἀπεκρίθη, ὅτι ἡ μὲν βρύσις ἐσήμαινε τὸν Ποσειδῶνα, ἡ δὲ ἐλαία τὴν Ἀθηναῖαν, ὅτι αἱ δύο αὗται θεότητες ἐφιλονεῖχον τίς νὰ γένη προστάτις τῆς πόλεως, καὶ νὰ δώσῃ τὸ ὄνομά τῆς, ὅτι περὶ τῆς ὀνομασίας

ἔπρεπε ν' ἀποφασίσῃ ὁ λαός· ἐκκλησίας δὲ γενομένης, ἀπεφασίσθη διὰ τῆς πλειοψηφίας νὰ ὀνομασθῶσιν Ἀθῆναι, καὶ ὄχι Ποσειδωνία.

Πόταν ἔκτισαν εἶχον;

Αἱ Ἀθῆναι, ὅτε ἔφθασαν εἰς τὴν μεγαλύτεραν ἀκμὴν τῶν, εἶχον εἴκοσι δύο μιλίων ῥωμαϊκῶν περιφέρειαν, κείμεναι εἰς εὐρύχωρον καὶ ὠραίαν παιδιάδα.

Πῶς ἐδιαιροῦντο;

Αἱ Ἀθῆναι ἐδιαιροῦντο εἰς τὴν ἀνωτέραν πόλιν ἢ ἀκρόπολιν, ἣτις ὠνομάζετο καὶ ἄστυ, καὶ εἰς τὴν κατωτέραν.

Περιγράψτε τὴν ἀκρόπολιν.

Ἡ ἀκρόπολις, ἡ ἀνωτέρα πόλις εἶχε ὅσα ἐξ μιλίων περιφέρειαν, περικυκλουμένη ἀπὸ δυνατὸν τεῖχος, τὸ ὅποιον ἦτο καλλωπισμένον μὲ ἐννέα πύλας, εἰς μίαν τῶν ὀπίσμων, Μεγάλην Πύλιν ὀνομαζομένην, ἀνέβαινον διὰ μαρμαρίνης κλίμακος.

Ποῖαι ἦσαν αἱ κυριώτεραι οἰκοδομαὶ εἰς τὴν ἀκρόπολιν;

Τὸ ἔνδον τῆς ἀκροπόλεως ἦτο καλλωπισμένον μὲ ἀναριθμήτους οἰκοδομάς, ἀγάλματα καὶ μνημεῖα· ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ὁ ὠραῖος ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ λεγόμενος Παρθενῶν, σώζονται

ἀκόμη ὁ τελευταῖος εἶναι μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον τῆς ἀρχαιότητος.

Διὰ τὴν ἀνομάσθη Παρθενῶν ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς;

Διότι εἶχε τὸ περίφημον ἐκεῖνο ἄγαλμα τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς, κατασκευασθὲν ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος ἀπὸ τὸν Φειδίαν.

Τί ἦτον ἡ κατωτέρα πόλις;

Ἡ κατωτέρα πόλις περιεῖχεν ὅλας τὰς οἰκοδομὰς, αἱ ὁποῖαι περιεκύκλονον τὴν ἀκρόπολιν, περιτειχισμένην οὖσαν μὲ ὀχυρὰ τείχη, ἐν ἑκ τῶν ὁποίων ἦτον κτισμένον μὲ μεγάλους τετραγώνους λίθους κολλημένους ὄχι μὲ ἄσβεστον, ἀλλὰ συνδεδεμένους μὲ σιδήρον καὶ μόλυβδον. Ἐπὶ τῶν τειχῶν δὲ τούτων ἦσαν πολυάριθμα πυργίδια, τὰ ὁποῖα μετεσχηματίσθησαν εἰς οἰκῆματα, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολυπλασιάσθησαν τόσον, ὥστε ἡ πόλις δὲν ἦτον ἱκανὴ νὰ τοὺς χωρέσῃ.

Ποῖες παρατηρήσεις ἔχεις νὰ κάμῃς; περὶ τῶν Ἀθηνῶν;

Αἱ ὁδοὶ τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἦσαν οὔτε τακτικαὶ οὔτε ὠραῖαι· ὑπῆρχον ὅμως πολλοὶ ἀξιόλογοι οἰκοδομαί, ὡς τὸ Πομπεῖον, ὅπου ἐφυλάττοντο τὰ διωρισμένα διὰ τὰς ἐορτὰς ἱερὰ σκεύη, καὶ τὰ ἀγάλματα τῶν Ἀθηναίων Ἡρώων. Ὁ ναὸς τοῦ Ἰησέως, ὅστις σώζεται ἀκόμη καὶ σήμερον, ἦτον

ἱερὸν ἄσυλον διὰ τοὺς δούλους καὶ τοὺς ἀδυνα-
τους, οἵτινες προσέφυγον εἰς αὐτὸν ἀναγκαζόμε-
νοι ἀπὸ τὰς τυραννίας τῶν δυνατῶν.

Ποῖαι ἄλλαι ἀξιόλογοι οἰκοδομαὶ ὑπῆρχον εἰς αὐτάς;

Ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, ἡ μεγαλοπρεπε-
στέρα οἰκοδομὴ τῶν Ἀθηνῶν ὁ ναὸς ὁ ἀφιερωμέ-
νος εἰς ὅλους τοὺς θεοὺς (Πάνθεον)· ὁ τῶν ὀκτώ
ἀνέμων αἰ στοαί, ἡ θολοσκέπαστοι δρόμοι· τὸ Ἰλ-
δεῖον ἢ μουσικὸν θέατρον αἱ δημόσιαι ἀγοραί, εἰς
τὰς ὁποίας ἐγίνοντο αἱ ἐκκλησίαι (1) τοῦ λαοῦ, καὶ
αἱ ὁποῖαι ἦσαν κοσμημέναι μὲ ναοὺς καὶ δημόσια
κτίρια, καὶ μὲ ἀγάλματα ἀφιερωμένα εἰς τοὺς βα-
σιλεῖς καὶ ἐνδόξους ἀνδρας.

Ποῖαι ἄλλαι ἀξιόλογοι οἰκοδομαὶ ἦσαν εἰς τὰς Ἀθήνας;

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἦσαν τρία γυμνάσια πρὸς
χρῆσιν τῶν φιλοσόφων, ῥητόρων, καὶ ἄλλων διδα-
σκάλων ταῦτα ἐχρησίμευον καὶ διὰ τοὺς ἀθλητάς,
πυγμαχάς, χορευτάς καὶ ἄλλους ὑπῆρχον ἐξ
καὶ διάφοροι περίβολοι, χρησιμεύοντες ὡς τόποι
διατριβῆς, καὶ ἔχοντες δρόμους σκεπαστοὺς, καὶ
νερά σκιαζόμενα ἀπὸ διαφόρων εἰδῶν δένδρα.

Εἶχον αἱ Ἀθηναὶ λιμένας;

Αἱ Ἀθηναὶ εἶχον τρεῖς λιμένας· καὶ ὁ μὲν πρῶ-

(1) Συνελεύσεις.

τος, Πειραιεὺς ὀνομαζόμενος, περιεῖχε τρεῖς ὄρμους, περικυκλούμενος ἀπὸ στοᾶς καὶ δημοσίας ἀγορᾶς, αἵτινες κατεστάθησαν τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου ὅλης τῆς Ἑλλάδος, οἱ δὲ ἄλλοι δύο ὠνομάζοντο Μουρυχία καὶ Φάληρον, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος, ὀχυρὸς ὦν ἐκ φύσεως, κατεστάθη ἔτι ὀχυρώτερος διὰ τῆς τέχνης.

ΚΕΦ. Β΄.

Περὶ τῶν Πολιτῶν, Φυλῶν, Μετοίκων καὶ Δούλων.

Εἰς πόσας κλάσεις ἐδιαιροῦντο οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς;

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἐδιαιροῦντο εἰς τρεῖς κλάσεις, ἐλευθέρους ἢ πολίτας, ξένους κατοικοῦντας εἰς τὸν τόπον, καὶ δούλους.

Ποιοὶ ὀνομαζόντο ἐλεύθεροι ἢ πολῖται;

Μόνον οἱ ἔξοχοι καὶ οἱ ἀξιότιμοι ἄνδρες ἦσαν δεκτοὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν πολιτῶν τοῦτο δὲ τὸ προνόμιον ἐδίδετο μόνον ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ, ἢ ἐκκληρονομεῖτο ἀπὸ τοὺς ὅσοι εἶχον γονεῖς πολίτας.

Επιμᾶτο τὸ προνόμιον τοῦτο παρὰ τοῖς Ἑλλήσι;

Τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου τῶν Ἀθηνῶν ὄχι μόνη δημοσία κεντρικὴ ἱστορικὴ βιβλιοθήκη Ἑλλάδος

νον δὲν εἰδίδετο εἰς τὸν τυχόντα, ἀλλὰ καὶ οἱ εὐγενέστατοι καὶ ἐνδοξότατοι ἄνδρες, καὶ ὅσοι ἀκόμη προσέφερον σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν Δημοκρατίαν, ἐδυσκολεύοντο νὰ τ' ἀποκτήσωσι.

Εἰς πότας φυλὰς ἐδιαιροῦντο οἱ πολῖται Ἀθηναῖοι;

Οἱ πολῖται τῶν Ἀθηνῶν ἐδιαιροῦντο εἰς δέκα φυλὰς, λαβούσας τὴν ὀνομασίαν τῶν ἀπὸ τὰ ὀνόματα ἀρχαίων τινῶν Ἡρώων· ἐκάστη δὲ φυλὴ ὑπεδιαιρεῖτο εἰς τρεῖς φατρίας, καὶ μία ἐκάστη αὐτῶν εἰς τριάκοντα οἰκογενείας. Αἱ φυλαὶ ἐσύστησαν καὶ δημοσίας ἐορτὰς, ὡς συντελεστικὰς εἰς τὴν φιλίαν καὶ ὁμόνοιαν τῶν πολιτῶν.

Ποῖα ἦσαν τὰ ὀνόματα τῶν δέκα φυλῶν;

Αἱ δέκα φυλαὶ ὀνομάζοντο ὡς ἑφεξῆς. Κεκροπίς, Ἐρεχθεὺς, Αἰγίς, Πανδιονίς, Ἀχαμαντίς, Λεοντίς, Ἀντιοχίς, Οἰνής, Ἴπποθοοντίς, καὶ Αἰαντίς· τὰ δὲ ὀνόματα τῶν Ἡρώων ἐξ ὧν ὀνομάσθησαν αἱ φυλαὶ ἦσαν, Κέκρωψ, Ἐρεχθεὺς, Αἰγεὺς, Πανδίων, Ἀκάμας, Λέας, Ἀντίοχος, Οἰνεὺς, Ἴπποθῶν, καὶ Αἴας.

Εντὸς τῆς πόλεως ἐκατοίκουν ὅλοι οἱ πολῖται Ἀθηναῖοι;

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ὑπῆρχον καὶ ἑκατὸν ἐβδομήκοντα τέσσαρες δῆμοι, ἧτοι μικραὶ κῶμαι, ἀνήκον-

σαι εἰς τὰς διαφόρους φυλάς, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν ἦσαν ἐπίσης πολῖται.

Ποῖοι ἦσαν οἱ Μέτοικοι;

Οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν, ὅσοι ὠνομάζοντο Μέτοικοι, ἦσαν ξένοι κατοικοῦντες μὲ τὰς οἰκογενείας των εἰς τὴν Ἀττικὴν· ἐπετρέπετο δὲ νὰ κατοικῶσι καὶ εἰς τὴν πόλιν· καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐνήργουν ἐμπόριον ἢ ὑπηρετοῦν εἰς τὸ ναυτικόν.

Ποῖον προνόμιον ἔχειρον οἱ Μέτοικοι;

Εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ Μέτοικοι ἐπροστατεύοντο ἐπὶ τὴν κυβερνήσιν· ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο νὰ λάβωσι δημόσιον ὑποῦργημα, οὐδὲ νὰ δώσωσι ψήφον εἰς καμμίαν ἐκκλησίαν· μάλιστα δὲ ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ ἐκλέγωσι ἐκ τῶν πολιτῶν ἓνα προστάτην, διὰ νὰ τοὺς προστατεύῃ, ὥστε νὰ μὴν ἀδικῶνται, καὶ νὰ διδῇ ἐνταυτῷ ἐγγύησιν περὶ τῆς διαγωγῆς των.

Ποίαις ἄλλαις παρατηρήσεσι ἔχεις νὰ κάμῃς περὶ τῶν Μετοίκων;

Ἡ Πολιτεία εἰς ἀνταλλαγὴν τῶν προνομίων, τὰ ὑποῖα τοὺς ἐχάριζεν, ἀπήτει διαφόρους ὑπηρεσίας ἀπ' αὐτούς· ἦσαν δὲ καὶ ὑπόχρεοι εἰς τὰς κατ' ἔτος γινομένας ἑορτάς, νὰ φέρωσι σκάφας, ὡς σημεῖον τῆς ξένης καταγωγῆς των· προσέτι ἐπλήρονον ἐτήσιον φόρον εἰς τὸ θησαυροφυλάχιον, ὅστις ὠνομάζετο Μετοίκιον· ἀλλ' ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἐ-

πρόσφερον σημαντικὰς ἐκδουλεύσεις, ἐσυγκαταριθμοῦντο ἐνίοτε εἰς τὴν τάξιν τῶν πολιτῶν.

Πόσον ἦτον τὸ μετοίκιον ;

Τὸ μετοίκιον ἦτον ἐξ δραχμαῖ δι' ἐκάστην γυναῖκα καὶ δώδεκα δι' ἕκαστον ἄνδρα.

Τί ἦσαν οἱ δούλοι ;

Οἱ δούλοι, ἢ οἰκέται ἦσαν τὸ πολυαριθμότερον μέρος τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς, συμποσούμενοι εἰς τετρακοσίας χιλιάδας· ἐδικαιροῦντο δὲ εἰς δύο εἶδη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον ἐσύγκειτο ἀπὸ τοῦς ὅσοι ἐγεννῶντο ἐλεύθεροι πολῖται, καὶ διὰ τὴν πτωχείαν των ἠναγκάζοντο νὰ γίνωνται ὑπηρέται ὑπομίσθιοι οὔτοι ἠδύναντο νὰ ἀλλάξωσι τοὺς κυρίους των, ἢ νὰ ἀπχλαγθῶσιν ἀπὸ τὴν δουλείαν, ἀφοῦ ἤρχοντο εἰς κατάστασιν νὰ ζῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν.

Ποῖοι κατετάσσοντο εἰς τὸ δεύτερον εἶδος τῶν δούλων ;

Τὸ δεύτερον εἶδος τῶν δούλων ἦσαν ὅλως διόλου ἀφιερωμένοι εἰς τὴν διάκρισιν τῶν κυρίων αὐτῶν, οὐδεμίαν ἐλπίδα ἔχοντες ν' ἀναλάβωσι τὴν ἐλευθερίαν των, ἢ νὰ τὴν προμηθεύσωσιν εἰς τοὺς ἀπογόνους των· οἱ δούλοι οὔτοι ἦσαν βάρβαροι καταγόμενοι ἀπὸ διάφορα μέρη, ἦτοι ἀπὸ τὴν Σκυθίαν, τὴν Καρίαν, τὴν Ἀφρικὴν κλπ. μετεκομιζόντο δὲ εἰς τὴν Ἀττικὴν χάριν ἐμπορίου.

Ποία ἦτον ἡ κατὰστασις τῶν δούλων εἰς τὰς Ἀθήνας;

Οἱ ἐν Ἀθήναις δούλοι δὲν ἐλάμβανον διόλου μέρος εἰς τὴν πολιτείαν, καὶ κατὰ γενικὴν συνήθειαν, δὲν ἐπετρέπετο νὰ μιμῶνται τοὺς ἐλευθέρους εἰς τὸν ἱματισμὸν, καὶ εἰς τοὺς τρόπους των, οὔτε νὰ συνηγορῶσιν ὑπὲρ ἐαυτῶν, ἀλλ' οὔτε νὰ δίδωσι μαρτυρίαν εἰς καμμίαν δίκην· δὲν ἠδύναντο προσέτι νὰ φέρωσιν ὄπλα, ἐκτὸς μόνον ὅταν ἡ πόλις εὐρίσκετο εἰς μέγιστον κίνδυνον, καὶ τέλος ἦσαν ὑποκείμενοι εἰς τὰς ἰδιοτροπίας, καὶ αὐστηράς τιμωρίας τῶν κυρίων των.

Εἶχον μέσον τι ἀπαλλαγῆς;

Οἱ δούλοι ἐβιάζοντο ἀπὸ τὴν σκληρότητα τῶν κυρίων των νὰ δραπετεύωσι, καὶ νὰ ζητῶσιν ἄσυλον εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεσέως, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐνομίζετο ἱεροσυλία νὰ τοὺς ἐκβάλλωσι· ἀν δὲ τὰ παράπονά των ἦσαν δίκαια, ὑπεχρεῶτο ὁ κύριος νὰ πωλήσῃ τὸν δούλόν του. Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐλάμβανον τὴν ἐλευθερίαν των πολεμοῦντες ὑπὲρ τῆς Δημοκρατίας, ἢ ἐξηγόραζον αὐτὴν μὲ χρήματα.

Ποῖα ἦσαν τὰ ἔργα τῶν δούλων;

Οἱ Ἀθηναῖοι δούλοι ἐκαλλιέργουν τοὺς ἀγρούς, ἐνησχολοῦντο εἰς τὰς χειροτεχνίας, ἔσκαπτον εἰς

τά μεταλλεῖα, εἰργάζοντο εἰς τὰ λιθοτομεῖα, καὶ ἐξετέλουν ὅλας τὰς οἰκιακὰς ὑπηρεσίας.

ΚΕΦ. Γ'.

Περὶ τῶν Ἀθηναίων Ἀρχόντων.

Ἦτο δευτὸς πᾶς πολίτης εἰς τὰ πολιτικὰ ἀξιώματα;

Καὶ οἱ πτωχότατοι πολῖται ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν, καὶ ἐγίνοντο ὑποψήφιοι διὰ τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα· μ' ὅλον τοῦτο ἡ μετριοφροσύνη αὐτῶν ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὅλα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν ἀξιώματα ἀπενέμοντο πάντοτε σχεδὸν εἰς τοὺς ἀξίους.

Πόσα εἶδη ἀρχόντων ὑπάρχον;

Οἱ Ἀθηναῖοι ἄρχοντες ἦσαν τριῶν εἰδῶν, διακρινόμενοι ἀπὸ τὸν διάφορον τρόπον πῆς ἐκλογῆς των· οὗτοι εἶ ἦσαν οἱ Χειροτονητοί, οἱ Κληρωτοὶ καὶ οἱ Αἰρετοί.

Ποιοὶ ἦσαν οἱ Χειροτονητοί;

Χειροτονητοὶ ἄρχοντες ἦσαν, ὅσοι ἐλάμβανον τὸ ἀξίωμα των ἀπὸ τὸν λαόν, συνηγμένον εἰς νόμιμον συνέλευσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐψήφίζον, ὑψόντες πρὸς τὰ ἄνω τὰς χεῖράς των.

Ποιοὶ ἦσαν οἱ Κληρωτοί;

Κληρωτοὶ ἦσαν ὅσοι ἐγχριθέντες πρῶτον ἀπὸ

τὸν λαόν, ἐκλέγοντο διὰ κλήρου εἰς τὸν ναόν τοῦ Θεσέως.

Ποιοὶ ἦσαν οἱ Αἵρετοὶ ἄρχοντες;

Οἱ Αἵρετοὶ ἦσαν ἕκτακτοι ὑπουργοί, ἰδίως διωρισμένοι ἀπὸ τὰς φυλάς ἢ δήμους, διὰ τὰ ἔχουσι τὴν φροντίδα ὑποθέσεως τινός τοιοῦτο: ἦσαν εἰ ἐπιστάται τῶν δημοσίων οἰκοδομῶν κ. τ. λ.

Εἰς ποίας δοκιμασίας ὑπεβάλλοντο οἱ διὰ τὰ ὑπουργήματα ὑποψήφιοι;

Ἄν καὶ δὲν ἀπειτεῖτο νὰ ἔχουσιν ὠρισμένην τινα περιουσίαν, μὲν ὅλον τοῦτο οἱ ὑποψήφιοι ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ δίδωσι λόγον δημοσίως περὶ τῆς παρελθούσης διαγωγῆς των, καὶ ποινὴ θανάτου ἐπεβάλλετο εἰς τὸν λαμβάνοντα τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχοντος, ἐνῶ δὲν ἦτον ἱκανὸς νὰ πληρώσῃ τοὺς ὀφειλάς του.

Εἰς ποίας ἄλλας δοκιμασίας ὑπεβάλλοντο;

Οἱ ἄρχοντες τῶν Ἀθηνῶν ἐφέροντο καὶ δευτέρον ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, ὅστις ἤρωτάτο ἂν ἔχη τις νὰ παραπονεθῇ ἐναντίον των διὰ τὴν παραμικρὰν δὲ κατηγορίαν ἐγένετο ψηφοφορία, καὶ ἂν ὁ κατηγορούμενος ἐκαταδικάζετο, ἐκαθαιρεῖτο ἀμέσως ἀπὸ τὸ ἀξίωμά του, καὶ ἐγκαλεῖτο ἐνώπιον δικαστηρίου τινός, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόφασις ἦτον ὀριστικὴ.

Ποία εξέτασις ἐγένετο περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν Ἀρχόντων, ἐνεργουμένων τῶ ἀξιώματι των;

Οἱ Ἀθηναῖοι Ἀρχοντες, καὶ ἐν ὅσῳ ἐνήργουν τὰ ἀξιώματα των, δὲν ἦσαν ἐνεύθυνοι· διότι οἱ ἐννεα Ἀρχοντες εἰς τὴν κυρίαν ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ, ἡρώτων, ἂν οἱ Ἀρχοντες ἐξετέλουν πιστῶς τὰ καθήκοντά των· καὶ ἂν τις τοὺς ἐκατηγόρη, ἡ κατηγορία ἀπεφασίζετο διὰ χειροτονίας.

Παῖα εξέτασις ἐγένετο εἰς τὸ τέλος τῶν ἀξιωματῶν των;

Ὅτε ὁ χρόνος τῶν ἀξιωματῶν ἐτελείονεν, οἱ ἄρχοντες εἶδον λόγον τῆς διοικήσεώς των εἰς δέκα Λογιστάς, ἔργον τῶν ὁποίων ἦτο νὰ ἐξετάζωσι τοὺς ἀπολογισμοὺς αὐτῶν, καὶ εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν ὁ κῆρυξ ἐκήρυττε. « Ποῖος θέλει νὰ κατηγορήσῃ; » καὶ καθεὶς ἠδύνατο εἰς τὸ διάστημα τριάκοντα ἡμερῶν νὰ εἴπῃ τὰ κατ' αὐτῶν παράπονά του.

Τί συνίθαιεν ἂν δὲν εἶδον λόγον;

Ἐὰν ὁ Ἀρχὼν ἡμέλη νὰ δώσῃ εὐθύνας, δὲν ἠδύνατο ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν πόλιν, οὔτε νὰ πωλήσῃ τὰ ἕποστατικά του, καὶ ὁ λαὸς εἰδοποιεῖτο ἐπίτηδες διὰ νὰ μὴ προσφέρῃ στέφανον εἰς αὐτὸν, συνήθη ἀνταμοιβὴν τῶν ὅσοι ἀπέκτων ὑπόληψιν διὰ τῆς ἐπιμελοῦς καὶ φρονίμου διοικήσεώς των,

ΚΕΦ. Δ΄.

Περὶ τῶν ἐννέα Ἀρχόντων.

Τί ἦσαν οἱ ἐννέα Ἀρχοντες;

Οὗτοι ἐκλέγοντο κατ' ἔτος, καὶ εἰς αὐτοὺς ἐνεπιστεύετο ἡ ὑπερτάτη Νομοτελεστικὴ Ἐξουσία.

Ποῖα χαρακτηριστικὰ ἀπαιτεῖτο ἵνα ἔρχη τις διὰ νὰ ἐκλεχθῆ ἄρχων;

Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα ἐμπεριείχοντο εἰς τὰς ἐρωτήσεις, τὰς γινομένας εἰς τοὺς ὑποψηφίους ἐν καιρῷ τῆς πρώτης των ἐξετάσεως ἐνώπιον τῆς Βουλῆς.

Ποῖαι ἦσαν αἱ ἐρωτήσεις αὗται;

Αἱ προβαλλόμεναι εἰς ἕκαστον τῶν ἀρχόντων ἐρωτήσεις ἦσαν, ἐὰν οἱ πρόγονοὶ των ἐχρημάτισαν πολῖται Ἀθηναῖοι μέχρι τῆς τρίτης γεννεᾶς εἰς ποίαν φυλὴν ἀνήκον· ἐὰν ἐσεβάσθησαν πρεπόντως τοὺς γονεῖς των· ἐὰν ἐπολέμησαν ἕπερ τῆς Πατρίδος, καὶ ἐὰν εἶχον ἱκανὴν περιουσίαν.

Εἰς ποίας ἄλλας ἐξετάσεις ὑπέκειντο;

Οἱ Ἀρχοντες, πρὶν γίνουσι δεκτοὶ εἰς τὸ ἀξιωμαίων, ἐξετάζοντο πάλιν ἐνώπιον τῶν Ἡλιαστῶν, καὶ ἐνταυτῷ ὠρχίζοντο νὰ φυλάττωσι τοὺς νόμους, νὰ κρίνωσι κατὰ τὸ δίκαιον, νὰ μὴ λαμβάνωσι

δάνουν δῶρα, ἢ ἂν ἐλάμβανον, νὰ προσφέρωσιν εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνα ἄγαλμα χρυσοῦν, ἰσοβαρές μὲ τὸ σῶμά των.

Ποῖα ἦσαν τὰ σύμβολα τοῦ ἀξιωματὸς των;

Οἱ Ἄρχοντες ἐφόρουν στέφανον ἀπὸ κλάδον μύρτου, καὶ ὁποῖος ὕβριζεν αὐτοὺς εἴτε μὲ λόγον εἴτε μὲ ἔργον, ὅτε ἐφόρουν τὸ σύμβολον τοῦτο τῆς ἐξουσίας των, ἀπεκλείετο ἀπὸ τὰ δίκαια τοῦ πολίτου, ἐζημιόνητο ἢ ἠτιμάζετο. Οἱ πρῶτοι τρεῖς Ἄρχοντες εἶχον χωριστὸν Δικαστήριον, ὅπου ἐβοηθοῦντο ἀπὸ δύο Παρέδρους· οἱ δὲ ἄλλοι ἐξ, Θεσμοθέται λεγόμενοι, εἶχον μίαν μόντην δικαιοδοσίαν.

Ποῖα ἦσαν τὰ καθήκοντα τῶν Ἀρχόντων;

Οἱ ἐννέα Ἄρχοντες ἐπεμελοῦντο ὅλας τὰς θρησκευτικὰς καὶ πολιτικὰς ὑποθέσεις· ἐδέχοντο τὰς δημοσίας κατηγορίας, καὶ ἠκροάζοντο τὰ παράπονα τῶν ἀδικουμένων πολιτῶν· εἶχον ἐξουσίαν νὰ τιμωρῶσι μὲ θάνατον τοὺς κακούργους· ἐδιόριζον διὰ κλήρου τοὺς δικαστὰς καὶ Ἀθλοθέτας, καὶ ἐκλέγοντες ἓνα ἀφ' ἐκάστης φύλης, ἐδιώριζον μεταξὺ τούτων τοὺς Ἰππάρχους, Φυλάρχους, καὶ στρατηγούς.

Δὲν εἶχον μερικὰ καθήκοντα οἱ Ἀρχοντες;

Οἱ Ἄρχοντες εἶχον καὶ κοινὰ εἰς ὅλους, καὶ μερικὰ εἰς ἕκαστον καθήκοντα.

Ποια ἦσαν τὰ ἰδιαίτερα καθήκοντα τοῦ πρώτου Ἀρχόντος;

Ὁ πρῶτος ἄρχων ὠνομάζετο κυρίως πρὸς μεγαλητέραν τιμὴν Ἀρχων, καὶ ἐνίοτε Ἐπώνυμος, διότι ἐκ τοῦ ὀνόματός του ἐσημαίνεται τὸ ἔτος· οὗτος ἐφρόντιζε περὶ τῶν χρηρῶν καὶ ἀνηλίκων καθ' ὅλην τὴν Ἀττικὴν, καὶ ἀπεφάσιζεν ὅλας τὰς ἀναγομένας εἰς τὰς διαθέκας, προίκας, καὶ κληρονομίας, ὑποθέσεις· ἀλλ' ἂν εἰς τὴν διάρκειαν τοῦ ἀξιώματος του ἐφωρᾶτο μεθύων, ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον.

Ποια ἦσαν τὰ μερικά καθήκοντα τοῦ δευτέρου Ἀρχόντος;

Ὁ δεῦτερος Ἀρχων, Βασιλεὺς ὀνομαζόμενος, ἐπεστάτει εἰς τὴν τελετὴν τῶν μυστηρίων, καὶ ἄλλων τινῶν θρησκευτικῶν ἐορτῶν· ἀπεφάσιζεν ὅλας τὰς μεταξύ ἱερέων διαφοράς, καὶ ἀκόμη τὰς μεταξύ τῶν ἱερῶν οἰκογενειῶν ὡς τῶν Κηρύκων, κτλ. καὶ εἶχε δικαίωμα ψήφου μεταξύ τῶν Ἀρειοπαγιδῶν· ἀλλὰ τότε ἔπρεπε νὰ μὴ φορῆ τὸν στέφανόν του.

Ποια ἦσαν τὰ ἰδιαίτερα χρεῖα τοῦ τρίτου Ἀρχόντος;

Ὁ τρίτος Ἀρχων, ὀνομαζόμενος Πολέμηρχος, ἐφρόντιζε περὶ ὅλων τῶν ξένων καὶ Μετοίκων, τῶν κατοικούντων εἰς τὴν Ἀττικὴν· ἐδιόριζεν ἀγῶνας εἰς τιμὴν τῶν πεσόντων εἰς τὰς μάχας, καὶ ἐ-

φρόντιζε νά τρέφωνται τὰ ἔθρανα αὐτῶν ἀπὸ τοῦ δημοσίου θησαυρόν.

Ποίας παρατηρήσεις ἔχεις νὰ κάμῃς περὶ τῶν λοιπῶν ἄρχοντων;

Οἱ λοιποὶ ἐξ Ἄρχοντες ὠνομάζοντο θεσμοθέται· οὗτοι ἐπροέδρευον εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν κατωτέρων ἀρχόντων, καὶ περιτύρχοντο τὴν νύκτα εἰς τὴν πόλιν, διὰ νὰ διατηρῶσι τὴν εὐταξίαν καὶ ἡσυχίαν· ὅλαι δὲ αἱ μεταξὺ τῶν κατοίκων διαφοραὶ ἐπαρουσιάζοντο πρῶτον ἐνώπιον αὐτῶν, διωρισμένων νὰ ὑπερασπίζωνται τὰ δίκαια τοῦ λαοῦ, καὶ νὰ παιδεύωσι τοὺς παραβάτας τῶν νόμων.

Ἐχου βοηθοὺς οἱ Ἀρχοντες εἰς τὸ ἔργον των;

Οἱ Εὐθνοὶ, δέκα τὸν ἀριθμὸν, ἦσαν διωρισμένοι νὰ βοηθῶσι τοὺς ἐννέα ἄρχοντας εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀπολογισμῶν τῶν ἐν τοῖς πράγμασι, καὶ νὰ ἐπιβάλλωσι χρηματικὴν ποινὴν εἰς τοὺς ὄσοι ἀπεδεικνύοντο ἐνοχοὶ σπατάλης τῶν δημοσίων χρημάτων, ἢ ὅτι ἐβλάψαν τὴν Δημοκρασίαν.

ΚΕΦ. Ε΄

Περὶ τῶν κατωτέρων Ἀρχόντων.

Τι ἦσαν οἱ λεγόμενοι ἐνδεκα Ἀρχοντες;

Οἱ ἐν Ἀθήναις ἐνδεκα Ἄρχοντες ἐκλέγοντο

ἀπὸ τὰς φυλάς, διὰ τὴν ἐπιστατοῦν εἰς τοὺς φιλακωμένους, καὶ τὴν ἐκτελοῦν τὰς περὶ θανάτου ἀποφάσεις· εἶχον καὶ δύναμιν τὴν συλλαμβάνωσιν ἀνθρώπους, ὑπόπτους διὰ κλοπὴν ἢ ληστείαν, καὶ τὴν τούτους θανατόνωσι μάλιστα, ὅταν ὁμολόγουν οἱ ἴδιοι τὸ ἐγκλημά των εἶδεσθαι, οἱ ἑνδεκα ἦσαν ὑπόχρεοι τὴν τούτους ἐγκαλῶσιν εἰς τὸ δικαστήριον.

Διὰ τί ὠνομάζοντο οἱ ἑνδεκα;

Διότι ἦσαν τὸν ἀριθμὸν ἑνδεκα, συγκείμενοι ἀπὸ πολιτάς, τοὺς ὁποίους ἐκλεγεν ἑκάστη φυλὴ, καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἐπροστίθετο εἰς γραμματεῦς.

Ὡς ἦτο τὸ ἔργον τῶν φυλάρχων;

Οἱ Φυλάρχοι ἐπροέδρευον εἰς τὰς Ἀθηναϊκὰς φυλάς, ἕκαστος εἰς μίαν ἑκάστην ἔργον δὲ τῶν φυλάρχων ἦτο τὴν διοικῶσιν τὴν δημοσίαν πρόσοδον τῶν φυλῶν των, τὴν ἐπιμελῶνται ὅλα τὰ συμφέροντά των, καὶ τὴν συγκαλοῦν αὐτὰς εἰς συνέλευσιν, ὅσάκις τὸ ἐκάλει ἡ χρεία.

Ποῖοι ἦσαν οἱ Φυλοβασιλεῖς;

Οἱ Φυλοβασιλεῖς, φαίνεται, ὅτι εἶχον τὰ αὐτὰ καθήκοντα ὡς πρὸς τὰς μερικὰς φυλάς, τὰ ὅποια εἶχεν ὁ Βασιλεὺς (1) ὡς πρὸς τὴν Δημοκρατίαν· ἐκλέγοντο δὲ μετὰ τῶν εὐπατριδῶν, καὶ ἐπεμε-

(1) Ἴδε εἰς τὸ προηγούμενον Κεφάλαιον σελ. 20.

λοῦντο κατὰ μέρος τὰς δημοσίας θυσίας καὶ τελετὰς τῶν φυλῶν των.

Ποιοὶ ἄλλοι ἄρχοντες ἦσαν διωρισμένοι εἰς τὰς φυλάς;

Οἱ Φρατρίαρχοι καὶ οἱ Τριτύαρχοι εἶχον τὴν αὐτὴν δύναμιν εἰς τὰς διαφόρους Φρατρίας καὶ Τριτύας, προεδρευομένας παρ' αὐτῶν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ Φύλαρχος εἰς ὅλην τὴν φυλὴν.

Τί ἦσαν οἱ ἄρχοντες οἱ λεγόμενοι Ληξίαρχοι;

Οἱ Ληξίαρχοι ἦσαν ἐξ ἀνώτεροι ἀξιωματικοί, βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ τριάκοντα κατωτέρους εἰς τὸ νὰ ἐπιβάλλωσι χρηματικὰς ποινὰς εἰς τοὺς ὅσοι δὲν παρευρίσκοντο εἰς τὰς δημοσίας συνελεύσεις, καὶ εἰς τὸ νὰ συνάξωσι τὰς ψήφους ἀπὸ τοὺς παρόντας· ἐφύλαττον δὲ καὶ τὰ βιβλία, εἰς τὰ ὅποια ἦσαν γεγραμμένα τὰ ὀνόματα τῶν ἐνηλίκων πολιτῶν.

Ποῖα ἦσαν τὰ καθήκοντα τῶν Νομοφυλάκων;

Ἔργον τῶν Νομοφυλάκων ἦτο νὰ προσέχωσι διὰ νὰ μὴν εἰσάγωνται νέοι νόμοι, εἴτε ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας εἴτε ἀπὸ τὸν λαόν, καὶ νὰ παιδεύωσι τοὺς ἀπειθεῖς ὡς σημεῖον δὲ τοῦ ἀξιώματός των ἐφόρου λευκὴν τανίαν, καὶ ἐκάθηντο ἀντικρὺ τῶν Ἀρχόντων.

Τί ἦσαν εἰ Νομοθέται, καὶ ποῖον τὸ ἔργον τῶν ;

Οἱ Νομοθέται ἦσαν χίλιοι πολῖται, ἐνασχολούμενοι εἰς τὸ νὰ ἐπιθεωρῶσιν ἐκείνους ἐκ τῶν παλαιῶν νόμων, τῶν ὁποίων τὴν κατάργησιν ἐπρόβαλλεν ὁ λαός· ἐφρόντιζον προσέτι νὰ μὴ γεωργήσῃ τις, οὔτε νὰ σκάψῃ τὸν παρά τῷ Πελασγικῷ τεῖχει κείμενον τόπον (1).

Τί ἦτον ὁ ἐπιστάτης :

Ὁ ἐπιστάτης ἐκράτει τὰ κλειδιά τοῦ ταμείου καὶ τὴν δημοσίαν σφραγίδα· ἐκράτει δὲ καὶ τὰ κλειδιά τῆς ἀκροπόλεως.

Τί ἦσαν αἱ Ἀποδέκται ;

Οἱ Ἀποδέκται, δέκα τὸν ἀριθμὸν, εἷς ἐξ ἐκάστης φυλῆς, εἶχαν ἔργον νὰ εἰσπράττωσι τὰ εἰσοδήματα, τὰς εἰσφοράς καὶ τὰ τέλη.

Τί ἦσαν οἱ Ταμίαι ;

Οἱ Ταμίαι ἐφύλαττον τὸν δημοσίον θησαυρὸν, καὶ ἠλάττονον τὰς χρηματικὰς ποινὰς, ἂν αἱ ἐπιβαλλόμεναι ἀπὸ τοῦς Ἀρχοντας ἦσαν ὑπέρογκοι ἢ ἄδικοι.

(1) Ὅσοι ὑπέπεπτον εἰς τὸ ἐγκλημα ταῦτο ἐγκαλοῦντο ἐνώπιον τοῦ Ἀρχοντος, ὅς τις ἐζημίουν αὐτοὺς μὲ τρεῖς δραχμὰς καὶ ὅσοι ἐετίζον ὑπὸ τὸ τεῖχος ταῦτο ἐπέσυρον εἰς ἑαυτοὺς τὸ μῆτος τῶν πολιτῶν· διότι οἱ Πελασγοί, καθ' ὃν καιρὸν ἐκατοίκουν αὐτὸ, ἔκαμνυ συνομοσίαν κατὰ τῶν Ἀθηναίων.

Ἦσαν ἄλλοι Ἄρχοντες ἢ ὑπουργοὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ;

Ἦσαν πολλοὶ ὑπουργοί, ἐνασχολούμενοι εἰς τὰς διαφόρους χρείας τῆς Πολιτείας, καθὼς εἰς τὸ νὰ φυλάττωσι τὸν σῆτον εἰς τὰς ἀποθήκας, νὰ ἐφορευῶσιν εἰς τὰ σταθμὰ καὶ μέτρα, νὰ φροντίζωσι περὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομῶν καὶ νὰ ἐπαγρυπνώσιν εἰς τὰ ἦθη τῶν νέων, καὶ εἰς τὸν ἱματισμὸν τῶν κατοίκων κ. τ. λ.

Ποιοὶ ἄλλοι δημοσίοι ὑπουργοὶ ἀναφέρονται εἰς τοῦτον τὸν τόπον ;

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἦσαν ῥήτορες διωρισμένοι νὰ συνηγορῶσιν, ὅτε ἐπρόκειτο νὰ καταργηθῇ ἢ νὰ τεθῇ ὅποιοσδήποτε νόμος· καὶ δέκα ῥήτορες ἀκόμη ἐκλεγμένοι διὰ κλήρου, διὰ νὰ συνηγορῶσι περὶ δημοσίων δικῶν εἰς τὴν Βουλὴν· ἐδιορίζοντο πρῶστει καὶ πρέσβεις ἀπὸ τὸν λαὸν, διὰ νὰ διαπραγματεύωνται μὲ ξένας πολιτείας, ὅπου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐσυνοδεύοντο μὲ κήρυκας.

ΚΕΦ. 5'.

Περὶ τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου.

Ἀπὸ ποῖον, καὶ διατὶ ἐκαστήθη τὸ συνέδριον τοῦτο ;

Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς τῆς Θεσσαλίας Δευκαλίων διένειμε τὴν ἐπικράτειάν του εἰς τοὺς υἱούς του,

ὁ Ἀμφικτύων ἐσύστησε τὸ συνέδριον τοῦτο, συγ-
κείμενον ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν νεοσυστη-
μένων πολιτειῶν, διὰ νὰ βουλευέται περὶ τῶν μέ-
σων τοῦ νὰ προλαμβάνωνται τὰ ἐκ τοῦ πολέμου
δεινά.

Ποῖα ἔθνη ἔγειναν δεκτὰ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν συμμαχίαν;

Τὸ σύστημα τοῦ συνεδρίου μετεβλήθη ἀκολού-
θως, καὶ τὰ συγχροτοῦντα αὐτὰ ἔθνη ἦσαν οἱ Θεσ-
σαλοὶ, οἱ Βιωτοὶ, οἱ Δωριεῖς, Ἴωνες, Περβραῖθοι,
Μάγνητες, Λοκροὶ, Οἰταῖοι, Φθιώται, Μήλιοι,
Φωκεῖς, καὶ Δόλοπες.

Ποῖον ἦτο τὸ ἀντικείμενον τῆς συμμαχίας ταύτης;

Τοῦ συνεδρίου τῶν Ἀμφικτυόνων ἀντικείμενον
ἦτο ἡ ἀποφασίχη περὶ τῶν διαφορῶν τῶν πόλεων,
καὶ νὰ κρίνη ὅσα ἐγκλήματα παρεβίαζον φανερά
τοὺς νόμους τῶν ἔθνων.

Ποῖον ὄρκον ἐλάμβανον οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν πολιτειῶν;

Ἡ Ἀμφικτυονική συμμαχία καθιεροῦτο μὲ τὸν
ἀκόλουθον ὄρκον « Ὀμνύομεν νὰ μὴ καταστρέψω-
» μεν ποτὲ καμμίαν Ἀμφικτυονικὴν πόλιν· καὶ ἂν
» ἄλλη τις δύναμις τολμήσῃ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ
» τοιοῦτο, νὰ κινῶμεν ἐναντίον αὐτῆς, καὶ νὰ κα-
» ταστρέφωμεν τὰς πόλεις τῆς· καὶ ἂν ἀσεβεῖς
» ἄνθρωποι ἤθελον διαρπάξῃ τὰ σκεύη τοῦ ναοῦ

ἢ τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος, νὰ μεταχειριζώμε-
» θα ὅλας μας τὰς δυνάμεις κατ' αὐτῶν. »

Πόσοι ἀντιπρόσωποι ἐστέλλοντο, καὶ πόσοι ἐψήφισον;

Δύω ἀντιπρόσωποι ἐστέλλοντο κατ' ἔτος ἀφ' ἑκάστης πολιτείας, ὥστε ὁ ἀριθμὸς τῶν ψήφων ποτὲ δὲν ὑπερέβαινε τὰς εἴκοσι τέσσαρας· συνήρχοντο δὲ δις τοῦ ἔτους, καὶ αἱ ὑποθέσεις ἀπεφασίζοντο κατὰ πλειοψηφίαν.

Ποία ἦτον ἡ δύναμις τοῦ δικαστηρίου τούτου;

Τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ἐπέβαλλεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χρηματικὴν ποινὴν εἰς τὸ ἔθνος ἢ τὴν πόλιν ἐκείνην, ἣτις ὑπέπιπτεν εἰς ἔγκλημα· καὶ ἂν τὰ χρήματα δὲν ἐπληρόνοντο ἐντὸς προθεσμίας τινὸς ἐδοπλασιάζοντο.

Τί ἐγένετο, ἂν τις δὲν ὑπήκουεν εἰς τὰς ἀποφάσεις ταύτας;

Ἐὰν τὸ ἔθνος, ἢ ἡ πόλις, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπέβάλλετο ἡ χρηματικὴ ποινὴ, ἐπέμενεν ἀπειθοῦσα, τὸ συνέδριον ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ βοήθειαν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ψηφισμάτων του, καὶ νὰ καθοπλίσῃ ἐναντίον τοῦ ἀπειθοῦς ὅλον τὸ Ἀμφικτυονικὸν σῶμα, συγκείμενον ἀπὸ μέγα μέρος τῆς Ἑλλάδος.

Περὶ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ λαοῦ.

Πότε ἐγίνοντο αἱ ἐκκλησίαι τοῦ λαοῦ, καὶ ποῖον ἦτο τὸ ἀντικείμενον αὐτῶν;

Ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν συνήρχετο διὰ τὰ βουλευέσθαι περὶ τῶν συμφερόντων τῆς Δημοκρατίας, γινομένων τεσσάρων ἐκκλησιῶν εἰς τριάκοντα πέντε ἡμέρας· ἀλλ' ἐσυγκαλεῖτο εἰς ἐκκλησίαν καὶ ἐν καιρῷ κατεπειγούσης ἀνάγκης. Αἱ πρῶται ἐκκλησίαι ἐλέγοντο Κύριαι, αἱ δὲ δεύτεραι Σύγκλητοι ὠνομάζοντο κύριαι, διότι ἦσαν ὠρισμέναι ὑπὸ τοῦ νόμου, σύγκλητοι δὲ, διότι ἐπροσηγεῖτο κλήσις πρὸς τὸν λαόν.

Ἀπὸ ποίους συνίσταντο αἱ ἐκκλησίαι;

Αἱ ἐκκλησίαι ἐσυγκροτοῦντο ἀπὸ τοὺς ἐλευθέρους Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι ὅλοι εἶχον δικαίωμα καὶ τὰ ὀμιλοῦν καὶ τὰ ψηφίζουσιν· οἱ δεῦλοι ὁμοίως, ξένοι, γυναῖκες, καὶ νέοι ὀλιγώτερον τῶν εἴκοσιν ἐτῶν, καὶ ὅσοι εἶχον λάβει ποινὴν ἀτιμώσεως, ἀπεκλείοντο.

Πῶς ἐσυνάζετο ὁ λαός;

Οἱ Ἀθηναῖοι συνήρχοντο ποτὲ μὲν εἰς τὴν δημοσίαν ἀγορὰν, ποτὲ δὲ εἰς τὴν Πνύκα, τόπον εὐ-
Δημόσια Κεντρικὴ Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη Σαροῦ

ρύχωρον καὶ ἐκτεταμένον ἐκεῖ πλησίον, ἀλλὰ συ-
νεχέστερον, εἰς τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου.

Πῶς ἐσυγκαλεῖτο ὁ λαός ;

Ὁ λαὸς ἐσυγκαλεῖτο ἀπὸ τοὺς Πρυτάνεις, καὶ
καμμία πρᾶξις δὲν εἶχε κύρος, ἂν οἱ συγκροτοῦν-
τες τὴν ἐκκλησίαν πολῖται ἦσαν ὀλιγώτεροι τῶν
ἐξ χιλιάδων χρηματικῆ ποινῆ ἐπεβάλλετο εἰς
τοὺς ἔσοι δὲν παρευρίσκοντο, ἀλλὰ τοῦτο ἔπαυσεν
ἔπειτα, καὶ ὁ παρευρισκόμενος ἐλάμβανε δι' ἀντι-
μισθίαν τρεῖς ὄβολους.

Πῶς προετοιμασθαι ἐγίνοντο διὰ τὴν ἐκκλησίαν ;

Οἱ Πρυτάνεις, ὀλίγον πρὶν συνέλθῃ ὁ λαός, ἐ-
δημοσίευσον εἰς τὸ πολυανθρωπότερον μέρος τῆς
πόλεως πρόγραμμα περὶ τῶν συζητηθησομένων
ὑποθέσεων, διὰ νὰ λαμβάνῃ ὁ καθείς καιρὸν νὰ
σκεφθῇ, πρὶν δώσῃ τὴν γνώμην του· ἐκλέγετο
προσέτι καὶ εἰς ἀπὸ τοὺς δέκα Προέδρους, διὰ νὰ
προεδρεύῃ τὴν ἐκκλησίαν.

Πῶς ἤρχιζεν ἡ ἐκκλησία ;

Ὁ τόπος, ὅπου ἤρχιζεν, ἐκαθαρίζετο πρῶτον
διὰ θυσιῶν, καὶ ἔπειτα ὁ κῆρυξ προστύχετο σεμ-
νοπρεπῶς διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν Ἀθηναίων, καὶ διὰ
τὴν καλὴν ἐκβασιν τῶν βουλῶν των· μετὰ ταῦτα
ἐγίνοντο φρικτὰ κατάραι κατ' ἐκείνων, οἵτινες ἦ

θελον δωροδοκηθῆ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Πατρίδος, ἢ ἤθελον προβάλει τι ἐναντίον τῆς εὐτυχίας τῆς.

Πῶς ἤρχιζον αἱ ἐργασίαι τῆς συνέλευσεως;

Κατὰ διαταγὴν τοῦ Προέδρου ἀνεγινώσκето ἡ ὑπόθεσις, περὶ τῆς ὁποίας ἐμελλον νὰ βουλευθῶσι καὶ ἀκολούθως ὁ κῆρυξ ἐκήρυττε « Ποῖος ὑπὲρ τὰ πενήτηκοντα ἔτη ἔχων θέλει νὰ ὀμιλήσῃ; » (1) καὶ μετὰ ταῦτα ἔλεγεν, « πᾶς Ἀθηναῖος ἔχων τὴν παρὰ τοῦ νόμου διοριζομένην ἡλικίαν, ἠδύνατο νὰ ὀμιλήσῃ » ἀλλ' ὀλίγοι ἀνέβαινον εἰς τὸ βήμα, ἐκτὸς τῶν δημοσίων ῥητόρων.

Πῶς ἐτελείοντο ἡ ἐκκλησία;

Ἄφου ἡ ὑπόθεσις ἐσυζητεῖτο ἀρκετὰ, ὁ Πρόεδρος ἐζήτηε τὴν ἀπόφασιν τοῦ λαοῦ, ἦτις ἐγίνετο διὰ χειροτονίας· μετὰ ταῦτα διελύετο ἡ ἐκκλησία μὲ τὸν αὐτὸν κρότον καὶ θόρυβον, ὅς τις ἐπεκράτει καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν συζητήσεων.

(1) Πᾶς πολίτης Ἀθηναῖος ὑπὲρ τὰ τριάκοντα ἔτη ἔχων ἠδύνατο νὰ ὀμιλήσῃ τὴν γνώμην του περὶ τῆς συζητουμένης ὑποθέσεως· ἀλλὰ δεν ἤμπορεῖν εἰς τοὺς νέους νὰ κάμωσι τοῦτο, πρὶν ἀκούσουν τὰς γνώμης τῶν γερόντων, καὶ τῶν ἐμπειρῶν ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἰκανώτεροι νὰ κρίνωσιν. Οἱ ἀποδοθειγμένοι ἀσθεεῖς καὶ δευλοὶ ἢ ὀφειλῆται τῆς πολιτείας, ἀπεκλείοντο.

Δεν ἦσαν ἄλλοι τρόποι τοῦ ψοφίζειν;

Ὅτε οἱ ἄρχοντες ἐκαθαιροῦντο ἀπὸ τὸ ἀξιώμα-
των, αἱ ψῆφοι ἐδίδοντο κρυφίως (1), ῥιπτομένων
κουκίων ἢ λιθαρίων εἰς τὰ ἐπὶ τούτῳ προσδιωρι-
σμένα ἀγγεῖα· εἰς τινὰς δὲ περιστάσεις ὁ λαὸς
ἐψηφοφόρει κατὰ φυλάς, καὶ τότε οἱ πτωχότεροι
πολίται, ὡς πολυαριθμότεροι τῶν πλουσίων, ὑπε-
ρίσχουν.

Ποίαις παρατηρήσεσι ἔχεις νὰ κόμησῃς περὶ τῶν Ἀθηναϊκῶν
ἐκκλησιῶν;

Ἄν καὶ οἱ ῥήτορες εἶχον μεγάλην ἐπιβρῶσιν εἰς
τὸν λαόν, μ' ὅλον τοῦτο ἡ ὑπερτάτη ἐξουσία ἐνυ-
πῆρχεν εἰς αὐτόν· ἐπειδὴ αὐτὸς ἀπεφάσιζε περὶ
πολέμου καὶ εἰρήνης· ἐπεκύρονεν ἢ ἠκύρονε τοὺς
νόμους· ἐπέβαλλε φόρους· διένεμε σχεδὸν ὅλα τὰ
ἀξιώματα, καὶ ἐψήφισεν ἀμοιβὰς πρὸς τοὺς εὐερ-
γέτας τῆς πατρίδος.

ΚΕΦ. Η'

Περὶ τῆς Βουλῆς τῶν ἑντακκισίων.

Διε πρῶτον σκοπὸν ἐτυπτήθη ἡ Βουλὴ.

Ἄν καὶ ὁ λαὸς εἶχεν ὅλην τὴν δύναμιν καὶ διεύ-

(1) Τοῦτο ἐγένετο διὰ νὰ μὴ συστήσῃται ἡ ἀπό τῆν δύ-
ναμιν ἡ ἐπιβρῶσιν τῶν κατηγορουμένων, καὶ διὰ νὰ μὴ εἰσέλθῃ
νὰ εἶδῃ τῆν ψῆφον τοῦ ἐναετίου τῆς συνειδήσεως.

θυνασι τῶν πραγμάτων, μὲν ὅλα ταῦτα, ἐπειδὴ ἦτον ἐνδεχόμενον νὰ παρασύρεται ἀπὸ εὐγλώττους δημομαγωγούς εἰς τὸ νὰ ψηφίζη πράγματα ἐπικίνδυνα εἰς τὴν Δημοκρατίαν, ἐκρίθη ἀναγκαῖα ἡ σύστασις τῆς Βουλῆς, διὰ νὰ ἐξετάζη ὅλας τὰς ὑποθέσεις πρὶν προβληθῶσιν εἰς τὸν λαόν.

Ἀπὸ ποίους ἀνίστατο τὸ σῶμα τῆς Βουλῆς;

Οἱ Βουλευταὶ τῶν Ἀθηναίων ἐκλέγοντο κατ' ἔτος διὰ κλήρου, πεντήκοντα ἀφ' ἑκάστης φυλῆς καὶ ἐπειδὴ τὸ Ἀττικὸν ἔτος ἐδαιρεῖτο εἰς δέκα μέρη, πᾶσα φυλὴ εἶχε τὴν προεδρίαν τριάκοντα πέντε ἡμέρας.

Τί ἦσαν οἱ Πρυτάνεις;

Ἐν καιρῷ τῆς ἐκλογῆς τῶν πεντήκοντα βουλευτῶν ἐξ ἑκάστης φυλῆς, ἐπροσδιορίζετο διὰ κλήρου ἡ τάξις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔμελλον νὰ προεδρεύουν τὴν Βουλὴν αἱ διάφοροι φυλλοὶ· οἱ πενήκοντα βουλευταὶ τῆς φυλῆς, οἵτινες ἐπροσδιορίζοντο νὰ προεδρεύσωσι τὴν Βουλὴν τριάκοντα πέντε ἡμέρας κατ' ἔτος, ὠνομάζοντο Πρυτάνεις. Διὰ νὰ μὴ συμβαίη δὲ σύγχυσις, πᾶσα πρυτανεία (I) ἐδαιρεῖτο εἰς πέντε ἐβδομάδας, καὶ οἱ πρυτάνεις

(I) Πρυτανεία ἐλέγετο τὸ χρονικὸν διάστημα, καθ' ὃ διέρκυν τὰ ἔργα τῶν Πρυτάνεων.

εις πέντε δεκάδας· ἐπομένως ἐκάστη δεκάς ἐπροέδρευε τὴν Βουλὴν μίαν ἐβδομάδα· ὥστε τρεῖς Πρυτάνεις κατὰ δεκάδα ἀπεκλείοντο τῆς τιμῆς τῆς προεδρίας.

Ποῖον ἦτο τὸ ἔργον τῶν Πρυτάνεων;

Τὸ κύριον ἔργον τῶν Πρυτάνεων ἦτο νὰ συγκαλῶσι τὴν Βουλὴν καθ' ἐκάστην ἡμέραν, ἐκτὸς τῶν ἑορτῶν καὶ τῶν ἀποφράδων ἡμερῶν· οἱ Πρυτάνεις ἐτρέφοντο διὰ δημοσίων ἐξόδων εἰς εὐρύχωρόν τι οἰκοδόμημα, ὀνομαζόμενον Πρυτανεῖον,

Εἰς ποίας ἐξετάσεις ὑπεβαίλουτο οἱ Βουλευταί;

Πρὶν γένη δεκάτος τις εἰς τὴν Βουλὴν, ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ διαγωγή του ἐξετάζετο αὐστηρῶς ἀπὸ τὸ δικαστήριον τῆς Ἡλιαίας· ἡδύνατο δὲ νὰ ἐξετάζεται καὶ κατὰ μῆνα ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ, καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους δὲν ἠμπόρει νὰ λάβῃ τὸν στέφανον (1), ἂν δὲν ἀπεδείκνυσεν, ὅτι ἐξετέλεσε πιστῶς καὶ ἐπιμελῶς τὰ καθήκοντά του.

Ποῖον ἔργον ἐλάμβανον οἱ Βουλευταί;

Ἐκάστος βουλευτής ἐπρεπε νὰ ὁμολῇ πανδήμως, ὅτι εἰς πᾶσαν ὑπόθεσιν θέλει φροντίζει διὰ τὸ κοινὸν καλόν· ὅτι δὲν θέλει συμβουλευθεῖσαι τίπο-

¹ Ἦτο σκεπτικὸν τιμῆς διδόμενον εἰς ἐκείνους, τῶν ὁποίων ἡ διαγωγή ἐνεκρίνετο ἀπὸ τὸν λαόν.

τε παράνομον, καὶ ὅτι δὲν θέλει στείλει κανένα πώ-
λίτην εἰς τὴν φυλακὴν, δυνάμενον νὰ δώσῃ ἐγγύθη-
σιν, ἐκτὸς μόνον ἂν ἐκατηγορηθῆ ὡς συνωμότης
ἢ ὡς σφετεριστὴς δημοσίων χρημάτων.

Ποῖα ἦσαν τὰ καθήκοντα τῶν βουλευτῶν;

Εἰδικὸν ἔργον τῆς Βουλῆς ἦτον νὰ προσέχῃ κα-
λῶς ὥστε νὰ μὴ προβάλλεται τίποτε ἄλλο, εἰμὴ
ὅ,τι ἐφαίνετο σύμφωνον μὲ τὸ συμφέρον τοῦ λαοῦ,
ἐξέταζε τοὺς ἀπολογισμοὺς τῶν ἀρχόντων· ἐφρόν-
τιζε περὶ τοῦ στόλου, καὶ ἐτιμῶρει τὰ μὴ ἀπαγο-
ρευόμενα ἀπὸ τὸν νόμον κακουργήματα. (1)

Πότε συνήρχετο ἡ Βουλὴ;

Ἡ Βουλὴ συνήρχετο τὴν πρώτην ἐκάστης ἡμέ-
ρας, καὶ ἐπληρόνετο ἀπὸ τὸ δημόσιον ταμεῖον· ὁ-
σάκις δὲ συνήρχετο, ἐπρόσφερε θυσίας εἰς τὸν Δία
καὶ τὴν Ἀθηνᾶν.

Πῶς ἐνεργοῦντο αἱ ὑποθέσεις τῆς Βουλῆς;

Ἄφ' οὗ οἱ πρυτάνεις ἐξέθετον τὸ ὑποκείμενον,
περὶ τοῦ ὁποῦ ἐμελλε νὰ γένῃ ἡ σκέψις, πᾶς
βουλευτὴς ἦτον ἐλεύθερος νὰ δώσῃ τὴν γνώμην
τοῦ ὄρθιου· καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας, τὸ ψή-

(1) Τοιαῦτα ἦσαν ἡ πατροκοινία κτλ.

φισμα ἐγράφετο καὶ ἀνεγινώσκετο μεγαλοφώνως εἰς τὸ Βουλευτήριον.

Πῶς ἐψηφοφόρουν οἱ βουλευταί;

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ψηφίσματος, οἱ βουλευταὶ ἤρχιζον τὴν ψηφοφορίαν, ρίπτοντες ἄσπρα καὶ μαῦρα κουκία εἰς τὰ ἐπὶ τούτῳ προσδωρισμένα ἀγγεῖα, καὶ ἂν τὰ ἄσπρα ἦσαν περισσότερα, ἢ πρότασις ἐλάμβανε κῦρος ψηφίσματος, εἰς τὸ ἐναντίον δὲ, ἀπερρίπτετο.

Ἐἶχον ἰσχὺν νόμου τὰ ψηφίσματα τῆς Βουλῆς;

Τὰ ψηφίσματα τῆς Βουλῆς εἶχον ἰσχὺν νόμου μόνον καθόσον διήρκει ἡ βουλευτικὴ περίοδος· δὲν εἶχον δὲ μεγαλητέραν διάρκειαν, ἂν δὲν ἐνεκρίνοντο ἀπὸ τὴν συνέλευσιν τοῦ λαοῦ.

Τίνι τρόπῳ ἐπεριορίζετο ἡ δύναμις τῆς Βουλῆς;

Οἱ βουλευταὶ ἤλασσον κατ' ἔτος· καὶ ὅσα μέλη δὲν ἐπροσφέροντο καλῶς, ἀπεκλείοντο· ἔπρεπε δὲ νὰ παραδώσωσι τοὺς ἀπολογισμούς των, πρὶν διαλυθῶσι.

ΚΕΦ. Θ'.

Περὶ τοῦ Δικαστηρίου τοῦ Ἄρειου Πάγου.

Τί ἦτον ἡ Βουλὴ τοῦ Ἄρειου Πάγου;

Ὁ Ἄρειος Πάγος ἦτο τὸ ἀνώτατον δικαστή-

ριον τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ὅποσον ἐδίκαζε τὰ ἐγκλήματα, καταχρήσεις, καὶ νεωτερισμούς, εἴτε εἰς τὰ θρησκευτικά, εἴτε εἰς τὸ εἶδος τῆς Κυβερνήσεως καὶ τόσον ὀρθαὶ καὶ ἀδέκαστοι ἦσαν αἱ ἀποφάσεις του, ὥστε καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐθεωροῦντο ὡς ὁ τύπος τῆς συνέσεως καὶ τῆς φιλανθρωπίας.

Παῖσι ἐκλέγοντο μέλη τοῦ Ἀρείου Πάγου, καὶ περὶ ὧν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ;

Οἱ ἐννέα ἀρχοντες μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀξιώματός των, ἀφ' οὗ ἐδίδον πανδήμως εὐθύνην τῆς δικησείας των, συγκατετάσσοντο μετὰ τῶν Ἀρειοπαγίτων. Τῆς τιμῆς ταύτης μετεῖχον καὶ ὅσοι τῶν πολιτῶν διεκρίνοντο δι' ἐξόχων ἀρετῶν καὶ διὰ τῆς ἀμέμπτου διαγωγῆς των τὸ δὲ ἀξίωμα τοῦ Ἀρειοπαγίτου ἐδίδοτο ἐπὶ ζωῆς, εἰ μὴ δὲν συνέβαιεν αἰτία ἐξώσεως.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἀρειοπαγίτων δὲν ἦτον ὁ αὐτὸς κατὰ διαφόρους ἐποχάς· ἐπειδὴ κατὰ τινὰς συγγραφεῖς ἦσαν ἐννέα, κατ' ἄλλους τριάκοντα εἰς, καὶ κατ' ἄλλους πεντήκοντα εἰς, ἐκτός των ἀρχόντων· τινὲς μάλιστα λέγουν, ὅτι ἦτον ἀπροσδιόριστος ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν.

Ποία ἦτον ἡ δύναμις τοῦ ἀνωτάτου τούτου Δικαστηρίου ;

Τὸ Δικαστήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου εἶχε τὴν

δύναμιν τοῦ ἄνταμειβῆ τοὺς ἐναρέτους, καὶ νὰ παιδεύῃ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ διεσθαρμένους (1)· ἐπαγρύπνει εἰς τὰ ἴθνη καὶ εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν νέων, καὶ ἐφώρευεν εἰς τὴν διατήρησιν τῶν νόμων. Εἰς τὰς κρίσιμους περιστάσεις τῆς πατρίδος ἐλάμβανε μέρος εἰς τὰ πολιτικά, ἐπειδὴ ἦτο τὸ τελευταῖον καὶ ἀσφαλῆστατον καταφύγιον τῆς Δημοκρατίας.

Τὴν ἀξιοσημειώτατον προαχθεῖται εἰς τὰς ἡλικίας των;

Αἱ Ἀρειοπαγίται ἐσυνεδρίαζον εἰς ὑπαίθρον τόπον, διὰ νὰ μὴ μολύνωνται τὰ ἱερά των πρόσωπα ἀπὸ τὴν συνομιλίαν μὲ κακοῦργους καὶ διεστραμμένους ἀνθρώπους· ἤκουον δὲ καὶ ἀπεφάσιζον ὅλας τὰς διαφορὰς ἐν καιρῷ νυκτός, καὶ εἰς τὸ σκότος· ἦτον δὲ ἀσυγχώρητος μωρία τὸ νὰ γελάσῃ τις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συνεδριάσεώς των.

Ποίαν τάξιν εἶχον εἰς τὰς διαδικασίας των;

Πρὶν ἀρχίσῃ ἡ ἀνάκρισις παντὸς ἐγκλήματος, ὁ ἐγκαλῶν καὶ ὁ ἐγκαλούμενος ὠμνυον εἰς τὰς

(1) Ἐπαγρύπνου ὡσαύτως εἰς τὴν διαγωγὴν τῶν ἰδίων αὐτῶν μελῶν, καὶ μίαν φορὰν ἐτιμώρησαν ἕνα τῶν συνδικαστῶν των, διότι ἐπνίξεν πτηνόν τι, τὸ ὅποσον κατέφυγεν εἰς τὸν κόλπον του, διδάσκοντες μὲ τοῦτο ὅτι ὁ ἀσπλαχνος θεὸς οὐκ ἔστι ἀξιός, ἢ ἔχῃ εἰς τὴν διάκρισίν του τὴν ζωὴν τῶν συμπολιτῶν των.

Ἐριννύας, ὁ μὲν περὶ τῆς ἀθωότητός του, ὁ δὲ περὶ τῆς ἀληθείας τῆς κατηγορίας του· καὶ οἱ δύο δὲ ἐπεκύρονον τοὺς ὄρκους των, προσφέροντες τὰς πλέον φρικτὰς κατάρτας καθ' ἑαυτῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν των, ἐὰν ὠμνυον ψευδῶς.

Τὶ ἐγένετο ἀκολούθως ;

Καὶ τὰ δύο μέρη ἐκαθέζοντο εἰς σκαμνία ἀργυρᾶ· καὶ ἀφ' οὗ ὁ ἐγκαλούμενος ἤκουε τὴν κατηγορίαν, ἧτον ἐλεύθερος νὰ ὑπάγῃ εἰς θεληματικὴν ἐξορίαν, ἢ νὰ ὑπερασπισθῇ (1). Οἱ δὲ δικασταὶ μετὰ τὴν ἀκρόασιν καὶ τῶν δύο μερῶν, ἐῤῥίπτον τὰς ψήφους εἰς τὰς ὑδρίας τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἐλέους (2).

ΚΕΦ. Ι΄.

Περὶ τῶν Δικαστηρίων, διαδισασιῶν, ποινῶν καὶ ἀμοιβῶν.

Ποῖα Δικαστήρια ἦσαν εἰς τὸς Ἀθῆνας ;

Παρὰ τὸ δικηστήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἦσαν

(1) Εἰς τὸν ἐγκαλούμενον ἐπιτρέπετο νὰ λάβῃ καὶ σύμβουλον διὰ τὴν συνηγορήσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ· ἀλλ' οἱ ὀμιλεῦντες ἔπρεπε νὰ κέμωσιν ὑπλῆν καὶ ἀκαλλώπιστον ἐλθεσιν τοῦ πράγματος, διότι ἅμα ἤρχίζον ῥητορικὸν τινὰ καλλωπισμὸν, ἢ ἐπιχείρουσι νὰ κινήσωσι τὰ πάθη τῶν δικαστῶν, δικόποτοντο.

(2) Ἐὰν ἦτον ἰσοψηφία, ἢ Ἀθῆνα, ἢ προστατίς τῆς πόλεως, ἐπετίθετο ὅτι ἐπρόσθετα τῶν ψήφῶν τῆς εἰς τὴν ὑδρίαν τοῦ ἐλέους.

καὶ ἄλλα διάφορα δικαστήρια εἰς τὰς Ἀθήνας, τέσσαρα ποινικά, καὶ ἕξ πολιτικά· ἕκαστον δὲ ἐσύγ-
κειτο ἀπὸ ἑκατοντάδας δικαστῶν, ἀλλαζομένων
κατ' ἔτος.

Μεταξὺ τίνων ἐκλέγοντο οἱ δικασταὶ εἰς τὰς Ἀθήνας;

Οἱ δικασταὶ ἐκλέγοντο μεταξὺ τῶν πολιτῶν ἀ-
πλῶς, χωρὶς προτίμησιν εὐγενείας ἢ καταστάσε-
ως· διότι καὶ οἱ παραμικροὶ ἐκλέγοντο εἰς τοῦτο
τὸ ὑπόργημα, φθάνει μόνον νὰ εἶχον τριάκοντα
χρόνων ἡλικίαν, καὶ νὰ μὴν ἀπεδείχθησαν ἔνοχοι
ἐγκλήματος τινός (1).

Ποῖον ἦτον τὸ σημεῖον καὶ ὁ μισθὸς τῶν δικαστῶν;

Τὸ σύνθημα σημεῖον τῶν δικαστῶν ἦτον σκῆ-
πτρον περιβεβλημένον πολλάκις μὲ χρυσὸν καὶ
ἄργυρον· ἀφοῦ δὲ ἠκροάζοντο τὰς διαφοράς, αἱ ὁ-
ποῖαι ἐμελλον ν' ἀποφασισθοῦν, ἐπέστρεφον τὸ
σκῆπτρον εἰς τοὺς Πρυτάνεις, καὶ ἐλάμβανον τρεῖς
ὄβολοὺς δι' ἀνταμοιβήν (1).

Ποῖαι ἦσαν αἱ διαδικασίαι τῶν ποινικῶν δικαστηρίων;

Αἱ διαδικασίαι τῶν ποινικῶν δικαστηρίων ἦσαν,

(1) Ὅσοι πῦλλται εἶχον καιρὸν ν' ἀκροάζωνται καὶ ν' ἀποφα-
σίσαι διαφοράς, εἶδον τὰ ὄνόματα αὐτῶν εἰς τοὺς θεσμοθέτας,
αἵτινες τοὺς εἰδούρων διὰ πλεονεξίας εἰς τὰ δικαστήρια.

(1) Ἴδε Κερφαίου Ζ'. Βιβλίον Α'. Σελ. 29.

δ' ὄρκος τοῦ ἐγκαλοῦντος καὶ ἐγκλιουμένου, αἱ ὁμιλίαι ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν, καὶ ἡ ἀπόφασις.

Ποῖον ἦτον τὸ περιεργότερον ἀπὸ αὐτὰ τὰ δικαστήρια;

Τὸ περιεργότερον ἀπὸ τὰ ποινικὰ δικαστήρια τῶν Ἀθηναίων ἦτον ἐκεῖνο, τὸ ὅποσον ἐδίκαζε τοὺς προξενουμένους θανάτους ἀπὸ τ' αἴψυγα πράγματα, ὡς πέτρας, σίδηρον, δοκὸν κ. τ. λ., τὰ ὅποια ἂν κατὰ συμβεβηκὸς ἐφόνευον ἀνθρωπὸν τινα, ἐκαταδικάζοντο νὰ βροθῶσιν ἔξω τῶν συνόρων τῆς Ἀττικῆς.

Ποῖον ἦτον τὸ περιεργότερον καὶ πολυασχολώτερον πολιτικὸν δικαστήριον;

Ἡ Ἡλιαία ἦτο τὸ σημαντικώτερον καὶ ἀξιολογώτερον δικαστήριον μετὰ τὸν Ἄρειον Πάγον ἐσυεδριάζε δὲ εἰς ὑπαιθρον τόπον, ἐκτεθειμένον εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ Ἥλιου. (1).

Ποῖαν δόξαν, καὶ πόσα μέλη εἶχεν;

Ἐκτός ὅτι ἐδίκαζε πολιτικὰς διαφορὰς, ἐξέεδιδεν ἀποφάσεις καὶ περὶ τῶν ὅσοι εἶχον κατηγορηθῆ ἐνώπιον τοῦ Ἄρειου Πάγου ἐαύγκειτο δὲ ἀπὸ πεντακόσια μέλη ἄλλ' εἰς σημαντικὰς δικὰς, ἐπροστίθεντο ἕως χίλιοι πεντακόσιοι ἢ καὶ δύο χιλιάδες δικασταὶ ἀπὸ τ' ἄλλα δικαστήρια.

(1) Ἐπιπέδη εἰσεὶ τῶν δημοσίων Ἡλιαίων.

Περίγραψε πῶς ἐκινούτο αἱ ἐγκληματικά ἀγῶνα εἰς τὰ δικαστήρια.

Ὁ κατήγορος ἔδιδε πρῶτον τὸ ὄνομα τοῦ κατηγορουμένου μετὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ ἀδικήματος εἰς τὸν ἄρχοντα ἐκείνον, τοῦ ὁποίου ἔργον ἦτον νὰ εἰσάγῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ ἀρμόδιον δικαστήριον.

Τί ἐγένετο μετὰ ταῦτα;

Ὁ ἄρχων ἐπροσκάλει τὸν κατηγορούμενον νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ἕκαστον τῶν μερῶν ἔπρεπε νὰ λάβῃ ὄρκον, ὁ μὲν κατήγορος, ὅτι δὲν θέλει κάμει ψευδῆ κατηγορίαν, καὶ δὲν θέλει δωροδοκηθῆ διὰ νὰ παύσῃ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς κατηγορίας, ὁ δὲ κατηγορούμενος, ὅτι δὲν ἔδωκε τὸν κατήγορον.

Τί συνέβαινε μετὰ ταῦτα;

Ὁ ἄρχων, ἀφοῦ ἔγραψε τοὺς ὄρκους καὶ τὰς ὁμολογίας τῶν μαρτύρων, οἵτινες ἐπίσης ὠρκίζοντο, ἔκλεγε διὰ κλήρου τοὺς δικαστάς, εἰς τοὺς ὁποίους ἐξέθετε τὴν ὑπόθεσιν, καὶ παρέδιδε τὰ εἰς αὐτὴν ἀναγόμενα ἔγγραφα.

Περίγραψε τὴν ἐπομένην τάξιν;

Ἀφοῦ οἱ μάρτυρες ἔδιδον τὴν μαρτυρίαν ἐκ δευτέρου ἐνώπιον τῶν δικαστῶν, ὁ κατήγορος καὶ ὁ κατηγορούμενος ὠμίλου, ἢ αὐτοὶ ἢ οἱ συνήγοροί

των, και εις τὸ τέλος τῆς ομιλίας ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ὁ κῆρυξ κατὰ διαταγὴν τοῦ προεδρεύοντος ἄρχοντος, ἐπροσκάλει τοὺς δικαστὰς νὰ δώσωσι τὴν ψῆφόν των.

Πῶς ἐψηφοφόρου εἰ δικασταί (1) ;

Οἱ δικασταί εἰς τὴν ψηφοφορίαν ἐμεταχειρίζοντο ἄσπρα και μαῦρα κουκία, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον ἀπὸ τὸν βωμόν, και τὰ ἐῤῥιπτον εἰς δύο ὑδρίας· ἀκολουθῶς ἠνοίγοντο αἱ ὑδρίαί, και σὶ ψῆφοι ἐμετροῦντο ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος· και ἂν μὲν αἱ μαῦραι ἦσαν περισσότεραι, ὁ κατηγορούμενος ἐκηρύττετο ἔνοχος, ἂν δὲ αἱ ἄσπραι, ἀθωόνετο.

Ποίαις ποινὰς ἐμεταχειρίζοντο οἱ Ἀθηναῖοι ;

Αἱ κοινότεραι και πλέον ἀξιοσημεῖωτοι ποιναί, αἱ ἐπιβαλλόμεναι εἰς τοὺς κηκούργους, ἦσαν αἱ χρηματικαὶ ζῆμιαί, ἡ ἀτίμωσις, (1), ἡ δουλεία, τὸ

(1) Ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δικασταί ἐξετέλουσαν τὸ ἔργον τῶν ὀρκωτῶν, και ὅτι ὁ προεδρεύων ἄρχων, ὅστις παρῆνεν εἰς αὐτοὺς τὰ ἔγγραφα τῆς ὑποθέσεως, ὁμοιάζει σχεδὸν μὲ τὸν δικαστὴν τῆς Ἀγγλίας· πρόσθετι δὲ και μὲ τὸν πρόεδρον τῶν συνόδων τῆς Ἑλλάδος.

(1) Εἰς τὴν Ἀγγλίαν δὲν ὑπάρχει ποινὴ ὁμοίᾳ μὲ αὐτὴν εἰς αὐτῆς ὁ ἐγκληματίας Ἀθηναῖος ἐστρεφεῖτο και αὐτός, και τὰ τέμνα του, και οἱ ἀπόγονοί του τὰ δίκαια τοῦ πολίτου, τόσον τὰ ἰερά, καθὼς και τὰ πολιτικὰ· και μ' ὅλον ὅτι ἐμνετε ἐλεύθερος, δεῖ ἦτις πλέον ὑπὸ τῆς ὑπεροχῆς τῶν νόμων· και ἀποῤῥεῖται

στίγμα, ἢ φυλάκισις, τὰ δεσμὰ, ἢ παντοτεινὴ ἐξορία, καὶ ὁ θάνατος.

Πῶς ἐθανάτωνον εἰς τὰς Ἀθήνας ;

Τὰ εἶδη τοῦ θανάτου, τὰ ὁποῖα εἶχον εἰς χρῆσιν οἱ Ἀθηναῖοι, ἦσαν τὸ ἀποκεφάλισμα, ἢ ἀγχόνη, τὸ φάρμακον, τὸ ρίψιμον ἀπὸ κρημνῶν ἢ εἰς βάραθρον, ὁ σταυρὸς, ἢ λιθοβολία, τὸ πνίξιμον εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ τὸ καύσιμον.

Διὰ ποῖα κακουργήματα ἐπεβάλλετο ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου ;

Κατὰ τοὺς Ἀθηναϊκοὺς νόμους ὅσοι ἐξελέγοντο ἱερόσυλοι, προδόται, φονεῖς, καὶ οἱ διαβόητοι λησταί, ἐκηρύττοντο ἄξιοι θανάτου, καὶ σπανίως ὑπεβάλλοντο εἰς μετρίωτέραν ποινήν.

Ποῖα ἀνταμοιβὰ εἶδοντο εἰς τοὺς εὐεργέτας τῆς Παρίδος ;

Αἱ κυριώτεραι τιμαὶ πρὸς τοὺς ἀξίους ἀμοιβῆς πολίτας ἦσαν στέφανοι, χαριζόμενοι ἀπὸ τὰς συνελεύσεις τοῦ λαοῦ, ἀνδριάντες ἱστάμενοι εἰς τὴν ἀγορὰν, ἢ ἄλλους δημοσίους τόπους, καὶ τὰ πρόνομα τῆς πρωτοκαθεδρίας εἰς ὅλας τὰς δημοσίας συνελεύσεις καὶ συμπόσια.

ἢ ὑβρίζετο, δὲν ἠμπόρει νὰ λάβῃ ἱκανοποίησιν· ἡ ποινὴ δὲ αὐτῆ ἦν προαδιωρισμένη διὰ τοὺς δειλοὺς, ἐπιόρκους, καὶ ἀχαρίστους πρὸς τοὺς γονεῖς τῶν.

Ποῖαι ἄλλαι ἀνταμοιβαὶ ἐφηρίζοντο ἀπὸ τῆν Δημοκρατίαν;

Ἄλλαι ἀνταμοιβαὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ἦσαν ἡ ἀτέλεια ἀπὸ δλους τοὺς φόρους, εἰσφορὰς κ. τ. λ. καὶ τὰ πολυτελεῆ συμπόσια, γινόμενα μὲ δημοσία ἐξόδα· ἀλλ' ἡ τελευταία αὕτη τιμὴ μίαν μόνην φορὰν ἐπροσφέρετο εἰς τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον.

Ἀπὸ ποίας σημαντικῆς ὠφελείας ἐσυνοδεύοντο αὗται αἱ τιμαί;

Ὅσοι ἐλάμβανον προνόμιόν τι ἀπὸ τῆν πόλιν, ἦσαν ὑπὸ τῆν ἄμεσον κηδεμονίαν καὶ ὑπεράσπισίν τῆς, καὶ αἱ πρὸς αὐτοὺς γινόμεναι ὕβρεις, ἐλογίζοντο ὕβρεις κατὰ τῆς Δημοκρατίας, καὶ διὰ τοῦτο ἐκολάζοντο μὲ ἀτίμωσιν.

ΚΕΦ. ΙΑ'

Περὶ τῶν Ἀθηναϊκῶν νόμων

Ποῖαι ὑπῆρξαν οἱ σημαντικώτεροι νομοθέται τῶν Ἀθηναίων;

Ὁ πρῶτος νομοθέτης τῶν Ἀθηναίων ἦτον ὁ Δράκων, τοῦ ὁποίου οἱ νόμοι ἐλέγετο, ὅτι ἦσαν γεγραμμένοι μὲ αἶμα· διότι καὶ τὰ μικρὰ καὶ τὰ μεγάλα ἀδικήματα ἐτιμωροῦντο ἐπίσης μὲ θάνατον· ὁ Σόλων κατήργησεν αὐτοὺς, καὶ ἐσύνταξε τὸ εἶδος τῆς κυβερνήσεως, τὸ ὁποῖον ἐπεριγράψαμεν ἀνωτέρω.

Τι αξιοσημείωτον παρατηρεῖται εἰς τὴν νομοθεσίαν τῶν Ἀθηναίων ;

Οἱ Ἀθηναῖοι πρῶτοι ἔλαβον γραπτοὺς νόμους καὶ εἰς αὐτοὺς εἶναι ὑπόχρεοι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι καὶ αἰ σημερινὰ ἐπικράτεια τῆς Εὐρώπης, διὰ τὴν ἐξαιρετικὸν ταύτην ἐφεύρεσιν, εἰς τὴν ὁποίαν στηρίζεται ἡ βάσις πάσης κυβερνήσεως, καὶ πάσης κοινωνίας.

Ποῖ ἐτίθεντο οἱ νόμοι εἰς τὰς Ἀθήνας ;

Ὅταν τις ἤθελε γὰ προτείνει κανέν δημόσιον μέτρον, τὸ ἐκοινοποίει πρῶτον εἰς τοὺς Πρυτάνεις, οἵτινες τὸ καθυπέβαλλον ὑπ' ὄψιν τῆς Βουλῆς καὶ ἂν ἐγένετο δεκτὸν παρ' αὐτῆς, ἀνεγράφετο εἰς τὰ ἀγάλματα τῶν Ἡρώων, διὰ γὰ εἰδοποιηθοῦν οἱ πολῖται περὶ τοῦ προβληθησομένου εἰς τὴν ἀκόλουθον συνέλευσιν.

Τι ἐγένετο μετὰ ταῦτα ;

Ὅταν ὁ λαὸς συνήρχετο, ἀνεγινώσκετο ἡ πρότασις, καὶ πᾶς πολίτης ἦτον ἐλεύθερος γὰ δώσῃ τὴν γνώμην του περὶ αὐτῆς καὶ ἂν μὲν ἐνεκρίνετο (1), ἐλάμβανεν ἰσχὺν νόμου ἂν δὲ ἐνρμιζετο ἀσύμμετρον, ἀπερρίπτετο· εἰδὲ καὶ διελάμβανε τι ἐπιβλαβὲς εἰς τὴν Δημοκρατίαν, ὁ προτείνων ἐπαιθεύετο.

(1) Ἴδε τὸν τρόπον καὶ ὃν ἀπεφασίζετο Κεφάλ. ε. σελ. 30

Ποίαις λεπτομέρεις παρατηρήσεις ἔχεις νὰ κάμῃς περὶ τῶν ὅσα ἀνάγονται εἰς τὴν θείαν λατρίαν, ἀγῶνας κ. τ. λ;

Νόμος τις διέταττε νὰ μὴν ἐπιφέρεται καμμία βία ἐπὶ τῶν προσφευγόντων εἰς τοὺς ναοὺς· καὶ ἄλλος, ὅτι μία ἡμέρα τοῦ ἔτους νὰ ἀφιερῶται εἰς τὴν ἀλεκτρονομαχίαν (1).

Ποῖοι ἀξιοσημειῶται νόμοι ὑπάρχον περὶ τῶν συσλεύσεων τοῦ λαοῦ, τῶν ἀρχόντων κ. τ. λ;

Κατὰ συνέπειαν νόμου τινός ὁ κῆρυξ ἔπρεπε νὰ καταρασθῆ δημοσίως κατ' ἐκείνου, τῶν συγγενῶν του, καὶ τῆς οἰκογενείας του, ὅστις ὠμίλει ἢ ἐψήφισεν ἀπὸ ἰδιοτέλειαν. Ὁ δὲ ἀπειθὴς εἰς τοὺς γονεῖς του ἦτον ἀνάξιος νὰ λάβῃ ἀρχὴν, καὶ ὅποιος ἠθέλην, ἠδύνατο νὰ τὸν κατηγορήσῃ ἐνώπιον τοῦ Ἀρχόντος.

Ποῖοι ἄλλοι ἀξιοσημειῶται νόμοι ὑπάρχον;

Ἀθηναϊκός τις νόμος διέταττεν, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ γένη δημοσίως ῥήτωρ, ὅστις εἶχε κτυπήσει τοὺς γονεῖς του, ἢ δὲν ἠθέλην νὰ τοῦς τρέφῃ, ἢ ἀπέβαλεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν οἰκίαν του· καὶ ἄλλος,

(1) Ἡ ἀλεκτρονομαχία αὕτη ἐνομοθετήθη εἰς ἀνάμνησιν τῆς λαοκρατίας κατὰ τὸν Περσῶν νόκτου τοῦ Θεμιστοκλέους, τὴν ὁποίαν εἰς περὶ τῆς προσηγγίαν διὰ τῆς φωνῆς τῶν κατὰ τὴν προλαοκρατίαν ἄρχων.

ὅτι κανέν σχολεῖον νὰ μὴν ἀνοίγη πρὶν τῆς ἀνα-
τολῆς, ἢ νὰ μένη ἀνοικτὸν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ
Ἡλίου.

Ἄν ἦτον ἄλλος ἀξιωματικός νόμος περὶ τούτου;

Μάλιστα· ὑπῆρχε καὶ ἄλλος νόμος, ὅστις δὲν
ἐπέτρεπεν εἰς κανένα (ἐξαιρουμένων τῶν υἱῶν, ἀ-
νεψιῶν, καὶ γαμβρῶν τοῦ διδασκάλου) νὰ ἐμβραίνῃ
εἰς τὸ σχολεῖον, ἐν ὧν τὰ παιδία ἦσαν μέσα· καὶ
ὁ παραβάτης τοῦ νόμου ἐπαιδένετο μὲ θάνα-
τον (1).

Ποῖο ἀξιωματικὸν νόμοι ὑπῆρχον ὡς πρὸς τὰς δίκας;

Οἱ κατηγορούμενοι εἰς τὰς Ἀθήνας ἦσαν ἐλευ-
θεροὶ νὰ ὑπερασπίσων ἑαυτούς· καὶ ὅτε ἦτον ἰσο-
ψηφία, ὁ κατηγορούμενος ἀπελύετο· ὅστις δὲ πρὸ
τῆς δίκης του ὠμολόγει τὸ ἐγκλημὰ του, ἐκατα-
δικάζετο.

Ποῖο ἀξιωματικὸν νόμοι ὑπῆρχον ὡς πρὸς τὰ συναλ-
λάγματα;

Κατ' Ἀθηναϊκὸν τινὰ νόμον, ὁ ἰχθυοπώλης,
ὅς τις ὑπερετίμα πρῶτον τοὺς ἰχθύας του, καὶ ἔ-

---

(1) Σκοπὸς τῶν διατάξεων τῶν νόμων τούτων ἦτο· τὸ νὰ ἀπο-
μακρύνωσι τὰς κακὰς συναναστροφὰς ἀπὸ τῶν παιδία.

πειτα τοὺς ἐπώλει ὀλιγώτερον παρά τὴν προδιορισθεῖσαν τιμὴν, ἔπρεπε νὰ φυλαχισθῆ (1)· καὶ ὁσοὶ ἐμιμοῦντο, ἐκιδόηλεον ἢ ἐσμίκρυνον τὸ κυκλοφοροῦν νόμισμα, ἔπρεπε νὰ θανατωθοῦν.

BIBLION Β΄.

Περὶ τῆς Πολιτείας τῶν Σπαρτιατῶν.

ΚΕΦ. Α΄.

Περιγραφή τῆς Σπάρτης ἢ Λακεδαίμονος (1)

Ποῦ ἔκειτο ἡ πόλις Σπάρτη, καὶ πόθεν ὠνομάζετο αὐτὴς

Ἡ πόλις Σπάρτη ἢ Λακεδαίμων, κτισμένη εἰς

(1) Διὰ τοῦ μένου τούτου ἀναγκάζοντο εἰ ἰχθυοῦναι νὰ μὴ ἑπεριτιμῶσι τοῦς ἰχθύας των, ἀλλὰ νὰ προσδιορίζωσιν ἀπ' ἀρχῆς δικαίαν τιμὴν.

(1) Ὁ λαὸς ἐν γένει ὠνομάζετο ἐπὶ τότε Λακεδαίμονες, ἐν καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἦτο μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Σπαρτιατῶν· θιάτι οἱ μὲν Σπαρτιατῆαι ἐκατοίκουν τὴν πόλιν, οἱ δὲ Λακεδαίμονες τὴν ἐξοχὴν· καὶ οἱ μὲν, πρῶτοι ἐτυγχρότουσιν ἐκεῖνα τὰ κῶματα τῶν περιφήμων πολεμιστῶν, ἀπὸ τοῦς ὁποίους ἐκρέματα ἢ θῆξ καὶ ἡ σωτηρία τῆς ἐπικρατίας, οἱ δὲ τελευταῖοι ἐκλούοντο εἰς τὰ ὄπλα, μόνου εἰς τὰς κρείμασις περιστάσεις, καὶ σκαιῖα· τοῦς ἐσυμβουλεύοντο περὶ τῶν δημοσίων μέτρων.

τάς ὄχθας τοῦ Εὐρώτα ποταμοῦ, ἦτον ἡ πρωτεύουσα τῆς Λακωνίας ὠνομάσθη δὲ Σπάρτη ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Εὐρώτα, ὀνομαζομένης Σπάρτης.

Ποῖον ἦτο τὸ σχῆμα τῆς, ἡ ἔκτασίς τῆς, κ. τ. λ.;

Ἡ πόλις Σπάρτη ἦτο κυκλοτεροῦς σχήματος, ἔχουσα ἐξ ἐπιπέδου περιφέρειαν δὲν εἶχεν ὅμως τείχη, οὔτε μέσα πρὸς ὑπεράσπισιν ἄλλα, παρα τὴν ἀνδρίαν τῶν κατοίκων τῆς.

ὡς ἦτο κτισμένη;

Ἡ Σπάρτη κειμένη περίξ ἐνός γηλόφου (1), ἐσύγκειτο ἀπὸ πέντε πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀπέιχον ὀλίγον ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλληλην ἑκάστη δὲ τούτων ἐκατοικεῖτο ἀπὸ μίαν τῶν πέντε φυλῶν τῆς Σπάρτης.

Ποίας παρατηρήσεις ἔχεις πρὸς τὴν ἀνάμνησιν τῶν περιχώρων τῆς Σπάρτης;

Ἡ Σπάρτη ἐπερικυκλοῦτο, εἰς ἀρκετὴν ἔκτασιν, ἀπὸ ἀμπελῶνας, ἐλαιῶνας, πλατάνους, κή-

(1) Ὁ γηλόφος αὗτος ἐχρησίμευεν ὡς ἀκρόπολις, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐβάναντο καὶ τεθῶσι στρατιῶται ἐν καιρῷ προσβολῆς κατὰ τῆς πόλεως τῶν ἢ κορυφῆ του ἦτον εὐρύχωρος πεδιάς, εἰς τὴν ὁπίωον ἦσαν πολλὰ ἰσραὴ οἰκοδομαί.

πους, καὶ ἐπαύλεις· ἡ γῆ ἦτο καρποφόρος, καὶ τα-
γινόμενα ἐκεῖ πλησίον κρασία, ἦσαν τὰ καλῆτερα
τῆς Ἑλλάδος.

Τὶ ἀξιοσημείωτον παρατηρεῖς περὶ τῆς δημοσίας ἀγορᾶς τῆς
Σπάρτης;

Τὸ μέγα τετράγωνον, ἡ ἀγορὰ, ὅπου ἐτελείον-
γον διάφοροι δρόμοι, ἦτο κοσμημένη μὲ ναοὺς καὶ
ἀγάλματα· ἐντὸς αὐτῆς ἦσαν καὶ τὰ καταστήμα-
τα, ὅπου ἡ Γερυσία, οἱ Ἐφοροὶ, καὶ οἱ λοιποὶ Ἀρ-
χοντες ἐσυνεδρίαζον.

Τὶ ἀξιοσημείωτον εἶχεν ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς;

Οὗτος ὁ ναὸς, ὅς τις ἔκειτο εἰς τὴν ἀκρόπολιν,
ἦτο κατεσκευασμένος ἀπὸ χαλκόν, καὶ ἐχρησί-
μευεν ὡς ἄσυλον· εἰς τὰ ἐνδον ἦτο καλλωπισμένος
μὲ ζωγραφίας ἠρωϊκῶν πράξεων, πρὸς τὰ δεξιὰ
δὲ τοῦ ναοῦ ἦτον ἀγαλμα τοῦ Διὸς, τὸ ὅποιον ἐ-
θεωρεῖτο ὡς τὸ ἀρχαιότατον χάλκινον ἀγαλ-
μα. (1).

Ποίαις ἄλλαις παρατηρήσεις ἔχεις νὰ κάμῃς περὶ τῆς Σπάρτης;

Ἡ Σπάρτη περιεῖχε καὶ πολλὰ μνημεῖα εἰς τι-

---

(1) Σύγχρονον δὲ μὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγ-
γώνων, ἐσύγκειτο ἀπὸ τεμάχια, προσηρμοσμένα πρὸς ἄλληλα,
καὶ συνεχόμενα μὲ ὕλους (καρφία) διὰ νὰ μὴ διαλυθῶσι.

μήν τῶν θεῶν, καὶ τῶν ἀρχαίων Ἡρώων. Τεραὶ τελεταὶ ἐτίμων καὶ ἐδικαιώνιζον τὴν μνήμην τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ Τυνδάρεω, τοῦ Κάστωρος, τοῦ Πολυδεύκου, τοῦ Μενελάου, Λεωνίδα κ. τ. λ. Οἱ Σπαρτιᾶται κινούμενοι ἀπὸ τὰ εὐγενέστερα αἰσθήματα ἤγειρον ναὸν καὶ εἰς τὸν Λυκοῦργον, τὸν νομοθέτην των.

Τί παρατηρεῖς περὶ τῶν οἰκιῶν;

Αἱ οἰκίαι τῆς Λακεδαίμονος ἦσαν μὲν ἀκαλλώπιστοι, ἀλλ' ὑψηλαὶ καὶ πολλὰ στερεαί· εἰς διάφορα δὲ μέρη τῆς πόλεως ἦσαν ἵπποδρόμια, καὶ γυμνάσια διὰ τοὺς νέους, σκιαζόμενα ἀπὸ ὠραίους πλατάνους.

ΚΕΦ. Β΄

Περὶ τῶν Πολιτῶν, Φυλῶν, καὶ Δούλων.

Πῶς ἐδικαιροῦντο οἱ κάτοικοι τῆς Σπάρτης;

Οἱ κάτοικοι τῆς Σπάρτης ἐσύγκειντο ἀπὸ ἐλευθέρων καὶ δούλων· οἱ δὲ ἐλεύθεροι πάλιν ἐδικαιροῦντο εἰς Ὅμοίους καὶ Ὑπομείονας.

Ποία διαφορὰ ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν δύο τούτων κλάσεων τῶν πολιτῶν;

Ἡ ἐλευθερία καὶ τῶν δύο τούτων κλάσεων τῶν πολιτῶν.

πολιτῶν, ἦτο κατὰ τὸ φαινόμενον ἴση· ἀλλ' οἱ
πρῶτοι μόνοι ἠδύναντο νὰ λαμβάνωσι τὰ δημόσια
ὑπουργήματα· οἱ δὲ Ὑπομεινονες ἐσύγκειντο ἀπὸ
τοὺς πτωχοτέρους πολίτας, τοὺς ἀπελευθέρους,
καὶ τοὺς υἱοὺς των, ἔχοντες μόνον τὴν ἄδειαν νὰ
ψηφοφορῶσιν εἰς τὰς ἐκλογάς, ἐνῶ οἱ Ὅμοιοι εἶ-
χον δικαίωμα καὶ νὰ ἐκλέγωσι καὶ νὰ ἐκλέγωνται.

Τί παρατηρεῖς περὶ τῶν Δουλῶν;

Οἱ Δοῦλοι ἢ Εἰλωτες εἰς τὴν Λακεδαίμονα ὑ-
περέβαινον κατὰ τὸν ἀριθμὸν τοὺς ἐλευθέρους,
καὶ ἦσαν πολυπληθέστεροι εἰς ταύτην, πρὶν εἰς
πᾶσαν ἄλλην ἐπικράτειαν ἀλλ' ἢ κατὰστασις των
ἦτο καλλητέρα.

Εἰς ποῖα ἔργα ἐνησχολοῦντο οἱ Εἰλωτες;

Οἱ Εἰλωτες ἐχρησίμευον ὡς ναῦται εἰς τὸν
στόλον, καὶ ὡς ὑπηρέται εἰς τὸ στρατόπεδον· ἐ-
κἀλλιέργουν τὰς γαίας τὰς ὁποίας ἐλάμβανον μὲ
ἀγρομίσθιον, καὶ πολλοὶ ἐνησχολοῦντο εἰς τὰς
μηχανικὰς τέχνας μὲ τοσαύτην ἐπιτυχίαν, ὥστε
τὰ κλειδιά, αἱ κλῖναι, καὶ αἱ καθήκλαι τῆς Λακε-
δαίμονος εἶχον ζήτησιν ἅπανταχοῦ.

Εἰς πόσας φυλάς ἦσαν διηρημένοι οἱ πολῖται (1) τῆς Σπάρτης;

(1) Οἱ πολῖται τῆς Σπάρτης ἦσαν δύο εἰδῶν, οἱ γεννημένοι
ἐπίγειοι, καὶ οἱ πολιταρχημένοι· οἱ ἀπελευθέροι καὶ οἱ δοῦλοι

Οἱ πολῖται τῆς Σπάρτης ἐδαιροῦντο εἰς πέντε φυλάς, καὶ πᾶσα φυλὴ ὑπεδαιρεῖτο εἰς ἕξ Ὠθάς, ἐχούσας ἰδίαν ὀνομασίαν· τὰ ὀνόματα τῶν φυλῶν ἦσαν Λιμνάται, Κυνοσουρεῖς, Πιτανάται, Μεσόβηται, Αἰγεῖδαι.

Ἐπὶ τῆς ἀλλῆς διαίρεσις τοῦ λαοῦ;

Μάλιστα, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω διαιρέσεων, ὁ λαὸς ἐδαιρεῖτο εἰς ἕξ Μόρας, συγκειμέναις ἐκ τῶν ὅσοι εἶχον ἡλικίαν, ἱκανὴν διὰ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν· ὅθεν εἰς ταύτην τὴν διαίρεσιν δὲν ἐπεριλαμβάνοντο οἱ πολλὰ νέοι καὶ οἱ γέροντες.

ΚΕΦ. Γ'.

Περὶ τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης.

Τίνι τρόπῳ ἐνηργεῖτο ἡ βασιλικὴ ἐξουσία εἰς τὴν Σπάρτην;

Ἡ Πολιτεία τῆς Σπάρτης εἶχε δύο ἄρχοντας, ὀνομαζομένους Βασιλεῖς· ἀλλὰ διέφερον ἀπὸ τοῦ βασιλεῖς τῶν πλειοτέρων ἄλλων ἐθνῶν· ἡ δὲ σύστασις δύο βασιλέων σκοπὸν ἄλλον δὲν εἶχεν, εἰμὴ τὸν περιορισμὸν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, ἐπειδὴ τοιοῦτοτρόπως ὁ εἷς ἐχάλιναγώγει τὸν ἄλλον.

ἐπολιτογραφουτο ἐπίστε, ἀλλὰ σπανίως, καὶ μόνον ὅσοι προσέφερον λαμπρὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν πολιτείαν.

Ποῖαν δύναμιν εἶχον οἱ βασιλεῖς ;

Ἡ ἐξουσία τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης ἦτο περὶ ὁρισμένη, καὶ κατὰ μῆνα ὠρχίζοντο, ὅτι θέλουσι κυβερνᾶ κατὰ τοὺς νόμους ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν εἰς ἐδιοίκει τὸ στράτευμα, ὁ δ' ἄλλος ἔμενον εἰς τὴν Σπάρτην διὰ τὴν διανέμη τὴν δικαιοσύνην, ἐκτὸς μόνον ἂν ἐτύγχανε νὰ ᾔηται εἰς ἑκστρατείας δύο στρατεύματα εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν.

Ποῖα ἄλλα ἔργα ἐξετέλουν ;

Οἱ βασιλεῖς, θεωρούμενοι ὡς οἱ πρῶτοι πολῖται τῆς ἐπικρατείας, ἐπροέδρευον εἰς τὴν Γερουσίαν, καὶ ἐπρότεινον τὰ ἀντικείμενα, περὶ τῶν ὀπιῶν ἔμελλε νὰ γένη σκέψις· ἀλλ' ἡ κυριωτέρα τῶν δυνάμεις συνίστατο εἰς τὰ θρησκευτικὰ, ἐπειδὴ ἦσαν ἀνεξάρτητοι εἰς τὴν διεύθυνσιν αὐτῶν.

Ποῖα ἦσαν τὰ περὶ αὐτῶν ;

Οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης ἀνεφαίνοντο εἰς τὸ κοινὸν χωρὶς συνοδείαν, καὶ μόλις διεκρίνοντο ἀπὸ τοὺς λοιποὺς πολίτας· μ' ὄλοντοῦτο ὡς οἱ πρῶτοι πολῖται, ἐτιμῶντο μὲ τὴν πρωτοκαθεδρίαν, καὶ ὄλοι ἐπροσηκόνοντο εἰς αὐτοὺς (1).

Πῶς ἀνεφαίνοντο ὅτε ἐδιοίκουν τὰ στρατεύματα ;

Οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης, ὅτε ἦσαν ἐπὶ κεφα-

Διηρό(1) Ἐτέροις περὶ αὐτῶν, ὡς ὅτι ἐπινοήσαν εἰς τὸ δικαστικόν αὐτῶν

λῆς τῶν στρατευμάτων, ἀνεφαίνοντο μ' ἐκείνην τὴν λαμπρότητα καὶ ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν ἐθεώρουν ἀναγκαίαν διὰ νὰ ἐμπνέῃ τὴν πειθαρχίαν. Παρὰ τὴν συνοδείαν ἑκατὸν φυλάκων, ἐσυνοδεύοντο καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀξιωματικούς, τοὺς ὁποίους ἐσυμβουλευόντο ἐνίοτε, ἀπὸ τρεῖς κατωτέρους ἀξιωματικούς, διὰ νὰ ὑπηρετῶνται παρ' αὐτῶν, καὶ ἀπὸ δύο οἰωνοσκόπους, τοὺς ὁποίους ἐστελλόν ἐνίοτε διὰ νὰ συμβουλευῶνται τὸ Μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος.

Ἰστέον ἄλλην παρατήρησιν ἔχειν ἐκείνης περὶ τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης;

Ἡ ψῆφος ἐκάστου βασιλέως εἰς τὴν Γερουσίαν ἴσόμετρεῖτο μὲ δύο· καὶ εἰς τὰ συσίτια ἐλάμβανον δύο μερίδας φαγητοῦ· ἦτο δὲ ἀσυγχώρητον νὰ λείπωσιν ἐν καιρῷ εἰρήνης ἀπ' αὐτά· ὅταν ὁ εἰς ἐκ τῶν δύο βασιλέων ἐκατηγορεῖτο διὰ κανέν ἐγκλημα, ἐπροσκαλεῖτο ἐνώπιον τῆς Γερουσίας, προεδρευομένης ἀπὸ τὸν ἄλλον βασιλέα, καὶ ἀπὸ τοὺς πέντε ἐφόρους, οἵτινες εἶχον τὴν δύναμιν νὰ τὸν καταδικάσωσιν ἄλλ' ἢ ἀπόφασις τῶν ἡδένατο νὰ ἐκκαλεσθῇ εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ λαοῦ.

Περὶ τῆς Σπαρτιατικῆς Γερουσίας.

Τι ἦτον ἡ Σπαρτιατικὴ Γερουσία;

Ἡ Γερουσία τῆς Σπάρτης, συνισταμένη ἐξ εἰκοσιν ὀκτῶ γερόνων, ἦτο τὸ ἀνώτατον συμβούλιον τῆς Πολιτείας, εἰς τὸ ὁποῖον ἐσυζητοῦντο ὅλα τὰ περὶ πολέμου, εἰρήνης, συμμαχιῶν, καὶ ἄλλων ὑψηλῶν καὶ σημαντικῶν πραγμάτων ἀντικείμενα.

Ἀπ' οὓς ἐσύγκειτο;

Ἡ Γερουσία ἐσύγκειτο ἀπὸ τοὺς γέροντας, οἵτινες εἶχον ἡλικίαν ἐπέκεινα τῶν ἐξήκοντα ἐτῶν· διέμενον δὲ ἐπὶ ζωῆς εἰς τὸ ἀξίωμα τῶν.

Ἐπιπλεονεχῶν τὸ ἀξίωμα τοῦ Γερουσιαστοῦ εἰς τὴν Σπάρτην;

Μόνον ὁ πολίτης ἐκεῖνος ἦτο δεκτὸς εἰς τὴν σεβασμίαν ταύτην ὁμήγουριν, ὅς τις ἐκ νεαρᾶς τοῦ ἡλικίας διεκρίνετο διὰ τῆς μεγάλης φρονήσεως, καὶ τῶν ἐξόχων ἀρετῶν του.

Πῶς ἐκλέγοντο οἱ Γερουσιασταί;

Ἡ ἐκλογή νέων Γερουσιαστῶν ἐγίνετο δημοσῶς ἐνώπιον τῶν βασιλέων, τῶν Γερουσιαστῶν, καὶ ὄλου τοῦ λαοῦ· πᾶς ὑποψήφιος, ἰστάμενος εἰς τὴν σειρὰν τὴν ὁποῖαν εἶχε λάβει διὰ κλήρου, ἐ-

φαίνετο βαδίζων διὰ τῆς δημοσίας ἀγορᾶς με ὄμματα ἐστραμμένα πρὸς τὴν γῆν, καὶ εἰς βαθεῖαν σιωπὴν (1).

Πῶς ἐγένετο ἡ ἀπόρασις ;

Τὸ πλῆθος ὑπεδέχετο πάντα ὑποψήσιον διαβαίνοντα με φωνὰς εὐφημίας μᾶλλον ἢ ἥτιον διαρκεῖς· αὐταὶ δὲ αἱ φωναὶ ἐσημειούντο ἀπὸ ἀνθρώπων καθήμενους εἰς γειτονικὴν οἰκίαν, οἱ ὅποιοι ἤκουον τὸ πᾶν, χωρὶς νὰ βλέπωσι τίποτε· οὗτοι ἀνέφερον ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ὁ λαὸς ἐδίδε τὰ διαρκέστερα καὶ μεγαλοφωνότερα σημεῖα τῶν εὐφημιῶν.

Ποία τελετὴ ἐγένετο μετὰ τὴν ἐκλογὴν ;

Ὁ ὑποψήσιος, ὅστις ἐλάμβανε τὰ ζωρρότερα καὶ διαρκέστερα σημεῖα τῶν εὐφημιῶν, ὠδηγεῖτο εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς πόλεως με θριαμβευτικὴν παράταξιν, φέρων στέφανον εἰς τὴν κεφαλὴν, καὶ συνοδευόμενος ἀπὸ νέους καὶ νέας, ἐξυμνοῦντας τὰς ἀρετὰς του, καὶ τὴν ὁποίαν ἤδη ἀπέηλαυσε τιμὴν.

Ποίαν δύναμιν εἶχεν ἡ Γερουσία ;

Ἡ δύναμις τῶν Γερουσιαστῶν ἦτον ἀνωτέρα

(1) Οἱ διαφοροὶ ὑποψήσιοι δὲν ἐμεταχειρίζοντο οὐδὲ τὸν μυστικώτερον τρόπον διὰ νὰ ἐλευθέρουν τὴν εὐνοίαν, ἢ νὰ διεγείρουν τὰ πάθη τῶν θεατῶν· ἐπειδὴ καθεὶς ἐπαναπαύετο εἰς τὴν ὁποίαν ὁ κόσμος εἶχεν εἶδεν περὶ αὐτοῦ.

καὶ ἀπὸ τῆν τῶν βασιλέων διότι ἡ Γερουσία ἐλάμβανε μέγα μέρος εἰς τὴν διοίκησιν ὄλων τῶν πραγμάτων, καὶ δὲν ἦτον ὑπεύθυνος εἰς κανέν ἄνωτερον δικαστήριον (1).

ΚΕΦ. Ε΄.

Περὶ τῶν Ἐφόρων καὶ ἄλλων Ἀρχόντων.

Τί ἦσαν οἱ Ἐφοροί ;

Οἱ Ἐφοροὶ ἦσαν πέντε ἄρχοντες Σπαρτιᾶται, ἐκλεγόμενοι ἀπὸ τὸν λαόν, διὰ νὰ ἐφορῶσιν εἰς τὰ τῶν ἡθῶν καὶ τῆς δικαιοσύνης.

Τίνοι τρόποι ἐκλέγοντο ;

Ὁ λαὸς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ἄρχοντας τούτους ἐκ τῶν πολιτῶν πάσης τάξεως, καὶ διὰ νὰ μὴ καταχρῶνται τὴν ἐξουσίαν των, τοὺς ἤλαττε κατ' ἔτος ἔσημαίνετο δὲ τὸ ἔτος ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πρώτου Ἐφόρου.

---

(1) Ἡ Σπαρτιατικὴ κυβέρνησις ὁμοίαζε πολὺ μὲ τὴν Ἀγγλικὴν ἐπειδὴ ἡ δύναμις τῶν βασιλέων ἦτο περιορισμένη, καὶ ἡ Γερουσία ἐκράτει τὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ λαοῦ ὃ δὲ λαὸς εἰς τὰς συνιλεύσεις του ἐλάμβανε καὶ αὐτὸς ἐξουσίαν ἐνάλογον.

Ποία ἦσαν τὰ κυριώτερα καθήκοντά των;

Τὸ σημαντικώτερον καθήκον τῶν Ἐφόρων ἦτο νὰ ἐφορῶσιν εἰς τὴν ἀνατροφήν τῶν παιδῶν· ἀλλ' ἐπαγρύπνουν καὶ εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐνέργειαν τῶν νόμων· ἔκρινον τὴν διαγωγὴν τῶν ἀρχόντων, καὶ ἐμπόδιζον τὴν εἰσαγωγὴν τῆς πολυτελείας, καὶ πάντα νεωτερισμὸν εἰς τὰ ἥθη τοῦ τόπου.

Ποία ἄλλα καθήκοντα εἶχον οἱ Ἐφοροί;

Οἱ Ἐφοροὶ ὑπεδέχοντο τοὺς ξένους πρέσβεις· ἐδιόριζον οὖν ἐκ τῶν μελῶν αὐτῶν διὰ νὰ συνοδεύωσι τὸν βασιλέα εἰς τὴν ἐκστρατείαν, καὶ νὰ ἐπαγρυπνῶσιν εἰς τὴν διαγωγὴν τοῦ συνεκάλουν τὴν Γενικὴν συνέλευσιν, καὶ ἐσύναζον τὰς ψήφους τῆς.

Ποιοὶ ἦσαν οἱ ἄλλοι σημαντικοὶ ἄρχοντες;

Οὗτοι ἦσαν οἱ Νομοφύλακες, ἔργον τῶν ὁποίων ἦτο τοὺς μὲν εὐπειθεῖς εἰς τοὺς νόμους νὰ ἀνταμείβωσι, τοὺς δὲ ἀπειθεῖς νὰ τιμωρῶσιν. Οἱ Ἐμπέλωροι, ἐπιφορτισμένοι ὄντες νὰ προσέχωσι διὰ νὰ μὴ γίνεταί τίποτε ἄπρεπον ἢ ἄδικον εἰς τὴν δημοσίαν ἀγοράν. Οἱ Παιδονόμοι, οἵτινες, ἐκλεγόμενοι ἐκ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν, ἐχρησίμευσον ὡς παιδαγωγοὶ καὶ διδάσκαλοι τῶν νέων.

Οἱ Ἄρμισταί, οἵτινες ἐδιόριζοντο διὰ νὰ διοι-

κῶσι τὰς ἐπαρχίας, ἢ νὰ κυβερνῶσι τὰς πόλεις, τὰς ὁποίας οἱ Σπαρτιᾶται ἐκυρίευσον διὰ τῶν ὀπλων.

ΚΕΦ. ς΄.

Περὶ τῶν δημόσιων συνελεύσεων.

Πῶς εἶδη συνελεύσεων ὑπῆρχον εἰς τὴν Σπάρταν;

Δύο δημόσιαι συνελεύσεις ἐγίνοντο εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ ἡ μὲν μία ὠνομάζετο Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ ἔθνους, εἰς τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ παρευρεθοῦν ὅλοι οἱ πολῖται τῆς Λακωνίας· ἡ δὲ ἄλλη ὠνομάζετο Μικροτέρα Συνέλευσις, καὶ ἐσύγκριτο ἀπὸ τοὺς Σπαρτιᾶτας ἡ κατοίκους τῆς Μητροπόλεως.

Ἀπὸ ποίους ἐσφύγκριτο ἡ μεγαλητέρα Συνέλευσις;

Ἡ μεγαλητέρα συνέλευσις τῆς Λακεδαίμονος ἐσφύγκριτο ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς, τὴν βουλὴν, τοὺς ἀρχόντας, καὶ ὅλους τοὺς Λακεδαιμονίους, ὅσοι ἠδύναντο νὰ παρευρεθῶσιν ἦσαν προσέτι δεκτοὶ καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν πόλεων Λακωνίας, τῶν συμμάχων τῆς Σπάρτης, καὶ τῶν ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα ἤθελον νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν βοήθειάν των.

Ποῖαι ὑποθέσεις ἀπεφασίζοντα εἰς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν;

Ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τῆς Λακεδαίμονος συνεκαλεῖτο, ὡσάκις ἐμελλε νὰ γένη ἀπόφασις περὶ

ειρήνης ἢ πολέμου, περὶ συμμαχιῶν ἢ ἄλλων πραγμάτων, ἀφορώντων τὰ γενικὰ συμφέροντα εἰς αὐτὴν ἀπεφασίζοντο καὶ τὰ τῆς ἐκστρατείας σχέδια, καὶ οἱ φόροι, οἱ ὅποιοι ἔπρεπε νὰ ἐπιβληθῶσι.

Ποιοὶ συνεκρότου τὴν Μικροτέραν Συνέλευσιν;

Εἰς τὴν Μικροτέραν Συνέλευσιν παρευρίσκοντο μόνον οἱ Σπαρτιαῖται, οἵτινες ἐνωμένοι μετὰ τοὺς βασιλεῖς, τὴν Γερουσίαν, καὶ τὰς διαφόρους κλάσεις τῶν ἀρχόντων, συνήρχοντο διὰ νὰ συζητήσουν ὑποθέσεις, ἀνηκούσας εἰς ἑαυτοὺς.

Διὰ ποῖον σκοπὸν συνήρχετο ἡ μικροτέρα Συνέλευσις;

Εἰς τὴν Μικροτέραν Σπαρτιατικὴν Συνέλευσιν ἐκανονίζετο ἡ διαδοχὴ τοῦ θρόνου, ἐκλέγοντο ἢ ἐκαθαιροῦντο οἱ ἄρχοντες· ἐδικάζοντο τὰ δημόσια κακουργήματα, καὶ ἐσυζητεῖτο πᾶν ὅ,τι ἀπέβλεπε εἰς τὰ μεγάλα ἀντικείμενα τῆς θρησκείας, καὶ τῆς κυβερνήσεως.

Πότε συνήρχετο καὶ ποῖοι ἐψήφριζον εἰς ταύτην τὴν συνέλευσιν;

Ἡ Μικροτέρα Συνέλευσις ἐγένετο κατὰ μῆνα ἐν καιρῷ τῆς πανσελήνου (1) καὶ πᾶς πολίτης ἐπέκεινα τῶν τριάκοντα ἐτῶν, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ

---

¹ Ἡ μικροτέρα συνέλευσις ἐσυγκαλεῖτο ἀπὸ τοὺς Ἐρόρους εἰς ἑκτακτον περίστασιν.

δώση τὴν ψῆφόν του, ἤρκει μόνον νὰ μὴν ἦτον ἀποδεδειγμένος δεῖλός εἰς τὸν πόλεμον, ἢ νὰ μὴν ἔκαμε καμμίαν ἀταξίαν εἰς τὴν Πατρίδα του.

Ἀπὸ ποῖον ἐσυγκαλοῦντο αἱ συνελεύσεις αὗται, καὶ ποῦ συνήρχοντο ;

Καὶ αἱ δύο συνελεύσεις ἐσυγκαλοῦντο ἀπὸ τοὺς Ἐφόρους, οἵτινες ἐπροέδρευον εἰς πᾶσαν συνεδρίασιν· αἱ δὲ συνεδριάσεις ἐγίνοντο πάντοτε εἰς τὸ ὑπαιθρον, καὶ τὸ μέρος ἐπροσδιορίζετο ἀπὸ τὸν χρησμόν.

Ποίαν δύναμιν εἶχον αἱ Συνελεύσεις αὗται ;

Τὰ ἀντικείμενα τῶν σκέψεων, εἰς τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ ἐνασχοληθῶσιν ἀμφότεραι αἱ συνελεύσεις, ἐπροσδιορίζοντο διὰ ψηφίσματος τῆς Γερουσίας, ὃ δὲ λαὸς εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐγκρίνη ἢ νὰ ἀποδοκιμάσῃ αὐτό.

Ποῖος εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐμιλῇ εἰς τὸν λαόν ;

Πᾶς τις εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ δώσῃ τὴν γνώμην του, ἂν μόνον ὑπερέβαινε τὴν ἡλικίαν τῶν τριάκοντα ἐτῶν, καὶ ὁ χαρακτήρ του ἦτον ἀμεμπτος· οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ Γερουσιασταὶ ὠμίλουν συνεχῶς, καὶ τὸ ἀξίωμά των ἔδιδε μεγάλην βαρύτητα εἰς τοὺς λόγους των· ἀλλὰ τὸ των Ἐφόρων ἔδιδεν ἀκόμη μεγαλύτεραν.

Πῶς ἐγίνετο ἡ ἀπόφασις τῆς συνελεύσεως ;

Ἐφοῦ ἡ ὑπόθεσις ἐσύζητεῖτο ἀρκετᾶ, εἰς ἐκ τῶν Ἐφόρων ἐζήτηει τὴν γνώμην τῆς συνελεύσεως, καὶ ἀμέσως ἤκούοντο φωναὶ ὑπὲρ, ἢ κατὰ, ἢ δὲ ἀπόφασις ἐγίνετο διὰ πλειοψηφίας.

Ἐτελεσφόρει πάντοτε αὐτὸς ὁ τρόπος ;

Ἐνίοτε μετὰ ἐπανειλημμένους δοκιμᾶς, ἂν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διακρίνωσι ποία ἦτον ἡ πλειοψηφία, οἱ Ἐφοροὶ ἐπροσκάλουν τὰ μέλη τῆς συνελεύσεως νὰ διαχωρισθῶσι, καὶ τότε μὲ τὴν ἀπαρίθμησην καὶ τῶν ἐδῶ μερῶν, ἐθεσβαιοῦτο ποῦ ἔκλεινεν ἡ γνώμη τῶν πλειοτέρων.

ΚΕΦ. Ζ΄.

Περὶ ἀνατροφῆς τῶν παιδίων τῶν Σπαρτιατῶν.

Ποῖα παιδιά ἐλάμβανον τὴν ἀνατροφὴν ταύτην ;

Μόνον τὰ τέκνα τῶν πολιτῶν τῆς Σπάρτης ἐλάμβανον τοῦτο τὸ πλεονέκτημα· οἱ δὲ γονεῖς ἐδιδάσκοντο νὰ θεωρῶσι τὰ παιδιά, ὡς γεννημένα ὄχι δι' αὐτοὺς, ἀλλὰ διὰ τὴν Πολιτείαν, ἥτις τὰ οἰοθετεῖ, ἅμα ἤρχιζον νὰ ἐννοῶσιν ὅπως οὖν, καὶ τὰ ἐλάμβανεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν γονέων τῶν διὰ νὰ τ' ἀναθρέψῃ.

Εἰς ποίαν ἐξέτασιν ὑπεβάλλοντε τὰ παιδία, εὐθὺς μετὰ τὴν γέννησίν των;

Ἄμα ἐγεννᾶτο τὸ παιδίον, ἐφέρτετο εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν γερόντων τῆς φυλῆς, ὅπου, ἂν εὐρίσκετο ὑγεῖς καὶ τέλειον, ἐκλέγετο ἐν ὀνόματι τῆς πατρίδος του ὡς εἰς τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς ἀλλ' ἂν εἶχε κανέν σημαντικὸν ἐλάττωμα, ἐρρίπτετο εἰς βάραθρον, καλούμενον Ἀποθέτας, κείμενον κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ταυγέτου, ὅπου καὶ ἐχάνετο.

Ποίαν φροντίδα ἐλάμβανον περὶ τῆς παιδείας των ηλικίας;

Μόλις τὰ παιδία ἐγίνοντο ἱκανὰ νὰ κρίνουν, καὶ ἀμέσως ἐφρόντιζον νὰ ἐμπνεύσουν εἰς αὐτὰ αἰσθήματα μεγαλοψυχίας.

Ποίαν ἀνατροπὴν ἐλάμβανον εἰς ταύτην τὴν ηλικίαν;

Ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐσυνειθίζοντο νὰ μὴ κάμνουν καμμίαν ἐκλογὴν εἰς τὰ φαγητὰ, νὰ μὴ φοβῶνται εἰς τὸ σκότος, ἢ ὅταν ἔμενον μόνα, νὰ μὴ ᾔναι ὀργίλα, νὰ περιπατοῦν ἀνυπόδητα, νὰ πλαγιάζουσι εἰς στρώματα ἀπὸ σχοίνους, καὶ νὰ φοροῦν τὰ αὐτὰ φορέματα τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος.

Ποία μεταθεσεῖς ἐγένετο εἰς αὐτὰ;

Ἀφοῦ ἐμβαινόν εἰς τὸ ἑβδομὸν ἔτος, ἂν ἐνεκρίνετο ἀπὸ τοὺς γέροντας τῆς φυλῆς των, κατετάσσοντο εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν παιδίων, τὰ ὁποῖα ἐ-

λαμβάνον δημοσίαν ἀνατροφήν· εἰς ταύτην τῆν θέσιν ἡ ἀγωγή των ἦτο πολὺ αὐστηρά· ἐξηκολούθουν δὲ νὰ περιπατῶσιν ἀνυπόδητα, ἀσκεπῆ, καὶ ἐδιδάσκοντο ἐνταυτῷ νὰ μὴ φοβῶνται παντάπασιν τοὺς συνηλικιώτας των.

Ποία μετεβολὴ ἐγένετο ἀκολουθῶς εἰς τὴν κίνοτροφίαν των;

Ὅταν τὰ παιδιά συνεπλήρουν τὸ δωδέκατον ἔτος, μετέβαινον εἰς ἀνωτέραν τάξιν, ὅπου ἡ ἀγωγή των ἦτον ἀκόμη αὐστηροτέρα· εἰς αὐτὴν ἐχρεώσταν ἐξ ἀνάγκης νὰ ὑπομένωσι τὴν πείναν, τὴν δίψαν, καὶ πᾶν εἶδος σημαντικῶν ταλαιπωριῶν, χωρὶς νὰ δεῖκνῶσι τὴν παραμικρὰν ἀνησυχίαν καὶ δυσἀρέσκειαν.

Εἰς ποίας ἄλλας δοκιμὰς ὑπεβύλλοντο;

Οἱ νέοι εἰς ταύτην τὴν περίοδον ἔκαμνον ἀκροβολισμοὺς καὶ πλαστὰς μάχας, εἰς τοὺς ὁποίους ἐκινδύνευεν ἡ ζωὴ των· ἐμαστιγοῦντο προσέτι κατ' ἔτος εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος, καὶ ὅποιον παιδίον ὑπέφερε ταύτην τὴν τιμωρίαν μὲ τὴν μεγαλύτεραν καρτερίαν, ἐτιμᾶτο μεγάλως.

Ποία ἄλλα γυμνάσματα ἔκαμνον;

Τὰ παιδιά τῶν Σπαρτιατῶν, τόσον ἀρσενικὰ καθὼς καὶ θηλυκὰ, συνεγυμνάζοντο εἰς τὸ τρέξιμον, τὴν πάλην, τὴν τοξοτικήν, τὸ ρίψιμον τοῦ δίσκου καὶ τοῦ ἀκοντίου.

Ποιον ὑποτέλειμα ἐπέφερον τὰ γυμνάσματα ταῦτα εἰς τὰ παιδιά ;

Τὰ γυμνάσματα ταῦτα, εἰς τὰ ὅποια ἐσυνείθιζον τὰ παιδιά, ἐπροξένουν εἰς μὲν τὸ σῶμα ἰσχὺν, εὐστροφίαν, καὶ ταχύτητα· εἰς δὲ τὸ πνεῦμα, σταθερότητα, ἀπόφασιν, ὑπομονὴν καὶ καταφρόνησιν τοῦ θανάτου.

Ποία ἔσταν ἡ συνειδησμένη τροπὴ των ;

Τὰ παιδιά ἐσυγχωρεῖτο νὰ τρώγωσι κρέας, καὶ παρευρίσκοντο πάντοτε εἰς τὰ συσσίτια, ὅπου ἤκουον τοὺς γέροντας διηγουμένους τὰ κατορθώματα τῆς ἐποχῆς των, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ δόξαν ἐκείνων, οἵτινες ἔχυσαν τὸ αἷμά των ὑπερασπιζόμενοι τὴν πατρίδα των.

Ἐσυγχωρεῖτο νὰ μὴν ἦναι προσκετικά εἰς τὰς ὁμιλίας ;

Ἐν καιρῷ τοῦ δείπνου ἤρωτῶντο ἀπὸ τοὺς παιδαγωγούς των περὶ τῶν κατορθωμάτων τῶν προγόνων των, καὶ ἂν δὲν ἀπεκρίνοντο ἀμέσως, ἐκαταφρονοῦντο ἀπὸ τοὺς συντρόφους των· ἀλλ' ἂν ἐδείκνυσον ἀγχίνοισιν, ἐπαινοῦντο καὶ ἐθεωροῦντο ὡς τὰ μέλλοντα ὑποστηρίγματα τῆς πατρίδος των.

Πόσον καιρὸν διέμενον εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀγωγῆς ;

Τὰ γυμνάσματα ταῦτα ἐξηκολούθουν μέχρι τοῦ τριακοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των, καὶ τότε

ἐτάττοντο εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἐσυγχωροῦντο νὰ νυμφευθῶσι, νὰ γίνουν στρατιωτικοὶ ἢ νὰ λάβουν ἄλλο ἀξίωμα εἰς τὴν πολιτείαν.

Ποῖα ἀνατροπὴν ἐλάμβανον τὰ κοράσια;

Ἡ ἀγωγὴ τῶν Σπαρτιατίδων ἦτον ἐπίσης αὐστηρὰ, ὡς καὶ ἡ τῶν νέων, μὲ τοὺς ὁποίους συνεγυμνάζοντο· ἐσυνεθίζον δὲ εἰς ἐργατικὴν καὶ κοπιαστικὴν ζωὴν μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους, πρὸ τοῦ ὁποίου δὲν ἦτο συγχωρημένον νὰ νυμφεῶνται.

ΚΕΦ. II.

Περὶ τῶν Σπαρτιατικῶν νόμων (1).

Ποῖοι ἀξιοσημεῖοι νόμοι ἔπῃρχον εἰς τὴν Σπάρτην περὶ τῆς θρησκείας;

Εἰς τὴν Σπάρτην ἦτο νομοθετημένον νὰ κατασκευάζωνται ὀπλισμένα ὅλα τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν· ἦτο δὲ ἀπηγορευμένον νὰ κάμνωσι μακρὰς προσευχάς, ἢ νὰ ζητῶσι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τοὺς θε-

---

(1) Οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης ἐτέθησαν κυρίως ἀπὸ τοῦ Λυκοῦργου, τὸν μέγαν νομοθέτην· σκοπὸς αὐτῶν ἦτο τὸ νὰ διεγείρουν τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς ἀνδρείας, τὸν πατριωτισμὸν, καὶ τὸ εἰσθῆναι τῆς ἐπιτηρείας. Διατηρηθέντες δὲ εἰς ἐπτακόσια ἔτη κατέστησαν τοὺς Λακεδαιμονίους προφερέστους καὶ αἰρετοκροίτας τῶν πλησιοχώρων βασιλείων.

ους, παρ' ἃ τὸ νὰ ζήσουν τιμίως, καὶ νὰ ἐκτελέσουν πιστῶς τὰ χρέη των δὲν ἦτον ἐπίσης ἐπιτετραμμένον νὰ κλαίωσι δημοσίως, νὰ ἀναστεναῖζουσι καὶ νὰ δοῦρωνται εἰς τὰς κηδεῖας.

Ἡεῖτε νόμοι ὑπάρχον περὶ τῶν γαϊῶν;

Διὰ νὰ ἦναι ὅλοι οἱ πολῖται ἴσοι, καὶ διὰ νὰ μὴν ὑπάρχη κανεὶς τόσοσ δυνατός, ὥστε νὰ καταδυναστεύῃ τὸν πλησίον του, αἱ γαῖαι τῆς πολιτείας ἐδιαίρεθησαν εἰς τριάκοντα χιλιάδας ἴσα μερίδια, τὰ ὅποια ἐδόθησαν ἀναλόγως εἰς τοὺς πολῖτας ἐκαστῆς ἐπαρχίας (1).

Ἡοῖαι διατάξεις ὑπάρχον περὶ τῶν ξένων;

Εἰς τοὺς ξένους δὲν ἐσυγχωρεῖτο νὰ κατοικῶσι πολὺν χρόνον εἰς τὴν πόλιν τῆς Σπάρτης διὰ νὰ μὴ διαρθείρωσι τοὺς Σπαρτιάτας, οὔτε ἠδύναντο νὰ λάβωσι κανὲν ἀξίωμα, ἀν πρῶτον δὲν ἐπολιτεγραφοῦντο.

Ἡοῖοι ἦσαν οἱ ἀξιολογώτεροι νόμοι περὶ τῶν γάμων;

Οἱ ἄγαμοὶ ἐθεωροῦντο ὡς ἄτιμοι ὅσοι ὁμως εἶχον τρία παιδιά ἔχαιρον πολλὰς ἀτελείας καὶ ὅσοι εἶχον τέσσαρα, ἦσαν ἐλεύθεροι ἀπὸ πᾶν εἶδος φόρου.

(1) Κανεὶς δὲν ἠδύνατο ν' αὐξήσῃ, ἢ νὰ ἐλαττώσῃ τὰ μερίδιόν του πάλιν ἢ ἀγοράζων.

Ποῖοι νόμοι ἐκινέουσι τὰ φαγητὰ καὶ τὴν διαίταν τῶν Σπαρτιατῶν :

Οἱ Σπαρτιαῖται συνέτρωγον κοινῶς, καὶ ὅποιος ἔλειπεν ἀπὸ τὰς κοινὰς τραπέζας, ἐζημιούτο χρηματικῶς· εἰς ταῦτα δὲ τὰ συσσίτια πᾶς πολίτης ἐλάμβανεν ἴσον μερίδιον φαγητοῦ, καὶ τὸ καλλήτερον φαγητὸν τῶν Σπαρτιατῶν ἦτον ὁ μέλας ζωμός (1).

Περίγραψε τοὺς περὶ ἱματισμοῦ νόμους.

Καὶ πτωχοὶ καὶ πλούσιοι ἐφόρουσι τὰ ἴδια φορέματα, καὶ δὲν ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ ἀλλάζωσι τὸ εἶδος ἢ τὰς ὕλας τῶν φορεμάτων· καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς ὑπεβάλλοντο εἰς ταύτην τὴν συνήθειαν· ἀλλ' εἰς τὸν καιρὸν τῆς μάχης ἐφόρουσι στεφάνους, καὶ πορφυρὰ ἱμάτια, διὰ νὰ προξενῶσι τρόμον εἰς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ διὰ τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος τῶν φορεμάτων τῶν νὰ ἐμποδίζωσιν ἀπὸ τοῦ νὰ φαίνονται αἱ πληγαὶ τῶν.

Ποῖοι ἄλλοι νόμοι ἦσαν περὶ τοῦ ἱματισμοῦ ;

Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἠδύναντο νὰ φορῶσι σιδήρινα δακτυλίδια, ὡς σημεῖον τῆς ἀνδρίας καὶ καρτερίας

(1) Εἶναι ἀγνωστον ἀπὸ ποῖα πράγματα κατασκευάζετο οὗτος ὁ ζωμός· τίς συμπεραίνει, ὅτι ἐστίγηται ἀπὸ ἄλας, οὐξύδιον, κίβητα, καὶ μικρὰ κομμάτια κρέατος.

των ἀλλὰ χρυσᾶ, πολυτίμους λίθους καὶ ἄλλους πολυτελεῖς στολισμούς ἐφόρουσαν μόνον αἱ ἄστωι γυναῖκες.

Ποῖοι νόμοι ἦσαν εἰς τὴν Σπάρτην περὶ τῆς πειθαρχίας καὶ τῶν ἡρώων;

Οἱ Σπαρτιαῖται ἐν γένει ἐχρεώσθουν νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος των· καὶ ἀπαιτεῖτο νὰ ἔχωσιν αὐστηράν εὐπειθειαν εἰς τοὺς ἀνωτέρους των, καὶ κατ' ἐξοχὴν νὰ τιμῶσι τοὺς γέροντας (1)· ἀπέφευγον τὴν τρυφήν καὶ τὴν μέθην, καὶ ὁ εὐήθης καὶ ὀκνηρὸς, ὅς τις δὲν ἤθελε νὰ ἐκπαιδευθῆ, ἐθεωρεῖτο ὡς σκάνδαλον τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ἐκαταφρονεῖτο ἀπὸ ὅλους.

Ποῖοι ἰδιαίτεροι νόμοι ἦσαν εἰς τὴν Σπάρτην περὶ τῆς ἐκπαίδευσης;

Ἐπειδὴ οἱ Σπαρτιαῖται ἐθεώρουν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ στρατιώτου ὡς τὸ ἐντιμότερον, τινὲς ἐξ αὐτῶν δὲν ἤξευρον οὔτε ν' ἀναγινώσκωσιν, οὔτε νὰ γράφωσι· δὲν ἤρμοζεν δὲ εἰς οὐδένα τῶν πολιτῶν νὰ ἐνασχολῆται εἰς βίαναισον καὶ μηχανικὴν τέχνην, ἐπειδὴ τοῦτο ἐθεωρεῖτο ἀσύμφωνον μὲ τὰς ὁποίας εἶχον ἰδέας περὶ ἐλευθερίας.

(1) Οἱ νόμοι ἐπιπέδοντο, ὅτι οἰγίροντες εἰσῆρχοντο εἰς ἐρησίου τόπον ὑπεχώρουσαν δὲ, ὅτε τοὺς ἀπῆλυτον καθ' ὅσον, καὶ ἐπιπέδον, ἔσαν οἱ μεγάλῃτεροι ὠμίλων.

Ποιοι νόμοι αναφέρονται περί των τεχνῶν ;

Εἰς τὴν Σπάρτην, ὅσαι τέχναι εἶχον ἀντικείμενον μόνον τὴν τρυφήν ἢ τὴν ἀπλήν περιέργειαν ἦσαν αὐστηρῶς ἀπηγορευμένοι· διὰ τοῦτο ἢ μὲν σοβαρὰ καὶ πολεμικὴ μουσικὴ ἦτον εἰς χρῆσιν, αἱ δὲ θεατρικαὶ διασκεδάσεις δὲν ἐσυγχωροῦντο. Οἱ Σπαρτιάται ἐκ νεαρᾶς τῶν ἡλικίας παρηγγέλλοντο νὰ ἐκπράζωνται μὲ τὴν μεγαλητέραν συντομίαν, τόνον καὶ ἀκρίβειαν.

Ποῖους νόμους εἶχον περί τοῦ νομίματος ;

Μόνον τὸ σιδηροῦν νόμισμα ἐσυγχωρεῖτο εἰς τὴν Σπάρτην (1), καὶ ὅσοι ἐφωρῶντο ὅτι εἶχον εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν χρυσόν, ἢ ἀργυρον, ἐτιμωροῦντο μὲ θάνατον.

Ποιοὶ ἦσαν οἱ κυριώτεροι νόμοι τῶν Σπαρτιατῶν περί τοῦ πολέμου ;

Πᾶς Σπαρτιάτης ἔπρεπε νὰ μένη εἰς τὰ ἴδια πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Πατρίδος του, μέχρι τοῦ τριακοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του, ὅτε πλέον ἠθύνκτο νὰ ὑπηρετήσῃ εἰς τὸ στράτευμα ἐκτός αὐτῆς· δὲν ἔπρεπε δὲ ν' ἀναχωρήσῃ κανεὶς ἀπὸ τοῦ στράτευμα, ἢ νὰ λειποτακτήσῃ, ἀλλ' ἐχρεώσται ἢ νὰ νικήσῃ ἢ ν' ἀποθάνῃ.

(1) Τοῦτο τὸ νόμισμα ἔτο τότεον ἀγκῶδες καὶ δυσμετακόμιστον, ὥστε δέκα μναί, οἷτινες ἦξιζον ὀλιγώτερον τῶν γυλίων ἀρχαίων, ἔχρηάζοντο ὑπερβολικῶς ἀμύξαν πρὸς μετακόμισιν.

Περὶ τῶν δημοσίων τιμῶν, βραβείων, καὶ ποινῶν.

Ποίας τιμᾶς ἐπρόσφερεν ἡ Πατρίς εἰς τοὺς εὐεργέτας τῆς;

Μία ἀπὸ τὰς μεγίστας τιμᾶς εἰς τὴν Λακεδαιμόνα ἦτο τὸ ἐπίθετον Θεῖος, διδόμενον εἰς τινα ἐπὶ ζωῆς, εἰς δὲ τὴν πόλιν ἦτον πρώτη τιμὴ τὸ νὰ συγκαταλεχθῆ τις μετὰ τοὺς ἄρχοντας, συγχειμένους ἀπὸ τοὺς δύο βασιλεῖς καὶ τοὺς εἰκοσιοκτὼ γερουσιαστάς.

Ποῖαι ἄλλαι τιμαὶ ἐδίδεοντο εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ἐπὶ ζωῆς;

Ἐντιμον ἐθεωρεῖτο τὸ νὰ προσηκωθῆ ὁ λαὸς εἰς τινα ἐπὶ τῆς δημοσίας συνελύσεως ἢ προεδρία εἰς συνέλευσιν, τινα ἐλογίζετο ἐπίσης ἔντιμος.

Ποῖα βραβεῖα ἐδίδεοντο εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους;

Οἱ νικήσαντες εἰς τοὺς ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους ἐπεριγράψαμεν ἀνωτέρω, ἐζώνοντο ἢ ἐστολίζοντο μετὰ ταινίας· εἰς δὲ τοὺς ὅσοι ἐπραττον καλόν τι εἰς τὴν Πατρίδα ἐδίδετο στέφανος ἐλαίας.

Ποῖαι τιμαὶ ἐπροσφέροντο εἰς τοὺς ἐποθανόντας Λακεδαιμονίους;

Εἰς τὴν Λακεδαιμόνα οἱ ἀνδριάντες, αἱ εἰκόνες,

τὰ κενοταφεία, οἱ τάφοι, καὶ τὰ ὠραιὰ μνημεῖα ἠ-
γείροντο εἰς τιμὴν ἐκείνων τῶν Ἑρώων, ὅσοι ἐ-
ηργέτουσαν τὴν πατρίδα των.

Ποταὶ ἄλλαι τιμὴ ἐγίνοντο μετὰ θάνατον;

Ναοὶ ἠγείροντο εἰς τιμὴν τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν,
καὶ ἐορτάσιμοι ἡμέραι ἐπροσδιορίζοντο δι' ἄλλους·
ἐξεφωνοῦντο δὲ καὶ πανηγυρικοὶ λόγοι δι' αὐτοὺς
κατ' ἔτος.

Ποῖτε ποινὰ ἐπεβάλλοντο εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους;

Εἰς τὴν Λακεδαίμονα οἱ παραβάται τῶν νόμων
ἐζημιοῦντο χρηματικῶς, καὶ ἂν ὄν ἠδύναντο νά
πληρώσωσιν, ἐξορίζοντο· ὅσοι δὲ ἐπροξένουν ση-
μαντικὴν βλάβην εἰς ἄλλους, ἐφυλακίζοντο· οἱ δὲ
ἀποκαθιστάμενοι ἀδύνατοι καὶ φιλάσθενοι ἀπὸ τῆν
ἐκνηρίαν καὶ τὴν τρυφὴν, ὑπεβάλλοντο εἰς σωμα-
τικὰς ποινάς.

Περίγραψε καὶ ὅσας ἄλλας ποινὰς ἐτυνεῖθιζον εἰς τὴν Σπάρτην.

Οἱ ἐγκληματῖαι ἔχοντες ξυλίνην κριχέλλαν εἰς
τὸν λαϊμόν των, καὶ τὰς γεῖρας των δεμένας, ἐ-
μαστιγοῦντο εἰς ὅλους τοὺς ὁρόμους τῆς πόλεως·
ὅσα δὲ παιδιὰ ἐδίδον γελοίας ἀποκρίσεις, ἢ ἐναν-
τίας εἰς τὰς προβαλλομένας ἐρωτήσεις, ἐτιμω-
ροῦντο μὲ τὸ δάγκαμα τοῦ μεγάλου δακτύλου
των.

Ὡς ἐπέβαλλον τὴν ποινὴν τῆς ἀτιμίας;

Εἰς τοὺς βασιλεῖς ἢ ἄρχοντας ἐπέβαλλον τὴν ποινὴν τῆς ἀτιμίας βιάζοντες αὐτοὺς νὰ παραιτηθῶσι τοῦ ἀξιώματός των ἢ δὲ αὐστηροτέρα ἦτον, ὅταν ὁ ἔνοχος ἠναγκάζετο νὰ περιπατῇ ἀνυπόδητος ἐν καιρῷ χειμῶνος εἰς τὴν δημοσίαν ἀγορὰν, καὶ νὰ ψάλλῃ στίχους, δι' ὧν ἐσατύριζεν ἑαυτὸν καὶ ἐδικαιολόγει τὴν καταδίκην του.

Ποίαν τιμωρίαν ἐλάμβανον ὅσοι ἐφευγον ἀπὸ τὴν μάχην;

Ὅσοι Λακεδαιμόνιοι ἐφευγον ἀπὸ τὴν μάχην, δὲν ἐθανατοῦντο, οὐδ' ἐφυλακίζοντο, ἀλλ' ὕστερον οὖν τὰς τιμὰς καὶ τὰ προνόμια τοῦ πολίτου καὶ ὅποιος τοὺς ἀπῆντα ἠμπόρει νὰ τοὺς κτυπήσῃ, τὰ δὲ φροσέματά των ἦσαν σχισμένα καὶ ρυπαρὰ, καὶ τὰ γένειά των ἠμιζυρισμένα (1).

---

(1) Οἱ τοιοῦτοι δὲν ἐτυγχάνετο νὰ τρώγωσιν εἰς τὴν αὐτὴν τράπεζαν, οὐδὲ νὰ κατακίνωται εἰς τὰ αὐτὰ γυμνάσματα μετὰ τοὺς συμπολίτας των· τόσον δὲ δυστυχῆς ἦτον ἡ κατάστασις των, ὥστε εἰς τὴν πρώτην τυχούσαν μάχην ἐφόρμου εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἡ φρονεούνο, ἥτις ἀνελάμβανον μέρος τῆς ὑπολήψεως τῆν ὁποίαν ἔχασαν.

ΚΕΦ. Α'.

Περὶ τῆς θρησκείας τῶν Ἑλλήνων.

Ποῖαν θρησκείαν εἶχον οἱ Ἕλληνες;

Οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐθνικοὶ, καὶ ἐλάτρευον πολλοὺς θεοὺς, τοὺς ὁποίους ἐδιαίρουν εἰς Ἐπουρανίους, Ἐπιγείους καὶ Καταχθονίους· ἦσαν δὲ πολλὰ δεισιδαίμονες, καὶ, παρὰ τοὺς ἐδικούς των, ἐλάτρευον καὶ ξένους θεοὺς (1).

Ποῖοι ἦσαν οἱ μεγάλοι θεοὶ τῶν Ἑλλήνων;

Οἱ μεγάλοι θεοὶ ἦσαν δώδεκα ἦτοι ὁ Ζεὺς, ὁ Ποσειδῶν, ὁ Ἀπόλλων, ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ Δημήτηρ, ὁ Ἄρτεμις ὁ Ἥφαιστος, ἡ Ἥρα, ὁ Ἄρης, ὁ Ἑρμῆς, ἡ Ἀφροδίτη, καὶ ἡ Ἑστία.

Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον ἐλάτρευον τοὺς θεοὺς των οἱ Ἕλληνες;

Εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους αἰῶνας τῆς Ἑλλάδος οἱ Ἕλληνες, καὶ ἄλλα ἔθνη ἀκόμη, ἐλάτρευον

(1) Ἐπειδὴ ἀδιακόπως παρεδέχοντο τοὺς θεοὺς τῶν ἄλλων ἔθνων, ἔφθασαν νὰ λατρεύωσι ἕως τριάκοντα χιλιάδας θεοῦ· διὰ τούτο ἤθελεν εἶσθαι ἀνωφελεὶς ἢ ἀπαριθμησάμεν αὐτούς.

τοὺς θεοὺς των εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλῶν ὄρεων, καὶ τὰ εἶδωλα αὐτῶν ἦσαν ἀτεχνὰ καὶ ἀμορφα σώματα, ξύλινα ἢ λίθινα.

Ἐλάτρευον μετὰ ταῦτα οἱ Ἕλληνες τοὺς θεοὺς των εἰς τοὺς ναοὺς;

Οἱ μετὰ ταῦτα οἰκοδομηθέντες εἰς τὴν Ἑλλάδα ναοὶ ἦσαν μεγαλοπρεπεῖς καὶ κοσμημένοι με βωμοὺς, καὶ ἐξαιρέτα ἀγάλματα θεῶν (1).

Τὶ ἀξιοσημείωτον παρατηρεῖται περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ναῶν;

Οἱ Ἕλληνες ἤγειρον τοὺς ναοὺς των εἰς τόπους καταλληλοτάτους μετὰ τὰς θεότητας, εἰς τὰς ὁποίας ἦσαν ἀφιερομένοι· διὰ τοῦτο ἄλλοι μὲν ἤγειροντο εἰς τὰ δάση, ὄρη, κοιλάδας, ἢ πεδιάδας, ἄλλοι δὲ εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ εἰς τὰς τηγὰς.

Ποῖον προνόμιον εἶχον οἱ θεοὶ καὶ οἱ ναοὶ αὐτῶν;

Οἱ ναοὶ, τὰ ἀγάλματα καὶ οἱ βωμοὶ ἐνομιζόντο τόσον ἱερά, ὥστε πολλὰ ἐχρησίμευον ὡς ἄσυλα εἰς τοὺς κακούργους· ὅτε δὲ προσέφευγον εἰς αὐτὰ, ἐκρίνετο ἱεροσυλία νὰ τοὺς ἐπάρωσι με βίαν, καὶ ἂν τις ἤθελε τολμήσει τὸ τοιοῦτον, ἐτιμωρεῖτο αὐστηρῶς (2).

(1) Κατὰ τοῦτο οἱ Δακιδαιμόνιοι διέφερον ἀπὸ τοῦ ἄλλου Ἑλλήνας, καὶ ἡ λατρεία τῶν θεῶν των ὅσον ὅσον τὸ δυνατόν ἐκλυδαίκετο.

(2) Εἰς τινὰς περιστάσεις μ' ἔβλεπον τοῦτο καὶ θύραι τῶν ναῶν ἐκλείετο
Δημόσια Κεντρικὴ Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη Σόμου

Ἐπίγραφε τὰ Ἑλληνικὰ ἀγάλματα καὶ ναοὺς.

Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες κατεσκευάζον κοινῶς τὰ ἀγάλματα ἀπὸ τὸ ξύλον τῶν δένδρων ἐκείνων, τὰ ὅποια ἰδίως ἦσαν ἀφιερωμένα εἰς ἕκαστον θεόν καὶ ἐπιτιθέμενοι αὐτὰ εἰς ὑποστήλιον τὰ ἕστηνον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ· οἱ βωμοὶ κατεσκευάζοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ πέτρας, καὶ διέφερον κατὰ τὸ σχῆμα.

Δὲν ἐλάτρευον τοὺς θεοὺς εἰς τὰ ἱερά ἄλλα·

Πολλὰ συνεχῶς ἠγείροντο βωμοὶ ὑπὸ τὴν σκιάν ὑψηλῶν καὶ ὠραίων δένδρων, τὰ ὅποια δὲν ἔδιδον καρπὸν ὑπῆρχον ὡσαύτως καὶ ἱεραὶ πεδιάδες, ἀφιερωμένα εἰς θεὸν ἢ εἰς Ἡρώα τινα, τῶν ὁποίων τὸ εἰσόδημα ἐφυλάττετο ἐπιμελῶς διὰ ὀρησκευτικῆς χρείας.

ΚΕΦ. Β΄.

Περὶ τῶν ἱερέων, θυσιῶν, ἀφιερωμάτων, προσευχῶν, καὶ ὄρκων.

Ἐμῶντο πολὺ οἱ Ἕλληνες ἱερεῖς·

Μάλιστα καὶ ἐκάθηντο ἀμέσως μετὰ τοὺς βα-

πτο, καὶ οἱ ἐγκληματῆται ἀπέθνησκον τῆς πείνας, ἐνῶτε δὲ ἐδίᾳζοντο καὶ διὰ τοῦ πνοῆς νὰ ἐξέλθωσι.

σίλεις καὶ τοὺς πρώτους ἄρχοντας, ἐπειδὴ ἐθεωροῦντο ὡς μεσῖται μεταξύ θεῶν καὶ ἀνθρώπων, καὶ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ ἐξηγοῦν τὰς βουλὰς των, καὶ νὰ διδάσκουν τοὺς ἀνθρώπους πῶς νὰ λατρεύσι.

Πῶς ἐκλέγοντο οἱ ἱερεῖς, καὶ τί ἀπαιτεῖτο διὰ νὰ γένῃ τις ἱερεὺς;

Ἄλλοι μὲν ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἱεροῦ ἐλάμβανον κατὰ κληρονομίαν τὸ ἀξίωμα των, ἄλλοι δὲ διὰ κλήρου, ἢ ἐκλογῆς τοῦ λαοῦ· διὰ νὰ γένῃ δὲ τις δεκτὸς εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ἔπρεπε νὰ ἦναι ὑγιής, τέλειος, συνετὸς, σώφρων καὶ ἀφιλοκερδής.

Ποίαι ἔσαν αἱ διαφοροὶ τάξεις τῶν ἱερέων;

Δὲν ἤμποροῦμεν νὰ ὀρίσωμεν ἀκριβῶς τὰς τάξεις τῶν Ἑλλήνων ἱερέων· ἐπειδὴ ὄχι μόνον ἕκαστος Θεὸς εἶχε διαφορετικὴν τάξιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς Θεὸς, λατρευόμενος εἰς διαφόρους τόπους, εἶχε καὶ τάξεις χωριστάς· ἐν γένει δὲ, ἐκτὸς τοῦ ἀρχιερέως, ὑπῆρχον καὶ κατώτεροι ἱερεῖς διὰ νὰ συνάξωσι τὸν προσφερόμενον διὰ τὴς δημοσίας θυσίας σῖτον, νὰ ἐκδέρωσι τὰ θύματα, καὶ νὰ εὐτρεπίζουσι τοὺς ναοὺς.

Πόσων εἰδῶν θυσίαι ἐγίνοντο;

Αἱ Ἑλληνικαὶ θυσίαι ἦσαν δύο εἰδῶν· καὶ ἄλλοι
Δημόσια Κεντρικὴ Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη Σαμου

λαι μὲν ἦσαν ἐκούσαιο, ὡς αἱ εὐχαριστήριοι διὰ νύκην τινά, αἱ ἐξιλεωτικαὶ διὰ νὰ καταπραύνωσι τὴν ὄργην τῶν θεῶν, οἱ παρακαλεστικαί, διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἐπιχειρήσεώς τινος· καὶ ἄλλαι ἐπροσφέροντο κατὰ διαταγὴν μαντείου τινός, ἢ προφήτου.

Ἄπο ποῖα πράγματα συνίσταντο αἱ Ἑλληνικαὶ θυσίαι;

Αἱ θυσίαι κατ' ἀρχάς συνίσταντο ἀπὸ φυτὰ μόνον καὶ καρπούς, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἐπροσφέροντο καὶ ζῶα, ἐπροσέθησαν δὲ καὶ πολυτελῆ θυμιάματα διὰ νὰ καταστήσωσιν αὐτὰς εὐπροσδεκτωτέρας· τὰ ἱερὰ πλάκούντια ἀπετέλουν ὡσαύτως μέρος τῶν θυσιῶν, καὶ καμμία προσφορά δὲν ἐθεωρεῖτο εὐπρόσδεκτος εἰς τοὺς θεοὺς, ἂν δὲν ἦτον ἀλατισμένη.

Ποῖα ζῶα ἐχρησίμευον εἰς τὰς θυσίας;

Τὰ ζῶα διέφερον κατὰ τοὺς θεοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπροσφέροντο, π. χ. εἰς μὲν τοὺς Ἐπουρανίους θεοὺς, ἐπρόσφερον ἄσπρα, εἰς δὲ τοὺς Κα-

---

(1) Ἄλλ' εἰς ἑκάστου θεοῦ ἐπροσφέρετο καὶ ἰδιαιτέρον ζῶον· οὕτως εἰς μὲν τὸν Ἄρην ἐθυσιάζετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ταῦρος· εἰς δὲ τὸν Ἄρτεμιν σκύλλος, ἀγριοπεριστερά δὲ εἰς τὴν Ἄρθεον, καὶ χοῖρος εἰς τὴν Δήμητρα κ. τ. λ.

ταχθονίους, μαύρα θύματα (I), και κανέν ζωον δέν εθυσιάζετο, αν δέν ητο τέλειον, και χωρίς κηλίδα.

Είς παύον χρίος υπεβάλλοντο οι προσφέροντες τας θυσίας;

Αι θυσίαι έπρεπε να ηναι ανάλογοι με την κατάσταση του προσφέροντος· οι δε αυτουργοί μεγάλων εγκλημάτων δέν εσυγχωρείτο να παρσευρίσκωνται εις τας ιεράς τελετάς, αν δέν εκαθαρίζοντο από τας αμαρτίας των.

Ποια φορέματα έφόρου οι ιερείς εν καιρώ των θυσιών;

Τα ενδύματα των Ελλήνων ιερέων ησαν λαμπρά, ολίγον διαφέροντα από τα των βασιλέων τα ειχον δε καθρά, πλατέα, και άζωνα· το χρώμα αυτών διέφερε κατά τους θεους, εις τους οποίους έπροσφέρετο η θυσία· π. χ. όταν εθυσιάζον εις τους Έπουρανίους θεους, το χρώμα των ητο πορφυρεών· όταν δε εις τους Καταχθονίους, μαύρον. Οι στέφανοι των θεών κατεσκευάζοντο από τα ιδίως εις έκαστον αυτών αφιερωμένα δένδρα· οίον από λεύκαν του Έρακλέους, από δάφνην του Άπόλλωνος, από μύρτον της Άφροδίτης κ. τ. λ. Οι ιερείς έφόρου και μίτραν μάλλινην, με ταινίαν κρεμαμένην από το έν και από το άλλο μέρος αυτης.

Πώς προετοιμάζοντο τα ζωα διά την θυσίαν;

Τα κέρατα των θυμάτων εστολίζοντο με νή-

ματα και ταινίας, και ο τράχηλος αυτών με άνθη·
εις δε τας σημαντικας περιστάσεις έχρυσόνοντο
τά κέρατα αυτών.

Πως έκοσμείτο ο βωμός επί του οποίου έμελλε να γένη η θυσία ;

Οι Έλληνικοι βωμοί έκοσμοϋντο με στεφάνους
εξ άνθέων, τά έποια ήσαν αφιερωμένα εις τους θε-
ους, προς τους οποίους επρόσφέρετο η θυσία.

Πως ήρχιζεν η θυσία ;

Αφού τά πάντα ήτοιμάζοντο, προθένοι τινες
επίτηδες διωρισμένοι, έφερον εις κανίσκια το ά-
λατισμένον πλακούντιον, την μάχαιραν, και τους
στεφάνους.

Ποιαι άλλαι τελεται έγινοντο ;

Τότε όλοι οι παρόντες ήρχιζον την προσευχήν
κατά τους συνειθισμένους τύπους· και αφού η προ-
σευχή έτελείονεν, έτ.θετο τροφή ενώπιον του ζώ-
ου, και αν δεν ήθελε να φάγη, απέβάλλετο ως
ασθενές, αν δε έτρωγεν, έρρίπτετο κάτω και έσφά-
ζετο από επίτηδες διωρισμένους Ιερείς.

Από ποια περιστατικά ελαμβάνοντο οι οίωναί ;

Αν κατά τύχην το ζώον απέφευγε το κτύπη-
μα, η μετά τουτο ανίστατο, έμυκάτο, η δεν έπιπτε
κατά γης· αν έτελείονε με αγωνίαν και δυσκολίαν·
αν δεν έτρεχεν ελευθέρως το αίμά του, η παρήρ-

ἔχετο πολλή ὥρα ἕως οὗ νὰ τελειώσῃ, ὅλα ταῦτα ἐνομιζοντο κακοὶ οἰωνοί· τὰ δ' ἐναντία τούτων θεωροῦντο ὡς καλοί.

πῶς ἐμοιραζέτο ἀκολούθως τὸ θῦμα;

Οἱ μῆροί ἦσαν προσδωρισμένοι διὰ τοὺς θεοὺς, καὶ τοὺς περιτύλισσον μὲ τὸ πάχος, διὰ νὰ καυθῶσιν ὀλόκληροι (1)· τὸ δὲ λοιπὸν ἐχρησίμευεν εἰς τροφήν τοῦ θύτου καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ.

Τί ἐγένετο ἐνῶ ἐκαίετο ἡ θυσία;

Εἰς τοῦτο τὸ διάστημα ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ προσφερτής τοῦ θύματος προσήχοντο, ἔχοντες τεθειμένους τὰς χεῖράς τῶν ἐπὶ τῶν βωμῶν· καὶ ἐν ὅσῳ ἐψάλλοντο οἱ ἱεροὶ ὕμνοι, ἡ μουσικὴ καὶ ὁ χορὸς συνώδευον τὴν τελετήν.

Ποίας ἄλλας προσφοράς ἐκαίνον εἰς τοὺς θεοὺς;

Ἐκτὸς τῶν θυσιῶν, ἐπροσφέροντο καὶ ἀφιερῶματα εἰς τοὺς θεοὺς διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν· συνίσταντο δὲ κυρίως εἰς στεφάνους, χρυσᾶ ποτήρια, καὶ κοσμήματα διὰ τοὺς ναοὺς.

Μόνον διὰ δημοσίας ἀφορμὰς ἐξεπλήρουον οἱ Ἕλληνες τὰ τῆς θρησκείας;

Ἦξι ἦτο γενικὴ συνήθεια νὰ προσεύχωνται,

---

(1) Διότι ἂν δὲν ἐκαίοντο ὀλόκληροι, ἐνομιζοντο ὡς μὴ εὐπρόσδεκτοι εἰς τοὺς θεοὺς.

καὶ νὰ ἱκετεύουν τοὺς θεοὺς πρῶτα καὶ ἐσπέραν,
κύπτοντες καὶ κρατοῦντες εἰς τὰς χεῖράς των
κλάδους ἐλαίας καὶ δάφνης.

Τί παρατηρεῖς περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὄρκου;

Ὁ τρόπος τοῦ ὀμνύειν διέφερε κατὰ τὴν ὑπόθε-
σιν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐγίνετο ὁ ὄρκος· οἱ συνήθεις
δὲ τρόποι ἦσαν νὰ ὑψόνωσι τὰς χεῖράς των πρὸς
τὸν οὐρανόν, ἢ νὰ τὰς βάλλωσιν ἐπὶ τῶν βωμῶν·
αἱ κατάραι των ἦσαν πολλὰ τρομεραὶ, καὶ τόσον
δυναταί, ὥστε ἠδύναντο νὰ προξενήσωσι τὸν ὄλε-
θρον ὄχι μόνον ἀτόμων, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρων οἰ-
κογενειῶν καὶ πόλεων.

ΚΕΦ. Γ'

Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν Μαντείων
καὶ χρησμῶν.

Τί ἦσαν τὰ Μαντεῖα;

Ἐὰ Μαντεῖα ἦσαν ναοὶ τινες, ὅπου ἐπρολέγοντο
τὰ μέλλοντα ἀπὸ ἱερεῖς ἢ ἱερείας, ὑποτιθεμένουσ ὅτι
συνωμιλοῦν μὲ τοὺς θεοὺς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐ-
λάμβανον τὰς προφητικὰς δυνάμεις.

Ἐπίβοντο πολὺ αἱ Ἕλληνες τὰ μαντεῖα;

Τὰ Μαντεῖα ἦσαν εἰς τσσαύτην τιμὴν καὶ ὑπό-

ληψιν παρά τοῖς Ἕλλησιν, ὥστε τὰ ἐσυμβουλευόντο εἰς ὅλας τὰς φιλονεικίας καὶ διαφοράς των, καὶ τὰ θεσπίσματα αὐτῶν ἐνομιζοντο ἱερά καὶ ἀπαραβίαστα.

Διὰ ποῖα ἄλλα πράγματα ἐσυμβουλευόντο τὰ μαντεῖα;

Τίποτε σημαντικὸν δὲν ἐπεχείρουν, χωρὶς πρῶτον νὰ γνωρίσωσι τὴν θέλησιν τῶν θεῶν. π. γ. ἂν ᾔθελον νὰ καταστήσωσι νέον εἶδος κυβερνήσεως, νὰ κηρύξουν πόλεμον, νὰ κάμουν εἰρήνην, ἢ νὰ θέσσουν νόμους, ἔπρεπε νὰ συμβουλευθῶσι πρῶτον τὸ μαντεῖον.

Ποῖα ἦσαν τὰ περιφημότερα μαντεῖα τῆς Ἑλλάδος;

Τὰ σημαντικότερα μαντεῖα ἦσαν τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ Δῆλον, τὸ ἐν Δωδώνῃ μαντεῖον τοῦ Διὸς, καὶ τὸ τοῦ Τροφωνίου ἐκτὸς δὲ τούτων, οἱ παλαιοὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουν καὶ ἄλλα πολλὰ, κείμενα εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Περίγραφε τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν.

Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ὄρους Παρνασσοῦ, καὶ εἰς αὐτὸ ὑπετίθετο, ὅτι ἐκατοῖκει ὁ Ἀπόλλων, ὃς τις ἐνέπνεεν εἰς ἱέρειαν τινά, ὀνομαζομένην Πυθίαν, τὰς προφητικὰς ἀποκρίσεις.

Ἡδὲ εἰδίδοντο οἱ χρησμοί·

Ἡ Πυθία ἱσταμένη ἐπάνω εἰς τρίποδα τεθειμένον ἐπὶ χάσματος, ὅθεν ἐξήρχοντο δυναταὶ θεῶνδεις ἀναθυμιάσεις, ἤρχιζε νὰ ἐκβάλλῃ ἀφροὺς ἀπὸ τὸ στόμα, νὰ μαδᾷ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς τῆς, καὶ νὰ σπαράσῃ τὰς σάρκας τῆς· οἱ δὲ ἀσὺρραπτοὶ λόγοι, τοὺς ὁποίους ἐπρόφερε ἐν καιρῷ ταύτης τῆς προφητικῆς φρενοληψίας, ἐσυντίθεντο εἰς στίχους, καὶ εἰδίδοντο ὡς ἀπόκρισις τοῦ Μαντείου.

Ἡδὲ εἰδίδοντο οἱ χρησμοὶ εἰς τὸ ἐν Δωδώνῃ μαντεῖον·

Εἰς τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης ἡ ἱερεία τοῦ Διὸς ἐφανέρονε τὴν θέλησιν τῶν θεῶν καὶ ἐπρόλεγε τὰ μέλλοντα, ἀκούουσα προσεκτικῶς τὸν κρότον τῶν ἱερῶν δρυῶν, ἢ τὸν μορμουριγμὸν τοῦ ρεύματος πηγῆς τινός· ἐνίοτε δὲ ἐλάμβανε τὰς μαντείας διὰ τοῦ ἤχου τῶν ἐκ τῆς ἱερέας δρυὸς κρεμαμένων χαλκίνων λεκανῶν.

Δὲν ἐλάμβανον μαντείας διὰ τῶν ὀνειράτων·

Μάλιστα οἱ Ἕλληες ἦσαν πολὺ δεισιδαίμονες κατὰ τοῦτο, καὶ ἔκαμνον πολλὰς προετοιμασίας, διὰ νὰ λάβουν προφητικὰ ὀνειράτα· ἐπίτηδες ἐνήσειον, καὶ ἦσαν ἐνδεδυμένοι λευκά· καὶ ἂν τὰ ὀνειράτα τῶν ἦσαν σκοτεινὰ καὶ ἀμφίβολα, ἐσυμβουλεύοντο τοὺς ὀνειροκρίτας.

ἢ πῶς ποῖον τρόπον ἐλάμβανον τὰς μαντείας διὰ τῶν θυσιῶν;

Εἰς τὰς θυσίας ἐθεωρεῖτο, ὡς κακὸς οἰωνός, ἔταν τὸ ζῶον ἐσύρετο μὲ βίαν εἰς τὸν βωμὸν ὅταν ἀπέφευγε τὸ θανατηφόρον κτύπημα ὅταν ἐλάκτιζεν ἢ ἐκραύγαζεν, ἢ δὲν ἔτρεχεν ἐλευθέρως τὸ αἷμά του, καὶ ὅταν ἐβράδυνε ἢ ἀποθάνῃ ἢ ἀπέθνησκε μ' ἀγωνίαν ἂν δὲ συνέβαινον τὰ ἐναντία, οἱ θεοὶ ἐνομίζοντο εὐνοϊκοί.

Τὶ ἀξιοσημείωτοι παρατηρεῖται εἰς τὰς δὲ τῶν πτηνῶν λαμβανόμεναι μαντείας;

Ὅταν οἱ οἰωνοσκόποι Ἕλληνες ἔκαμον τὰς παρατηρήσεις των, ἦσαν ἐνδεδυμένοι λευκά, καὶ ἔφερον εἰς τὴν κεφαλὴν χρυσοῦς στεφάνους· ἐλάμβανον δὲ τὰς μαντείας ἐκ τῶν ἐμφανιζομένων πτηνῶν, εἴτε ἐκ τοῦ εἶδους αὐτῶν, εἴτε ἐκ τοῦ τρόπου, καὶ τοῦ τόπου τῆς ἐμφανίσεώς των (1).

(1) Οἱ ἀετοί, αἱ περιστέραι, οἱ κύκνοι κλπ. ἦσαν καλοὶ οἰωνοὶ· ἐξ ἐναντίας αἱ χελιδόνες, αἱ κοραίνκι κλπ. ἦσαν κακοί· ὅταν αἱ χελιδόνες, πετώσαι ἤγγιζον σχεδὸν τὴν γῆν, ἢ ἴσταντο εἰς τὸ μέρος, ἐθεωρεῖτο καλὸς οἰωνός· καλὸς οἰωνός· ἐθεωρεῖτο προσέτι, ἔταν ἀετός, ἀπλώνων τὰς πτέρυγας του ἰσοσταθμιζέτο ἐπὶ τοῦ αἵρος, πετῶν ἀπὸ τὰ δεξιὰ εἰς τ' ἀριστερά· ὅταν πτηνὰ διαφόρου εἶδους περιέπιπταντο τριγύρω τινός ἀνθρώπου, ἦτον ἀπίστευτο καλὸς οἰωνός.

Ποιοὶ οἰωνοὶ ἐλαμβάνοντο ἐκ τῶν ἐντέμων καὶ ἐρπετῶν;

Αἱ μέλισσαι ἐνομιζόντο οἰωνοὶ εὐγλωττίας· οἱ δὲ βάτραχοι, καλοὶ οἰωνοὶ· καὶ οἱ ὄφεις ἐσυγκταριθμοῦντο εἰς τὰ ἐρπετὰ, ἀπὸ τὰ ὅποια ἐλαμβάνοντο μαντεῖαι· οἱ δὲ χοῖροι ἐθεωροῦντο πάντοτε ὡς κακοὶ οἰωνοὶ· καὶ ἂν ἐν καιρῷ πολέμου ἐπαρουσιάζετο λαγῶς, ἐσήμαινεν ἦτταν καὶ ἀφανισμόν.

Ἐκ ποίων σημείων τοῦ οὐρανοῦ ἐλαμβάνοντο μαντεῖαι;

Οἱ κομήται καὶ αἱ ἐκλείψεις ἐνομιζόντο πάντοτε ὡς προμηγύοντες τρομερόν τι συμβεβηκός· ὁ κεραυνὸς καὶ αἱ ἀστραπαὶ, ἂν ἐφαίνοντο ἐκ δεξιῶν, ἦσαν καλοὶ οἰωνοὶ, ἂν δὲ ἐξ ἀριστερῶν, κακοὶ· καὶ ἂν ἐβλέποντο δύο φλόγες συμπαίζουσαι, ἐσήμαινον μέγα καλόν, ἀλλ' ἂν ἐβλέπετο μία μόνον, ἐλογίζετο πολὺ κακὸς οἰωνός.

Ἐκ ποίων ἄλλων πραγμάτων ἐλαμβάνοντο αἱ μαντεῖαι;

Μαντεῖαι ἐλαμβάνοντο διὰ τῶν κλήρων (1),

---

(1) Ἡ κληρομαντεία ἐνεργεῖτο κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· εἰς καθίσκον τινα ἐρρίπτοντο διάφοροι εἶδους ψῆφοι, ὡς κουνία ἄσπρα ἢ μαῦρα, μικροὶ βῶλοι χρώματος, λιθράκια, κύβηαι ἢ ἄλλα ἀντικείμενα ὑστερον γενομένης προσευχῆς πρὸς τοὺς θεοὺς, ἐξήχοντο αἱ ψῆφοι, καὶ κατὰ τὸν ἰδιαίτερον χαρακτῆρα αὐτῶν ἐσυμπέραιοντο οἱ κληρομανταῖς τὰ μέλλοντα.

καὶ δι' ἄλλων μαντικῶν πραγμάτων, ὡς τὸ πταρ-
νισμ α κλπ. (1) καὶ διὰ τῶν μαγείων. (2).

ΚΕΦ. Δ'.

Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἑορτῶν καὶ ἀγώνων.

Διὰ ποίαν αἰτίαν ἐστυτήθησαν αἱ ἑορταί;

Αἱ Ἑλληνικαὶ ἑορταὶ ἐσυστήθησαν κυρίως διὰ
νὰ ἀποδίδωνται εὐχαριστίαι εἰς τοὺς θεοὺς, διὰ νὰ
προτρέπωνται οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰ καλὰ, καὶ νὰ ἀ-
ποτρέπωνται ἀπὸ τὰ κακὰ, διὰ νὰ τιμᾶται ἡ μνή-
μη τῶν ἡρώων καὶ μεγάλων ἀνδρῶν, ἢ διὰ νὰ χρη-
σιμεύωσιν ὡς καιροὶ ἡσυχίας καὶ ἀναπαύσεως.

Ἦ ἄλλο ἔχεις νὰ παρατηρήσῃς περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἑορτῶν;

Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους αἱ ἑορταὶ ἦσαν ἀ-
πλαῖ, ἀπεικονίζουσαι τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐγνωμο-
σύνην εἰς τοὺς θεοὺς ἄλλ' εἰς τοὺς τελευταίους
αἰῶνας ἀξέτηθῆσαι ὑπερμέτρως ἐτελοῦντο μεγαλο-
πρεπέστατα διὰ δημοσίων ἐξόδων.

---

(1) Ὃταν ὁ πταρμιζόμενος ἐστρεφεὶ πρὸς τὰ θεῖα, ἦτον καλὸς
εἰωνός, ὅταν δὲ πρὸς τ' ἀριστερά, κακὸς εἰωνός.

(2) Αἱ μαγείαι ἦσαν πολλῶν εἰδῶν, ἐξ ὧν ἡ νεκρομαντεία, ἡ
χειρομαντεία, λεκανομαντεία, κατεπτρομαντεία κλπ.

Τι ἦσαν οἱ δημοῖσιοι ἀγῶνες ;

Τέσσαρες δημοῖσιοι καὶ σημαντικοὶ ἀγῶνες ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ Ὀλυμπιακοί, οἱ Πυθικοί, οἱ Νεμεακοί, καὶ οἱ Ἴσθμικοί.

Ποῖα γυμνάσματα ἐγίνοντο εἰς αὐτούς ;

Τὰ συνειθιζόμενα γυμνάσματα εἰς τούτους τοὺς ἀγῶνας ἦσαν τὸ πῆδημα, τὸ τρέξιμον, τὸ ρίψιμον τοῦ δίσκου καὶ ἀκοντίου, ἡ πυγμὴ καὶ ἡ πάλη.

Τί εἶχε νὰ παρατηρήσῃς περὶ τῶν γυμνασμάτων τούτων ;

Τὸ τρέξιμον ἐτιμᾶτο πολὺ μεταξὺ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων· συνεχῶς ἐπῆδων, ἔχοντες βαρέα πράγματα εἰς τὰς χεῖρας, εἰς τὴν κεφαλὴν, ἢ εἰς τοὺς ὤμους τῶν εἰς τὴν πυγμὴν οἱ πυγμαχοὶ ὠπλιζον ἐνίοτε τὰς χεῖράς τῶν μὲ λυθίνους ἢ μολυβδίνους σφαίρας, καὶ εἶχον τοὺς βραχίονάς τῶν προφυλαγμένους μὲ δερματίνους ἱμάντας· εἰς δὲ τὴν πάλην, διὰ νὰ νικήσῃ ὁ παλαιστής, ἀπαιτεῖτο νὰ ρίψῃ τρίς τὸν ἀντιπαλόν του.

Ποῖα ἦσαν τὰ ἄλλα γυμνάσματα εἰς τοὺς δημοσίους ἀγῶνας ;

Ἦσαν ἵπποδρόμια καὶ ἀμαξοδρόμια, καὶ ἀγῶνες μεταξὺ ποιητῶν, μουσικῶν, ρητόρων, φιλοσόφων καὶ διαφόρων καλλιτεχνῶν.

Ἀπὸ ποίου ἐκινήθησαν οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ;

Οὗτοι ἐκινήθησαν ἀπὸ τὸν Ἡρακλέα κατὰ τὰ

χιλία διακόσια εἴκοσι δύο πρὶν Χριστοῦ, καὶ μετὰ πολυχρόνιον διακοπήν, ἀνανεώθησαν ἀπὸ τὸν Λυκοῦργον, ὀκτακόσια ἑξήκοντα τέσσαρα πρὶν Χριστοῦ, ἀφ' οὗ χρόνου οἱ Ἕλληνας ἤρχισαν νὰ ἀριθμῶσι τὰς Ὀλυμπιάδας τῶν.

Πότε καὶ ποῦ ἐπανηγυρίζοντο;

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐπανηγυρίζοντο ἀνά πενταετίαν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, πόλιν ἀπέχουσαν τριάκοντα μίλια ἀπὸ τὴν Ἡλίδαν· οἱ κάτοικοι δὲ τῆς Ἡλίδος εἶχον τὴν ἐπιστασίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἔχαιρον μεγάλα προνόμια.

Ποῖα ἦσαν τὰ χρεῖα τῶν Προέδρων;

Οἱ προεδρεύοντες εἰς τούτους τοὺς ἀγῶνας ὑπεχρεοῦντο νὰ ὀμνύωσι πανδήμως, ὅτι ἤθελον ἐνεργεῖ ἀριλοπροσώπως, καὶ δὲν ἤθελον λαμβάνει δῶρα, ἢ φανερόν τι διατὶ ἀπέβαλλόν τινος ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας· ἐκάθηντο δὲ γυμνοὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας ἔχοντες ἔμπροσθέν τῶν τὸν στέφανον τῆς νίκης.

Ποίας ιδιότητος ἐπρεπε νὰ ἔχωσιν οἱ ἀθληταί;

Κανείς δὲν ἐσυγχωρεῖτο νὰ ἀγωνισθῇ, ἂν δὲν εἶχε προγυμνασθῇ ἕξ μῆνας εἰς τὸ κατὰ τὴν Ἡλίδαν γυμνάσιον· οἱ διαβόητοι κακοῦργοι καὶ οἱ ἐξ αἵματος συγγενεῖς αὐτῶν, δὲν ἦσαν ἐπίσης δεκτοί· οἱ ἀθληταί ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ὀμνύωσιν,

ὅτι δὲν ἤθελον μεταχειρισθῆ ἀθέμιτον μέσον διὰ
ν' ἀξιωθῶσι τῶν βραβείων.

Τι ἄλλο ἀξιοσημειωτὸν ὑπάρχει περὶ τῶν ἀθλητῶν;

Ἡ τάξις τῶν ἀθλητῶν ἀπεφασίζετο διὰ κλή-
ρου, καὶ ὅσοι ἐλάμβανον ὁμοίας ψήφους ἠγωνί-
ζοντο πρὸς ἀλλήλους (1)· εἰς τὰς γυναῖκας ἦτον
ἀπηγορευμένον νὰ παρευρίσκωνται εἰς τοὺς Ὀ-
λυμπιακοὺς ἀγῶνας, καὶ ἡ παραβάτρια τοῦ νόμου
ἐκρημνίζετο ἀπὸ βράχον (2).

Ποῖαι τιμαὶ ἐγίνοντο εἰς τοὺς ἀθλητὰς;

Πρώτη τιμὴ τοῦ νικητοῦ ἦτον αἱ εὐφημητικαὶ
φωναὶ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν στιγμήν τῆς νίκης· ἀκο-
λούθως ἐδίδετο εἰς αὐτὸν κλάδας φοινίκης, τὸν
ὁποῖον ἐκράτει εἰς τὰς χεῖρας, διὰ νὰ διακρίνεται
ἀπὸ τοὺς λοιποὺς, καθ' ὅσον διήρχον οἱ ἀγῶνες.

---

(1) Εἰς ἀργυροῦν ἀγγεῖον (γάλακον,) ἐβρίσκον σφαιρίδια ἀργυρᾶ,
ἴσοις ἐβη μέγιστοι, τὰ ὁποῖα ἦσαν σημειωμένα μετὰ χαρακτῆ-
ρος τοῦ ἀλφάβητου· ὁ αὐτὸς χαρακτῆρ εὐρίσκετο σημειωμένος
εἰς δύο σφαιρίδια· οἱ δύο ἀθληταὶ οἵτινες ἐλάμβανον τὰ ὁμοια
σφαιρίδια, ἠγωνίζοντο πρὸς ἀλλήλους.

(2) Μετὰ ταῦτα ὁμως ἔχασαν τὴν ἐσχὺν τῶν οἱ νόμοι, καὶ αἱ
γυναῖκες ἐσυγχωροῦντο ὄχι μόνον νὰ παρευρίσκωνται, ἀλλὰ καὶ
νὰ μάχωνται εἰς τοὺς ἀγῶνας· τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐκέρδισαν καὶ
βραβεῖα.

Ποία ἦτον ἡ ἀνταμοιβὴ τῶν νικητῶν;

Εἰς τὸ τέλος τῶν ἀγώνων, ὅλοι οἱ νικηταὶ ἐκαλοῦντο ἐνώπιον τῶν δικαστῶν, (ἐλληνοδικῶν καλουμένων), ὅπου ἐστεφανοῦντο μὲ κλάδους ἐλαίας· ἀκολούθως ὠδηγοῦντο κατὰ τάξιν δι' ὄλης τῆς ὁμηγύρεως ὑπὸ κήρυκος, ὅστις ἐκήρυττε τὰ ὀνόματα αὐτῶν, τῶν συγγενῶν καὶ τῆς πατρίδος τῶν (1).

Συνέβησαν πολλοὶ ἄνθρωποι εἰς τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς;

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες εἰλκυον ἄπειρον πληθὺν ἀνθρώπων, ὅχι μόνον ἀφ' ἐκάστην ἐπαρχίαν καὶ πόλιν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, Λυβίαν, Σικελίαν, καὶ ἄλλα μέρη.

Τί ἦσαν οἱ Πυθικοὶ ἀγῶνες;

Οἱ Πυθικοὶ ἀγῶνες ἐπανηγυρίζοντο ἀνὰ πενταετίαν πλησίον τῶν Δελφῶν, εἰς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος· τὰ γυμνάσματα ἦσαν τ' αὐτά, ὡς καὶ εἰς τὰ Ὀλύμπια, μὲ τὴν προσθήκην μουσικῶν ἀγῶνων· οἱ δὲ νικηταὶ ἐστεφανοῦντο μὲ δάφνην.

---

(1) Ὅσον μικρὰ καὶ ἀσήμαντος ἦτον ἡ ἀμοιβή, τόσον περισσότερο ἐνεβάρυνεν εἰς τὴν ἀνδρίαν καὶ ἀρετὴν, καὶ ἐτιμᾶτο πολὺ περισσότερο παρὰ τοὺς μεγαλητέρους θησαυροὺς ἢ δοξα τῶν νικητῶν ἦτο μεγάλη, καὶ ἀνδριάντες ἠγείροντο εἰς αὐτοὺς κατὰ τὸ ἱερὸν ἄλσος τοῦ Διός.

Τί ἦσαν οἱ Νεμεακοὶ ἀγῶνες;

Οἱ Νεμεακοὶ ἀγῶνες ἐσυστήθησαν ἀπὸ τὸν Ἡρακλέα, μετὰ τὴν νίκην κατὰ τοῦ Νεμεαίου Λέοντος· ἐπάνηγυρίζοντο δὲ ἀνὰ τριετίαν μὲ τὰ συνήθη γυμνάσματα, καὶ οἱ νικηταὶ ἐστεφανοῦντο μὲ σέλινον.

Τί ἦταν οἱ Ἴσθμικοὶ ἀγῶνες;

Οἱ Ἴσθμικοὶ ἀγῶνες ὠνομάσθησαν οὕτω, διότι ἐτελοῦντο ἐπὶ τοῦ Ἴσθμοῦ τῆς Κορίνθου (1). Οἱ Ἕλαιοι μόνον ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἕλληνας ἔλειπον ἀπὸ ταύτην τὴν ἑορτὴν, κατὰ συνεπειαν τρομερᾶς κατάρας, γενομένης ἐναντίον των, ἃν ἤθελαν παρευρεθῆ εἰς τὴν τελετὴν ταύτην. (2).

(1) Ὁ Ἴσθμὸς τῆς Κορίνθου, κείμενος κατὰ τὴν μεσόγειον, εἶναι λιμὸς γῆς ἐνόων τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν Ἑπειρον.

(2) Κατὰ τὸν Πανσανίαν, ὁ Ἡρακλῆς, διαρκούστος τοῦ Ἴσθμικοῦ ἀγῶνος, ἐφάνισεν ἐν Κλεωναῖς τῆς Κορίνθου τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Ἀγγοῦ καὶ τῆς Μολιόνης ἐξ Ἠλείας· οἱ Ἕλαιοι ἐξήτησαν ἀπὸ τοῦ Ἀργεῖου νὰ τιμωροθῆ ὁ Ἡρακλῆς, ὅστις διέμενε τότε εἰς Τύριθα· ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀργεῖοι ἀπεποιήθησαν τοῦτο, οἱ Ἕλαιοι ἐπροσπάθησαν νὰ πείσουν τοὺς Κορινθίους νὰ ἀπεκρίσουν πάντα κάτοικον τῆς Ἀργολίδος ἀπὸ τοῦ Ἰσθμικοῦ ἀγῶνος· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπίτευχον καὶ κατὰ τοῦτο, ἡ Μολιόνη ἔκαμε φρικτὰς κατάρας κατ' ἰκείων ἐκ τῶν συμπολιτῶν τῆς, οἵτινες ἤθελον παρευρεθῆ εἰς τοὺς Ἰσθμικοὺς ἀγῶνας.

Τί ἄλλο ἔχεις νὰ παρατηρήσῃς περὶ τῶν Ἰσθμικῶν ἀγῶνων
 1. Οἱ Ἰσθμικοὶ ἀγῶνες ἐτελοῦντο ἀνὰ τριετίαν,
 ἢ μᾶλλον ἀνὰ πενταετίαν, καὶ οἱ νικηταὶ ἐβρι-
 βεύοντο μὲ στεφάνους ἀπὸ κλάδων πίτυος (κου-
 κουναριάς)· ἐνομίζοντο δὲ τοσοῦτον ἱεροὶ καὶ ἀπα-
 ραβίαστοι, ὥστε καὶ ἀφοῦ ἡ Κόρινθος ἐλεηλατήθη
 καὶ κατεδαφίσθη, δὲν διεκόπησαν.

ΚΕΦ. Ε΄.

Περὶ μετρήσεως τοῦ χρόνου.

Πῶς, ἔμετρον οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐνιαυτοὺς καὶ τὰς ἡμέρας τῶν 3

Εἰς τοὺς Ἡρωϊκοὺς χρόνους τῆς Ἑλλάδος οἱ
 ἐνιαυτοὶ ὑπελογίζοντο διὰ τῆς ἐπανόδου τῆς σπο-
 ρᾶς καὶ τοῦ θέρους, καὶ διὰ τῶν ἐποχῶν τοῦ κό-
 που καὶ τῆς ἀναπαύσεως· αἱ δὲ ἡμέραι δὲν ἐδιαί-
 ροῦντο εἰς ἴσα μέρη, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν ἀνατο-
 λὴν καὶ δύσιν τοῦ Ἥλιου.

Μοίας διορθώσεις ἐπέφερον εἰς τὸν τρόπον τοῦτον τῆς χρυσι-
 λογίας 3

Οἱ Ἕλληνες ἔμαθον τὴν χρῆσιν τοῦ Ἡλιακοῦ
 ὥρολογίου, καὶ τὰ δώδεκα μέρη τῆς ἡμέρας ἀπὸ
 τοὺς Αἰγυπτίους· εἶχον δὲ τοὺς σεληνιακοὺς μῆ-
 νας, τοὺς ὁποίους μετὰ πολλὰς ἐφευρέσεις ἐσυμ-
 βίβασαν μὲ τὸ Ἡλιακὸν ἔτος.

Πότε ἤρχιζον οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἐνιαυτούς των;

Οἱ Ἀθηναῖοι ἤρχιζον τοὺς ἐνιαυτούς των εἰς τὴν πρώτην νέαν σελήνην μετὰ τὸ θερινὸν ἡλιοστάσιον, δηλ. εἰς τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Ἰουνίου, καὶ ἐδιαίρων τὸν ἐνιαυτόν των εἰς δωδεκάμηνας, οἱ ὅποιοι περιεῖχον ἐναλλὰξ τριάκοντα καὶ εἴκοσι ἐννέα ἡμέρας.

Πῶς ἐδιαίρουτο οἱ μῆνες;

Ἐκαστος μῆν ὑπεδιαίρειτο εἰς τρεῖς δεκάδας ἡμερῶν, ἀριθμουμένας χωριστά, δηλ. αἱ πρώται δέκα ἡμέραι τοῦ μηνὸς ἦσαν ἡ πρώτη, δευτέρα, κ. τ. λ. ἡμέρα τῆς πρώτης δεκάδος ἡ ἐνδεκάτη τοῦ μηνὸς ἦτον ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς δευτέρας δεκάδος, καὶ οὕτως ἐφεξῆς.

Πῶς ἐνομάζοντο οἱ μῆνες;

Ἐκατομβαιῶν (Ἰούλιος) Μεταγειτυῶν (Αὐγουστος) Βοηόρομιῶν (Σεπτέμβριος) Μαίμακτηριῶν (Ὀκτώβριος) Πυανεψιῶν (Νοέμβριος) Ποσειδεῶν (Δεκέμβριος) Γαμήλιων (Ἰανουάριος) Ἀνθεστηριῶν (Φεβρουάριος) Ἐλαφθολιῶν (Μάρτιος) Μουνυχιῶν (Ἀπρίλιος) Θαργγηλιῶν (Μάιος) Σκίρροφοριῶν (Ἰούνιος).

Πῶς ἐρίσταν τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας;

Οἱ Ἕλληνες παρά τὴν διὰ τοῦ ἡλιακοῦ ὥρες

λογίου μέτρησιν τοῦ χρόνου, ἐμέτρουν αὐτὸν καὶ διὰ στρογγύλου ἀγγείου, ἔχοντος τρύπαν εἰς τὸν πυθμένα· οἱ δὲ ῥήτορες ἐσυγχωροῦντο νὰ ὀμιλήσωσιν εἰς τὸ δικαστήριον, ἢ εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ λαοῦ τόσον μόνον χρόνον, ὅσος ἐχρειάζετο διὰ νὰ χυθῇ τὸ νερὸν ἀπὸ τοῦ ἀγγείου τοῦτο.

BIBLION Δ'.

Περὶ τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων
τῶν Ἑλλήνων.

ΚΕΦ. Β'.

Περὶ τῶν στρατολογιῶν, μισθῶν, καὶ
διαφόρων εἰδῶν τῶν στρατιωτῶν.

Ἀπὸ ποίους ἐσύγκειτο τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα;

Τὰ στρατεύματα τῶν διαφορίων ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐσύγκειτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τοὺς πολίτας, τοὺς ὁποίους οἱ νόμοι τῆς πατρίδος τῶν ὑπεχρέονον εἰς ὠρισμένην ἡλικίαν νὰ ἐφοπλιζῶνται, ὅτε ἐπροσκαλοῦντο ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας (1).

(1) Οἱ μισθῶναι τῶν δημοσίων προσώπων, οἱ ἱερεῖς, οἱ εἰς τὰς ἑρτάς τοῦ Βασιχοῦ χορευταί, καὶ ὅλοι οἱ θούλοι ἐξαιροῦντο ἀπὸ

Εἰς πόλιν ἡλικίαν ἦσαν ὑπόχρεοι εἰ πολῖται Ἕλληνες νὰ ὑπη-
ριτώσιν;

Ἡ ἡλικία αὕτη διέφερεν εἰς διαφόρους ἐπαρ-
χίας τῆς Ἑλλάδος· οἱ Ἀθηναῖοι ἤρχιζον εἰς τὸ
δέκατον ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας των τὸ πολειμι-
κόν των σταδίον, ἀλλὰ δὲν ἐστρατεύοντο ἔξω τῆς
πατρίδος των, ἂν δὲν συνεπλήρουν τὸ εἰκοστὸν
ἔτος, καὶ οἱ Σπαρτιᾶται τὸ τριακοστόν.

Πῶς ἐγίνοντο αἱ στρατολογίαι;

Πᾶς πολίτης ἰκανὸς εἰς ὑπηρεσίαν, κατεγρά-
φετο εἰς δημόσιον κατάλογον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκ-
λέγοντο οἱ στρατιῶται διὰ κλήρου· τοιοτοτρόπως
πᾶσα οἰκογένεια ἐχορήγει ἀνθρώπους, ὑπηρετοῦν-
τας εἰς τὸν στρατὸν ἐξ ἰδίων ἐξόδων· οἱ δὲ ἀπει-
θεῖς ἐστεροῦντο τὰ δίκαια τοῦ πολίτου, καὶ ἀπε-
κλείοντο ἀπὸ τοὺς δημοσίους ναοὺς.

Ἀπὸ πόσα εἶδη στρατιωτῶν ἐσύγγειτο τὰ Ἑλληνικὰ στρα-
τεύματα;

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν Ἑλληνικῶν στρα-
τευμάτων ἐσύγγειτο ἀπὸ πεζικόν· οἱ δὲ λοιποὶ
ἐμάχοντο ἐπὶ ἄμαξων, ἵππων καὶ ἐλεφάντων.

Πόσα εἶδη πεζικοῦ ὑπῆρχον;

Οἱ πεζοὶ ἦσαν τριῶν εἰδῶν· α. οἱ ὀπλιῖται, ἤτοι
αὐτὸν τὸν νόμον, καὶ ποτὲ δὲν ὑπηρετοῦν αἱ στρατιῶται, ἀλλ' ἂ
μένον εἰς τοὺς μεγαλύτερους κινδύνους, ὅτε δὲν ἔμενεν ἄλλη μέσσα
πρωτορίας εἰς τὴν δημοκρατίαν.

ἐνδεδυμένοι μὲ βαρεῖαν πονοπλίην, καὶ μαχόμενοι μὲ πλατείας ἀσπίδας καὶ μακρὰς λόγχας· οἱ φίλοι, ἤτοι ἐλαφρῶς ὀπλισμένοι στρατιῶται οἵτινες ἐμάχοντο κατὰ τῶν ἐχθρῶν μὲ βέλη καὶ ἀκόντια, μὲ πέτρας καὶ σφενδόνας· καὶ γ' οἱ πελάσται, ἤτοι οἱ μετρίως ὀπλισμένοι, οἵτινες ἔφερον ἀσπίδας καὶ λόγχας, ἀλλὰ μικροτέρως καὶ ἐλαφροτέρας, παρ' ἐκείνας τῶν βαρέως ὀπλισμένων στρατιωτῶν.

Ἀπὸ ποίου ἐσθόμετο τὸ ἵππικόν;

Τὸ Ἑλληνικόν ἵππικόν ὅν ἦτο κατ' ἀρχὰς τὸσον πολὺ, καὶ ἐσύγκριτο μόνον ἀπὸ τοῦς κτηματίας καὶ ἰκανοῦς νὰ τρέφουν τοῦς ἵππους των.

Ποίους ἦσαν αἱ ἀμαξίαι;

Αἱ ἀμαξίαι ἦσαν πλουσίως στολισμέναι καὶ ἐνίοτε κοσμημέναι μὲ χρυσόν ἢ ἄλλα μέταλλα· ἐσύροντο δὲ ἀπὸ δύο ἄλογα, καὶ ἐκάστη ἀμαξία περιεῖχε δύο ἀνθρώπους, τὸν ἡγίον καὶ τὸν πολεμιστήν, καὶ ἐκ τούτου ἀνεμάζετο δίφρος· τινὲς δὲ τῶν ἀμαξίων ἦσαν ὀπλισμένοι μὲ πελέκεις, καὶ δρέπανα, μὲ τὰ ὅποια κατέκοπτον τοῦς στρατιώτας εἰς τὰς τάξεις των.

Τί παρατηρεῖς περὶ τῶν ἐλεφάντων;

Ἡ χρῆσις τῶν ἐλεφάντων ἤρχισεν εἰς τοῦς

Ἕλληνας ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου ταῦτα δὲ τὰ ζῶα ἔφερον ἐπὶ τῶν ῥάχων των μεγάλους πύργους εἰς τὰς μάχας, περιέχοντας ἀπὸ δέκα ἕως τριάκοντα ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἔβλαπτον τὸν ἐχθρὸν μὲ ὄπλα ριπτόμενα μακρόθεν, ἐνῶ οἱ ἐλέφαντες ἐτρέμαζον τοὺς ἐναντίους μὲ τὰς φωνὰς των, ἐπέτων αὐτοὺς εἰς τὸν ἀέρα μὲ τὰς προβοσκίδας των, ἢ τοὺς ἐφόνεον μὲ τοὺς πόδας των.

Ποιοὶ ἦσαν οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων στρατευμάτων;

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐκλέγοντο εἰς συνέλευσιν τοῦ λαοῦ, ἐπὶ τούτῳ συγκαλεσμένην, δέκα ἰσοδύναμοι στρατηγοί, εἰς ἅρ' ἐκάστης φυλῆς, καὶ οὗτοι εἶχον ἀπόλυτον ἐξουσίαν, τὴν ὅποιαν ἐλάμβανον ὅλοι κατὰ σειράν.

Ποιοὶ εἶδους τὰ στρατεύματα τῶν Ἀθηναίων;

Ἡ ἀνωτάτη διοίκησις τῶν στρατευμάτων ἐνεπιστεύετο εἰς τὸν βασιλέα, συνοδευόμενον ἀπὸ τοὺς ἐφόρους (1), οἵτινες ἐπαγρύπνου εἰς τὴν διαγωγὴν του, καὶ ἐβοήθουν αὐτὸν μὲ τὰς συμβουλὰς των· τριακόσιοι δὲ ἄνδρες οἱ Σπαρτιάται ἐφύλαττον τὸν βασιλέα μαγόμενοι περὶ αὐτὸν, ἐνῶ οἱ νικῆσαντες εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐμάχοντο πρὸ αὐτοῦ.

(1) Ἴδε τὰ τῆς προγραφῆς αὐτῶν· Βιβλ. Β Κεφ. 4.

ΚΕΦ. Β΄.

Περὶ τῆς στρατιωτικῆς πανοπλίας
καὶ τῶν ὄπλων.

Πῶς ἔμπορουν νὰ διαριθθῶν τὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα ;

Τὰ ὄπλα τῶν Ἑλλήνων ἔμπορουν νὰ διαριθθῶν εἰς προφυλακτικά καὶ βλαπτικά· δηλ. εἰς ἱκανὰ πρὸς προφύλαξιν τῶν μεταχειριζομένων αὐτὰ, καὶ εἰς ἐπιτήδεια πρὸς θλάβην τῶν ἐχθρῶν.

Περίγραψε τὴν περικεφαλαίαν.

Ἡ περικεφαλαία κατεσκευάζετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ χαλκόν, καὶ ἐνίοτε ἀπὸ δέρματα ζῶων τριχωτά· καὶ διὰ νὰ τὴν καταστήσουν τρομερωτέραν, προσεκόλλουν εἰς αὐτὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ τοὺς ὀδόντας τοῦ ζώου, τοὺς ὁποίους διέτασσον ἐντέχως· ὁ δὲ λόφος ἐγένετο ἀπὸ τρίχας ἀλόγων ἢ πτερά, καὶ ἐστολίζετο μὲ τρόπον ἀξιοπεριέργον.

Περίγραψε τὸν θώρακα.

Ὁ θώραξ συνίστατο ἀπὸ δύο μέρη, τὸ μὲν διὰ τὴν προφύλαξιν τῆς ράχης, τὸ δὲ διὰ τὴν τοῦ στήθους· καὶ τὰ δύο ταῦτα μέρη συνείχοντο εἰς τὰ πλάγια τοῦ σώματος μὲ εἰδός τι κομβίων (1).

(1) Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπέστειλε τοὺς στρατιώτας του νὰ μὴ

Ποῖα ἦσαν τὰ ἄλλα μέρη τῆς προφυλακτικῆς πανοπλίας;

Οἱ στρατιῶται Ἑλληνες ἐφόρουσαν καὶ ἕτερον ὄψακος ὀρειχάλκινον ὑποκάτω τοῦ πρώτου, ἐσωστρομένον μὲ μαλλίον· ἀπὸ τοῦ τέλους δὲ τοῦ ὄψακος εἰς εἰς τὰ γόνατα, ἐφόρουσαν τὸ μέρος τῆς πανοπλίας τὸ ὀνομαζόμενον Ζῶμα, καὶ αἱ κνημαὶ τῶν ἐπροφυλάττοντο ἀπὸ κνημίδας, κατεσκευασμένας ἀπὸ ὀρειχάλκον, χαλκὸν ἢ ἄλλα μέταλλα.

Ἐπὶ ποῖου ὕλης, καὶ ποῖου σχήματος ἦτον ἡ ἀσπίς;

Ἡ Ἑλληνικὴ ἀσπίς κατεσκευάζετο ἀπὸ ἰτέας, τὰς ὁποίας ἐπλεκον ὀμοῦ, ἢ ἀπὸ ἐλαφρὸν ξύλον, περιβεβλημένον μὲ δέρματα, καὶ ὠχυρωμένον ἀπὸ μεταλλίνους πλάκας· ἦτο δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στρουγγύλη, καὶ καλλωπισμένη μὲ ζωγραφίας οὐρανίων σαυμάτων, καὶ ἄλλων ἔργων τῆς φύσεως.

Ποῖον ἦτο τὸ κυριώτερον βλαπτικὸν ὄπλον, τὸ ὅποιον μετεχειρίζοντο οἱ Ἕλληνες;

Τὸ κυριώτερον βλαπτικὸν ὄπλον τῶν Ἑλλήνων ἦτο τὸ δορυ, τὸ ὅποιον ἦτο οὐκ εἰδῶν, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἐν ἐχρησίμειεν, ὅτε ἡ μάχη ἐγένετο ἐκ

φορῶσι τὸ πρὸς προφύλαξιν τῆς ῥάχης μέρος, διὰ τὰ ἦναι ἔσπευθεμένοι ἀπὸ τῆς πίστεως, ἃν ἐπιχειροῦσι τὰ φύματα.

τοῦ πλησίον, τὸ δὲ ἄλλο ἐρρίπτετο εἰς τὸν ἐχθρὸν μακρόθεν.

Ποία ἦσαν τὰ ἄλλα βλαπτικὰ ὄπλα τῶν Ἑλλήνων;

Οἱ Ἕλληνες μετεχειρίζοντο καὶ τὸ ξίφος, τὸ ὁποῖον ἐκρέμων μὲ λιωρίον ἀπὸ τοὺς ὤμους· τὸ ἐγχειρίδιον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε πάντοτε ὡς μαχαίριον τὸν πέλεκυν καὶ τὸ ρόπαλον, κατασκευαζόμενον ἀπὸ ξύλου ἢ σιδήρου.

Περιγράφε τὰ τόξα καὶ τὰ βέλη των.

Τὰ Ἑλληνικὰ τόξα κατασκευάζοντο ἀπὸ ξύλου, καὶ εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους, ἀπὸ κέρατον· πολλὰκις δ' ἐναλλωπίζοντο μὲ χρυσοῦν ἢ ἀργυρον, καὶ ἡ χορδή των ἦτον ἀπὸ ἀλογότριχας· τὰ βέλη εἶχον κεφαλὴν σιδηρᾶν, ἣτις ἦτον ὀδοντωτὴ, καὶ ἐνίοτε φαρμακωμένη· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ἐβαλλον καὶ πτερὰ εἰς τὰ βέλη, διὰ τὴν αὐξάνωσιν τὴν ταχύτητα καὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν.

Δὴν μετεχειρίζοντο οἱ Ἕλληνες τὰς σφαιροσφαιδας;

Ἡ σφαιρόσφαιδα ἦτο πολλὰ κοινὴ πρὸς τοῖς Ἕλλησιν, οἵτινες ἐρρίπτον δι' αὐτῆς πέτρας, καὶ μολύβδινα σφαιρίδια μὲ θαυμασίαν δύναμιν καὶ εὐστοχίαν σφαιροσφαιδίζοντες δὲ ἐγύριζον δις καὶ τρίς τὴν σφαιρόσφαιδα περὶ τὴν κεφαλὴν των, καὶ τότε ἐρρίπτον τὸ σφαιρίδιον.

Πεῖρα ἀλλὰ θλαπτικὰ ὄπλα μετεχειρίζοντο οἱ Ἕλληνες;

Παρά τοῖς Ἕλλησιν ἦσαν εἰς χρῆσιν καὶ πυρο-
βόλοι λίθοι ἢ βέλη, εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν ὀπείων
ἐπροσκολλῶντο εὐάναπτοι ὕλαι, ὡς κανάβη, πίστα
κ. λ. καὶ τούτων ἀναπτομένων, ἐρρόπιοντο τὰ
βέλη μὲ μεγάλην δύναμιν, καὶ ἕκαιον πᾶν τὸ προ-
στυχόν.

ΚΕΦ. Γ'

Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν μαχῶν καὶ πολιτικῶν.

Πόλις τελειὰς ἔαυτον πρὸ τῆς ἀφύξεως τοῦ πολέμου;

Πρὶν ἀρχίσουν τὸν πόλεμον οἱ Ἕλληνες ἐσυ-
νειθίζον νὰ δημοσιεύσωσι διὰ δημοποιήσεως τὰς
γενομένας εἰς αὐτοὺς ἀδικίας, καὶ ν' ἀπικτιῶσιν
ἱκανοποίησιν, στέλλοντες κήρυκας, οἵτινες ἐκρά-
τουν ράβδον ἀπὸ δάφνην, περιτειλιγμένην μὲ δύο
ὄρεις, ὡς σύμβολον τῆς εἰρήνης, ἢ κλάδον ἐλαίας
περιτειλιγμένον μὲ ταινίας ἐκ μαλλίου, καὶ στο-
λισμένον μὲ διάφορα εἶδη καρπῶν.

Πῶς ἐλάουτρον τοῦ πολέμου;

Ὅταν οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσιζον ν' ἀρχίσωσι τὸν
πόλεμον, ἐπρόττερον θυσίας (1) εἰς τοὺς θεοὺς,

(1) Ἄγρην ἀπαμείβετο καὶ πάντα θύει τὸν πόλεμον ἐλαῖωσθη Εὐκλείδης

καὶ ἐσυμβουλευόντο τὰ μαντεῖα· καὶ ἀφ' οὗ τοιοῦτοτρόπως ἐξιλέονον τοὺς θεοὺς, ἔστέλλον εἰς τὸν ἐχθρὸν κήρυκα, ὅστις ἐπροειδοποιεῖ αὐτὸν νὰ ἐτοιμασθῇ διὰ τὴν μάχην, καὶ ἐνίοτε ἐδρίπτον λόγην πρὸς αὐτὸν εἰς σημεῖον προκλήσεως.

Ποῖαι ἐτοιμασθαι ἐγίνοντο διὰ τὴν μάχην;

Πρὶν ἀρχίσθῃ ἡ μάχη, οἱ στρατιῶται ἔτρωγον, καὶ ἀκολούθως τὸ στρατεύμα παρετάττετο εἰς ἓν σῶμα (1)· ὁ δὲ στρατηγὸς ἐξεσώνει τότε λόγον πρὸς ἐμφύχωσιν τῶν στρατιωτῶν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν λόγων αὐτῶν ἦτο τοιοῦτον, ὥστε οἱ στρατιῶται πολλάκις ἐλάμβανον νέον θάρρος, καὶ ἀπέκρουον τὸν ἐχθρὸν, ἀπὸ τὸν ὅποιον εἶχον νικηθῆναι προτιότερα.

Ποῖα μουσικὰ ὄργανα μετεχειρίζοντο εἰς τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα;

Ἡ στρατιωτικὴ μουσικὴ τῶν Ἑλλήνων συνίστατο κυρίως ἀπὸ σάλπιγγας, αἱ ὅποιαι ἦσαν ἐξ

ἐσπίδος, καὶ ἐπικίνδυνον ἐν ταυτῷ νὰ κτυπήσῃ τὸν ἐχθρὸν χωρὶς νὰ ἐμψυχασθῇ εἰς τοῦτα ἀπὸ καλοῦ οἰσμοῦ. Ἡ ἐκλειψὶς τῆς σελήνης ἦτο ἱερὰ καὶ νὰ τοῦ ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκατρατεύσῃ, ἢ νὰ εἴθουσι εἰς μάχην· καὶ μία ἀποφράς ἡμέρα ἐμπόδιζε τὴν ἐνέργειαν καὶ τῆς ἀνεπιμελετέρας ἐπιχειρήσεως.

(1) Αὕτη ἡ συνήθεια, φαίνεται, ἦτο ἰδίᾳ τῶν Ἑλλήνων, διότι οἱ Ῥωμαῖοι ἐφέρου τὸ στρατεύμα των εἰς τὴν μάχην, διηρημένον εἰς τρία χωριστὰ σώματα, τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου.

εἰδῶν ἄλλ' οἱ Κρήτες καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐβάδιζον εἰς τὰς μάχας διὰ τοῦ ἤχου τῶν αὐλῶν (1).

Πῶς προέβαινον οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς μάχας;

Οἱ Ἕλληνες, ἐκτός τῶν Λακεδαιμονίων, προέβαινον εἰς τὰς μάχας μὲ ὄρμην καὶ ἐνθουσιασμόν, κάμνοντες γενικὸν ἀλαλαγμὸν πρὸς ἰδίαν αὐτῶν ἐμφύχωνσιν πολλὰ ἐπιθυμητὸν λοιπὸν προτέρημα ἦτον εἰς τὸν στρατηγὸν ἢ δυνατὴ καὶ μεγάλη φωνή, ὥστε ν' ἀκούεται μακρόθεν, καὶ νὰ προξενῇ τρόμον εἰς τοὺς ἐχθρούς (2).

Ἐπολιορκίαν συνεχῶς οἱ Ἕλληνες τὰς πόλεις τῶν ἐχθρῶν;

Ὅχι· οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἐγνώριζον τὴν τέχνην τῆς πολιορκίας καὶ, εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους, μακρὰς πολιορκίας δὲν ἐπεχείρουν ὀλοτελῶς, ἀλλ' ἐσυνεθίζον νὰ κυριεύωσιν ἐξ ἐφόδου τὰ φρούρια, ἢ ν' ἀποφασίζουσιν, εἰ δυνατὸν, τὰς διαφορὰς τῶν διὰ γενικῆς εἰς τὸ πεδῖον μάχης.

Πῶς ἤρχιζον τὴν πολιορκίαν;

Ὅτε οἱ Ἕλληνες ἤθελον νὰ πολιορκήσωσι στε-

(1) Ἐρωτηθεὶς ὁ Ἀγασίας, διατί οἱ Λακεδαιμόνιοι ἤρχιζον διὰ τῶν αὐλῶν τὰς μάχας τῶν, ἀπεκρίθη ὅτι δι' αὐτῶν ἤμπηρι τις νὰ διακρίνη τοὺς θείλους, οἵτινες διὰ τὸν ῥυθμὸν τῶν αὐλῶν δὲν ἠδύνατο νὰ βαδίζωσι κατὰ τὸν ῥυθμὸν τῶν αὐλῶν.

(2) Οἱ Ἕλληνες ἐσυνεθίζον πολλὰκις ν' ἀποφασίζουσιν τὴν μάχην διὰ μονομαχίας τῶν στρατηγῶν, ἢ δύο καὶ περιωτεράων ὑπερμάχων ἀπ' ἑαυτοῦν μερῶς.

νῶς φρούριόν τι, ἕκαμον περιτειχισμὸν, ἢ διπλοῦν τεῖχος ἀπὸ πλίνθους· καὶ διὰ μὲν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐπροφυλάττοντο ἀπὸ τὰς αἰφνιδίας ἐξορμήσεως τῶν πολιορκουμένων, διὰ δὲ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἠσφαλίζοντο ἀπὸ τοῦ ἐξωθεν ἐχθροῦς, οἵτινες ἠμπόρουν νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειαν τῆς πολιορκουμένης πόλεως.

Ποῖα ἦσαν αἱ σημαντικώτεραι μηχαναί, τὰς ὁποίας μεταχειρίζοντο εἰς τὴν μάχην;

Αἱ σημαντικώτεραι μηχαναί ἦσαν ἡ Χελώνη, τὸ Χῶμα, οἱ Πύργοι, οἱ Κριοὶ καὶ οἱ Καταπέλται.

Περίγραφε τὴν Χελώνην.

Ἡ Χελώνη ἐσχηματίζετο ἀπὸ στρατιώτας ἐχροντας εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν τὰς ἀσπίδας τῶν, αἵτινες ἐκλίνον ὡς κεράμωμα οἰκίας· διὰ νὰ σχηματισθῇ δ' αὕτη ὡς μηχανή, ἡ πρώτη τάξις ἴσατο ὀρθία, ἡ δευτέρα ἐκλίνεν ὀλίγον, ἡ τρίτη περισσότερον, καὶ ἡ τελευταία ἐγονάτιζεν (I).

Τί ἦτο τὸ Χῶμα;

Τὸ Χῶμα ἦτον σωρὸς ἀπὸ γῆν, ξύλα, πέτρας κλπ. τὸ ὅποιον ὑψοῦτο τόσον ὥστε νὰ ἐξισοῦται

(*) Ἡ μηχανὴ αὕτη ἦτον ἐν χρῆσει εἰς τὰς κατὰ τὴν πεδιάδα μάχην, ἀλλὰ συνεχέστερον ὅτε ἕκαμον ἐποδὸν εἰς πλῆν τινα, ἐπιπέδου ἐχρησίμευσεν εἰς τὸ νὰ προφυλάττῃ τοὺς πολιορκητάς κατὰ τὴν προσέγγισίν των εἰς τὰ τεῖχη.

τοῦλάχιστον μὲ τὴν κορυφὴν τῶν πολιορκουμένων
τειχῶν.

Εἰς τί ἐχρησίμευον οἱ κινητοὶ Πύργοι;

Ἡ Πύργοι οὗτοι κατεσκευασμένοι ἀπὸ ξύλου,
ἐχρησίμευον εἰς τοὺς πολιορκητάς, διὰ τὴν ἀναβαί-
νωσι τὰ τείχη ἐφέροντο δὲ ἐπὶ τροχῶν, ὄντες διη-
ρημένοι εἰς πατώματα, ὅπου ἔμβαινον ὄχι μόνον
στρατιῶται, ἀλλὰ καὶ μηχαναὶ διαφόρων εἰδῶν.

Περίγραψε τὸν Κριόν.

Ὁ Κριὸς ἦτο μακρὰ δοκὸς ἔχουσα μέγαν ὄγ-
κον αἰδήρου, κεφαλὴν ὀνομαζόμενον παρίστανε δὲ
κεφαλὴν κριοῦ. Αὕτη ἐχρησίμευε εἰς τὸ νὰ κρη-
μνίξῃ τὰ τείχη τῶν πόλεων ἐκρεμάτο ὡς ἐπὶ τὸ
πλεῖστον μὲ σχοινία ἀπὸ ξύλου μεγάλα, καὶ οὕτως
ώθειτο ἀπὸ τοῦ στρατιώτας κατὰ τοῦ τείχους μὲ
μεγάλην δύναμιν.

Τί ἦσαν οἱ Καταπέλται;

Οἱ Καταπέλται ἦσαν διάφορα εἶδη μηχανῶν,
διὰ τῶν ὁποίων ἐρρίπτον μεγάλα ἀκόντια, βέλη
καὶ πέτρας ἐνομιζόντο δὲ πολλὰ τρομεροὶ ἀπὸ
τοῦ παλαιούς, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι δὲν ἐγνώριζον τὴν
χρῆσιν τῶν κανονίων (1).

(1) Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἦσαν τόσον δυνατοί, ὥστε ἐρρίπτον πέ-
τρας ἄχι μικροτέρας κατὰ τὸ μέγεθος παρὰ τὰς αὐλοπέτρας, καὶ

Πῶς ὑπερασπίζοντο οἱ πολιορκούμενοι ;

Τὰ τεῖχη τῶν πολιορκουμένων πόλεων ἐφυλάττοντο ἀπὸ στρατιώτας, οἵτινες ἔδραπον τοὺς πολιορκητὰς μὲ μηχανάς, πέτρας, καὶ ἄλλα ὄπλα· οὗτοι ὑπέσκαπτον καὶ τὸ Χῶμα, καὶ ἔκαιον τοὺς Πύργους καὶ τὰς μηχανάς τῶν μὲ πυροβόλους λίθους.

ΚΕΦ. Δ΄.

Περὶ τῶν στρατιωτικῶν κηδεϊῶν,
λαφύρων, προσφορῶν εἰς τοὺς
Θεοὺς, καὶ περὶ τροπαίων.

Ποίαν κηδεϊάν ἔκαμον εἰς τοὺς νεκροὺς ;

Οἱ Ἕλληνες εἶχον ἰδιαιτέραν ἐπιμέλειαν εἰς τὸ νὰ ἐνταφιάζωσιν ἐντίμως τὰ σώματα τῶν νεκρῶν ἐκείνων, οἵτινες ἔπιπτον ἀνδρείως μαχομένοι ὑπὲρ τῆς πατρίδος τῶν· ἡ δὲ παραμέλησις τούτου ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον.

Περίγραψε τὰς ἐπικηδεῖους τελετάς·

Οἱ στρατιῶται ἐσυνόδευον τὸν νεκρὸν μὲ ἀνεστραμμένα ὄπλα, καὶ μὲ ἄλλα σημεῖα πένθους· εἰς τοὺς τάφους δὲ τῶν νεκρῶν ἐπεγράφοντο τὰ ὄνό-

---

μὲ τασαύτην δύναμιν, ὥστε, κ' αὐτεκρήμιζαν διὰ μιᾶς ὀλοκλήρους οἰκίας.

ματα καὶ τὰ κατορθώματα αὐτῶν ἐπιτάσιος λόγος ἐξεφωνεῖτο πρὸς ἔπαινον αὐτῶν, καὶ τρόπαια ἀνηγείροντο εἰς τοὺς τάφους των. :

Πῶς διενέμοντο τὰ λάφυρα;

Τὰ στρατιωτικὰ λάφυρα συνίσταντο εἰς αἰχμαλώτους, καὶ εἰς τὰ πράγματα τῶν φονευθέντων· καὶ μέρος μὲν ἐκ τῶν τελευταίων ἐξωδεύετο εἰς εὐχαριστηρίους προσφοράς εἰς τοὺς Θεοὺς, μέρος δὲ ἐδίδετο ὡς δῶρα εἰς τὸν στρατηγόν, καὶ τὰ λοιπὰ διενέμοντο μεταξύ τῶν στρατιωτῶν, κατὰ τὴν ἀξιότητα ἐκάστου ὅσοι ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξαγορασθοῦν, ἐγίνοντο δοῦλοι.

Ποῖαι ὀρθσκευτικαὶ πράξεις ἐτελοῦντο μετὰ τὴν νίκην;

Οἱ Ἕλληνες ἐσυνείθιζον νὰ προσφέρωσι σημαντικὰς θυσίας εἰς τοὺς Θεοὺς, καὶ ν' ἀπονέμωσι δημοσίας εὐχαριστίας πρὸς αὐτοὺς μετὰ τὴν νίκην· εἰς δὲ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἦτο πολλὰ κοινὸν τὸ ν' ἀφιερώνωσι τὴν πανοπλίαν τοῦ ἐχθροῦ, καθὼς καὶ τὴν ἰδικὴν των, καὶ νὰ τὴν κρεμῶσιν εἰς τοὺς ναοὺς.

Τί ἦσαν τὰ τρόπαια;

Τὰ τρόπαια ἀνηγείροντο εἰς μνημόσυνον σημαντικῆς τινος νίκης, καὶ ἀφιεροῦντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ

στον εἰς Θεόν τινα συνίσταντο δὲ ἀπὸ κορμούς
δένδρων, καλλωπισμένους μὲ ὄπλα τοῦ ἐχθροῦ καὶ
μὲ ἐπιγραφάς, αἱ ὅποια διελάμβανον τὸ ὄνομα τοῦ
Θεοῦ εἰς τὸν ὅποιον ἀφιερῶντο, τὸ ὄνομα τοῦ νική-
σαντος λαοῦ, καθὼς καὶ τοῦ νικημένου, καὶ τὰ
σημαντικώτερα περιστατικά τῆς νίκης· ἀλλ' εἰς
τοὺς τελευταίους χρόνους κατασκευάζοντο ἀπὸ
πέτραν, ἢ ὀρείχαλκον, διὰ τὴν διακωνίζουσαν τὴν μνή-
μην τῶν νικῶν.

ΚΕΦ. Ε΄.

Περ τῶν στρατιωτικῶν βραβείων,
καὶ ποινῶν.

Ποῖα ἴσαν οἱ στρατιωτικαὶ ποιναὶ τῶν Ἑλλήνων;

Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον ὀρισμένους κανόνας πε-
ρὶ τιμωρίας τῶν στρατιωτῶν, ἀλλ' ἄφινον τοῦτο
εἰς τὴν ἐξάκρισιν τῶν ἀρχηγῶν τῶν· μόνον δὲ εἰς
ὀλίγας περιστάσεις ἐπρονόουν οἱ νόμοι.

Ποῖα ἦσαν ἡ ποινὴ τῶν λειποτακτῶν, καὶ τῶν ὅσοι δὲν ἤθελον
νὰ ὑπηρετήσῃσι (ἀστρατεύσῃσι);

> Οἱ λειποτάκται ἐτιμωροῦντο μὲ θάνατον, καὶ
ὅσοι δὲν ἤθελον νὰ ὑπηρετήσῃσι πολεμικῶς οἱ
δὲ δειλοὶ ὑπεχρεῶντο νὰ καθήσῃσι τρεῖς ἡμέρας
εἰς τὴν δημοσίαν ἀγορὰν, ἐνδεδυμένοι μὲ γυναί-

κεῖα φορέματα ἐζημιούντο δὲ καὶ χρηματικῶς, καὶ δὲν ἐσυγχωροῦντο νὰ φέρωσι στεφάνους, καὶ οὔτε νὰ ἐμβαίνωσιν εἰς τοὺς δημοσίους ναοὺς.

Ποῖαι ἄλλαι τιμωρίαι ὑπῆρχον;

Ὅσοι ἐρρίπτον τὰς ἀσπίδας των, ἐστιγματίζοντο ὡς δειλοί· ἀλλ' εἰς τὴν Λακεδαιμόνα, ὅπου οἱ νόμοι ἐπρόσταζον τοὺς στρατιώτας, ἢ νὰ ζήσουν ἢ ν' ἀποθάνουν, ὅσοι ἐρρίπτον τὰς ἀσπίδας των ἐτιμωροῦντο μὲ αὐστηροτάτας ποινάς.

Ποῖα ἦσαν τὰ στρατιωτικὰ βραβεῖα τῶν Ἑλλήνων;

Οἱ ἀπλοὶ στρατιῶται, ὅτε ἤρίστευον, ἐβραβεύοντο μὲ ἀξίωμα· οἱ δὲ κατώτεροι ἀξιωματικοί, ἐτιμῶντο μὲ ἀνώτερον ἀξίωμα· ὅσοι δὲ ἔκαμνον μεγάλα κατορθώματα, ἐλάμβανον καὶ μεγάλα δῶρα ἀπὸ τὸν στρατηγόν, ἢ στεφάνους, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐγράφοντο τὰ ὀνόματα καὶ τὰ κατορθώματά των.

Ποῖα ἄλλα βραβεῖα εἶδον οἱ Ἕλληνες;

Ὅσοι ἐσπεροῦντο κανέν μέλος τοῦ σώματός των εἰς τὸν πόλεμον, ἐτρέφοντο μὲ δημόσια ἐξοδα, καὶ τὰ παιδιά τῶν ὅσοι ἀπέθνησκον ἀνδρείως ὑπὲρ πατρίδος ἐτρέφοντο ἐπίσης μὲ δημόσια ἐξοδα, ἕως οὗ ἤρχοντο εἰς ἡλικίαν.

Περὶ τῶν ναυτικῶν πραγμάτων
τῶν Ἑλλήνων.

Ποῖα εἶδη πλοίων εἶχον οἱ Ἕλληνες;

Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἦσαν κυρίως τριῶν εἰδῶν πολεμικὰ, φορτηγὰ καὶ ἐπιβατικὰ (ἐπιβάδες) καὶ τὰ μὲν ἐπιβατικὰ ἐχρησίμευον εἰς τὸ νὰ μεταφέρωσι στρατιῶτας ὀνομαζομένους ἐπιβάτας, τὰ δὲ φορτηγὰ ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στρογγύλα, καὶ ἐχρησίμευον εἰς τὸ νὰ προμηθεύωσι τὸν στόλον, νὰ φέρωσιν ἀγγελίας, καὶ νὰ παρατηρῶσι τὰς θέσεις τοῦ ἐχθροῦ· ὠνομάζοντο δὲ καὶ ὑπηρετικά.

Ὡς εἰδικουῦντο τὰ πολεμικὰ πλοῖα;

Τὰ πολεμικὰ πλοῖα εἰδικουῦντο κατὰ τὰς διαφόρους τάξεις ἢ καθίσματα τῶν κωπίων· τὰ καθίσματα δὲ ταῦτα δὲν ἦσαν τεταγμένα κατὰ κάθετον ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν κωπηλατῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις, ἀλλὰ τὸ ἐν κωτόπιον τοῦ ἄλλου, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐσχηματίζετο εἶδος κλίμακος.

Ποῖα ἦσαν αἱ συνήθεις τάξεις τῶν πολεμικῶν πλοίων;

Αἱ τάξεις αὗται ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τρεῖς.

ἢ τέσσαρες ἢ πέντε, ἐξ ὧν καὶ τὰ πλοῖα ὠνομάζοντο τριήρεις, τετρήρεις καὶ πενήρεις. Τὰ πλοῖα διεκρίνοντο προσέτι καὶ ἀπὸ τὰς διαφόρους μηχανὰς καὶ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν· διότι ἄλλα μὲν κατασκευάζοντο πρὸς ἄμυναν τῶν ἐν αὐτοῖς στρατιωτῶν, καὶ ἄλλα πρὸς βλάβην τοῦ ἐχθροῦ.

Ποῖαι ἦσαν αἱ σημαντικώτεραι μηχαναὶ εἰς τὰ πλοῖα ταῦτα;

Αἱ κυριώτεραι πολεμικαὶ μηχαναί, τὰς ὁποίας μετεχειρίζοντο εἰς τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα, ἦσαν τὸ Ἐμβολον, τὰ Καταστρώματα καὶ ὁ Δελφίν.

Περιγράψτε τὸ Ἐμβολον.

Τὸ Ἐμβολον ἦτον ξύλινον ῥάμπος ὠχυρωμένον μὲ χαλκόν, προβαῖνον ἀπὸ τὸ κατώτερον μέρος τῆς πῦρας τοιουτοτρόπως, ὥστε διετρύπα τὰ ἐχθρικά πλοῖα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος.

Τί ἦσαν τὰ Καταστρώματα;

Τὰ Καταστρώματα ἦσαν ξύλινα πατώματα, ὑψωμένα εἰς τὸ ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν τοῦ πλοίου, ὥστε αἱ στρατιῶται ἰστάμενοι ἐπ' αὐτῶν ὡς ἐπὶ ὑψωμάτων, ἠδύναντο νὰ διευθύνωσι τὰ ὄπλα των μὲ πλειοτέραν δύναμιν καὶ εὐστοχίαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

Τί ἦτον ὁ Δελφίν;

Ὁ Δελφίν ἦτον ὄγκος σιδήρου ἢ μολύβδου,

ἔχων μορφήν Δελφίνος· οὗτος ἐκρεμάτο διὰ σχοινίων καὶ τροχαλιῶν ἀπὸ τὰς κεραίας ἢ τοὺς ἰστούς τῶν πλοίων, καὶ ῥιπτόμενος ἐκείθεν μὲ μεγάλην ὀρμὴν μέσα εἰς τὰ ἐχθρικά πλοῖα, κατεβύθιζεν αὐτὰ μὲ τὸ βάρος του καὶ μὲ τὴν δύναμιν, μὲ τὴν ὅποιαν ἐρρίπτετο.

Τί ἄλλο παρατηρεῖς περὶ τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων;

Τὰ Ἑλληνικά πλοῖα εἶχον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔν, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ δύο πηδάλια· καὶ τὸ μὲν ἔν ἦτον εἰς τὸ ἔμπροσθεν, τὸ δὲ ἄλλο εἰς τὸ ὀπίσθεν μέρος τοῦ πλοίου εἶχον δὲ καὶ ἀγκύρας, καὶ ἐκινουῦντο καὶ διὰ τῶν ἰστιῶν καὶ διὰ τῶν κωπίων.

Πῶς εἰσπαιρέτο τὸ πλήρωμα τοῦ πλοίου;

Τὸ πλήρωμα ἐσύγκειτο ἀπὸ κωπηλάτας, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦσαν καταδικασμένοι κακοῦργοι ἀπὸ ναύτας, οἵτινες ἐξετέλουν τὰ ἄλλα ναυτικά ἔργα, καὶ ἀπὸ στρατιώτας χρησιμεύοντας μόνον διὰ τὴν μάχην. Τὰ ὅπλα αὐτῶν ἦσαν, ὡς καὶ τὰ τῶν στρατιωτῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐξαιρουμένων τῶν δοράτων αὐτῶν, τὰ ὅποια ἦσαν μακρύτερα· οἱ στρατιῶται οὗτοι εἶχον καὶ ἓν εἶδος δρεπανοῦ δεμένου εἰς τὴν ἄκραν μακρῶν ραβδίων (1)

(1) Δορυδρέπανον ὀνομαζόμενον.

μά τὸ ὁποῖον κατέκοπτον τὰ ἄρμενα τῶν ἐχθρικών πλοίων, καὶ τὰ σχοινία τοῦ πηδάλιου.

Ποίας ἐτοιμασίας ἔκαμον διὰ τὴν μάχην;

Ἐτοιμαζόμενοι διὰ τὴν ναυμαχίαν οἱ Ἕλλη-
νες ἀπεφόρτονον τὰ πλοῖά των ἀπὸ ὅλα τὰ περι-
τὰ πρόγματα· καὶ ὅτε ὁ ἐχθρὸς ἐπλησίιζεν, συ-
νέστελλον τὰ ἱστία, καὶ κατεβίδιζον τοὺς ἱστούς
των, κινουντες τὰ πλοῖά των διὰ τῶν κωπίων, τὰ
ὁποῖα ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθοῦν κατ' ἀρέσκειαν.

Ποίαι τιλεῖαι ἐγίνοντο εἰς τὴν τὴν περίπτωσιν;

Πρὶν οἱ στόλοι ἀρχίσουν τὴν μάχην, ἕκαστον
μέρος ἐπεκαλεῖτο τὴν βοήθειαν τῶν Θεῶν με προ-
σευχὰς καὶ Ὀυσίας, καὶ οἱ ναύαρχοι περιερχόμενοι
ἀπὸ πλοῖον εἰς πλοῖον ἐνεθαύρουνον τοὺς στρατιώ-
τας. Τὸ σημεῖον δὲ τῆς μάχης ἐδίδετο, ὅτε ἐκρε-
μάτο ἀπὸ τὴν τοιήρη τοῦ Ναυάρχου χρυσομένη
ἀσπίς, ἢ ἐρυθρὰ σημαία.

Περιγράφη τὴν μάχην.

Ἡ μάχη ἤρχιζεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὸ
πλοῖον τοῦ ναυάρχου, καὶ τὸ παράδειγμά του ἠκο-
λούθουν ἀμέσως καὶ τὰ ἐπιλοιπα πλοῖα, προθυ-
μούμενα μετὰ τὰ ἐμβολὰ των νὰ θυθίζωσι τὰ ἐχθρι-
κά, ἐνώ οἱ στρατιῶται ἔβλαπτον τοὺς ἐχθροὺς με
ἀκόντια καὶ σφενδόνας· ὅτε δὲ ἤρχοντο πλησιέ-

στερα, κατέσχον με σιδηρᾶς χειρᾶς τὰ πλοῖα, καὶ ἐμάχοντο με ξίφη καὶ λόγχας.

Τί ἐγένετο μετὰ τὴν μάχην;

Ἀφοῦ ἐκέρδιζον τὴν νίκην, οἱ νικηταὶ ἀνεχώρουν εἰς τὰ ἴδια, πληροῦντες τὴν θάλασσαν ἀπὸ χαρμωδῶν φωνᾶς καὶ ὕμνων, καὶ σύροντες κατόπιν τῶν τὰ συλληφθέντα πλοῖα, ἐνῶ ὁ ναύαρχος, οἱ ναῦται, καὶ οἱ στρατιῶται καθῶς καὶ τὰ πλοῖα τῶν, ἐστολίζοντο με στεφάνους καὶ ἄνθη.

Τί ἔκαμον τὰ λάφυρα;

Τὰ ἐκλεκτότερα ἐξ αὐτῶν ἀφιέρονον εἰς τοὺς ναοὺς τῶν Θεῶν τὰ δὲ ἐπίλοιπα ἀπέθετον εἰς τὰς στοὰς καὶ ἄλλους δημοσίους τόπους τῆς πόλεως εἰς μνημόσυνον τῆς νίκης τῶν.

Ποῖα ἦσαν τὰ ναυτικὰ βραβεῖα τῶν Ἑλλήνων;

Οἱ ναῦται ἐτιμῶντο με ἀνδριάντας, ἐπιγραφὰς καὶ τρόπαια· τὰ δὲ τελευταῖα ἐσύγκειντο ἀπὸ τὰ ὄπλα καὶ τὰς πρόρας τῶν νικημένων πλοίων.

Περὶ τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς τῶν
Ἑλλήνων.

ΚΕΦ. Α΄.

Ποῖον ἱματισμὸν εἶχον οἱ Ἕλληνες ;

Οἱ Ἕλληνες ἐφόρουσαν ἐσωτερικὸν τι φόρεμα
ὀνομαζόμενον χιτῶνα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐβαλλον τὸν
τρίβωνα· τὰ δὲ ὑποδήματά των ἐδέοντο ὑπὸ τὰ
πέλματα μὲ ἱμάντας (1).

Ποῖος ἦτον ὁ περὶ τὴν κεφαλὴν κόσμος τῶν γυναικῶν ;

Αἱ γυναῖκες περιτελισσον τὴν κόμην αὐτῶν
μὲ ταινίαν, ἣ τὴν ἐβαλλον εἰς δίχτυον, καὶ πάν-
τοτε ἐσκέπαζον τὴν κεφαλὴν μὲ κάλυμμα, τὸ
ὁποῖον κατέβαιναν ἕως εἰς τοὺς ὤμους των· με-
τεχειρίζοντο δὲ καὶ τὴν καλύπτραν (1)· εἶχον καὶ

(1) Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους οἱ Ἕλληνες περιπάτου γυ-
μνοὶ τὴν κεφαλὴν· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα μετεχειρίζοντο πέλους, τοὺς
ὁποίους ἐδέον ὑπὸ τὸν πάγωνα.

(2) Κάλυμμα τὸ ὁποῖον ἐσκέπαζε τὸ πρόσωπον· ἦτον δὲ κα-
τεσκευασμένον τοιοῦτοτρόπως, ὥστε νὰ βλέπωσι δι' αὐτοῦ ὅσα
τὸ ἔμπροσθεν. (τὸ Ἴταλ. βέλο).

χρυσούς τέττιγας εἰς τὴν κόμην των (1) καὶ ἐφόρου καὶ ἐνώτια.

Ποῖα ἦσαν τὰ ἄλλα των φορέματα;

Τὰ ὑπόλοιπά των φορέματα συνίσταντο ἀπὸ λευκὸν χιτῶνα σφιγγόμενον ὑποκάτω τοῦ στήθους μὲ πλατεῖαν ζώνην, καὶ καταβαίοντα μὲ κυματοειδῆς πτυχὰς ἕως εἰς τὰς πτέρνας των ἀπὸ ἓν μικρότερον ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον εἶχον μὲταινίαν ζωσμένον εἰς τὴν μέσην των, καὶ κεντημένον εἰς τὰς ἄκρας μὲ σειρὰς διαφόρων σχημάτων καὶ χρωμάτων, ὑπεράνω δὲ τούτων ἔβαλλον τὴν ἐπωμίδα (2).

Ποσῆς τῆς ἡμέρας ἔτρωγον οἱ Ἕλληνες;

Οἱ Ἕλληνες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔτρωγον τετρακτῆς τῆς ἡμέρας καὶ κατὰ πρῶτον ἦτον τὸ πρόγευμα, τὸ ὁποῖον ἐγένετο περὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, μετὰ ταῦτα τὸ γεῦμα, ἀκολούθως τὸ δεῖλιον, καὶ τέλος τὸ δεῖπνον, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ κυριώτερον φαγητόν, ἐπειδὴ ἐγένετο μετὰ τὴν ἐργασίαν καὶ τοὺς κόπους τῆς ἡμέρας.

Ποῖα ἦτον ἡ διαίτα τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων;

Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ τροφή των ἦτον

(1) Τοὺς τέττιγας ἐφόρου ὡς σημεῖον τῆς αὐτοχθονίας των.

(2) Ἐνδύμα βορρῆ; τὸ ὁποῖον ἐῤῥιπτον ἐπὶ τῶν ὤμων.

καρποί τῆς γῆς, καὶ τὸ ποτόν των νερόν ὅτε ὁμως ἡ γεωργία προώδευσεν ὀπωσαύην, εἰσῆχθη ἡ χρῆσις τοῦ κριθίνου ἄρτου, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα τὸν ἔτρωγον μόνον οἱ πτωχοί.

Ἐφύλακτον πάντοτε ταῦτα τὴν ἀπλότητα;

Ὅχι ὀλίγον μετὰ ταῦτα εἰσῆχθη καὶ ἡ χρῆσις τοῦ κρέατος καὶ μ' ὅλον ὅτι κατ' ἀρχάς τὸ ἕκτατον μόνον ψητόν, βαθμηδόν ἐγένετο ἡ τροφή τῆς τραπέζης, καὶ τινες ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων κατεστάθησαν περίφημοι, διότι ἐγέννησαν καλοὺς μαγείρους (1)

Ποίᾳ ἦτο ἡ τροφή τῶν πτωχότερων κλάσιν;

Οἱ πτωχοὶ ἐτρέφοντο ἐνίοτε μὲ ἀκριδὰς καὶ μετὰς ἄκρας φύλλων τῶν δένδρων (2), ἢ ἐκοίλωνον τὸν ἄρτον καὶ ἐπέμιζον τὸ κοίλωμα μὲ ἄρτυμα οἱ Ἕλληνες ἐλάπιον πολὺ τοὺς ἰχθύας.

Ποίᾳ ἦτο τὸ κοινὸν ποτόν τῶν Ἑλλήνων;

Τὸ συνήθες ποτόν τῶν Ἑλλήνων ἦτο νερόν κρύον ἢ χλωρόν ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κρύον

(1) Ἡ λιτότης διήρκει περισσότερο καιρὸν εἰς τὴν Δακιδαιμόνην καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας παρ' εἰς πᾶν ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος. Οἱ δὲ Δακιδαιμόνιοι εἶχαν ἰδιαίτερον τρόπον τοῦ ζῆν, διότι συνέτρωγον εἰς θεοσιεῖς τραπέζας. Ἡ κυριωτέρα τροφή αὐτῶν ἦτο ὁ μέλις ζυμῆς.

(2) Κατὰ τὸν Αἰλικόν οἱ πτωχοὶ ἔτρωγον τ' ἀροχ τῶν φύλλων τῶν λαχάνων, καὶ ἔχι τῶν δειδῶν

τὸ ὁποῖον ἐψύχραινόν με πάγον μ' ὄλον τοῦτο καὶ τὰ κρασία ἐσυνειθίζοντο γενικῶς· οἱ πλούσιοι μάλιστα μετεχειρίζοντο εἰς τὰς τραπέζας τῶν ἀξιόλογα κρασία.

Ποίας προτομασίας ἔκαμνον οἱ Ἕλληνες διὰ τὸ συμπόσιον;

Οἱ Ἕλληνες πρὶν ὑπάγον εἰς τὸ συμπόσιον (1) ἐλούοντο, ἠλείφοντο με μύρα, καὶ ἐνεδύοντο καταλλήλως με τὴν περιστάσιν· ὅτε δὲ ἔφθανον οἱ προσκεκλημένοι, οἱ προσκαλοῦντες ἐλάμβανον αὐτοὺς ἀπὸ τὰς χεῖρας, ἢ τοὺς ἐφίλουσαν εἰς τὰ χεῖλη, χεῖρας, γόνατα, ἢ πόδας, κατὰ τὸ μεγαλήτερον ἢ ἢ μικρότερον σέβας, τοῦ ὁποῖου ἀξίος ἦτον ἕκαστος.

Πῶς ἐκάθηντο οἱ Ἕλληνες ὅτε ἔτρωγον;

Οἱ Ἕλληνες ἔτρωγον διόλου ὄρθιοι, ἢ κεκλιμένοι ὀλίγον πρὸς τὰ ὀπίσω· ἀλλ' εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς παρακμῆς τῶν, ἠλλαξαν τὸν τρόπον τοῦτον, καὶ κατέκειντο εἰς κλίνας ἢ καθίσματα.

Περίγραψε τὸν νεώτερον τρόπον.

Ἡ τράπεζα ἐτίθετο εἰς τὸ μέσον, καὶ τριγύρω κλίνας ἐστρωμέναι με τάπητας, εἰς τὰς ὁποίας κατέκειντο οἱ ξένοι κατὰ μάκρος, ἀκουμβῶντες ἐπὶ

(1) Πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι αὐτὲς καὶ γυναῖκες δὲν ἐπρόλυοντο ὁμοῦ εἰς τὸ συμπόσιον.

τῶν ἀριστερῶν βραχιόνων των, καὶ ἔχοντες τὰς κεφαλὰς τῶν πρὸς τὰ ἄνω· αἱ δὲ ῥάχαι τῶν ἐπιστηρίζοντο εἰς προσκεφάλαια (1).

Πῶς ἄρχιζε τὸ συμπόσιον;

Ἄμα ἐβάλλοντο τὰ φαγητὰ εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ πρὶν ἀρχίσουν οἱ ξένοι νὰ τρώγουν, ἐπροσφέρετο μέρος εἰς τοὺς Θεοὺς ὡς εἶδος ἀπαρχῆς.

Περίγραφε τὸ συμπόσιον.

Τὰ Ἑλληνικὰ συμπόσια συνίσταντο ἀπὸ τρεῖς τραπέζας· καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐσύγκειτο ἀπὸ τὰ ὀρεκτικὰ, ἡ δὲ δευτέρα ἀπὸ τὰ χορταστικὰ, καὶ μετὰ ταῦτα ἠκολούθει ἡ τρίτη, ἣτις ἐτελείονε μὲ μεγάλην ἀφθονίαν τραγημάτων κτλ.

Ποῖα τάξις ἐφυλάττετο εἰς τὸ συμπόσιον;

Διὰ νὰ διατηρῆται ἡ ἁρμονία εἰς τὰ συμπόσια, οἱ Ἕλληνες ἐσυνειθίζον νὰ διορίζωσι βασιλέα, ἔργον τοῦ ὁποίου ἦτο ν' ἀποφασίζῃ τοὺς νόμους τῶν συμποτῶν, καὶ νὰ φροντίζῃ νὰ πίνῃ ἕκαστος τὴν ἀναλογίαν τοῦ ἀπὸ τὸ κρασίον.

---

(1) Ἐάν πολλοὶ κατέκειντο εἰς τὴν αὐτὴν κλίναν, ἡ πρῶτος ἐκάθητο εἰς τὸ ἐπάνω μέρος ἔχων τοὺς πόδας τοῦ ἐξηλωμένου εἰς τὴν ῥάχην τοῦ δευτέρου, ἡ δὲ κεφαλὴ τοῦ δευτέρου ἦτο κατωτέρω τῆς τοῦ πρώτου, καὶ οἱ πόδες του τοῖσιμῶς ἔπισω τῆς ῥάχης τοῦ τρίτου, καὶ οὕτω καθιξῆς.

Ποία συνέθεια ἐφυλάττετο εἰς τὸ πίνειν;

Οἱ Ἕλληνες ἐσυνείθιζον, καθὼς καὶ οἱ Ἄγγλοι, νὰ πίνωσιν εἰς ὑγείαν ὄχι μόνον τῶν παρόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπόντων φίλων καὶ εἰς πᾶσαν πρόποσιν ἔχουν ὀλίγον κρασίον κατὰ γῆς, τὸ ὅποσον ὠνομαζέτο σπονδή.

Πῶς διελέετο τὸ συμπόσιον;

Ἄφου τὸ συμπόσιον ἐτελείονεν, ἐπροσφέρετο σπονδή μετὰ παρακλήτεως, καὶ ἐψάλλετο ὕμνος εἰς τοὺς Θεούς· μετὰ τοῦτο ἡ συντροφία ἐτέρπετο μὲ τὴν μουσικὴν, τὸν χορὸν, τὴν γελωτοποιίαν, ἢ μὲ ὅτι ἄλλα ἔδωκατο νὰ προξενήσῃ εὐφροσύνην καὶ εὐθυμίαν.

ΚΕΦ. Ε.

Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν γάμων.

Τίματό ὁ γάμος εἰς τὴν Ελλάδα;

Ὁ γάμος ἐθεωρεῖτο ὡς παλὺ ἐντιμον πρᾶγμα, καὶ ἐνεψυχόγετο μὲ πάντα τρόπον, καὶ τοσοῦτον, ὥστε ὅσοι ἔμενον ἄγαμοι, ἐκαταφρονοῦντο, καὶ εἰς τινὰς τόπους ἐτιμωροῦντο (1).

Ποία ἐποχὴ τοῦ ἔτους ἐθεωρεῖτο ἡ ἀρμοδιωτέρα διὰ τὸν γάμον;

Ὁ Χειμὼν ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ ἀρμοδιωτέρα ἐποχὴ.

(1) Ἰδ. βιβλ. Β'. κεφ. Η.

καὶ κατ' ἐξοχήν, ὅτε ἡ Σελήνη ἦτον ἐν συνόδῳ μετὸν Ἥλιον (1).

Με ποίας γυναῖκας ἐνυμφεύοντο οἱ Ἕλληνες;

Εἰς τὰς πλειότερας Ἑλληνικὰς πολιτείας, αἱ πολῖται ἔπρεπε νὰ νυμφεύωνται μόνον μετὰ πολίτιδας· καὶ ὅσοι ἐνυμφεύοντο μετὰ ἄλλην τινὰ γυναῖκα, κατεδικάζοντο εἰς χρηματικὴν ποινὴν χιλίων Δραχμῶν οἱ δὲ ξένοι οἱ νυμφευόμενοι μετὰ Ἑλληνίδας κατεδικάζοντο νὰ πωληθῶσιν ὡς δοῦλοι.

Τι ἀπαιτεῖται εἰς νομιμοποίησιν τοῦ γάμου;

Ὁ γάμος δὲν ἐθεωρεῖτο νόμιμος, ἂν οἱ γονεῖς καὶ τῶν ἀμφοτέρων δὲν εἶδον τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἂν δὲ οἱ γονεῖς τῆς κόρης ἦσαν ἀποθαμμένοι, ἢ συγκατάθεσις τῶν ἀδελφῶν καὶ τῶν πάππων τῆς ἦτον ἀναγκαία.

Εἶδοντο ποῖας εἰς τὰς Ἑλληνίδας;

Ἡ συνήθεια τῆς προκίσεως ἦτο γενικὴ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐκτὸς εἰς τὴν Λακεδαιμόνα, ὅπου ἡ τοιαύτη συνήθεια δὲν ἐγίνετο παραδεκτὴ.

Ποῖαι προκαρυστικαὶ τελεταὶ ἐγίνοντο διὰ τὸν γάμον;

Πρὶν ἢ τελεσθῆ ὁ γάμος, αἱ παρθένοι ἐπρόσφε-

---

(1) Σύνοδος τῆς Σελήνης μετὸν Ἥλιον λέγεται, ὅτε ἡ Σελήνη ἔρχεται μετὰ τοῦ Ἥλιου καὶ τῆς γῆς· ταῦτο δὲ συμβαίνει κατὰ πᾶσαν νύκτα σελήνην.

ρον δῶρα καὶ θυσίας εἰς τὴν Ἄρτεμιν, διὰ τῶν ὁποίων ἐλάμβανον τὴν ἄδειαν ν' ἀφήσουν τὴν συνοδίαν τῆς, καὶ ν' ἀλλάξουν τὴν κατάστασιν τῆς ζωῆς των· ἐκόπτετο προσέτι καὶ ἡ κομὴ τῆς νύμφης, καὶ ἀφιερῶτο εἰς τὴν Ἄρτεμιν, ἢ εἰς ἄλλην τινὰ θεότητα, εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὴ ἦτο περισσότερον ὑπόχρεως.

Τὴ ἀξιοσημείωτον παρατηρεῖται ὡς πρὸς τὰς θυσίας;

Εἰς τὰς θυσίας τὰς γινομένας πρὶν τοῦ γάμου, ἡ χολὴ τοῦ θύματος ἀπεσπᾶτο, καὶ ἐρρίπτετο ὀπίσω τοῦ βωμοῦ, καὶ τοῦτο ὑπαινίττετο, ὅτι ἡ ὀργὴ καὶ ἡ πονηρία δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπάρχουν εἰς τὴν γαμικὴν κατάστασιν· ἐξετάζοντο ἐπιμελῶς ἀπὸ τοῦς μάντις καὶ τὰ σπλάγχνα τῶν ζώων, καὶ ἂν ἐφαίνετο κακὸς εἰωνός, τὸ προτιθέμενον συνοικέσιον ἐμποδίζετο, καὶ οἱ γάμοι δὲν ἐτελοῦντο.

Περὶ ἔλαβε τὰ φορέματα τῆς νύμφης καὶ τοῦ γαμβροῦ;

Ἡ νύμφη καὶ ὁ γαμβρός ἐφόρουσαν διαφόρων χρωμάτων φορέματα, καὶ ἦσαν πλουσιώτεροι στολισμένοι κατὰ τὴν τάξιν των· ἡ κεφαλὴ των ἦτο μυρωμένη καὶ στεφανωμένη μὲ ποικίλα φυτὰ καὶ ἄνθη (1).

(1) Καὶ ἡ ἀϊκέλι, ὅπου ἐτελοῦντο οἱ γάμοι, ἦτο στολισμένη μὲ ἄνθη, καὶ κόπανον ἐκοσμοῦτο εἰς τὴν θύραν.

Περιγράψτε τὴν γαμικὴν πομπήν·

Ἡ νύμφη καθημένη εἰς ἄμαξαν τὸ ἑσπέρας μετέβαινε ἀπὸ τὴν ἰδικὴν τῆς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρός τῆς, προπορευομένων δούλων μὲ λαμπάδας, καὶ περιστοιχοῦντων μουσικῶν καὶ χορευτῶν. Ἀμα δὲ ἔφθانون, ἐκαίετο ὁ ἄξων τῆς ἄμαξης, καὶ τοῦτο ἐσήμαινε, ὅτι ἡ γυνὴ οὐκ ἔπρεπε ποτὲ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἴδια.

Ποῖαι ἄλλαι τελεταὶ ἐγίνοντο;

Ὅτε ὁ γαμβρὸς εἰσῆρχετο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μὲ τὴν νύμφην, ἐχύνοντο εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν σῦκα καὶ ἄλλα εἶδη ὀπωρικῶν, ὡς σημεῖον μελλούσης ἀφθονίας· ἀκολούθως ἐγίνετο πολυτελὲς συμπόσιον μὲ μουσικὴν, χοροὺς καὶ τραγῳδία, τὸ ὅποῖον διήρκει ἐπὶ τινὰς ἡμέρας.

Ἐἶχαν πολλὴν ἐλευθερίαν αἱ Ἑλληνίδες;

Ὅχι· αἱ Ἑλληνίδες, καὶ μάλιστα αἱ ἄγαμοι, ἦσαν πολὺ περιωρισμέναι εἰς τὰ ἐνδότερα μέρη τῆς οἰκίας, καὶ ἐφυλάττοντο προσεκτικῶς· αἱ δὲ νεωστὶ νυμφευμέναι ἦσαν σχεδὸν ὑπὸ τὸν αὐτὸν περιορισμόν· ἡ αὐστηρότης αὐτῆ ἐμετριάσθη μετὰ ταῦτα, ἀλλ' ὑπεχρεοῦντο αἱ γυναῖκες νὰ καλύπτωνται τὸ πρόσωπον, ὡσάκις ἐξήρχοντο τῆς οἰκίας (1).

(1) Λύτο ὑπονόθηκα ὅσον κεινὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπεὶ εἰς τὴν

Περὶ τῶν ἐπικηδείων τελετῶν.

Ἐθεώρουν οἱ Ἕλληνες ὡς πολλοῦ λόγου ἀξίας τὰς ἐπικηδείους τελετάς;

Οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν τὰ πρὸς τοὺς νεκροὺς χρέη ὡς ἱερά, καὶ τὴν παραμέλησιν αὐτῶν ὡς τὸ μέγιστον τῶν ἐγκλημάτων· αἱ μεγαλύτεραι δὲ ἀπὸ ὅλας τὰς κατάρτας, ἦτο τὸ νὰ καταρασθῆ τις ἄλλον νὰ ἐνταφιασθῆ¹ χωρὶς τῶν ἐπικηδείων τιμῶν.

Ποίας τελετὰς ἐσυείδιζον νὰ κάμνῃσι πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς;

Ὅταν τις ἤσθην ἐπικίνδυνον ἀσθένειαν, ἐσυείδιζον νὰ χρυσῶσιν εἰς τὴν θύραν τοῦ κλάδου δάφνης, διὰ νὰ καταστήσωσιν εὐμενῆ τὸν Ἀπόλλωνα, τὸν θεὸν τῆς ἰατρικῆς (1)· καὶ ὅτε ἐψυχόρῳ-ράγει, οἱ φίλοι τοῦ ἀπεύθυνον δεήσεις πρὸς τὸν Ἑρμῆν, τοῦ ὁποίου ἔργον ἦτο νὰ μεταφέρῃ τὰς ψυχὰς εἰς τὸν Ἄδην.

Λοιπὸν δὲ, ὅτι οἱ παρθένοι ὑπεχρεῶντο κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Λοκούργου νὰ γυμναζῶνται εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῶν ἀνδρῶν ἀγώνων.

(1) Ἡ θάψα ἐχρησίμευεν εἰς ἀνάμνησιν τῆς προσφιλοῦς εἰς τὸν Ἀπόλλωνα δάφνης, ἐφρονούν δέ, ὅτι ὁ Ἀπόλλων δὲν ἤδύνατο καὶ ἐκτεῖν τὴν ἀσθένειαν τοῦ εἰς τὰς πόδας, ὅταν ἤθελεν ἀπεντῆσαι δάφνην.

Τί ἄλλο ἐγένετο ;

Οἱ φίλοι καὶ συγγενεῖς βλέποντες τὸν ἀσθενῆ ψυχροῦραγοντα ἐπροθυμοῦντο ν' ἀκούσωσι τοῦς κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν λόγους του, τοῦς ὁποίους εἰς τὸ μετὰ ταῦτα ἐπρόφερον πάντοτε μὲ σέβας· ἠγχαλιζόντο δὲ καὶ ἐφίλουν αὐτὸν εἰς τὸ εὖμα, πασχίζοντες ν' ἀναπνεύσωσι τὴν τελευταίαν ἀναπνοὴν του, ἐπειδὴ ἐστοχάζοντο, ὅτι ἡ ψυχὴ ἤθελε μεταβῆ τοιουτοτρόπως εἰς τὰ σώματά των.

Τί ἐσυνεβίβητο εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου ;

Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου ἐσυνεβίβητο νὰ κτυπῶσι χαλκίνους λέβητας καὶ μὲ τοῦτο ἐνόμιζον, ὅτι ἀποδιώχνουν τὰ δαιμόνια, καὶ προφυλάττουν τὴν ψυχὴν τοῦ νεκροῦ ἀπὸ τὰς Ἑριννύας.

Τί ἐγένετο ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος ἐξέπνευσεν ;

Ἄμα ὁ ἄνθρωπος ἐξέπνευσεν, οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς ἐκλείον τοὺς ὀφθαλμούς καὶ τὸ στόμα του, καὶ ἐσκέπαζον τὸ πρόσωπόν του ἀκολουθῶς διέτασσαν εὐσχήμως τὰ μέλη του, πλύνοντες καὶ ἀλείφοντες τὸ σῶμά του μετὰ ταῦτα ἐνέδυσαν αὐτὸν μὲ λευκὸν λαμπρὸν φόρεμα, καὶ τὸν ἔθετον εἰς φέρετρον πλησίον τῆς εἰσόδου τῆς οἰκίας.

Τί ἄλλο ἐγένετο εἰς τὸν νεκρὸν ;

Πρὶν ἐνταφιασθῆ ὁ νεκρὸς ἐβέλλετο νόμισμα
9.

εἰς τὸ στόμα του, διὰ νὰ πληρώσῃ τὸν ναῦλον εἰς τὸ σκάφος τοῦ Χάρωνος· καὶ ἐν πλακούντιον κατεσκευασμένον ἀπὸ ἀλεύριον, μέλι κτλ. (μελιτοῦτα) διὰ νὰ καταπραύνη μὲ τοῦτο τὴν θηριωδίαν τοῦ σκύλλου Κερβέρου, πυλωροῦ τοῦ Ἄδου.

Τί ἔλαμνον οἱ Ἕλληνες τοὺς νεκροὺς τῶν;

Οἱ Ἕλληνες ποτὲ μὲν ἔκαιον, ποτὲ δὲ ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς, καὶ ἡ τελετὴ αὕτη ἐγένετο ἐν καιρῷ ἡμέρας, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὶν τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου.

Περιγραφετὴν τὴν ἐπιτεθειὸν πομπήν.

Τὸ σῶμα ἐβάλλετο εἰς φέρετρον, τὸ ὁποῖον ἔφερον ἄνθρωποι ἐπὶ τῶν ὤμων των· ἀλλ' εἰς τὴν Λακεδαιμόνα ἐκαίετο ἐπάνω εἰς ἀσπίδα, καὶ ἐντεῦθεν ἔλαβε τὴν ἀρχὴν τοῦ ὁ λόγος, τὸν ὁποῖον Σπαρτιατὶς τις εἶπε πρὸς τὸν υἱὸν τῆς δεικνύουσα τὴν ἀσπίδα του, ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τὰν ἢ τοι ἢ τὴν ἀσπίδα νὰ φέρῃς ἢ νὰ σὲ φέρουν ἐπ' αὐτῆς· οἱ φίλοι δὲ καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ ἠχολούθουν. Εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν τῶν στρατιωτῶν ἐσυνάδευον τὸ λείψανον οἱ συστρατιῶταί των ἔχοντες τὰς λόγχας των ἐστραμμένους πρὸς τὴν γῆν.

Μὲ ποῖου τρόπου ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς;

Οἱ Ἕλληνες ἀπέθετον τὰ σώματα εἰς κιβώτια

μέ τὸ πρόσωπον πρὸς τὰ ἄνω, καὶ ταῦτα ἐτίθεντο εἰς τὸν τάφον βλέποντα πρὸς ἀνατολίας.

Περίγραψε τὸν τρόπον τοῦ καίειν τοὺς νεκρούς.

Τὸ σῶμα ἐτίθετο εἰς τὴν κορυφὴν τῆς πυρᾶς, τὴν ὁποίαν προητοίμαζον οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς τοῦ ἀποθιώσαντος, καὶ ἐτειλίσσετο μὲ τὸ πάχος ζῶων ἑρρίπτοντο δὲ καὶ διάφορα ζῶα εἰς τὴν πυρὰν (1) καὶ ἐγύοντο εἰς τὰς φλόγας πολύτιμα μύρα καὶ ἀρώματα· ἐάν δὲ ἦτο στρατιωτικὸς ὁ νεκρὸς συνεκαίετο ὁμοῦ μὲ αὐτὸν καὶ τὰ ὄπλα του.

Τί ἐγίνετο ἀκολουθῶς;

Ἐποῦ ἐκαίετο ἡ πυρὰ, καὶ αἱ φλόγες ἔπκυον, ἔσβυον τὰ λείψανα τοῦ πυρὸς μὲ κρασίον.

Τί ἔλαμβον τὰ ἔσπᾶ;

Ἐποῦ ἔσβυε τὸ πῦρ, ἐσύναζον ἐπιμελῶς τὰ ἔσπᾶ καὶ τὴν στάκτην, ἔπλυνον καὶ ἐμύρονον αὐτὰ, καὶ τὰ ἀπέθετον εἰς κάλπην διὰ νὰ τὰ ἐνταφιάσουν.

Πῶς ἔθαπτον τὸν νεκρὸν, ἢ ἀπέθετον τῆν κάλπην;

Οἱ Ἕλληνες ἔθαπτον τοὺς νεκρούς των ἔξω τῆς πόλεως, καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰ πλάγια τῶν βασιλικῶν δρόμων. Πᾶσα οἰχογένεια εἶχε τὸν ἴδι-

(1) Ἄν ὁ ἀποθάνων ἦεν σημαντικὸς, συνεκαίετο μὲ τὸ σῶμα του καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς θούλους καὶ τοὺς αἰχμαλώτους του.

αίτερόν της τάφου, και ἡ στέρνησις τούτου ἐλογίζετο μία ἀπὸ τὰς μεγαλητέρας δυστυχίας.

Περιέγραψε τοὺς Ἑλληνικοὺς τάφους.

Οἱ Ἑλληνικοὶ τάφοι κατ' ἀρχὰς δὲν ἦσαν ἄλλο, εἰμὴ λάκκοι ἐσκαμμένοι εἰς τὴν γῆν· ἀλλ' εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους, τοὺς ἐλιθόστρονον καὶ τοὺς ἐθόλονον, ἐγίνετο δὲ ἐστόλιζον αὐτοὺς καὶ μὲ στήλας, καὶ ἐπέγραφον τὰς ἀρετὰς τῆς οἰκογενείας καὶ τὰς πρὸς τῆν πατρίδα ὑπηρεσίας τοῦ ἀποβιώσαντος.

Πῶς ἄλλω; οἱ Ἕλληνες ἐστόλιζον τοὺς τάφους των;

Ὅτε δὲν ὑπῆρχε καμμία ἐπιγραφή, ἀνήγειρον συνήθως ἀνδριάντας, ἢ ἄλλην τινα κατάλληλον εἰκόνα· οἱ τάφοι τῶν στρατιωτῶν διεκρίνοντο ἀπὸ τὰ ὄπλα των, οἱ τῶν ναυτῶν ἀπὸ τὰ κωπία των, καὶ οἱ τῶν τεχνιτῶν ἀπὸ τὰ διάφορα ἐργαλεῖα τῆς τέχνης των.

Ποῖαι τελεταὶ ἐγίνετο εἰς τοὺς τάφους των;

Εἰς τὰς κηδεΐας τῶν σημαντικῶν ἀνδρῶν, ἐξεφωνεῖτο λόγος ἐπιτάφσιος, πρὶν ἢ συνοδία ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὸν τάφον· ἐγίνετο ὡσαύτως καὶ λόγος κατ' ἔτος εἰς μνήμην τῶν Ἀθηναίων ἐκείνων, οἵτινες ἔπεσον εἰς τὰς μάχας.

Ποῖαι ἄλλαι τιμαὶ ἐγίνοντο εἰς τοὺς νεκροὺς;

Οἱ Ἕλληνες ἐσυνηθίζον γὰρ βάλλουιν λαμπάδας

ἀναμμένας εἰς τὰ ὑπόγεια μνήματα τῶν νεκρῶν·
καὶ ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν τὰ μνήματα ἐστολίζον-
το μὲ φυτὰ καὶ ἄνθη, καὶ αἱ πλάκες τῶν μνημά-
των ἐθυμιάζοντο μὲ εὐώδη ἀρώματα.

Ποῖα ἦσαν τὰ σημεῖα τοῦ πένθους;

Οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ ἀποθανόντος ἔπαυον
τοῦ νὰ ἀναφαίνωνται εἰς τὰ συμπόσια καὶ εἰς τοὺς
ἀγῶνας μουσικὰ ὄργανα, καὶ πᾶν ἄλλο, τὸ ὁποῖον
ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ χαρὰν καὶ εὐθυμίαν, ἐξορί-
ζετο ἀπὸ τὴν οἰκίαν πολυτέλεια καὶ κηλλωπισμὸς
δὲν ἦτο συγχωρημένος· τὰ ἐνδύματά των ἦσαν
πολύ πρόστυχα, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λευκά·
ἐκοπτον, καὶ ἐνίοτε μάλιστα ἐξυοίζον (1) ὅλως
διόλου τὴν κόμην των, καὶ ποτὲ μὲν ἐβαλλον αὐ-
τὴν εἰς τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ, ποτὲ δὲ τὴν ἐρρίπτον
ἐν τῷ μέσῳ τῆς πυρᾶς, διὰ νὰ συγκαῆ μετ' αὐτοῦ·
ἐνίοτε δὲ τὴν ἀπέθετον εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἐντα-
φιάζον τὰ λείψανα.

Ποῖα ἦσαν τὰ ἄλλα σημεῖα τοῦ πένθους;

Ὅτε ἀπέθνησκε τις ἔχων σημαντικὸν τῆς πό-
λεως ἀξίωμα, ἢ ἔξοχον κοινωνικὴν θέσιν, ἢ ὅτε

(1) Οἱ ἄρχαιοι Ἕλληες ἐπιμελοῦντο πολὺ τὴν κόμην καὶ τὰ
γένεια των, καὶ εἰς τὰς λαμπρὰς ἡμέρας ἐκτείνον τὴν κεφαλὴν
καὶ τὰ γένεια εἰς σημεῖον χαρᾶς· εἰς τὸν καιρὸν δὲ τῆς λύπης,
ἐκαμνον ὅλον τὸ ἔναρσιον.

συνέβαινε τρομερόν τι δυστύχημα, αἱ δημόσιαι συνελεύσεις ἐπαυον προσωρινῶς, τὰ γυμνάσια, τὰ λουτρά, τὰ ἐργαστήρια, καὶ οἱ ναοὶ ἐκλείοντο εὐθύς· αἱ ἀγοραὶ ἔμενον ἔρημοι, καὶ ἡ πόλις ὀλόκληρος δὲν παρίστανεν εἰμὴ θέαμα πένθους καὶ οὐλίψεως.

Διὰ ποίαν αἰτίαν μεταχειρίζοντο μουσικὰ ὄργανα εἰς τὰς ἐπικαδείους τελετάς;

Κατὰ τὴν γνώμην τινῶν, ἡ ἁρμονία τῆς μουσικῆς ἐχρησίμευεν εἰς τὸ ν' ἀποδιώγη τὰς Ἐρινύας καὶ τὰ κακὰ δαιμόνια· κατ' ἄλλους δὲ ἦτον τὸ ἔμβλημα τῶν αἰωνίων μουσικῶν ἁρμονιῶν τῶν Ἑλλήσιων πεδίων· τὸ πιθανώτερον δὲ εἶναι, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς μουσικῆς ἦτο νὰ διεγείρῃ τὴν λύπην.

ΚΕΦ. Δ.

Περὶ νομισμάτων, σταθμῶν καὶ μέτρων μήκους καὶ χωρητικότητος (1).

Πόσα εἶδη νομισμάτων εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι;

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον τριῶν εἰδῶν νομίσματα· τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα ἦσαν τὰ ἀρχαιότερα, τὰ χρυσᾶ

---

(1) Τὸ παρὸν κεφάλαιον ἐλήφθη ὀλόκληρον ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτάτην τοῦ Ρομπινσὼν, καὶ ἀπὸ ἄλλου συγγραφέως.

επιήχθησαν ἀργότερα, τὰ δὲ χάλκινα ἐχαράχθησαν μετὰ παρέλευσιν χρόνου πολλοῦ· μὲν ὅλον τοῦτο τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα ἦσαν εἰς μεγαλητέραν χρῆσιν.

Πῶς εἰπήχθησαν μετὰ ταῦτα τὰ χάλκινα νομίσματα :

Ἐπειδὴ παρετηρήθη, ὅτι τὰ μικρὰ ἀργυρᾶ νομίσματα ἦσαν ὑποκείμενα εἰς ἀπώλειαν, μετεχειρίσθησαν τὰ χάλκινα νομίσματα.

Εἶχον πολὺ βάρος τὰ χρυσᾶ νομίσματα :

Τὰ μεγαλήτερα τῶν χρυσῶν νομισμάτων ἐζυγίζον δύο δραχμᾶς, καὶ ἰσοδυναμοῦν μὲ εἴκοσι πέντε δραχμᾶς ἀργυρᾶς· ὁ χρυσὸς ἦτο πολὺ σπάνιος εἰς τὴν Ἑλλάδα μετακομιζόμενος ἀπὸ τῆν Λυδίαν καὶ Μακεδοσίαν.

Ποία σύμβολα εἶχον τὰ νομίσματα,

Τὰ ἀργυρᾶ τετραδραχμα εἶχον ἐκ τοῦ ἐνός μὲν μέρους τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀθηνᾶς, ἐκ τοῦ ἑτέρου δὲ γλαυκά· ἦσαν πολὺ ἀτέχνως κατασκευασμένα, καὶ τοῦτο, διότι δὲν ἤθελον νὰ ἐξοδεύωσι πολλὰ εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτῶν· εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ὁμῶς χρόνους κατασκευάζοντο μὲ περισσοτέραν ἐπιμέλειαν· ἐκ τούτων εἶναι τὰ τετραδραχμα, ἐπὶ τῶν ὁποίων παρατηρεῖται γλαυξ καθῆ-

μένη ἐπὶ ἀγγείου, ὅπου ἀναγινώσκονται ὀνόματά
τινα, ἢ μονογράμματα.

Εἶχον ἄλλα σύμβολα τὰ νομίσματα τῶν Ἀθηναίων;

Ἐκτὸς τῶν εἰκόνων τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τῆς γλαυ-
κὸς, οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον περὶ ἀδεχθῆ τὰ σῆς Σφρι-
γῶς, τοῦ Διὸς, τῆς Ἀρτέμιδος, τοῦ Ἄρεος, τοῦ
Ἡραίου, τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῆς
Δήμητρος κλπ.

Ποῖα ἦσαν τὰ σύμβολα τῶν νομισμάτων τῶν ἄλλων Ἑλλη-
νικῶν λαῶν;

Τὰ νομίσματα τῶν Ἀρκάδων ἔφερον σύμβολα
τὸν Δία καὶ τὸν ἀετὸν αὐτοῦ, Ἑρμῆν τὸν Κυλλή-
νιον καὶ τὸ κηρύκειον αὐτοῦ κλπ. τὰ τῶν Κορινθί-
ων, τὴν Ἀφροδίτην καὶ τὴν Ἑλληνίτιδα Ἀθηνᾶν,
τὴν Χίμαιραν καὶ τὸν Βελλεροφόντην κλπ. τὰ τῶν
Λακεδαιμονίων, τὸν Κάστορα καὶ Πολυδεῦκην,
τὸν Λυκούργον κλπ.

Πῶς ὀνομάζοντο τὰ διάφορα εἶδη τῶν Ἑλληνικῶν νομισμάτων;

Τὰ μὲν ἀργυρᾶ νομίσματα εἶχον τὰς ἀκολού-
θους ὀνομασίας· δραχμὴ ἢ ὀλκῆ, ἡμιδραχμον, δι-
δραχμον, τριδραχμον, τετράδραχμον, πεντάδραχ-
μον· ὀβολὸς (1), ἡμιὀβόλιον, διὀβόλιον, τριὀβό-
λιον, τετρώβολον· τὰ δὲ χρυσᾶ νομίσματα ὠνο-
μάζοντο στατήρ, μνᾶ, καὶ τάλαντον, ἡμιτάλαν-

(1) Ἐξ ὀβολοῦ ἰσοδυναμεῖν μετ' ἑπτά δραχμῶν;

την, τριτάλαντον, δεκατάλαντον τὰ δὲ χάλκινα ὠνομάζοντο κυρίως λεπτόν, χαλκός, καὶ δίχαλκος.

Τὰ Ἑλληνικὰ νομίσματα εἶχον τὴν αὐτὴν ἕξιν πανταχοῦ·

Ὅχι τὰ Ἑλληνικὰ νομίσματα εἶχον διάφορον πραγματικὴν ἀξίαν ὅχι μόνον παρὰ τοῖς διαφοροῖς λαοῖς τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ αὐτῷ λαῷ, κατὰ τὰς διαφοροὺς περιόδους τῆς ἱστορίας του.

(1) Ποῖα ἀξίαν εἶχον τὰ χρυσὰ νομίσματα;

Ὁ χρυσοῦς στατήρ, ἰσοδυναμεῖ με δραχ. 25.

Ὁ Κιζυκηνός στατήρ με δραχ. 28.

Ὁ Δαρκεῖος στατήρ με δραχ. 50.

Ἡ Μνα με δραχ. 100.

Τὰ δὲ Τάλαντον με δραχ. 6000.

Ποῖα ἦσαν τὰ σταθμὰ;

Τὰ αὐτὰ ὀνόματα τῶν νομισμάτων ἦσαν ἐν χρήσει καὶ ὡς πρὸς τὰ σταθμὰ. Τὸ τάλαντον ἐζύγιζεν 60 μνάς, ἡ μνα ἑκατὸν δραχμάς, ἡ δραχμὴ ἦτον τὸ ἑκατοστημόριον τῆς μνάς· ἡ δραχμὴ ἐζύγιζεν εἰς ὀβολούς, ὁ ὀβολὸς ὀκτὼ χαλκοῦς, καὶ ὁ χαλκὸς ἑπτὰ λεπτά. Εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους εἰσήχθη καὶ ἡ λίτρα ἰσοδυναμοῦσα με 75 Δραχμάς.

Ἰσοῦ κλίμαξ νομισμάτων δεικνύουσα τὴν ἀναφορικὴν ἀξίαν ἑκάστου συγκρινομένου με τάλλα.

λεπτόν.	χαλικός	σίχαλις	ήμιώβη	βελόνη	δίω	τέτρα	δραχμ.	διδραχμ.	τέτρα	δραχμ.
7	2	2	2	2	2	1	2	3	1	1
14	4	4	4	4	4	3	4	3	1	1
28	8	8	8	8	8	6	8	6	4	4
56	16	16	16	16	16	12	16	12	8	8
112	32	32	32	32	32	24	32	24	16	16
224	64	64	64	64	64	48	64	48	32	32
336	96	96	96	96	96	72	96	72	48	48
672	192	192	192	192	192	144	192	144	96	96
1344	384	384	384	384	384	288	384	288	192	192
1680	480	480	480	480	480	360	480	360	240	240

Ποῖα ἦσαν τὰ μέτρα τοῦ μήκους; (1)

Ἡ μονὰς τῶν μέτρων τοῦ μήκους ἦτον ὁ ποῦς (Ὀλυμπιακός), ὅστις ἐδιαιρεῖτο εἰς 16 δακτύλους, καὶ εἰς τέσσαρας δοχμάς· ἐκάστη δοχμὴ (2) εἶχε τέσσαρας δακτύλους· ἡ σπιθαμὴ ἦτον δώδεκα δακτύλους· ὁ πῆχυς ἦτον ἓνα πόδα καὶ ἡμισυν· τὸ βῆμα δύο πόδας καὶ ἡμισυν· ἡ ὀργυιὰ, (ἀπὸ τὸ ὀρέγειν, ἐκτείνειν τὰς χεῖρας), τέσσαρας πήγεις.

Ποῖον μέτρον εἶχον διὰ τὴν κτηνόμετρον τῆς γῆς;

Τὸ πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν κυρίως ἡ χρησιμεῖον μέτρον ἦτον τὸ πλῆθρον, τὸ ὁποῖον ἐξισοῦτο μὲ ἑκατὸν πόδας.

Ποῖα ἦσαν τὰ ὀδοπορικὰ μέτρα;

Τὰ ὀδοπορικὰ μέτρα ἦσαν τὸ Στάδιον (3) τὸ

---

(1) Τὰ μέτρα τοῦ μήκους ἐλήφθησαν ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος· οἶον ὁ πῆχυς, ὁ ποῦς, ὁ δάκτυλος κλπ.

(2) Ἡ δοχμὴ παράγεται ἀπὸ τὸ δέχομαι, ἦτοι ὅταν ἀνοίγη τις τὴν χεῖρα διὰ νὰ δεχθῇ τι.

(3) Λέγεται, ὅτι τὸ στάδιον ἐφευρέθη ἀπὸ τὸν Πρακλέα, τοῦ ἀπολοῦ τὴν ἀθλητικὴν δύναμιν παρίστανε, διότι περιελάμβανε τὴ διάστημα, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ τρέξη χωρὶς νὰ πάρῃ τὴν ἀναπνοὴν του· παράγεται δὲ ἀπὸ τὸ ἴττημι, διότι ἐστῆκετο ἐκεῖ ὅπου ἐλάμβανε τὴν ἀναπνοὴν του.

Ἴππικόν (1), Δόλιχος (2), τὸ Μίλιον (3), ὁ Παραπ-
σάγγης (4), καὶ ὁ Σχοῖνος (5).

Ποῖα ἦσαν τὰ μέτρα τῆς χωρητικότητος;

Τὸ μεγαλύτερον μέτρον τῆς χωρητικότητος
διὰ τὰ ὑγρά ἦτον ὁ Μετρητής, (6) ὁ ὁποῖος ὠνο-
μάζετο καὶ κάδος, ἐκ τοῦ χάδειν, χωρεῖν περι-
λάμβανε δὲ 12 χοάς· ὁ Κοῦς, ὡν τὸ δωδέκατον
τοῦ μετρητοῦ, περιεῖχεν ἕξ ζέστιας (7), ἰσοδυνα-
μοῦντας μὲ 12 κοτύλας· ὁ Κύαθος ἦτον τὸ ἐν ἕκ-
τον τῆς κοτύλης, καὶ τὸ ἐν δωδέκατον τοῦ ζέσου,
καὶ ἡ Κόγγη ἦτον τὸ ἐν δωδέκατον τοῦ Κυάθου.

Ποῖα ἦσαν τὰ μέτρα τῆς χωρητικότητος διὰ τὰ στερεά;

Τὸ μεγαλύτερον μέτρον, τὸ ὁποῖον μετεχειρί-

(1) Διαστήμα, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ τρέξῃ ἵππος μὲ μίαν ὀ-
ναπυγῆν ἰσοδυναμεῖ δὲ μὲ τέσσαρα σταδία.

(2) Ὁ δολιχος ἦτον συνήθως δώδεκα σταδία, ἀλλ' ἐνίοτε ἔτος
περισσότερα καὶ ἄλλοτε ὀλιγώτερα.

(3) Ἐξισοῦτο μὲ 8 σταδία.

(4) Ἐξισοῦτο μὲ τριάκοντα σταδία.

(5) Οὗτος ἦτον μέτρον Λιβυπτικῶν, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτον ἀκρι-
βῶς ὠρισμένον, διότε ἄλλοι μὲν λέγουσι, ὅτι περιελάμβανε 60,
ἄλλοι 40, καὶ ἄλλοι 32 σταδία.

(6) Ὁ μετρητής ἐχώρει 29 περίπου ἀκάδας.

(7) Τὸ μέτρον ζέστιας, μένει καὶ σήμερον ἐν χροῖται παρὰ
τοὺς Ἀθηναίους, ὀνομαζόμενον ζέστι, ἀλλὰ περιλαμβάνει πέντε
ἡμισυ ἀκάδας, ἐνῶ ὁ παλαιὸς ζέστις μάλισ περιελάμβανε ἡμι-
στὴν ἀκάδην.

ζοντο πρὸς μέτρῃσιν τῶν Δημητριακῶν καρπῶν,
ἦτον ὁ Μέδιμος (1)· ἐδιαιρεῖτο δὲ εἰς τρίτον, ἑ-
κτον, ἡμίεκτον, καὶ περιελάμβανε 48 χοίνας.

Τὰ σημειωθέντα μέτρα ἦσαν κοινὰ παρ' τοῖς Ἕλλησιν·

Ὅχι· ταῦτα κυρίως ἦσαν εἰς χρῆσιν παρὰ τοῖς
Ἀθηναίοις, οἱ δὲ ἄλλοι Ἕλληνες μετεχειρίζοντο
ἄλλα διάφορα μέτρα.

---

(1) Ὁ Μέδιμος περιεῖχε 36 περίπων ἀκάδας.

ΛΕΞΙΚΟΝ

Ἄθλητής· παλαιστής, κυρίως δ' εἰς τοὺς ἀγῶνας νικήσας καὶ λαβὼν τὸ βραβεῖον.

Ἄολοθέτης· διορίζων καὶ διανέμων βραβεῖα εἰς τοὺς ἀθλητάς.

Ἄλλος· ἄσος μὲ νερό, ἀμειωμένον εἰς θεότητα τινά.

Ἄναγράφω· τοιχοκολλῶ ἔγγραφον πρὸς δημοσίαν ἀνάγνωσιν.

Ἄνακρίσις· ἄξετασις γινωμένη ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου.

Ἀποφάξ· δυστυχῆς, μαρὰ ἡμέρα· οὕτως ὀνομαζόντο αἱ διὰ τὰ μνημόσυνα τῶν νεκρῶν ἡμέραι.

Ἀριστεύω· δεικνύομαι ἀνδραῖος.

Ἀσυλον· τόπος, ἢ ναὸς ὅπου ὁ κατακρούγων ἀσφαλίζεται.

Ἀτίλεια· ἀσιδοσία, ἐλευθερία ἀπὸ τοῦ νὰ πληρόνη τις φόρου.

Βάραθρον· λάκκος βαθύς καὶ σκοτεινός μὲ σίδηρα κοπτερά,

ὅπου ἔρριπτον τοὺς καταδικούς.

Βῆμα· τόπος ὅπου στέκονται οἱ ῥήτορες καὶ δημηγοροῦσι.

Δίσκος· πέτρα στρογγύλη, τὴν ὅποῖον ἔρριπτον μακράν.

Δίφρος· ἄμαξα ἔχουσα δύο καθίσματα.

Εἰσφορά· φόρος τὸν ὅποῖον ἐπλήρονον κοινῶς οἱ πολῖται, μέτοικοι καὶ ξένοι.

Ἐμβλημα· εἰκόν.

Ἐπαυλις· οἰκία τῆς ἐξουχίας.

Ἐρινύες· θεαὶ τοῦ ἔδου.

Ἐὐπατρίδης· εὐγενής.

Ἠλύσια πεδία· ὁ παράδεισος τῶν παλαίων.

Θέσισμα· θεία προσταγή.

Θύτης· ὁ ἱερεὺς, ὅστις εἶχεν ἔργον νὰ σφάζῃ τὰ θύματα.

Ἰππαρχος· ἀρχηγὸς τοῦ ἵππου, καθβαλαρικός.

Ἰστίον· πανὶ καραβίου.

Ἰστός· κατάρτι.

Κάλη· σταμνίον ἢ ἀγγεῖον ἔχον εἶδος κεφαλῆς, ὅπου ἐ-

ἄλλον τὴν στάτην τῶν νεκρῶν.

Κατοπτρομαντεία μαντεία γινομένη διὰ τῶν καθρεπτῶν, εἰς τοὺς ὁποίους παρίστανον εἰκόνας καὶ πικίας δαιμόνιον.

Κενοταφείον τάφος χωρὶς νὰ περιέχη τὸ λείψανον τοῦ νεκροῦ.

Κεραία ἀντένα τοῦ πλοίου.
Κηρύκειον ῥάβδος τὴν ὁποίαν ἔχουσι οἱ κήρυκες· εἶχε δὲ δύο ὄψεις περιπελεγμένους καὶ ἀντιπροσώπως πρὸς ἀλλήλους κειμένους.

Κνημὶς κάλτσα τουζλοῦκι.
Κύβας σῶμά τι τετράγωνον, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐξ πλευρᾶς τοιοῦτον εἶναι τὸ ζῆτα, δι' οὗ παίζουν τὸ τάβλι.

Κώμη μὲγάλον χωρίον.
Λεηλαπεία γυμνῶνθι, ἀσπάζω τὴν περιουσίαν τοῦ ἄλλου.
Λεκαγομαντεία μαντεία λαμβανομένη διὰ τῆς λεκάτης, ὡσὺς γεμάτης ἀπὸ νεροῦ ῥιπτοντες εἰς αὐτὴν μικρὰ λιθάρικια, καὶ λέγοντες μυστικὸς τινὰς λόγους, ἐκάλουν τοὺς δαίμονας καὶ τοὺς ἐσυμβουλευόντα δι' ὅσα ἤθελον.

Λύσος αἱ εἰς τὴν κορυφῇ

τῆς περικεφαλαίας ἀναπεπτομένοι τρίχες ἢ πτερά.

Μνημεῖον τάφος, καὶ ἄλλα ἔργα ἀρχιτεκτονικῆς, προσδιορισμένα διὰ νὰ διατηρήσουν τὴν μνήμην τῶν μεγάλων ἀνδρῶν.

Μονόγραμμα μονοκονδυλιὰ γινομένη διὰ τῶν ἀρχικῶν στοιχείων τοῦ ὀνόματος.

Νεκρομαντεία μαντεία λαμβανομένη διὰ τῶν νεκρῶν, καὶ ποτὲ μὲν ἐγένετο διὰ τῆς μαγικῆς χρήσεως κοκκάλου ἢ φλεβῶς τοῦ νεκροῦ, ποτὲ δὲ διὰ τῆς ἐπιγύσεως ζεστοῦ αἵματος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σώματος τοῦ νεκροῦ.

Οἰωνός μαντεία, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον παρατηροῦντες τὸ πέταγμα, τὴν φωνὴν καὶ ἄλλα κινήματα τῶν πτηνῶν.

Οἰωνοσκόποι οἱ διὰ τῶν οἰωνῶν μαντευόμενοι.

Ὀρμος τόπος εἰς τὸν ὁποῖον δύνανται νὰ ἐλλιμινισθῶσι πλοῖα.

Πεζοδρόμιον γυμνασιεῖον, τὸ ὁποῖον κίμνουσι τρέχοντες πεζοὶ, καὶ ὁ τόπος ὅπου τρέχουσι.

Περίβαλος· τόπος περιτειχισμένος.

Πολέμαρχος· ἀρχιστρατήγος.

Πολιτεία· ἐπικράτεια. τόπος, κυβερνόμενος ἐλευθέρως, δημοκρατικῶς ἢ ἀριστοκρατικῶς.

Πρόγραμμα· πινακίον εἰς τὸ ὁποῖον ἐγκαθοῦν τὸ σχέδιον τοῦ νόμου, διὰ νὰ λάθῃ γινῶσιν ὁ λαὸς πρὶν συνελθῆ εἰς συνέλευσιν.

Προνόμιον δικαίωμα χαρίζομενον εἰς τινὰς μόνον, καὶ ὄχι εἰς ἄλλους.

Πρόποσις· τὸ πίνειν εἰς ὑγίαν τινός.

Πυγμαλῆς· ὁ διὰ τῆς πυγμῆς τοῦ γρόνθου, μαχόμενος.

Σκῆπτρον· ῥάβδος· σημεῖον ἀνακριτικὸν τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας.

Σπονδή· εὐχὴ μετὰ ἐκχύσεως οἴνου.

Στίγμα· σημεῖον γινόμενον μὲ πυρακτωμένον σίδηρον εἰς τὸ μέτωπον ἢ εἰς τὰς χεῖρας τῶν κακούργων.

Συσπίασις· συνάθροισις ἀνθρώπων διὰ νὰ τρώγουν ὁμοῦ.

Τέλος· ὑπὸ τὴν λέξιν τέλος περιλαμβάνονται οἱ Ἀθηναῖοι τὸ ἐκ τῶν ἰσοκτεσιῶν τῆς πολιτείας εἰσόδημα, τὸν φόρον τὸν ἐκ τῶν μετοίκων καὶ ἀπελευθέρων, καὶ τὸν ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς διαφόρων προϊόντων εἰσπραττόμενον.

Τραγήματα· τὰ μετὰ τὸ φαγητὸν παρατιθέμενα εἰς τὴν τραπέζαν γλυκύσματα, καρῦδια, ἀμύγδαλα, σῦκα κλπ.

Τρίπους· λέβης, ἐπὶ τριῶν ποδῶν στηριζόμενος· οἱ ἐν Δελφοῖς τρίποδες ἦσαν ἐκ χρυσοῦ καὶ μὲ πολλὴν τέχνην ἐξεργασμένοι.

Υδρομαντεία· μαντεία λαμβανομένη διὰ τοῦ νεροῦ, παρετήρουν δηλ. τὰς διακρίσεις ἐκτυπώσεις, μεταβολὰς χρώματα καὶ εἰκόνας, τὰς ὑποίας παρίστανε τὸ νερὸν, καὶ ἐσυμπεραῖνον ἐκ τούτων τὰ μέλλοντα.

Φρατρία· ὑποδιαίρεσις τῆς φυλῆς.

Φυλή· διαίρεσις λαοῦ τινός, καθὼς ὁ λαὸς τῶν Ἀθηναίων εἰδικαίρετο εἰς δέκα φυλάς.

Τ Ε Λ Ο Σ .

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ

Νο. 121

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΡΑΝΙΣΘΕΝ ΜΕΝ ΥΠΟ Ε. Μ.

Ἐκδοθὲν δὲ

κατ' ἔγκρισιν τοῦ Γεν. ἐπὶ τῶν Δημ. Σχολείων
Διευθυντηρίου.

ΥΠΟ Σ. Κ. ΒΛΑΣΤΟΥ.

Πρὸς χρῆσιν τῶν Δημοτικῶν Σχολείων.

Ἐκδοσις τρίτη βελτιωθεῖσα.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΤΥΠΟΙΣ Σ. Κ. ΒΛΑΣΤΟΥ.

ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ.

1849.

151 / 1000

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

Πρὸς τοὺς ἀναγνώστους.

Ἐὰ τῶν ὄσων πρὸ πολλῶν ἤδη ἔτων εἰσήγαγον νέον τρόπον, εἰς τὸ ὁποῖον διευθύνω Δημ. Σχολεῖον, εἰς ἧρο καὶ ὁ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἰδεῶν, τὴν ἀφέλειαν τοῦ ὁποίου οὐδεὶς ἀγνοεῖ· οὗτος εἶναι τὰ μόνον μέσον δι' οὗ γυμνάζεται ὁ παῖς νὰ συλλογίζεται καὶ κρίνη ὀρθῶς· μεταξύ δὲ τῶν ἄλλων ὅσα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μετεχειρίσθη, εἶναι καὶ τὸ περὶ τῶν μερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τὴν γνῶσιν τῶν ὁποίων ἐθεώρησα ὡς ἀναγκαιοτάτην εἰς πάντα ἄνθρωπον· ἀλλὰ πρὸς θεραπείαν τῆς ἐλλείψεως βιβλίου πραγματευομένου ἰδίως περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου δὲν εὔρον εἰμὴ ὀλίγας τινας γνῶσεις σποράδην ἐκτεθειμένας εἰς τὰ Παιδικὰ τοῦ μακαρίτου Βαρδαλάχου, εἰς τὸ ὀνομαστικὸν τοῦ ἀειζήμου Κομητῆ, καὶ εἰς τὸ Περί τῆς πρώτης τροφῆς τοῦ ὑγιῶς ἀνθρωπίνου νοεῖ τοῦ Κ. Γ. Γενναδίου. Εἰς μόνην τὴν Ἑθιοικὴν τοῦ Δ. Ν. Δαρβάρως ἔτυχον τοῦ ζητουμένου, πλην ἀνωφελῶς, διότι οὐδὲ πολλὰ ταύτης ἀντίτυπα ὑπάρχουσιν, οὐδὲ, ἂν ἀπῆρχον, ἤθελον εἶσθαι εὐωνα, ἕνεκα τῶν πολλῶν ἄλλων ἀντικειμένων περὶ ὧν πραγματεύεται, καὶ τὰ ὁποῖα καθιστῶσι τὸ βιβλίον τοῦτο ὀγκωδέστατον. Ἐκ

τούτων ὀρμώμενος ἀπεφάσισα ἀναλίσκων τὰς ὀλίγας τῆς ἀνέσεώς μου στιγμὰς νὰ ἐπαρκέσω τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ἔλλειψιν ταύτην. Διὸ συλλέξας ἕκ τε τῶν εἰρημένων βιβλίων καὶ τῆς Ἀποθήκης τῶν Ὀφελίμων Γνώσεων τ' ἀναγκασιώτερα καὶ πρὸς τὸν προτεθειμένον σκοπὸν χρησιμώτερα ἐκδίω μὲ τινὰς προσθαφαιρέσεις τὸ ἀνά χεῖρας ὑμῶν βιβλίον. Ἐλπίζω δὲ ὅτι τὸ Κοινόν, ἀποβλέπον εἰς τὴν δυσχέρειαν τοῦ ἔργου, καὶ τὸν κοινωφελῆ σκοπὸν, ἐφ' ᾧ συνετάχθη τὸ μικρὸν τοῦτο ἐγχειρίδιον, θέλει φανῆ ἐπιεικὲς πρὸς τὰς ἐλλείψεις αὐτοῦ καὶ ἀποδεχθῆ εὐμενῶς τὴν προσφορὰν μου.

E. M.

ΜΕΡΟΣ Α΄.

Περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει.

Ὁ ἄΝΘΡΩΠΟΣ εἶναι τὸ εὐγενέστατον, ἐντελέστατον καὶ μεγαλοπρεπέστατον ἀριστούργημα ὄλων τῶν ἐπὶ γῆς δημιουργημάτων τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ὁ ἀρχηγὸς ὄλων τῶν ἐπὶ γῆς κτισμάτων, καὶ ὁ ἐξουσιαστὴς αὐτῆς.

Ὁ ἄνθρωπος ἂν καὶ ζῆ, καθὼς ὅλα τὰ ζῶα, καὶ ἔχη τὰς αὐτὰς σωματικὰς χρείας ὡς ἐκεῖνα, τὰ ὑπερβαίνει μ' ὄλον τοῦτο τίσον, ὥστε δὲν ἔμπορεῖ νὰ συγκριθῆ διόλου μ' αὐτά. Ἀλλὰ πόθεν προέρχεται εἰς αὐτὸν ἄρα γε ἡ τόση ὑπεροχή; βέβαια ἀπὸ τὴν ψυχὴν, τὴν ὁποῖαν ὁ Θεὸς τῷ ἔδωκε.

Τὰ ζῶα δὲν στοχάζονται ἄλλο, εἰμὴ πῶς νὰ εὐχαριστῶσι τὰς φυσικὰς των ἀνάγκ-

κάς· μόνος δὲ ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ πρὸ πάντων τὰς ἠθικὰς του ἀνάγκας, δηλαδὴ ἐφευρίσκει, καλλιιεργεῖ καὶ τελειοποιεῖ ἐπιστήμας καὶ τέχνας· αὐτὸς μόνος συλλογίζεται καὶ γνωρίζει τὸν δημιουργὸν του Θεόν. Ἡ δὲ δύναμις, ἣτις διευθύνει τὰς ἐνεργείας του, ὀνομάζεται λογικὸν, ἐνῶ ἐκείνη ἢ ὁποία ἐνεργεῖ εἰς τὰ ζῶα λέγεται φυσικὴ ὁρμὴ ἢ ἐνστικτον.

Ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται μὲ θαυμασίας νοητικὰς δυνάμεις ἐντὸς τοῦ θαυμασίου τούτου κόσμου, καὶ εἶναι πηγὴ ἀνεξάντλητος μεγάλων καὶ θαυμαστῶν ἐφευρέσεων.

Ὁ ἄνθρωπος περιέρχεται τὴν ὑδρόγειον σφαῖραν, καὶ σημειώνει τὰ θαύματα καὶ προϊόντα μυρίων τόπων, τὰ ἦθη, πράξεις καὶ γλώσσας μυρίων ἐθνῶν. Ἐρευνᾷ τὰ ὑπεράνω αὐτῆς ὕψη καὶ τὰ ὑποκάτω βάθη· καὶ τὰ ἐλάχιστα θεωρεῖ καὶ τὰ μέγιστα καταμετρᾷ· τὸ ὕψιστον ὄρος τὸ φθάνον εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὸ λεπτότατον ἄνθος τὸ φυδ-

μενον πρό τῶν ποδῶν του· τὸ εὐμέγεθες ζῶον τὸ βηματίζον εἰς τὰ δάση, καὶ τὸ ἔντομον τὸ ἔχον ἕν ἀπλοῦν φύλλον ὡς ἕνα κόσμον ὁλόκληρον· τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης, πάντα λίθον, πᾶν ὄρυκτον, πᾶν φυτὸν ἀναβλαστανόν, πᾶν πλάσμα κινούμενον· ὅλην ταύτην τὴν ἄπειρον καὶ πολυποίκιλον πληθὺν ἐξετάζει ὁ ἄνθρωπος καὶ σημειώνει, καὶ διατάττει εἰς κλάσεις καὶ τάξεις.

Ὁ ἄνθρωπος ὑπερπηδῶν τῆς γῆς ταύτης τὰ ὄρια, πτερούμενος, οὕτως εἰπεῖν, περιέρχεται τὸ κύκλω ἡμῶν ἀχανές διάστημα, διαβαίνει τοὺς οὐρανοὺς κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν, καὶ γνωρίζει κόσμους ἀκατανόητον ὄσον ἀπέχοντας. Ὅλας δὲ ταύτας τὰς διαφόρους γνώσεις ἀποκτᾷ ὁ ἄνθρωπος καὶ θησαυρίζει διὰ τῶν νοερῶν αὐτοῦ δυνάμεων. Τὰς νοεράς λοιπὸν δυνάμεις, τὸ μέγα τοῦτο πλεονέκτημα, ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ πλειοτέραν φρόνησιν· καὶ ὅταν καταχρώ-

μενος αὐτῶν πράττει τὸ κακόν, τὸ πράττει ἐν γνώσει· διὰ τοῦτο γίνεται ἔνοχος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος τὸν ἐπροίκισε μὲ τὸ λογικόν, διὰ νὰ ὀδηγηῖται ἀπ' αὐτὸ εἰς ὄλας του τὰς πράξεις.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄν, ἔξοχον μὲν διὰ τὸ λογικόν αὐτοῦ, φοβερόν δὲ διὰ τὰ πάθη του. Καὶ τὰ μὲν πάθη ὠθοῦσι πολλάκις αὐτὸν εἰς μεγάλας κακίας, τὸ δὲ λογικόν δύναται νὰ περιστείλῃ τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὸν τὸν εὐγενῆ ἔρωτα τῆς ἀρετῆς· δύναται ν' ἀπομακρύνῃ αὐτὸν ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῆς κακίας καὶ νὰ τὸν ἐμψυχώσῃ εἰς τὴν ἀκριβεῆ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ἐκπλήρωσιν. Ἡ δὲ ὀρθὴ ἀνατροφή ἐθεωρήθη πάντοτε ὡς τὸ καταλληλότερον μέσον, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ συνειθισθῇ νὰ ὑπακούῃ εἰς τὴν φωνὴν τοῦ σωτηριώδους τοῦτο ὀδηγοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται γυμνός, καὶ μόνος κατασκευάζει τὴν ἐνδυμασίαν του. Αὕτη

δὲ εἶναι μία ἐκ τῶν ἰδιοτήτων, ὅσαι καθίστανουν αὐτὸν ζῶον παντὸς κλίματος ἐπιδεκτικὸν καὶ πάσης τοῦ ἐνιαυτοῦ ὥρας.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει μορφήν ὠραιωτέραν ἀπ' ὅλα τὰ λοιπὰ πλάσματα· ἡ δὲ γενναίότης αὐτοῦ κυριεύει ὅλων, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ βαθύνει εἰς ὅλα. Ἐχει θυμωσίαν ἀντίληψιν καὶ ἐξαισίαν νοὸς γονιμότητα· εἶναι θεὸς κατὰ τὰς ἀρετάς, καὶ διάβολος κατὰ τὰς κακίας.

Τὰ γένη τῶν ἀνθρώπων εἶναι δύο, Ἄνθρωποι καὶ γυναῖκες· παρατηροῦμεν δὲ εἰς αὐτὰ ὅτι:

Ὁ μὲν ἀνὴρ εἶναι ἰσχυρὸς, ἡ δὲ γυναῖς ὠραία. Ὁ μὲν ἀνὴρ ἔχει τόλμην καὶ πεποίθησιν, ἡ δὲ γυναῖς δειλίαν καὶ μετριοφροσύνην. Ὁ ἀνὴρ λάμπει εἰς τὴν ἀγοράν, ἡ γυναῖς εἰς τὸν οἶκον. Ὁ ἀνὴρ ἔχει τραχεῖαν καρδίαν, ἡ γυναῖς μαλακὴν καὶ τρυφεράν. Ὁ ἀνὴρ προλαμβάνει τὰ δυστυχήματα, ἡ γυναῖς τὰ ἀνακουφίζει. Ὁ ἀνὴρ ἔχει ἐπιστήμην, ἡ γυναῖς φιλοκαλίαν. Ὁ ἀνὴρ ἔχει κρίσιν, ἡ

γυνή εύαισθησίαν. Ὁ ἀνὴρ θέλει δικαιοσύνην, ἡ δὲ γυνή ἔλεος.

Καὶ εἰς τὸ ἀνθρώπινον δὲ σῶμα παρατηρεῖται κατὰ τὸ μέγεθος, τὸ βάρος, τὸ χρῶμα κτλ. πολλὰς καὶ μεγάλας διαφοράς.

Μέγεθος.

Τὸ κατὰ μέσον ὄρον ὕψος τῶν Εὐρωπαίων κατὰ τὴν γέννησίν των εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δεκαεννέα δακτύλων· τὰ δὲ θήλεα τέκνα εἶναι ἁπλοῦς μικρότερα τῶν ἀρρένων. Μέχρι τοῦ δωδεκάτου ἔτους τὸ ἀνάστημα προσαποκτᾷ ἑτησίως ἐν δωδεκατημέριον· μεταξὺ δὲ τοῦ δωδεκάτου καὶ εἰκοστοῦ ἔτους ἡ αὐξήσις προχωρεῖ πολὺ βραδύτερον· μεταξὺ δὲ τοῦ εἰκοστοῦ καὶ εἰκοστοῦ πέμπτου, ὅποτε συνήθως τὸ ὕψος τοῦ σώματος φθάνει εἰς τὴν ἀκμὴν του, ἡ αὐξήσις γίνεται ἔτι μᾶλλον βραδέως. Εἰς τὰ γηρατεῖα τὸ ὕψος τοῦ σώματος ἐλαττώνεται κατὰ μέσον ὄρον τρεῖς περίπου δακτύλους. Ἡ γυνή εἶναι ἐν ἑβδο-

μον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἢ ἐν ὄγδοον κατὰ τὸ ἀνάστημα μικροτέρα τοῦ ἀνδρός. Ἐν γένει, τὸ ὕψος διαφέρει ὀλιγώτερον μεταξὺ τῶν γυναικῶν διαφόρων τόπων παρὰ μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν.

Τὸ ἀνθρώπινον σῶμα δύναται νὰ λάβῃ ἕως ἑξ ἢ ἑξ καὶ ἡμίσεως ποδῶν ὕψος. Τοιοῦτον ὕψος ἔχουν οἱ Παταγόνες, οἱ κατοικοῦντες τὴν νότιον ἄκραν τῆς Ἀμερικῆς. Ἰσχύουσιν δὲ καὶ παραδείγματα ἀνθρώπων ἀκόμη ὑψηλοτέρων, οἵτινες ὀνομάζονται Γίγαντες.

Τὸ μικρότατον δὲ ὕψος τοῦ ἀνθρώπινου σώματος εἶναι ἕως τεσσάρων ποδῶν τοσοῦτον ἔχουσιν οἱ Λάπωνες, οἱ κατοικοῦντες τοὺς βορειοτάτους τόπους τῆς Εὐρώπης. Οἱ δὲ παρὰ πολὺ μικρῶσμοι ἄνθρωποι λέγονται Νάνοι.

Βάρος.

Καθὼς διαφέρουν οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὸ ὕψος, οὕτω διαφέρουν καὶ κατὰ τὸ πάχος

καὶ τὸ βάρος, διότι ἄλλοι μὲν ἔχουσι σῶμα παχὺ καὶ βαρὺ, ἄλλοι δὲ ἰσχνόν καὶ ελαφρόν.

Τὸ κατὰ μέσον ὄρον βάρος ἀρσενικοῦ παιδίου εἶναι περίπου ἑπτὰ λίτραι, θηλυκοῦ δὲ μόνον περίπου ἕξ ἡμισυ. Τὸ βάρος νεογεννήτου θρέψους ὀλιγοστεύει τὰς πρώτας τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησιν, ἀυξάνει δὲ ἐπαισθητῶς, ἀφοῦ τὸ νήπιον γείνη μιᾶς ἐβδομάδος. Περὶ τὰ τέλη τοῦ πρώτου ἔτους τὸ τέκνον εἶναι σχεδὸν τρεῖς τόσον βαρὺ, ὅσον ἦτο κατὰ τὴν γέννησιν. Εἰς ἡλικίαν ἑπτὰ ἐτῶν εἶναι δις τόσον βαρὺ, ὅσον εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἔτους· δεκατεσσάρων δὲ ἐτῶν ὃν ἔχει τετραπλάσιον βάρος. Τὸ κατὰ μέσον ὄρον βάρος ἐκάστου γένους εἶναι σχεδὸν τὸ αὐτὸ εἰς ἡλικίαν δώδεκα ἐτῶν, ἀλλὰ μετὰ τὸν καιρὸν αὐτὸν ζυγίζουσι ὀλιγώτερον τὰ κοράσια παρὰ τὰ ἄρρένα. Ὅποτεν τὸ βάρος τοῦ σώματος φθάσῃ εἰς τὸν ὑψιστον αὐτοῦ βαθμόν, εἶναι γενικῶς περίπου δεκαεννέα φοράς βαρύτερον

παρ' ὅσον ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γεννήσεως. Τὸ κατὰ μέσον ὄρον βάρους τῶν μὲν ἀνδρῶν εἶναι περίπου ἑκατὸν τριάκοντα λίτρων, τῶν δὲ γυναικῶν περίπου ἑκατὸν δώδεκα. Ὡς πρὸς τὰ ἄτομα καὶ τῶν δύο γυνῶν, μέχρι μὲν τοῦ ὕψους τῶν τεσσάρων ποδῶν καὶ τεσσάρων δακτύλων, αἱ γυναῖκες εἶναι ὁπωσὺν βαρύτεραι τῶν ἀνδρῶν· ἀλλ' ἂν ὑπερβαίνωσι τὸ ὕψος τοῦτο, οἱ ἄνδρες εἶναι βαρύτεροι τῶν γυναικῶν. Οἱ ἄνδρες ἀποκτῶσι τὸ μέγιστον αὐτῶν βῆρος περίπου τεσσαρακονταετιῶν, αἱ δὲ γυναῖκες περίπου πεντακονταετιῶν. Εἰς ἡλικίαν ἐξήκοντα χρόνων ἀμφότεροι ἀρχίζουσι συνήθως νὰ ἐκπίπτωσι κατὰ τὸ βῆρος.

Περὶ τῶν διαφορῶν γενῶν ἢ φύλων τῶν ἀνθρώπων.

Οἱ ἄνθρωποι διαιροῦνται εἰς πέντε φύλα ἢ γένη, διαφέροντα ἀλλήλων ὡς πρὸς τὸ

σχήμα, κυρίως ὁμως ὡς πρὸς τὸ χρῶμα τοῦ σώματος. Τὰ φύλα δὲ ταῦτα εἶναι:

Α'. Τὸ Καυκάσιον ἢ λευκὸν φύλον. Τοῦτο εἶναι τὸ ὠραιότατον ὄλων, καὶ ὑποδιαιρεῖται εἰς τρία Ἔθνη, τὸ Εὐρωπαϊκόν, Ἄρabiκόν καὶ Ἰνδικόν.

Β'. Τὸ Μογγολικόν, Σκυθικόν ἢ Ὠχρόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκουσιν οἱ Σῖναι, οἱ Καλμουῖκοι, οἱ Ἑσκιμῶσι οἱ Λάπωνες κτλ.

Γ'. Τὸ Αἰθιοπικόν ἢ Μέλαν γένος. Τὸ δέρμα τῶν εἰς τὴν φυλὴν ταύτην ἀνηκόντων εἶναι κατάμαυρον, τὰ χεῖλη παχέα καὶ αἱ τρέχες κονταὶ καὶ σγουραί.

Δ'. Μαλακίον ἢ Φαιόν. Τὸ χρῶμά των εἶναι καστανόχρουν. Εἰς τὸ γένος τοῦτο ὑπάγονται οἱ κατοικοῦντες τὴν χερσόνησον Μαλάκην.

Ε'. Τὸ Ἀμερικανικόν, ἐρυθρὸν ἢ χαλκόχρουν γένος, κατοικεῖ τὴν Ἀμερικὴν. Τὸ χρῶμά των ὁμοιάζει μὲ τὸ τοῦ χαλκοῦ.

Ἡλικία.

Ὁ ἄνθρωπος ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν ὀνομάζεται Ἐμβρυον, Βρέφος, Παιδίον, Παῖς, Μειράκιον ἢ Ἐφηβος, Νεανίσκος, Ἄνῆρ, Πρεσβύτες καὶ Γέρον.

Ἐμβρυον λέγεται ὁ ἄνθρωπος, ἐν ὧσφ εὐρίσκεται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός του·

Βρέφος δὲ εὐθὺς μετὰ τὴν γέννησίν του·

Παιδίον δὲ λέγεται ἕως ἑπτὰ ἐτῶν·

Παῖς ἕως δεκατεσσάρων·

Μειράκειον ἢ ἔφηβος ἕως εἴκοσι καὶ ἐνός·

Νεανίσκος ἕως εἴκοσιν ὀκτώ·

Ἄνῆρ ἕως τεσσαράκοντα ἐννέα· αὕτη εἶναι ἡ ἀκμὴ τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου.

Πρεσβύτες ἕως πενήκοντα ἕξ·

Γέρον δὲ κατὰ τὸ ἐπίλοιπον τῆς ζωῆς του.

Ὅμοίως προβαίνουναι αἱ ἡλικίαι καὶ τῶν θηλέων· ἦται Ἐμβρυον, Βρέφος, Κοράσιον, Κόρη ἢ Παῖς, Παρθένος ἢ Νεᾶνις, Γυνή, Πρεσβῦτις, καὶ Γραῦς.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

Διαίρεσις τῶν μερῶν τοῦ
ἀνθρώπινου σώματος.

Τοῦ ἀνθρώπινου σώματος δύναται νὰ θεωρηθῆ
ὡς συγκείμενον ἐκ τριῶν μεγάλων μερῶν,
τὰ ὁποῖα εἶναι ἡ Κεφαλή, ὁ Κορμός
καὶ τὰ Ἄκρα ἢ κῶλα. Εἰς ὅλα δὲ ταῦτα
τὰ μέρη ἐπικρατεῖ θαυμασία τῶ ὄντι τάξις,
ἀρμονία καὶ καλλονή, καὶ καθὲν ἐξ αὐτῶν
σύγκειται ἐξ ἄλλων μικροτέρων μερῶν, τῶν
ὁποίων ἕκαστον ἔχει ἰδίας ἐργασίας.

ΚΕΦΑΛΙΟΝ Α΄.

Κεφαλή.

Ἡ Κεφαλή εἶναι τὸ κυριώτατον καὶ
ἀξιολογώτατον μέρος τοῦ ἀνθρώπινου σώ-

ματος, διότι εἶναι καθέδρα τῶν πέντε αἰσθήσεων. Εἶναι δὲ κατὰ τὸ σχῆμα ὠσειδῆς, καὶ κατέχει τὸ ἀνώτατον μέρος τοῦ σώματος· ὅθεν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀκρόπολις τοῦ ὅλου σώματος.

Ἡ κεφαλὴ ἐφυσυχάζει ἐπὶ τοῦ τραχήλου, καὶ δύναται νὰ κλίνη πρὸς τὰ ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν· ὁμοῦ δὲ μὲ τὸν τράχηλον δύναται πρὸς τούτοις νὰ κλίνη πρὸς τὰ πλάγια καὶ νὰ κινηθῇ περιστροφικῶς· ἡ εἴσφῃ αὕτη τῆς Κεφαλῆς σχηματίζει ἡμικύκλιον.

Ἡ Κεφαλὴ σύγκειται ἀπὸ τὸ Κρανίον καὶ ἀπὸ τὸ Πρόσωπον.

Κρανίου.

Κρανίον λέγεται τὸ σφαιροειδὲς ὀστέϊνον μέρος τῆς Κεφαλῆς, ἐντὸς τοῦ ὁποίου φυλάττεται ὁ ἐγκέφαλος· σύγκειται ἐκ τμημάτων συνηρμοσμένων διὰ ῥαφῶν· καλύπτεται δὲ ἀπὸ δέρμα, καὶ εἶναι ἐν μέρει τριχωτόν.

εὐθὺς ἐξυπνοῦμεν. Πόσοι δὲ κίνδυνοι ἤθελον
μας εὔρει τὴν νύκτα κοιμωμένους, εἰάν ἐσε-
ρούμεθα τῆ; ἀκοῆς!

Κατασκευὴ τοῦ ὠτός.

Ἡ κατασκευὴ τοῦ ὠτός εἶναι ἀξιοθαύμα-
στος. Τὸ μὲν ἔξωθεν αὐτοῦ μέρος, ἡ κόγχη,
εἶναι σῶμα χονδρῶδες καὶ χωνοειδές τὸ σχῆ-
μα, τὸ ὁποῖον δέχεται κατὰ πρῶτον τοὺς ἤχους·
τὸ δὲ ἔσωθεν κοίλωμα τοῦ ὠτός εἶναι ὀστέ-
ϊνον, κοχλιοειδές, περικαλυπτόμενον ἀπὸ πε-
ρίσσειον. Τὸ οὖς ὑγραίνεται ἀπὸ τὴν κυψέ-
λην, ἣτοι τὸν ῥύπον τῶν ὠτίων, ὑγρὸν κολ-
λωδες, ὥστε, καὶ ἂν ἐμβῆ ζωύφιον ἢ ἄλλη
ἀκαθαρσία, νὰ κολλᾷ εἰς αὐτὸ, ὡς εἰς ἴξον.

Ἡ κόγχη λήγει εἰς τὸν ἀκουστικὸν πό-
ρον, ὅστις κλείεται ἀπὸ τὴν μεμβράναν
τοῦ τυμπάνου, ὑμένα ἐλαστικόν, ὅς-
τις τεντόνεται καὶ χαλαροῦται διὰ τριῶν
ὀσταρίων, τὰ ὁποῖα κινοῦνται ἀπὸ μικροτά-
τους τινὰς μῦς.

Ὅπισθεν τῆς μεμβράνης ταύτης κεῖται τὸ τύμπανον, ὁστεῖνη κοιλότης, ἥτις συγκοινωνεῖ μετὸν Λαβύρινθον διὰ μιᾶς στρογγύλης καὶ διὰ μιᾶς ὠσειδοῦς θυρίδος.

Ὁ Λαβύρινθος σύγκειται ἀπὸ τὴν αἴθουσαν, τὴν ἑλικά καὶ τρεῖς ἡμι-κυκλίους σωλήνας· αὐτὰ συγκοινωνοῦσι μεταξύ των· εἶναι πλήρη ὕδατος καὶ φέρουσιν ἐντὸς αὐτῶν ἐξαπλωμένον τὸ ἀκουστικὸν νεῦρον.

Χονδρώδης τις σωλήν, Εὐστάθειος σάλπιγξ ὀνομαζόμενος, ἀρχίζων ἀπὸ τὴν κοιλότητα τοῦ τυμπάνου, φθάνει ὑπεράνω τοῦ οὐρανίσκου, ὅπισθεν τῶν μυκτῆρων τῆς ρινός, καὶ φέρει ἀέρα εἰς τὸ τύμπανον.

Ὅταν κρουσθῆ κἀνὲν ἡχητικὸν σῶμα, ὁ τρομώδης κλονισμὸς διαδίδεται εἰς τὸν περίξ ἀέρα καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις ὡς ἀπὸ κέντρου· ὁ ἀήρ, κλονούμενος οὕτω κατὰ διαδοχὴν, προσβάλλει εἰς τὴν μεμβράναν τοῦ

τυμπάνου· αὕτη δὲ ὡς ἐλαστικὴ λαμβάνει καὶ μεταδίδει τὸν κλονισμόν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ἀέρα, καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ λαβυρίνθου, τὸ ὁποῖον προσβάλλει δι' αὐτοῦ τὸ ἀκουστικὸν νεῦρον καὶ διαπέμπει τὴν ἐντύπωσιν ταύτην εἰς τὸν ἐγκέφαλον.

Ὁ ἦχος λοιπὸν δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς αἰσθανόμεθα ἀπὸ τὴν προσβάλλουσαν τὸ ἀκουστικὸν νεῦρον τρομώδη κίνησιν τοῦ ἀέρος· γενομένης δὲ τῆς προσβολῆς, ἀμέσως φερόμεθα διὰ τῆς ἀντιλήψεως πρὸς τὴν ἔξω ἡμῶν αἰτίαν.

Τί συμβαίνει, λόγου χάριν, ὅταν ἀκούωμεν τὸν ἦχον τοῦ κώδωνος; Ὁ κώδων μὲ τὸν τυναγμόν του ταράττει τὸν πέριξ ἀέρα. Οὗτος ὁ ταραγμὸς τοῦ ἀέρος ἐξαπλοῦται πρὸς ὅλα τὰ μέρη, ὅπως καὶ εἰς τὸ ὕδωρ, ὅταν ρίψῃ τις λίθον εἰς αὐτό. Ὁ δ' οὕτω τεταραγμένος ἀήρ φθάνει εἰς τὰ ὠτά μας, καὶ ἀφοῦ ταραξῆ τὰ ἐνδότερα μέρη τοῦ ὠτός, μᾶς κάμνει νὰ ἀκούωμεν τὸν ἦχον τοῦ κώδωνος.

Πρόσωπον.

Πρόσωπον λέγεται τὸ κάτωθεν τοῦ μετώπου μέρος τῆς Κεφαλῆς, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ὠραιότατον τῶν μερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ἐκ τούτου γνωρίζονται πρὸ πάντων οἱ ἄνθρωποι καὶ διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων.

Μέρη τοῦ προσώπου εἶναι αἱ Ὀφθαλμοί, αἱ ὀφρύες, ἡ Ῥίς (μύτη), αἱ Παρειαί, αἱ Σιαγόνες, τὸ Στόμα καὶ ὁ Πώγων ἢ Ἀνθερών.

Ὀφθαλμοί.

Οἱ ὀφθαλμοί, τὸ τόσον θαυμαστὸν ὄργανον τῆς ὀράσεως, σοφῶς ἐτάχθησαν παρὰ τοῦ δημιουργοῦ τῆς φύσεως νὰ κατέχωσι τόπον, ὡς φύλακίς τινες καὶ πρόσκοποι, εἰς τὰ ἄνω μέρη τῆς Κεφαλῆς. Οὕτω δύνανται νὰ παρατηρῶσι πᾶν ὅ,τι κεῖται ἔμπροσθεν αὐτῶν, νὰ μᾶς ὀδηγῶσιν εἰς πᾶσαν πρᾶξιν καὶ νὰ μᾶς φυλάττωσιν ἀπὸ

παντός κινδύνου· διότι πόσον ὀλίγα πράγματα ἠθέλαμεν βλέπει, εἰν εἶχαμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ στῆθος, εἰς τὴν κοιλίαν, ἢ εἰς τοὺς πόδας! Ἐπειδὴ δὲ οἱ ὀφθαλμοί, ὡς ἀπαλοὶ καὶ λεπτοί, ἠδύναντο εὐκόλως νὰ βλαφθῶσι, διὰ τοῦτο κεινται βαθέως ἐν τῇ κεφαλῇ, ὠχυρωμένοι οὕτω μὲ ὀστεῖν ἰνθῆ-
κην.

Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι εὐκίνητότατοι· εἶναι δὲ δύο, εἰς ὑποκάτω ἐκάστης ὀφρύος. Εἰς αὐτοὺς διακρινόμεν τὰ Βλέφαρα, τὰς Βλεφαρίδας καὶ τὸν Βολβόν.

Βλέφαρα ὀνομάζονται τὰ καλύμματα τῶν ὀφθαλμῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι θαυμασιῶς κατεσκευασμένα, διότι εἶναι πολλὰ μαλακὰ καὶ λεπτά, διὰ νὰ μὴ τρίβωσιν ἢ θλίβωσι παντελῶς τὸν Βολβόν, καὶ τόσον προσφυῆ καὶ εὐκίνητα, ὥστε ταχύτατα κλείονται διὰ νὰ μὴ πέσῃ τι βλαβερὸν εἰς τὸν βολβόν, καὶ πάλιν ἐν τῷ αἵμα ἀνοίγονται διὰ νὰ βλέπωμεν. Τὰ βλέφαρα συμβάλλουσι πολὺ καὶ

εἰς τὸν ὕπνον, ἐπειδὴ κλείονται εὐθὺς, ἅμα
θελήσωμεν νὰ κοιμηθῶμεν.

Βλεφαρίδες ὀνομάζονται αἱ καμπύλαι ἐκεῖναι τρίχες, μετὰ τὰς ὁποίας εἶναι ὠχυρωμένοι οἱ ὀφθαλμοί. Ἐτέθησαν δὲ καὶ αὗται ὡς προφυλακτικὰ τῶν ὀφθαλμῶν προπύργια, διὰ νὰ ἐμποδίζωσι πᾶσαν κίνησιν καὶ πᾶν εἶδος ζωῦφίων ἀπὸ τοῦ νὰ ἐμπέψωσιν εἰς αὐτούς, καὶ νὰ καταστέλλωσι προσαεὶ τὴν δύναμιν τοῦ σφοδρῶς προσβάλλοντος φωτός.

Βολθὸς δὲ ὀνομάζεται τὸ ἐσωτερικὸν σφαιροειδὲς σῶμα, εἰς τὸ ὁποῖον γίνεται ἡ θλάσις τῶν ἀκτίνων τοῦ φωτός, καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐξαπλοῦται τὸ ὀπτικὸν νεῦρον· σύγκειται δὲ ἐκ διαφόρων ὑγρῶν καὶ ὑμένων.

Οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὄχι μόνον κατὰ τὸ χρῶμα διάφοροι, κυανοὶ δηλαδὴ, γαλανοὶ καὶ μελανοί, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος· διότι ἄλλοι μὲν τῶν ἀνθρώπων ἔχουσιν αὐτούς με-

γάλους, ἄλλοι δὲ μικροὺς· καὶ ἄλλοι μὲν κοίλους, ἄλλοι δὲ πάλιν ἐξέχοντας. Μερικοὶ ἄνθρωποι βλέπουσι καὶ πολλὰ μακρὰν τὰ πράγματα, ἄλλοι ὅμως δὲν ἔμποροῦν νὰ ἰδοῦν καθαρῶς εἰμὴ πολλὰ πλησίον· οὗτοι ὀνομάζονται μύωπες.

Οἱ ὀφθαλμοὶ φανεροῦνσι σαφέστατα τὰς διαθέσεις τῆς ψυχῆς καὶ τὰ πάθη· διότι λύπην, χαρὰν, πραδότηα, ἀγριότητα, δειλίαν, θάρρος, ἐλπίδα, φόβον, πόθον καὶ ἀποστροφήν, ὅλα αὐτὰ φανεροῦναι τὸ βλέμμα.

‘Ο ἄνθρωπος ἀνοίγει τοὺς ὀφθαλμούς του εὐθύς ἀφοῦ γεννηθῆ· ἀλλὰ δὲν διακρίνει τίποτε, διότι δὲν τοὺς προσηλόνει εἰς κἀνὲν πρᾶγμα. ‘Ο ἄνθρωπος ἀρχίζει νὰ αἰσθάνηται εὐκρινῶς ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν γέννησίν του.

Κατασκευὴ τοῦ βολβοῦ τοῦ
ὀφθαλμοῦ.

Θαυμασιωτάτη εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ κατα-

σκευὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ὅλος ὁ ὀφθαλμὸς σύγ-
κεται ἐξ ὑμένων, χιτῶνων, ὑγρῶν καὶ μυώ-
νων, αἵτινες χρησιμεύουν πρὸς κίνησιν. Ἡ
μεμβράνα, ἣτις περιβάλλει ὅλον τὸν βολβὸν
τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι σκληρὰ, ἐλαστικὴ, στε-
ρεὰ καὶ λευκὴ. Πρὸς τὸ ἔμπροσθεν μέρος
τοῦ βολβοῦ λεπτύνεται καὶ γίνεται διαφανές.
Τοῦτο τὸ διαφανὲς μέρος τοῦ βολβοῦ καλεῖ-
ται ἰδίως Κεράτινος χιτῶν. Ἀμέσως
ἔσθθεν τοῦ κερατίνου χιτῶνος κεῖται ἄλλος
κυκλωτερὴς καὶ μελάγχρους Ραγοειδῆς
ἢ χοροειδῆς χιτῶν καλούμενος. Τὸ πρό-
σθιον μέρος αὐτοῦ καλεῖται Ἴρις, ἐν μέσῳ
τῆς ὁποίας κεῖται στρογγύλη τις ὀπή· καὶ
αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη Κόρη τοῦ ὀφθαλ-
μοῦ, διὰ τῆς ὁποίας διέρχονται αἱ ἀκτῖνες
τοῦ φωτὸς ὡς διὰ τινος θυρίδος, καὶ ἐμβαί-
νουσιν εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἡ
κόρη ἐκτείνεται ἢ συστέλλεται καθόσον τὰ
ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα βλέπομεν, εἶναι μᾶλ-
λον ἢ ἥττον λαμπρά, δηλαδὴ εἰς μὲν τὸ

λαμπρόν φῶς συστέλλεται διὰ τὰ διέλθωσιν ὀλιγώτεραι αἰκτίνες, εἰς δὲ τὸ σκότος ἐκτείνεται διὰ τὰ εἰσέλθωσι περισσότεραι. Ὅπισθεν τῆς κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι ἐν σῶμα φακοειδὲς κατὰ τὸ σχῆμα, λίαν διαφανὲς καὶ ἐκ πολλῶν λεπτῶν ὑμένων συγκείμενον, τὸ ὁποῖον διὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ διαφανὲς αὐτοῦ καλεῖται Κρυσταλοειδὴς φακὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ὅπισθεν δὲ τοῦ Κρυσταλλοειδοῦς φακοῦ κεῖται ὑγρόν τι διαφανέστατον, ἐγκλεισμένον εἰς λεπτοτάτην κυψελοειδῆ θήκην, καὶ ὅμοιον μὲ ὕελον κεχυμένην, διὸ καὶ ὀνομάζεται Ὑελοειδὲς ὑγρόν.

Τὸ ἔμπροσθεν κοίλωμα μεταξὺ τοῦ Κερατίνου χιτῶνος καὶ τοῦ Κρυσταλλίνου φακοῦ εἶναι πλήρες ὕδατώδους ὑγροῦ, τὸ ὁποῖον ὠθεῖ τὸν κεράτινον χιτῶνα ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ εἶναι λεπτομερὲς, διαυγέστατον, καὶ ὀλίγον ἀλμυρόν.

Ἐξ μυῶνες κινοῦσι τὸν ὀφθαλμὸν ἄνω,

κάτω καὶ πρὸς ὄλα ἐν γένει τὰ μέρη. Τὸ θαυμασιώτερον ὁμως εἰς αὐτὸν εἶναι ὁ ἀμφιβληστροειδῆς χιτῶν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶναι περιβεβλημένη ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια τοῦ υελώδους ὑγροῦ. Οὗτος ὁ χιτῶν δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ὕφασμα ἐκ λεπτοτάτων νευρωδῶν ἰνῶν συνεχομένων μὲ ἐν μέγα νεῦρον, τὸ ὁποῖον ἄρχεται ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον, καὶ καλεῖσαι ὀπτικὸν νεῦρον.

Πῶς βλέπομεν.

Ἐκ τῆς κατασκευῆς τοῦ ὀφθαλμοῦ δυνάμεθα ἤδη νὰ καταλάβωμεν τί ἐστὶ τὸ ὄραν, καὶ πῶς γίνεται.

Διὰ νὰ βλέπωμεν ἐν ἀντικείμενον, πρέπει νὰ ζωγραφίζηται ἡ εἰκὼν αὐτοῦ εἰς τὸν ἀμφιβληστροειδῆ χιτῶνα τοῦ ὀφθαλμοῦ, τουτέστι πρέπει αἱ ἀκτῖνες, αἱ ὁποῖαι ἔρχονται ἀπὸ τινος σημείου τοῦ ἀντικειμένου, νὰ θλῶνται οὕτως ἀπὸ τὰ ὑγρά τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὥστε νὰ ἐνόωνται ἐπὶ τοῦ ἀμφιβλη-

στροειδοῦς χιτῶνος πάλιν εἰς ἓν σημεῖον, καὶ
 νὰ σχηματίζωσιν ὁμοῦ ἀκριβοῦς εἰκόνα τοῦ
 ἀντικειμένου. Ταύτης τῆς εἰκόνας ἀντιλαμβάνο-
 νεται ἡ ψυχὴ μὲ ἀκατάληπτον καὶ ἀνερ-
 μήνευτον τρόπον διὰ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου,
 συνεχομένου μὲ τὸν ἀμφιδληστροειδοῦς χιτῶνα.
 Ἄλλὰ ἵδιαιτὶ ἡμεῖς μὲ δύο ὄμματα βλέπο-
 μεν τὰ ἀντικείμενα ἀπλᾶ καὶ ὄχι διπλᾶ ;
 καὶ διατὶ βλέπομεν τὰ ἀντικείμενα ὀρθὰ
 καὶ ὄχι ἀνστραμμένα, καθὼς ζωγραφίζον-
 ται αἱ εἰκόνας των εἰς τὴν θάσιν τοῦ ὀφθαλ-
 μοῦ ; Τοῦ πρώτου ζητήματος ἡ λύσις εἶναι
 αὕτη : Ἐπειδὴ οἱ φωτεινοὶ κῶνοι, οἱ ὁποῖοι
 ἔρχονται ἀπὸ τοῦ ἀντικειμένου εἰς τὰ ὄμμα-
 τὰ μας, ἔχουσι μίαν μόνον κοινὴν κορυφὴν,
 καὶ ἡμεῖς ἀναφέρομεν τὸ σημεῖον, τὸ ὁποῖον
 βλέπομεν, ἐκεῖ ὅπου αὕτη ἐμπίπτει, δηλαδὴ
 ἐκεῖ ὅπου κεῖται πραγματικῶς, δὲν ἔμπορεῖ
 τὸ ἀντικείμενον, μολονότι τὸ βλέπομεν καὶ
 μὲ τὰ δύο ὄμματα, νὰ φαίνεται ἀλλέως, εἰ-
 μὴ ἀπλοῦν. Γίνεται δὲ τοῦτο διὰ τοιαύτης

τινός στροφῆς τῶν ὀφθαλμῶν ὥστε ἡ εἰκὼν τοῦ βλέπομένου σημείου νὰ σχηματίζεται εἰς ἀντίστοιχα μέρη τῶν δύο ἀμφιβληστροειδῶν χιτῶνων. Ὅσάκις δὲ οἱ δύο ὀφθαλμοὶ δὲν ἦναι οὕτω διατεθειμένοι βλέπομεν τὸ ἀντικείμενον διπλοῦν. Τοῦ δὲ δευτέρου φαινομένου ἡ ἐξήγησις εἶναι αὕτη: ἐπειδὴ ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ πράγματα ζωγραφίζονται ἀνεστραμμένα ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ μας, αἱ εἰκόνες αὐτῶν φυλάττουσιν ἐντὸς αὐτοῦ τὴν αὐτὴν σχετικὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν πραγματικῶς ἔχουσιν. Ἄν π.χ. βλέπω τὸν ἄνθρωπον ἀνεστραμμένον, βλέπω ὁμῶς καὶ ὅτι οἱ πόδες του ἐπιστηρίζονται εἰς τὴν γῆν, ἡ δὲ κεφαλὴ του τείνει πρὸς τὸν οὐρανόν.

Πρέπει δὲ νὰ προσπαθῶμεν νὰ γυμνάσωμεν καὶ τὴν ἑρασίην μας, καθὼς γυμνάζομεν καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις μας. Εὐρίσκονται ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἀπέκτησαν μεγάλην ἐξιν εἰς τὸ νὰ κρίνωσιν ὀρθῶς περὶ τῆς ἀποστάσεως καὶ τοῦ μεγέθους τῶν πόρρω ἀντικει-

μένων, καὶ λέγομεν κοινῶς περὶ αὐτῶν, ὅτι ἔχουν καλὸν ὀμμάτιον. Ἡ τοιαύτη δεξιότης εἶναι ὠφελιμωτάτη εἰς τὸν κοινὸν βίον, καὶ πρέπει πᾶς νέος νὰ προσπαθῇ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ.

Ῥέ.

Ἡ Ῥίς ἢ Μύτη εἶναι τὸ ὄργανον τῆς ὀσφρήσεως, καὶ ἐτέθη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ προσώπου οὕτως, ὥστε φαίνεται ὅτι κεῖται ὡς μεσότοιχον τῶν δύο ὀφθαλμῶν. Τὸ κοίλωμά της εἶναι κεχωρισμένον, μέρος μὲν μὲ ὀφείνον, μέρος δὲ μὲ χανδρώδη φραγμὸν, μεσόρρινον λεγόμενον· ἔχει δύο πόρους, αἵτινες λέγονται μιμηρές, καὶ οἵτινες εἶναι διωρισμένοι διὰ τρεῖς ἐργασίας· α) διὰ νὰ δέχωνται τὰς ὀσμάς· β) πρὸς ἀναπνοὴν τοῦ ἀέρος, καὶ γ) πρὸς ἀποβολὴν τῆς ἀκαθαρσίας· διὰ τοῦτο εἶναι πάντοτε ἀνοικτοὶ οἱ μιμηρές. Ἐχουσι δὲ πάντοτε ἐσωτερικῶς καὶ ὑγρότητα, ἥτις σιμὰ τῶν ἄλλων χρησιμεύει

εἰς τὸ νὰ ἐμποδίξῃ τὸν κοινορτὸν τοῦ νὰ εἰ-
σελθῇ εἰς τὸ ἐσώτατον τῆς ρίνος. Ἐὰν δὲ
ἐμβῇ κόνις ἢ ἄλλη τις ἀκαθαρσία εἰς τὴν
μύτην, διεγείρει κνισμόν, ἐκ τοῦ ὁποίου γί-
νεται πταρμὸς, καὶ ἐξέρχεται πάλιν ἐκείνη
ἢ ἀκαθαρσία. Ὁσφραϊνόμεθα δὲ, ὅταν αἱ
λεπταὶ ἀναθυμιάσεις, τῶν ἀνθῶν, σφῆρ' εἰ-
πεῖν, μεταβαίνωσιν ὁμοῦ μὲ τὸν αἶρα εἰς
τοὺς μυκτῆρας, καὶ ἐγγίξωσι τὰ ἐν τῷ θάθει
αὐτῶν κείμενα λεπτὰ νεῦρα. Μεγάλῃ δὲ
εἶναι ἢ τῶν ρινῶν ποικιλία· διότι ἄλλοι μὲν
ἔχουσι βραχεῖαν, ἄλλοι δὲ μακρὰν, ἄλλοι
σιμῆν, καὶ ἄλλοι κυρτὴν ρίνα.

Παρεΐαί.

Αἱ Παρεΐαί κεῖνται ὑποκάτω τῶν
ὀφθαλμῶν, ἐπηρμέναι ἐλαφρὰ ἐν εἴδει λοφί-
σκων· αἱ δὲ στρογγύλαι κορυφαί των ὀνο-
μάζονται μ ἢ λ α. Εἰς τὰς παρεΐας ἀναρσί-
νεται ἢ αἰδώς· διότι, ὅταν ἐντρέπηται πολὺ
ὁ ἄνθρωπος, κοκκινίζουσι.

Σιαγόνες.

Σιαγόνες ονομάζονται τὰ ἄνω καὶ κάτω μέρη, τὰ ὁποῖα σχηματίζουν τὸ στόμα. Εἶναι λοιπὸν δύο, μόνη δὲ ἢ κάτω κινεῖται. Διὰ τῆς κινήσεως τῆς κάτω σιαγόνος καὶ τῶν χειλέων ἀνοίγεται καὶ κλείεται τὸ στόμα.

Στόμα.

Τὸ Στόμα σχηματίζεται ἐκ τῶν χειλέων, τῶν σιαγόνων καὶ τῆς γλώσσης.

Ἡ χρῆσις τοῦ στόματος συνίσταται πρὸ πάντων εἰς δύο ἐργασίας, εἰς τὸ νὰ δέχεται τὴν βρῶσιν καὶ πόσιν, καὶ εἰς τὸ νὰ προσφέρῃ ἐνάρθρους φωνὰς ἢ λέξεις.

Τὰ χεῖλη εἶναι δύο, ἐν ἐφ' ἐκάστης σιαγόνος. Εἶναι δὲ σαρκώδη, ἀπαλά καὶ εὐκίνητα, εἶναι κοινῶς κόκκινα, ἐνίοτε δὲ γίνονται ὠχρὰ ἢ γαλαζία, καὶ εἰς ἄλλους μὲν εἶναι λεπτά, εἰς ἄλλους δὲ χονδρά. Τὰ χεῖλη εἶναι πολλὰ ὠραῖα κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλή-

λων· καὶ τὸ μὲν ἄνω χεῖλος φέρει κατα-
μεσῆς μικρὸν τινα λάκκον, ὅστις ὀνομάζε-
ται φίλτρον, καὶ ἐκατέρωθεν τοῦ ὁποῖου
φύεται εἰς τοὺς ἄνδρας ὁ μύσταξ κατὰ τὴν
ἡβικὴν ἡλικίαν· τὸ δὲ κάτω χεῖλος εἶναι
δι' εὐπρέπειαν ἐπὶ τὰ ἔξω μαλακῶς ἀναπα-
πταμένον.

Ἐντὸς τοῦ στόματος εὐρίσκονται ὁ οὐρα-
νίσκος, ἡ σταφυλὴ, ἡ γλῶσσα, οἱ ὀδόντες
καὶ τὰ οὖλα.

Οὐρανίσκος ὀνομάζεται τὸ κατὼν
μέρος τῆς ἄνω σιαγῶνος, τὸ ὁποῖον ἀποτε-
λεῖ τὴν ὀροφήν, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ στόματος.

Εἰς τὸν ὀπίσθεν γύρον τοῦ οὐρανίσκου
ἐνοῦται ὁ ὕμην τῆς ρινὸς μετὰ τὸν τοῦ στό-
ματος, καὶ κρέμαται πρὸς τὰ κάτω ὡς
παραπέτασμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἐν δεξιῶν
καὶ ἐν ἀριστερὸν τόξον· εἰς δὲ τὸ μέρος ὅπου
ἐνόγονται τὰ δύο τόξα κρέμαται ἡ λεγομένη
Σταφυλὴ (Σταφυλίτης).

Ἡ γλῶσσα εἶναι μαλακωτάτη καὶ

πλατεῖα διὰ νὰ ᾔηται χρήσιμος πρὸς τὴν ὀμιλίαν καὶ γεῦσιν. Ἡ γλῶσσα συστέλλεται, ἐκτείνεται καὶ κινεῖται ἐλευθέρως πανταχόθεν· δι' αὐτῆς αἰσθανόμεθα ὅλους τοὺς χυμούς, οἶον τὴν γλυκύτητα, τὴν πικρίαν κτλ. τῶν οὐσιῶν, τὰς ὁποίας γεύομεθα.

Οἱ ὀδόντες εὐρίσκονται ἐντὸς τοῦ στόματος ἐμπεπηγμένοι εἰς τὰς δύο σιαγόνας· εἶναι δὲ ὅσῳ σκληρότερα ἀπὸ τὰ ἄλλα καὶ χρησιμεύουσι κυρίως εἰς τὸ μασσῆν τὰ φαγητά. Συντείνουσι δὲ καὶ εἰς τὴν ὀμιλίαν, διὸ καὶ τὰ νήπια δὲν ἀρχίζουν προτῆτερα νὰ λαλῶσι καθαρά, πρὶν ἀποκτήσωσι τοὺς ὀδόντας· καὶ οἱ γέροντες, ὅταν ἀποβάλωσι τοὺς ὀδόντας τραυλίζουσι τόσον, ὥστε φαίνονται ὅτι κατήντησαν ἐκ νέου εἰς τὴν νηπιότητα. Οἱ ὀδόντες εἶναι συνήθως τριάκοντα δύο τὸν ἀριθμὸν.

Τὰ μέρη τῶν ὀδόντων εἶναι τρία, τὸ Ἄνω, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται καὶ Στεφάνη, τὸ Μέσον καὶ ἡ Ῥίζα.

Στεφάνη, ὀνομάζεται τὸ λευκὸν καὶ λαμπρὸν μέρος, τὸ ὁποῖον ἐξέχει ἀπὸ τὰ Οὔλα, καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι σκεπασμένον μὲ σκληρὰν καὶ λευκὴν ὕλην ὀνομαζομένην Ἰαλίνην.

Μέσον εἶναι τὸ ἀπὸ τὰ Οὔλα περιτριγυριζόμενον μέρος.

Ῥίζα δὲ ὀνομάζεται τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον εἶναι κρυμμένον εἰς τὰ φατνία.

Οἱ Ὀδόντες διαιροῦνται εἰς Τομεῖς, Κυνόδοντας, Γομφίους ἢ Τραπεζίτας καὶ Σωφρονιστῆρας.

Τομεῖς ὀνομάζονται οἱ τέσσαρες ἐμπρόσθιοι τῆς ἄνω καὶ κάτω σιαγόνας ὀδόντες· ἔλαβον δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο, ἐπειδὴ ὁμοιάζοντες μὲ σμίλην κόπτουσι καὶ χωρίζουσι τὰ φαγητὰ.

Κυνόδοντες ὀνομάζονται οἱ μετὰ τοὺς Τομεῖς κείμενοι, ὄντες δύο εἰς πᾶσαν σιαγόνα· οὔτοι τρυπῶσι τὰ σκληρότερα φαγητὰ, μάλιστα τὸ κρέας, καὶ ἔχουσι στεφάνην κωνοειδῆ, τελειόνουσαν εἰς ἀμβλύ καὶ

εἰδέχουσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὲρ τὰς τῶν ἄλλων ὀδόντων. Ὡνομασθήσων δὲ οὕτως ἐκ τῆς ὁμοιότητος, τὴν ὁποίαν ἔχουσι μὲ τοὺς τῶν κυνῶν.

Γόμφιοι ὀνομάζονται οἱ μετὰ τοὺς Κυνόδοντας εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ Στόματος εὐρισκόμενοι· οὗτοι ὁπῶ ὄντες εἰς ἐκάστην σιαγόνα συντριβουσι καὶ ἀλήθουσι τὰ φαγητά. Ἡ στεφάνη των εἶναι πλατεῖα, διηρημένη εἰς δύο ἕως τέσσαρας ὀξύτητας.

Σωφρονιστῆρες δὲ ὀνομάζονται οἱ δύο τελευταῖοι. ἐπειδὴ σῦτοι φύονται ἀργότερα ἀπὸ ὄλους, καὶ ἐπομένως φαίνονται ὡς δεῖγμα τῆς φρονήσεως.

Οἱ ὀδόντες ἀρχίζουσι νὰ φύωνται εἰς τὸ νεογνὸν ἑρέφος ἀπὸ τὸν ἑβδόμον μῆνα μέχρι τέλους τοῦ δευτέρου ἔτους τῆς ἡλικίας του. Φύονται δὲ κατὰ πρῶτον οἱ δύο πρόσθιοι Τομεῖς, ἔπειτα οἱ ἄλλοι δύο, ἀκολουθῶς οἱ Κυνόδοντες, μετὰ ταῦτα οἱ δύο ἐμπροσθινὰ Γόμφιοι εἰς τὰ πλάγια μέρη καὶ τῶν δύο

σιαγόνων. Όλοι οὔτοι οἱ πρῶτοι ὀδόντες ὀνομάζονται πρόσκιεροι, καὶ διαρκοῦν μέχρι τοῦ ἐβδόμου ἔτους, ἔπειτα πίπτουσι καὶ φύονται ἄλλοι, οἵτινες εἶναι στερεώτεροι τῶν πρώτων· οἱ δὲ Σωφρονιστῆρες φύονται περὶ τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας.

Οὔλα ὀνομάζονται τὰ σαρκώδη ἐκεῖνα μέρη, τὰ ὁποῖα σκεπάζουν τὸ μεσαῖον μέρος τῶν ὀδόντων. Τὰ οὔλα εἰς τοὺς γέροντας, οἵτινες ἔχασαν τοὺς ὀδόντας, γίνονται τόσον σκληρὰ, ὥστε τὰ μεταχειρίζονται ἀντὶ ὀδόντων, διὰ νὰ μασσῶσι τὰ φαγητά.

Σιαγόνες, γένυς κτλ.

Σιαγόνες εἶναι δύο ἢ ἄνω καὶ ἡ κάτω, εἰς τὰς ὁποίας ἐμφύονται οἱ ὀδόντες· καὶ ἡ μὲν ἄνω εἶναι ἀκίνητος, ἡ δὲ κάτω κινητὴ πρὸς τὴν ἄνω· τῆς κάτω σιαγόνος τὸ πρόσθιον μέρος λέγεται Γένυς (σαγόνη)· τὸ δὲ ὀπίσθιον Ἀνθεριών. Εἰς τοὺς ἄνδρας ἡ κάτω σιαγὼν σκεπάζεται ἀπὸ τρίχας συστηνούσας

τὸν πώγωνα ἢ τὴν γενειάδα· τῶν δὲ γυναικῶν εἶναι ἄτριχος καὶ λεία. Οἱ παῖδες εἶναι ἀγένειοι, ὅταν δὲ γένωσι νεανίσκοι τότε ἀρχίζει νὰ φυτρῶνῃ ὁ Πώγων, ὡς λεπτός χνούς λεγόμενος Ἴουλος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Κορμός.

Κορμός καλεῖται τὸ ἀπὸ τῆς Κεφαλῆς μέχρι τῶν μηρῶν μέρος τοῦ σώματος.

Ὁ Κορμός περιέχει τὸν τράχηλον, τὸν Θώρακα καὶ τὴν Κοιλίαν.

Περὶ τοῦ Τραχήλου.

Τράχηλος ὀνομάζεται τὸ μέρος τοῦ σώματος τὸ ὁποῖον συνάπτει τὴν κεφαλὴν μετὰ τοῦ Κορμοῦ. Συγκείμενος ἀπὸ ἑπτὰ σπονδύλους ἀλλεπαλλήλους γίνεται στερεὸς καὶ εὐστροφος διὰ νὰ βαστάζῃ τὴν κεφαλὴν καὶ διὰ νὰ στρέφεται πρὸς ὅλα σχεδὸν τὰ μέρη. Τὸ μὲν ἔμπροσθεν μέρος τοῦ τραχήλου

λέγεται δειρή ή λαιμός, τὸ δὲ ὀπίσθιον αὐχῆν. Ὁ δὲ εἰς τὴν ρίζαν τοῦ λαιμοῦ φαινόμενος λάκκος λέγεται σφαγή.

Ἡ ἐξάρθρωσις τοῦ τραχήλου εἶναι θανατηφόρος· διὰ τοῦτο πρέπει μεγάλως νὰ προσέχωμεν εἰς τὸ νὰ μὴ σηκῶμεν τὰ παιδιὰ πιάνοντές τα ἀπὸ τὴν κεφαλὴν, οὔτε νὰ τὰ ἀφίνωμεν νὰ κυδιστῶσι (κουτρουβαλίζωσι) διότι ἐὰν συμβῆ στραγγούλισμα ἢ ἐξάρθρωσις τοῦ τραχήλου, ἀμέσως ἐπέρχεται ὁ θάνατος.

Τὸ ἐντὸς τοῦ λαιμοῦ ὀπίσθιον μέρος τοῦ στόματος λέγεται φάρυγξ· ἐκ τοῦ φάρυγγος δὲ ἄρχονται δύο σωλήνες, ἡ τραχεῖα ἀρτηρία κειμένη εἰς τὰ ἔμπροσθεν, καὶ ὁ ἴσσοφάγος κείμενος ὀπισθεν. Ὁ ἴσσοφάγος εἶναι κυλινδροειδῆς καὶ ἐλαστικὸς συνεχόμενος μὲ τὸν στόμαχον, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον καταδιβάσει τὰ καταπινόμενα φαγητά.

Ἡ τραχεῖα ἀρτηρία συνέχεται μετὰ τῶν πνευμόνων, εἰς τοὺς ὁποίους διοχε-

τεύει τὸν ἀναπνεόμενον ἀέρα. Τὸ ἀνώτατον μέρος τῆς τραχείας ἀρτηρίας λέγεται λαρυγξ (λαρύγγι ἢ καρύδι) ὧν χονδρώδης καὶ ἀρκετὰ στερεός. Αὐτὸς εἶναι ἡ ὀπὴ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, διὰ τῆς ὁποίας εἰσέρχεται ὁ ἀναπνεόμενος ἀήρ εἰς τοὺς πνεύμονας· ἐπὶ τοῦ λάρυγγος δὲ καὶ εἰς τὴν ρίζαν τῆς γλώσσης ἐφίσταται ἡ λεγομένη ἐπιγλωττίς. Αὕτη ἐν καιρῷ τῆς καταπόσεως τῶν φαγητῶν, συστελλομένης τῆς γλώσσης εἰς τὰ ὀπισθεν, πίπτει καὶ σκεπάζει, ὡς πῶμα ἡ δεικλῖς, τὸν λάρυγγα διὰ νὰ μὴ πέσῃ τι εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν καταπινόμενον βῶλον τῶν φαγητῶν, ὅστις κυλιόμενος ἐπὶ τῆς ἐπιγλωττίδος καταδαίνει εἰς τὸν οἶσοφάγον. Ἐὰν δὲ ποτὲ τι ἐκ τῶν καταπινομένων πέσῃ μέσα εἰς τὸν λάρυγγα, προξενεῖ μεγάλον ἐρεθισμόν καὶ θῆχα, ὅστις δὲν παύει, εἰμὴ ἀφ' οὗ ἐξέλθῃ αὐτὸ, τὸ ὁποῖον ἐμβῆκεν ἐκεῖ. Ὅταν δὲ τύχῃ νὰ συμβῆ τοῦτο εἰς τινα, λέγει ὅτι ἀνέδραμε.

Περὶ τοῦ Θώρακος.

Θώραξ λέγεται τὸ μεταξὺ τοῦ Τραχήλου καὶ τῆς Κοιλίας μέρος τοῦ Κορμοῦ. Χωρίζεται δὲ ἀπ' αὐτὴν ἐσωτερικῶς διὰ πλατέος τινὸς μυῶνος, ὅστις καλεῖται Διάφραγμα.

Μέρη τοῦ Θώρακος εἶναι : αἱ Πλευραί, τὸ Στήθος, οἱ ὤμοι, τὰ Νῶτα καὶ αἱ ὤμοπλάται.

Πλευραί.

Πλευραὶ λέγονται τὰ ὀστέϊνα τόξα, τὰ ὁποῖα παραλλήλως κείμενα σχηματίζουν τὸ κοῖλον τοῦ θώρακος.

Στήθος.

Στήθος ὀνομάζεται τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ θώρακος, εἰς τοῦ ὁποίου τὰ δύο πλάγια μέρη κεῖνται οἱ Μαστοί.

Ὑμοι.

Ὑμοι ὀνομάζονται τὰ ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ

ἕως εἰς τὸν βραχίονα εὐρισκόμενα μέρη. Τὸ ὑποκάτω τῶν ὤμων κοῖλον μέρος ὀνομάζεται μασχάλη, ἔνθα φυτρώνουσι καὶ τρίχες.

Νῶτα.

Νῶτα ὀνομάζονται τὰ ὀπίσθια μέρη τοῦ Θώρακος, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξέχουσιν ἀμφοτέρωθεν αἱ ὤμοπλάται.

Ὤμοπλάται.

Ὤμοπλάται ὀνομάζονται τὰ πλατεῖα κόκκαλα τῶν Νώτων, τὰ ὁποῖα ἐξέχουσιν εἰς τὰ πλάγια τῶν ὀπισθίων μερῶν τοῦ Θώρακος πλησίον τῶν βραχιόνων.

Περὶ τῆς Κοιλίας.

Κοιλία ὀνομάζεται τὸ ἀπὸ τοῦ κατωτάτου μέρους τοῦ στήθους μέχρι τῶν μηρῶν διάστημα τοῦ Κορμοῦ· καὶ τὸ μὲν ἀνώτερον μέρος αὐτῆς ὀνομάζεται Ἐπιγάστριον,

τὸ δὲ μεσαῖον Μεσογάστριον. καὶ τὸ κατώ-
τατον Ὑπογάστριον.

Εἰς τὴν Κοιλίαν διακρίνονται τὰ ἐξῆς.

Γαστήρ, Ὀμφαλός, Λαγόνες, Ὀσφεῖς
καὶ Γλουτοί.

Γαστήρ.

Γαστήρ ἢ Προκάρδιον ὀνομάζεται τὸ
άνώτατον τῆς Κοιλίας μέρος, ἔσωθεν τοῦ
ὀποίου εὐρίσκεται ὁ Στόμαχος.

Ὀμφαλός.

Ὀμφαλός ὀνομάζεται ἢ εἰς τὸ μέσον
τῆς Κοιλίας σημειωμένη σφραγίς, ἣτις εἶναι
λείψανον τοῦ ἀποκοπέντος λώρου, δι' οὗ τὸ
ἔμβρυον, εὐρισκόμενον ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μη-
τρὸς, τρέφεται καὶ αὐξάνει.

Λαγόνες.

Λαγόνες ἢ Λαπάραι ὀνομάζονται
τὰ κάτωθεν τῶν πλευρῶν καὶ εἰς τὰ πλά-

για τοῦ μεσογαστρίου κείμενα μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα στηρίζεται ὁ μηρός.

Ὁσφύς ἢ Ἰξὺς.

Ὁσφύς ἢ Ἰξὺς ὀνομάζονται τὰ ὀπισθεν τῶν Λαγόνων καὶ περὶ τὸ τέλος τῶν Νώτων ἐκατέρωθεν κείμενα μέρη (ἢ μέση).

Γλουτοί.

Γλουτοί ὀνομάζονται τὰ ὀπίσθια κατώτατα μέρη τοῦ κορμοῦ, τὰ ὁποῖα εἶναι σάρκες σφαιροειδεῖς, καὶ χρησιμεύουσιν εἰς τὸ νὰ καθήμεθ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Α Κ Ρ Α.

Περὶ τῶν ἀνωτέρων ἄκρων,
ἢ τῶν χειρῶν.

Χεῖρες ὀνομάζονται τὰ ἀπὸ τῶν ὤμων μέχρι τῶν ἄκρων τῶν δακτύλων μέρη. Εἰ-

ναι δὲ εὐστροφοί, καὶ κινουῦνται ὑπὸ πολλοτάτων μυῶν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις.

Αἱ χεῖρες εἶναι δύο, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν μία ὀνομάζεται Δεξιᾶ, ἡ δὲ ἄλλη Ἄριστερά ἢ Εὐώνυμος, καὶ τὰς μεταχειρίζεσθαι εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους ἐργασίας.

Τὰ μέρη τῶν χειρῶν εἶναι τρία, δηλαδή ὁ Βραχίον, ὁ Πῆχυς ἢ Ἀντιβράχιον, καὶ ἡ κυρίως Χεὶρ.

Βραχίον.

Βραχίον ὀνομάζεται τὸ ἀπὸ τῶν ὤμων μέχρι τοῦ Ἀγκῶνος μέρος τῶν Χειρῶν, συνιστάμενος ἀπὸ ἓν ἐπίμηκες κυλινδρικὸν ὄστον.

Πῆχυς.

Πῆχυς ἢ Ἀντιβράχιον ὀνομάζεται τὸ ἀπὸ τοῦ Ἀγκῶνος μέχρι τῆς κυρίως χειρὸς μέρος.

Ὁ Πῆχυς συνίσταται ἀπὸ δύο ὀστέων, ἐξ ὧν τὸ μὲν λέγεται κυρίως Πῆχυς ἢ Ἑλένη,

τὸ δὲ Κερκίς. Ἐὰν στρέψωμεν τὴν χεῖρα οὕτως, ὥστε ὁ μικρὸς δάκτυλος νὰ βλέπη πρὸς τὸ σῶμά μας, τότε ὁ μὲν Πῆχυς κείται πρὸς τὰ ἔσω, ἡ δὲ Κερκίς πρὸς τὰ ἔξω τοῦ σώματος.

Ἀγκῶν.

Ἀγκῶν ὀνομάζεται τὸ μεταξὺ τοῦ Βραχίονος καὶ τοῦ Ἀντιβραχίου κείμενον ὀπίσθεν μέρος, τὸ ὁποῖον ἐξέχει ὀξυνόμενον ὅταν κάμπτωμεν τὸν Πῆχυν πρὸς τὸν Βραχίονα.

Χεῖρ.

Χεῖρ κυρίως ὀνομάζεται τὸ μετὰ τὸν Πῆχυν μέρος τῶν ἀνωτέρων ἄκρων.

Μέρη τῆς Χειρὸς εἶναι ὁ Καρπὸς, τὸ Μετακάρπιον καὶ οἱ δάκτυλοι.

Καρπὸς ὀνομάζεται ἡ ἀρχὴ τῆς Χειρὸς, ὅπου ἐνόνεται μὲ τὸν πῆχυν μέχρι τοῦ σχίσματος τοῦ μεγάλου δακτύλου.

Μετακάρπιον ὀνομάζεται τὸ μεταξὺ τοῦ

Καρπού καὶ τῆς σχιδῆς τῶν δακτύλων τῆς Χειρός. Ἡ ἐσωτερικὴ κοίλη ἐπιφάνεια τοῦ μετακαρπίου ὀνομάζεται παλάμη ἢ θέννα ρ. Ὅταν ἡ παλάμη εἶναι πολλὰ κοιλωμένη τότε λέγεται Κοτύλη.

Δάκτυλοι ὀνομάζονται τὰ μετὰ τὸ μετακάρπιον ἄκρα τῆς χειρός.

Ἐκάστη χεὶρ ἔχει δακτύλους πέντε, αἵτινες λέγονται Ἀντίχειρ ἢ Μέγας δάκτυλος, Λιχανός, Μέσος, Παράμεσος ἢ Δακτυλιώτης, Ὠτίτης ἢ Μικρός.

Ἐκαστος δάκτυλος σύγκεται ἐκ τριῶν φαλάγγων, αἱ ὁποῖαι συνέχονται πρὸς ἀλλήλας δι' ἀρθρώσεων. Μόνος ὁ Ἀντίχειρ ἔχει δύο, διὰ τοῦτο εἶναι καὶ βραχύτερος τῶν λοιπῶν. Τῶν κλεισμένων δακτύλων αἰσθηματιζόμεναι ἐξωθεν καμπαὶ (ἀγκωναί) λέγονται Κόνδυλοι.

Οἱ δάκτυλοι χρησιμεύουν ὄχι μόνον ὡς ἔδρα τοῦ ὀργάνου τῆς Ἀφῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκτέλεσιν πολλῶν καὶ διαφόρων πασιγνώστων ἐργασιῶν. Εἰς ὅλας δὲ ταύτας συνει-

σφέρει ὁ Ἀντίχειρ, ὅστις ἐμπορεῖ νὰ ἀντι-
ταχθῆ εἰς ὄλους τοὺς λοιπούς. Ὅλοι οἱ δά-
κτυλοι εἶναι ὠπλισμένοι με Ὀνυχας, οἵτινες
εἶναι συνέχεια τῆς ἐπιδερμίδος, ἀλλὰ σκλη-
ρότεροι ἀπ' αὐτήν.

Τὸ μεταξὺ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἀντίχειρος
καὶ τῆς τοῦ Ὠτίτου περιλαμβανόμενον διά-
στημα τῆς χειρὸς ἀνεωγμένης λέγεται Σπι-
θαμή· τὸ δὲ μεταξὺ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἀν-
τίχειρος καὶ τοῦ Λιχανοῦ διάνοιγμα ὀνο-
μάζεται λιχὰς ἢ κυνόστομον.

Ὅσον εἶναι τὸ μῆκος ἑνὸς ἠλεκτωμένου
ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ πέλματος τῶν Ποδῶν
ἕως τῆς κορυφῆς, τόσον εἶναι καὶ τὸ διάστημα
τῶν ἐξαπλωμένων χειρῶν τὸ περιλαμβανό-
μενον μεταξὺ τῶν δύο μηκίστων δακτύλων
αὐτῶν· τοῦτο δὲ τὸ διάστημα μεταχειρίζονται
κοινῶς ὡς μέτρον μήκους λεγόμενον Ὀργυιά.

Περὶ τῶν κατωτέρων ἄκρων
ἢ τῶν ποδῶν.

Ἢ ὁ δ' εἰς ὀνομάζονται τὰ ἀμφοτέρωθεν τῆς

Κοιλίας κατώτατα μέλη τοῦ ἀνθρώπινου σώματος· ἀποτελοῦν λοιπὸν οἱ Πόδες τὸ τελευταῖον καὶ κατώτατον μέρος τοῦ Σώματος βαστάζοντες αὐτὸ ὡς στύλοι.

Οἱ Πόδες εἶναι δύο, τῶν ὁποίων ὁ εἰς ὀνομάζεται Δεξιὸς καὶ ὁ ἕτερος Ἀριστερός.

Ἐκαστος ποῦς διαιρεῖται εἰς Μηρόν, Γόνυ, Κνήμην καὶ Πόδα.

Μηρός.

Μηρὸς ὀνομάζεται τὸ ἀπὸ τῶν Γλουτῶν μέχρι τοῦ Γόνατος μέρος τοῦ Ποδός. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ Μηροῦ ἐνόει τὸν Κορμὸν τοῦ Σώματος μετὰ τοὺς πόδας, διαρθρωμένον εἰς τὰ ὀστά τῆς Δεκάνης κατὰ τὸ ἰσχίον.

Γόνυ.

Γόνυ ὀνομάζεται τὸ μεταξὺ τοῦ Μηροῦ καὶ τῆς Κνήμης πρόσθιον μέρος, τὸ δὲ στρογγύλον ὅσπουν τὸ κείμενον ἐπὶ τοῦ Γόνατος λέγεται Ἐπιγονατίς. Ἡ δὲ ὀπι-

σθεν κοιλότης, ὅπου γίνεται ἡ καμπή, ὀνομάζεται Ἰγνύς.

Κνήμη.

Κ ν ή μ η ὀνομάζεται τὸ ἀπὸ τοῦ Γόνατος μέχρι τοῦ Ἀστραγάλου μέρος. Τὸ πρόσθιον ἄσαρκον μέρος αὐτῆς λέγεται Κνήμη, τὸ δὲ παχὺ ὀπίσθιον Ἀντικνήμιον (Ἄντζα). Τὸ μεγαλύτερον ἐκ τῶν δύο ὀστέων τῆς Κνήμης ἔχει εἰς τὸ κάτω ἄκρον κοιλότητα ἐπιπόλαιον, ἢ ὁποῖα ἐφησυχάζει εἰς τὸν Ἀστράγαλον. Τὰ ἀμφοτέρωθεν τοῦ Ἀστραγάλου ἄκρα τῆς Κνήμης ἐξέχουσι καὶ σχηματίζουναι τὰ λεγόμενα σ φ υ ρ ἄ, τὰ ὁποῖα κοινῶς ὀνομάζονται ἄ σ τ ρ ἄ γ α λ ο ι.

Ποῦς.

Κυρίως Π ο ῦ ς ὀνομάζεται τὸ μετὰ τὴν Κνήμην κατώτατον μέρος τοῦ ποδός, τὸ ὁποῖον διαιρεῖται εἰς Ταρσὸν, Μετατάρσιον καὶ Δακτύλους.

Τὸ ἄνω κυρτὸν μέρος τοῦ Ποδός ὀνομά-

ζεται πεδίον τοῦ ποδός, τὸ δὲ κάτω κοῖλον ὀνομάζεται πέλμα· τούτου τὸ ὀπίσθιον μέρος τὸ ὑπὸ τοὺς Ἀστραγάλους λέγεται Πτέρνα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πέλματα τῶν ποδῶν εἶναι τρόπον τινὰ θεμέλια τοῦ ὄλου σώματος, διὰ τοῦτο τὰ ἔκαμεν ὁ Πλάστης ὄχι στρογγύλα, ἀλλὰ πλατέα καὶ μακρὰ διὰ νὰ κάμνωσι τὸ σῶμα μόνιμον καὶ στερεὸν μὲ τὸν πλατυσμόν των.

Ταρσὸς ὀνομάζεται τὸ ἀμέσως μετὰ τὴν Κνήμην μέρος τοῦ ποδός, τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸν καρπὸν τῶν χειρῶν.

Μετατάρσιον ὀνομάζεται τὸ μεταξὺ τοῦ Ταρσοῦ καὶ τῶν δακτύλων μέρος τοῦ ποδός, τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ μετακάρπιον τῶν χειρῶν.

Ἐκαστος ποῦς ἔχει πέντε δακτύλους, αἵτινες ὀνομάζονται Πρῶτος, Δεύτερος, Τρίτος, Τέταρτος καὶ Μικρός. Ἐπίσης καὶ οὗτοι οἱ δάκτυλοι εἶναι ὠχυρωμένοι μὲ ὄνυχας.

ΜΕΡΟΣ Γ.

Περὶ τῶν συστατικῶν μερῶν τοῦ Ἀνθρωπίνου Σώματος.

Τὰ συστατικά μέρη τοῦ Ἀνθρωπίνου Σώματος διαιροῦνται εἰς δύο, εἰς Στερεὰ καὶ εἰς Ὑγρά.

ΚΑΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ τῶν Στερεῶν.

Στερεὰ μέρη τοῦ Ἀνθρωπίνου σώματος εἶναι τὰ Σπλάγχνα ἢ Ἐντόσθια, τὰ Ὄστᾶ ἢ Κόκκαλα, οἱ Χόνδροι, οἱ Μυῶνες, οἱ Τένοντες, τὰ Νεῦρα, οἱ Ἀδένες, αἱ Ἀρτηρίαι, αἱ Φλέβες, ὁ Μυελός, τὸ Δέρμα καὶ ἡ ἐπιδερμὶς.

Σπλάγχνα.

Σπλάγχνα ἢ ἐντόσθια λέγονται

τὰ ἔνδον τοῦ κορμοῦ εὐρισκόμενα ὄργανα, τὰ ὁποῖα ἐξαιρέτως συντείνουσιν εἰς τὴν ἀναπνοὴν, τὴν χώνευσιν καὶ κατεργασίαν τῆς τροφῆς, καὶ εἰς ἔκκρισιν διαφόρων ὑγρῶν. Εἶναι δὲ ταῦτα ἡ Καρδία, οἱ Πνεύμονες, ὁ Στόμαχος, τὸ Ἡπαρ, ἡ Χοληδόχος κύστις, ὁ Σπλὴν, τὸ Πάγκρεας, οἱ Νεφροί, τὰ Ἔντερα, τὸ Μισεντέριον, τὸ Ἐπίπλοον καὶ ἡ Οὐροδόχος κύστις. Ἐκαστον τούτων εἶναι πρὸς τι τέλος ἀπὸ τὸν Πλάστην δημιουργημένον. Τὰ δύο πρῶτα, δηλαδὴ ἡ Καρδία καὶ οἱ Πνεύμονες, ἐμπεριέχονται εἰς τὸν Θώρακα, τὰ δὲ λοιπὰ εἰς τὴν Γαστέρα.

Καρδία.

Ἡ Καρδία εἶναι μέγας τις κοῖλος μῦς χρησιμεύων ὡς κοινὸν δοχεῖον τοῦ αἵματος. Περικαλύπτεται δὲ ἀπὸ τινος μεμβράνης, ἣτις ἀνομάζεται περικάρδιος χιτῶν, καὶ ἣτις εἶναι περιστραμμένη περὶ αὐτὴν ἐν εἴδει νυκτικοῦ σκούφου.

Ἡ Καρδία κεῖται μεταξύ τῶν Πνευμόνων ὀλίγον τι μακρὰν τῆς διαιρέσεως τῶν Μαστῶν ἐγκλίνουσα πρὸς τὸν ἀριστερὸν μαστόν.

Τὸ σχῆμα τῆς Καρδίας δὲν εἶναι πρόμηκες, ἀλλὰ στρογγυλότερον, πλὴν τοῦ ἄκρου τῆς, τὸ ὁποῖον λήγει εἰς ὄξύ.

Ἡ Καρδία διαιρεῖται ἐσωτερικῶς εἰς δύο κοιλότητας διὰ τινος μυώδους μεσοτείχου, τὸ ὁποῖον λέγεται Διαφράγμα τῆς Καρδίας· ἐκ τῶν κοιλοτήτων δὲ τούτων ἡ μὲν ὀνομάζεται Δεξιὰ κοιλία, ἡ δ' ἑτέρα Ἀριστερά. Καὶ τούτων δ' ἐκάστη χωρίζεται εἰς ἀνωτέραν καὶ κατωτέραν δι' ἑτέρου διαφράγματος, ἀνοικτοῦ καταμεσῆς, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ αἷμα κατέρχεται μὲν ἀπὸ τῶν ἀνωτέρων εἰς τὰς κατωτέρας κοιλίας, δὲν δύναται ὅμως νὰ ἀνέλθῃ, διότι ἐμποδίζεται ἀπὸ τὰς βαλβίδας.

Εἰς τὴν εἴσοδον τῶν κοιλιῶν τῆς καρδίας ὑπάρχουν ὑμένες τινές ὀνομαζόμενοι Βαλ-

θίδεις, αἵτινες παρόμοιαι μὲ θυρίδας ἀνοίγουν καὶ κλείουν. Σκοπὸς δὲ αὐτῶν εἶναι νὰ ἐμποδίζωσι τὸ αἷμα τοῦ νὰ λάβῃ διεύθυνσιν ἐναντίαν τῆς φυσικῆς. Οἱ τοῖχοι τῶν κοιλιῶν τῆς καρδίας εἶναι πυκνοὶ καὶ μυώδεις, ὅχι ὅμως ἐξίσου παχεῖς καὶ ἰσχυροί, διότι τῶν μὲν Δεξιῶν εἶναι ἀδυνατώτεροι, τῶν δὲ Ἀριστερῶν εἰς ἄκρον δυνατοί. Εἰς τὴν Καρδίαν ὑπάρχουν καὶ ἕτερα δύο μικρὰ κοιλώματα ὀνομαζόμενα ὠτίτια, τὸ μὲν Δεξιὸν λεγόμενον, τὸ δὲ Ἀριστερὸν, ἔχοντα δύναμιν ὀλίγην, τὰ ὁποῖα φαίνονται μᾶλλον πλατυσμοὶ τῶν Φλεβῶν καὶ Ἀρτηριῶν, αἵτινες λήγουσιν εἰς αὐτά.

Πνεύμονες.

Οἱ Πνεύμονες εἶναι μαλακαὶ, σπογγώδεις οὐσίαι, ἔχουσαι κενοὺς σωληνας καὶ διαρούμεναι εἰς δύο μεγάλους Λοβούς, εἰς Δεξιὸν καὶ Ἀριστερὸν, οἷτινες διαιροῦνται εἰς ἄλλους μικροτέρους.

Οἱ Πνεύμονες ἔλαβον τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ πνέειν, ἐπειδὴ δι' αὐτῶν εἰσπνέομεν καὶ ἐκπνέομεν τὸν ἀέρα. Ἡ εἴσοδος τοῦ ἀέρος εἰς τοὺς Πνεύμονας λέγεται εἰσπνοή, ἡ δὲ ἐξοδος αὐτοῦ ὀνομάζεται ἐκπνοή.

Οἱ Πνεύμονες κεῖνται πλησιέστατα εἰς τὴν καρδίαν. Τὸ κυριώτατον ἔργον αὐτῶν εἶναι ν' ἀναψυχῶνται τὸ ἐν τῇ κινήσει ἐκθερμανθὲν αἷμα, καὶ τὸ καθαρίζωσι, καὶ τὸ ὀξυγώνωσι καὶ τὸ ζωογονῶσι διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀδιαλείπτως εἰσπνεομένου ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, τοῦ ὁποίου τὸ ὀξυγόνον ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸ αἷμα τὰς διαφόρους ὕλας, τὰς ὁποίας συνάγει εἰς τὴν περίοδον τῆς κυκλοφορίας του· τὸ οὕτω καθαρθὲν αἷμα ἀλλάζει συγχρόνως τὸ χρῶμά του, ἐπειδὴ ὄν πρότερον μαῦρον, μεταβάλλεται εἰς λαμπρὸν κόκκινον. Ἀποτελοῦσι δὲ τοῦτο οἱ Πνεύμονες διὰ τῆς διαδοχικῆς αὐτῶν συστολῆς καὶ διαστολῆς· διότι ὅταν μὲν οἱ Πνεύμονες διαστελλῶνται, τότε ὁ διὰ τοῦ

Στόματος καὶ τῆς Ῥινὸς ἀναπνεόμενος ἀήρ φέρεται διὰ τῆς Τραχείας Ἀρτηρίας εἰς αὐτούς· ὅταν δὲ συστέλλωνται, τότε ὁ ἐν μέρει ἀποσυντεθείς ἀήρ ἀναμειγμένος μὲ ὑδατώδεις αἰμούς ἐξέρχεται ἀπ' αὐτούς, καὶ οὕτω διατηρεῖται ἡ ζωὴ· διὸ καὶ ἐὰν λείψῃ ἡ ἀναπνοή, παύει τῆς Καρδίας ἡ κίνησις καὶ τοῦ Αἵματος ἡ κυκλοφορία, καὶ ἀποθνήσκει ὁ ἄνθρωπος.

Ὅταν δοκιμάσωμεν νὰ βαστάξωμεν τὴν ἀναπνοὴν μας αἰσθανόμεθα πνιγμώδη τινα στενοχωρίαν. Τοῦτο δὲ εἶναι ψιλῶς αἴσθημα νευρικόν, προερχόμενον ἀπὸ αἷμα τὸ ὁποῖον περνᾷ ἀκάθαρτον διὰ τῶν Πνευμόνων εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς Καρδίας.

Στόμαχος.

Ὁ Στόμαχος εἶναι ἀσκός τις ἔσωθεν μὲν βλεννώδης, ἔξωθεν δὲ ὀρρώδης, μυώδης δὲ ἐν τῷ μέσῳ, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσβάλλουσι τὰ διὰ τοῦ οἴσοφάγου καταπνιόμενα φαγη-

τὰ, καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκτελεῖται ἡ πέψις δι' ὑγροῦ τινος, τὸ ὁποῖον ὁ στόμαχος ἐκκρίνει, καὶ τὸ ὁποῖον καλεῖται γαστρικὸν ὑγρὸν.

Ἡπαρ.

Τὸ Ἡπαρ κεῖται εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τῆς Γαστρὸς καὶ θεωρεῖται ὡς καθέδρα τῆς ὀργῆς, τοῦ θυμοῦ καὶ τῶν παθῶν. Ἔργον τοῦ ἥπατος εἶναι ἡ ἐκ τοῦ αἵματος ἐκκρίσις τῆς χολῆς.

Χοληδόχος Κύστις.

Ἡ Χοληδόχος Κύστις κρέμαται ὑποκάτω τοῦ Ἡπατος καὶ συνάγει τὴν χολήν, ἣτις εἰσερχομένη ἀκολούθως εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα συντείνει πρὸς πέψιν τῶν φαγητῶν.

Σπλήν.

Ὁ Σπλήν κεῖται εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς Γαστρὸς μεταξύ τοῦ Στομάχου καὶ

τῶν πλευρῶν, καὶ εἶναι σύνθετος ἀπὸ κυψελῶδες ὕφασμα καὶ πολλὰ ἀγγεῖα. Τὸ χρωμά του εἶναι ἐρυθροκυανοῦν· ἔργον δὲ αὐτοῦ νομίζεται ὅτι εἶναι τὸ νὰ λεπτύνη τὸ αἷμα καὶ νὰ τὸ προετοιμάζη εἰς ἐκκρισιν τῆς χολῆς. Τὸ σχῆμά του εἶναι στενὸν καὶ ἐπιμηκες. Εἰς ζωντανὰ ζῶα ἀπεκόπη πολλάκις ἄνευ προφανοῦς τινος βλάβης.

Πάγκρεας.

Τὸ Πάγκρεας εἶναι στενός, πεπιεσμένος, ἐπιμήκης ἀδὴν, ὅστις κεῖται ὀπισθεν τοῦ κατωτέρου μέρους τοῦ Στομάχου πρὸς τὸ μέρος τοῦ πρώτου ὀσφυακοῦ Σπονδύλου, μεταξύ τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ σπληνός.

Ἐντερα.

Τὰ ἔντερα εἶναι σωληνες κυλινδροειδεῖς, εὐρισκόμενοι κάτωθεν ὄλων τῶν ῥηθέντων ἐντοσθίων, καὶ συντείνοντες εἰς τὴν περαιτέρω πέψιν τῶν φαγητῶν καὶ ἀποκρισιν αὐτῶν.

Τὰ ἔντερα διαιροῦνται εἰς λεπτὰ καὶ παχέα· καὶ τὰ μὲν λεπτὰ εὐρίσκονται εἰς τὸ μέσον τῆς γαστρῆς, τὰ δὲ παχέα εἶναι περίξ αὐτῶν.

Τὸ μῆκος τῶν Ἐντέρων τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἑξαπλάσιον τοῦ μήκους ὅλου τοῦ σώματος.

Τὸ πρῶτον μέρος τῶν λεπτῶν Ἐντέρων, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Στόμαχον, ὀνομάζεται ἐκ τοῦ μεγέθους του Δωδεκαδάκτυλος ἀπόφυσις.

Κῶλον δὲ ὀνομάζεται τὸ παχὺ Ἐντέρον, τὸ ὁποῖον φθάνει ἕως εἰς τὸν Πρωκτόν.

Μεσεντέριον.

Τὸ Μεσεντέριον κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐντέρων καὶ εἶναι ὑμενώδης, πλατὺ καὶ παχυλόν. Δι' αὐτοῦ ἀγγεῖα πολλὰ καὶ πυκνὰ καταντῶσιν εἰς τὴν θέσιν τῶν Ἐντέρων.

Ἐπίπλοον.

Ἐπίπλοον ὀνομάζεται ἡ πιμελώδης σκέπη, ἣτις καλύπτει τὰ ἔντερα.

Περὶ Πέψεως ἢ Χώνευσεως.

Ἡ χώνευσις τῶν φαγητῶν γίνεται κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον.

Πρῶτον κόπτεται τὸ φαγητὸν εἰς τὸ στόμα μὲ τοὺς προσθίους ὀδόντας καὶ λεπτύνεται, ἔπειτα μασᾶται μὲ τοὺς τραπεζίτας ἕως οὗ σχηματίσῃ ἀπαλὴν τινα μάζαν. Ἡ οὕτω παρεσκευασμένη μάζα ἀναμιγμένη μὲ σίελον, ὠθεῖται ὑπὸ τῆς γλώσσης εἰς τὸν φάρυγγα, ἐντεῦθεν δὲ μεταβαίνει εἰς τὸν οἰσοφάγον, ὅστις διὰ τῶν συστολῶν του μεταβιάζει αὐτὴν εἰς τὸν στόμαχον, ὅστις διὰ τῶν αὐτομάτων αὐτοῦ συστολῶν τὴν ἀναμιγνύει μὲ τὸ γαστρικὸν ὑγρὸν, ρευστὸν ὄξυνόν, τὸ ὁποῖον μεταβάλλει τὰς τροφὰς εἰς ὁμοιομερῆ τινα γαλακτώδη μά-

ζαν, ἧτις ὀνομάζεται Χυμός. Ἀκολούθως ἀπὸ τὸν Στόμαχον διέρχεται αὕτη ἡ μάζα εἰς τὴν δωδεκαδάκτυλον ἀπόφυσιν, ὅπου ἀναμίγνυται μετὰ τῆς χολῆς καὶ τοῦ Παγκρεατικοῦ ὑγροῦ, καὶ γενομένη ἔτι λεπτοτέρα, μεταβάλλεται εἰς χυλόν. Τελευταῖον δὲ ὁ χυλὸς ἀπορροφᾶται ὑπὸ τῶν Χυλοφόρων ἀγγείων, τὰ ὅποια προσφύονται εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἐντέρων· ἐκ τούτων δὲ μεταβαίνει εἰς τὰ λυμφατικά· ταῦτα δὲ, ἀφοῦ ἐνωθέντα ἀποτελέσωσι δύο παχεῖς κορμούς, ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν ἀνωτέραν Κοίλην φλέβα, διὰ τῆς ὁποίας ὁ εἰς λύμφαν μεταβληθεὶς χυλὸς μεταβαίνει εἰς τὴν Καρδίαν, καὶ μεταβάλλεται μὲ ἀγνωστον εἰσέτι καὶ ἀκατάληπτον εἰς ἡμᾶς τρόπον εἰς αἷμα. Ἀφοῦ ὁ χυλὸς ἀπορροφηθῆ ἔκ τῶν ἐντέρων, τὰ λοιπὰ ἐκκρίματα ἢ περιττώματα τῆς Κοιλίας, ἄχρηστα ὄντα, ἐξέρχονται ἐκ τοῦ σώματος διὰ τοῦ ὄρθου ἢ ἀπευθυσμένου ἐντέρου.

Διὰ τὰ χωνευθῆ γέυμα, συγκείμενον ἀπὸ διάφορα τροφῆς εἶδη, ἀπαιτοῦνται κοινῶς τρεῖς ἕως τέσσαρες ὥραι.

Νεφροί.

Οἱ Νεφροί, κείμενοι περὶ τὰς Ὄσφύας, εἶναι δύο, καὶ χρησιμεύουν εἰς τὸ ἄποκρίνωσιν ἐκ τοῦ αἵματος τὸ οὔρον, τὸ ὁποῖον ἐξ αὐτῶν μεταβαίνει εἰς τὴν Οὔροδόχον κύστιν.

Οἱ Νεφροί εἶναι δύο, ὁ Δεξιὸς, ὅστις κεῖται εἰς ἀνωτέραν θέσιν, καὶ ὁ Ἀριστερός. Τοῦ δεξιοῦ Νεφροῦ ἄπτεται τὸ Ἡπαρ. Οἱ Νεφροί περιβάλλονται ἀπὸ πλειοτέραν πιμελὴν παρὰ τὰ λοιπὰ σπλάγχνα.

Οὔροδόχος κύστις.

Οὔροδόχος κύστις λεγεται ἡ φούσκα, ἥτις δέχεται τὸ εἰς τοὺς νεφροὺς παρασκευασθὲν οὔρον.

Ὅστα ἢ Κόκκαλα.

Ἐάν τὸ ἀνθρώπινον σῶμα δὲν εἶχεν Ὅστα, ἤθελε ῥαγῆ καὶ συντριβῆ ἀπαραλλάκτως ὡς μία οἰκοδομὴ ἄνευ θεμελίων καὶ ὑποστηριγμάτων. Ἐάν δὲ πάλιν ὑπεστηρίζετο εἰς ἓν μόνον ὄστουν, δὲν εἰδύναντο τὰ μέλη τοῦ σώματος νὰ κινῶνται πρὸς ὅλα τὰ μέρη. Διὰ τοῦτο πανσόφως διέταξεν ὁ Ποιητὴς νὰ ἐπιστηρίζηται ἡ μηχανὴ τοῦ σώματος εἰς κάμπολλα καὶ παντοδαπὰ Ὅστα συναρτώμενα πρὸς ἄλληλα δι' ἀρθρώσεων.

Ἀριθμοῦσιν εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον σῶμα περίπου διακόσια ἐξήκοντα ὄστα, ἐξ ὧν μέρος μὲν εὐρίσκεται εἰς τὴν Κεφαλὴν, μέρος δὲ εἰς τὸν Κορμὸν, καὶ μέρος εἰς τὰ Ἄκρα.

Τὰ Ὅστα περιβάλλονται ἀπὸ λεπτοτάτην τινὰ μεμβράνην λεγομένην Περὶόστειον.

Καθὼς ὅλα τὰ ὄργανα, οὕτω καὶ τὰ Ὅστα εἶναι τόσον ἀπαλώτερα, ὅσω γενώ-

τερος είναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε ἡ στεῤῥεότης αὐτῶν αὐξάνει ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Ἐκ τούτου προέρχεται καὶ ὅτι τὰ παιδιὰ πίπτοντα συντρίβουν τὰ μέλη των δυσκολώτερα παρὰ τοὺς ἐν ἡλικίᾳ.

Διὰ τὰ μὴν ἐνοχλῆται τὸ σῶμα ὑπὸ τοῦ πολλοῦ βάρους τῶν Ὄστέων, εἶναι σχεδὸν τὰ περισσότερα ἔνδον κοῖλα, ἢ ταύλαχιστον σπογγώδη, ὥστε οὕτω δὲν ἔχουσι μέγα βάρος.

Ἡ περιγραφή τῶν Ὄστέων ὀνομάζεται Ὄστεολογία. Τὸ δὲ σύνολον τῶν Ὄστέων τοῦ Ἀνθρωπίνου σώματος συνημμένων πρὸς ἄλληλα ὀνομάζεται Σκελετός (1).

Ὁ σκελετός δύναται νὰ διαιρεθῆ, ὡς καὶ ὀλόκληρον τὸ σῶμα, εἰς τρία πρώτιστα μέρη, Κεφαλὴν, Κορμὸν καὶ Ἄκρα.

Ὄστᾶ τῆς Κεφαλῆς.

Τῆς Κεφαλῆς τὰ ὀστᾶ εἶναι εἰς μὲν τὸ Κρανίον τὸ Μετωπιαῖον ὄστυν (Α), τὰ δύο

(1) Ἴδε τὴν εἰκόνα τοῦ Σκελετοῦ εἰς τὸ τέλος.

Βρεγματικά, τὸ Ἴνικόν, τὰ δύο Κροταφικά, τὸ Ἠθμοειδές, τὸ ὁποῖον κεῖται ἔσωθεν τοῦ Μετωπιαίου, καὶ τὸ Σφηνοειδές, τὸ ὁποῖον ἐν εἴδει σφηνός κεῖται μεταξύ τῶν ὀστέων τοῦ Κρανίου. Τοῦ δὲ Προσώπου τὰ κυριώτερα ὀστᾶ εἶναι : τὰ δύο Ζυγωματικά, τὰ ὁποῖα σχηματίζουν τὰ μῆλα τῶν παρειῶν (B)· τὰ δύο ὀστᾶ τὸ τῆς ἄνω σιαγόνος (Γ), καὶ τὸ τῆς Κάτω (Δ)· ἡ Ἴγνις, ἣτις χωρίζει εἰς δύο τὴν κοιλίαν τῆς Ῥινός, καὶ τὸ Ἰοειδές ὀστοῦν, τὸ ὁποῖον κεῖται εἰς τὴν ρίζαν τῆς Γλώσσης, καὶ δὲν συνέχεται μὲ κἀνὲν ἐκ τῶν λοιπῶν ὀστέων τοῦ σώματος.

Ὅστᾶ τοῦ Κορμοῦ.

Ὁ Κορμός περιέχει τὴν Σπονδυλικὴν στήλην, τὸ Στέρνον, τὰς Πλευράς καὶ τὰς Λαγόννας ἢ τὰ ὀστᾶ τῆς Δεκάνης.

Ἡ Σπονδυλικὴ στήλη εἶναι στύλος, ὅστις διέρχεται δι' ὄλου τοῦ ὀπισθίου μέρους τοῦ Κορμοῦ, καὶ βασάζει τὸ σῶμα ὀρθόν (Z).

Σύγκριται δὲ ἀπὸ εἰκοσιεννέα Σπονδύλους, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἀνώτεροι εἰκοσιτέσσαρες καλοῦνται Ἀληθεῖς Σπόνδυλοι, οἱ δὲ κατώτεροι πέντε Ψευδεῖς Σπόνδυλοι. Ἐκ τῶν ἀληθῶν Σπονδύλων ἑπτὰ μὲν σχηματίζουν τὸν Αὐχένα καὶ καλοῦνται Αὐχενικοί· δώδεκα δὲ τὸν Θώρακα, καὶ λέγονται Θωρακικοί, καὶ πέντε τὴν Ὀσφύν, καὶ λέγονται Ὀσφυακοί. Οἱ δὲ κατώτεροι πέντε ψευδεῖς σπόνδυλοι εἰς ἐνήλικας σχηματίζουν ἐν καὶ μόνον ὄστουν, τὸ ὁποῖον καλεῖται Ἰερὸν Ὀστοῦν (H), καὶ τὸ ὁποῖον λήγει εἰς λεπτόν τι καὶ μικρὸν ὄστουν, τὸν Κόκκυγα (η), τὸ ὁποῖον εἰς ἄλλα ζῶα ἀποτελεῖ τὴν οὐράν.

Εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος τοῦ Θώρακος εὐρίσκονται εἰκοσιτέσσαρες Πλευραὶ, συνεχόμεναι μὲ τὴν σπονδυλικὴν στήλην ἀμφοτέρωθεν (1—12)· εἰς τὸ ἔμπροσθεν δὲ καὶ μέσον εἶναι τὸ Στέρνον (A).

Αἱ πλευραὶ εἶναι ὁμοῦνα τόξα, τῶν ὁποίων

τὸ μὲν ἐν ἄκρον συνέχεται διὰ συνδέσμων μετὴν σπονδυλικὴν στήλην, τὸ δὲ ἄλλο συνέχεται διὰ χόνδρου μετὸ Στέρνον.

Τὸ Στέρνον εἶναι ὀστοῦν πλατὺ ἀποτελούμενον ἀπὸ δύο μικρότερα, καὶ ἔχον εἰς τὸ κατώτερον αὐτοῦ ἄκρον χονδρώδη τινὰ προβολήν, ἣτις καλεῖται Ξιφοειδῆς ἀπόφυσις (M).

Λαγόνες ἢ Ὅστᾶ τῆς Λεκάνης (ΠΚΚ) ὀνομάζονται δύο πλατέα ὀστᾶ, τὰ ὁποῖα συνεχόμενα διὰ συνδέσμων ἀποτελοῦσι τὸ κατώτατον μέρος τῆς Κοιλίας, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα στηρίζονται τὰ ὀστᾶ τῶν Μηρῶν.

Ἐκαστον ὀστοῦν τῆς Λεκάνης ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ὀστῶν, ἦτοι τοῦ Ἡβικοῦ, τοῦ Ἰσχιαδικοῦ καὶ τοῦ Λαγονίου, ἅτινα εἶναι συνδεδεμένα πρὸς ἄλληλα διὰ χόνδρων, προϊούσης δὲ τῆς ἡλικίας συνενοῦνται ἀκινήτως δι' ὀστείνης οὐσίας.

Ὅστᾱ τῶν Χειρῶν.

Ἡ Χεὶρ περιέχει τριάκοντα ὅστᾱ, τὰ ὁποῖα συνέχονται μὲ τὸν Κορμὸν διὰ δύο ὅστῶν, τῆς Κλειδὸς (N) καὶ τῆς Ὀμοπλάτης.

Τὰ ὅστᾱ τῆς Χειρὸς διαιροῦνται εἰς Ὅστᾱ τοῦ Βραχίονος, τοῦ Πῆχους καὶ τῆς κυρίως Χειρὸς.

Βραχίονον ὀνομάζεται τὸ ἀπὸ τὸν Ὀμῶν μέχρι τοῦ Ἀγκῶνος μέρος, καθὼς εἴπομεν (Ξ). Ἡ σφαιροειδὴς κεφαλὴ τοῦ Βραχιονίου Ὅστοῦ εἶναι χωμῆνη εἰς ἓν κοίλωμα τῆς Ὀμοπλάτης, ἣ δὲ ἄλλη του ἄκρα τελειώνει εἰς τὸν Ἀγκῶνα.

Πῆχυς ἢ Ἀντιβράχιον ὀνομάζεται τὸ ἀπὸ τὸν Ἀγκῶνα μέχρι τῆς κυρίως Χειρὸς μέρος.

Ὁ Πῆχυς συνίσταται ἀπὸ δύο ὅστᾱ, τὸν Πῆχυν ἢ Ὀλένην (Π), καὶ τὴν Κερκίδα (Ο). Καὶ Πῆχυς μὲν ὀνομάζεται τὸ πρὸς τὸ ἔξω μέρος, πρηνοῦς οὔσης τῆς χειρὸς· Κερκίς δὲ τὸ πρὸς τὸ ἔσω.

Κυρίως Χεῖρες ὀνομάζονται τὰ ἑσχατα μέρη τῆς ὅλης χειρός (P—T).

Ἐκάστη Χεὶρ σύγκεται ἀπὸ εἰκοσιεπτὰ ὀστέα, τὰ ὅποια εἶναι συνδεδεμένα καὶ ἠνωμένα διὰ διαφόρων συνδέσμων, καὶ τὰ ὅποια κινοῦνται ποικιλοτρόπως ἀπὸ διαφόρους μῦς.

Τὰ ὀστέα τῆς κυρίως Χειρός διαίρουνται εἰς ὀκτὼ ὀστέα τοῦ Καρποῦ (P), πέντε τοῦ Μετακαρπίου, καὶ δεκατέσσαρα τῶν δακτύλων λεγόμενα φάλαγγες (Σ).

Ὅστέα τῶν Ποδῶν.

Οἱ πόδες περιέχουν ὀστέα εἰκοσιεἴς.

Τὸ Ὅστουν τοῦ Μηροῦ (Υ), τὸ ὅποιον φθάνει ἀπὸ τῆς Δεκάνης μέχρι τοῦ γόνατος.

Τὰ ὀστέα τῆς Κνήμης, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἐσωτερικὸν λέγεται Κνήμη (Ψ), τὸ δὲ ἐξωτερικὸν Περὶνη (Ω).

Ἐκεῖ ὅπου συνδέεται δι' ἀρθρώσεως ὁ μηρὸς μετὰ τῆς Κνήμης κεῖται ἔμπροσθεν

ὄστουν τι, ἔμπροσθεν μὲν ἡμισφαιρικόν, ἄπισθεν δὲ μὲ ἀρθρικός κοιλότητας, καλούμενον Ἐπιγονατίς (X). Κατὰ τὴν κάμψιν τῆς κνήμης σχηματίζεται ὄπισθεν κοιλότης τις, ἢ καλουμένη Ἴγνύς.

Πρὸς τούτοις τὰ ὀστᾶ τοῦ Ταρσοῦ (α), τοῦ μεταταρσίου (β) καὶ τῶν δακτύλων ἀφάλαγγες (γ).

Τὰ μακρὰ ὀστᾶ των Ποδῶν, καθὼς καὶ τῶν Χειρῶν, εἶναι καλαμοειδῆ, τὰ δὲ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν ἔχουσιν ἔσωθεν μυελόν.

Τὸ κατὰ τὸν Μηρόν ὄστουν εἶναι τὸ μέγιστον ὄλων τῶν ὀστῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Χόνδροι.

Οἱ Χόνδροι εἶναι οὐσία μαλακωτέρα τῶν ὀστέων, εὐκαμπτοτέρα καὶ ἔλαστική. Αὐτοὶ ἀποπερατοῦσι τὰ πρὸς ἄλληλα ἐστραμμένα ἄκρα τῶν συναρθρουμένων ὀσῶν, ὃ δὲ τόπος ὅπου τὰ ὀστᾶ συναρθροῦνται λέγεται Ἄρθρον, Ἄρμος ἢ Κλείδωσις.

Καὶ τὸ μὲν ἄρθρον ἐκεῖνο, δι' οὗ ὁ Βρα-
 χίων συνέχεται μὲ τὸν Πῆχυν, λέγεται
 Ἄγκών. Ἐκεῖνο δὲ δι' οὗ συνδέεται ὁ
 Μῆρς μὲ τὸν Κορμὸν ὀνομάζεται Γόμ-
 φος. Ἐκεῖνο δὲ δι' οὗ συγκροτεῖται ἡ
 Κνήμη μὲ τὸν Μῆρὸν καλεῖται Γόνυ.
 Ἐκεῖνο δὲ δι' οὗ συνέχεται ἡ Κνήμη μὲ τὸν
 πόδα λέγεται Σφυρόν.

Διὰ τὰ μὴ δύνωνται δὲ εὐκόλως ν' ἀπο-
 χωρισθοῦν ἀπ' ἀλλήλων τὰ συνηρθρωμένα
 ὅσῳ, περιβάλλονται αἱ ἀρθρώσεις ἀπὸ τε-
 νοντώδεις μεμβράνας, ἀρθρικοῦς θύλα-
 κας καλουμένας, ἐντὸς δὲ αὐτῶν ἐκκρίνε-
 ται γλοιῶδες ὑγρὸν, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὰ
 ἄρθρα εὐκίνητα.

Μυῶνες.

Οἱ Μυῶνες ἐνεργοῦσι τὴν κίνησιν τῶν
 ὀστέων· συνίστανται δὲ ἐξ ἐλαστικῶν νη-
 ματίων, ἅτινα λέγονται Ἴνες, αἱ ὁποῖαι εἶ-
 ναι ἠνωμένοι εἰς δεμάτια· συστέλλονται δὲ

καὶ διαστέλλονται, καθὼς ἀπαιτεῖ ἐκάστου μέλους ἢ κίνησις.

Ἡ ἰσχὺς τῶν μυῶν εἶναι πολλὰ μεγάλη, καὶ ὅσοι ἔτυχον νὰ παρατηρήσωσι δυνατοὺς ἀνθρώπους, εἶδον πολλάκις ἀπίστευτον δύναμιν τῶν μυῶν των, οἵτινες, ἐνῶ ἐνεργοῦσι, πρήσκονται καὶ φαίνονται εἰς τὴν ἀφὴν ὡς σιδήρος. Διὰ τῆς ἀσκήσεως ἐμποροῦν οἱ μῦς νὰ φθάσωσιν εἰς ἀπίστευτον σχεδὸν ἰσχύϊν, εὐκινησίαν καὶ δεξιότητα.

Τοὺς Μυῶνας περιλαμβάνει πιμελώδης ἰστός, ὅστις ὀνομάζεται Κ υ ψ ε λ ὠ δ η ς ἰ σ τ ὸ ς, καὶ ὅστις ἐμποδίζει τοὺς Μυῶνας ἐπὶ μὲν τῆς κινήσεως τοῦ νὰ τρίβωνται πρὸς ἀλλήλους, ἐπὶ δὲ τῆς ἡρεμίας τοῦ νὰ συμφύωνται. Διὰ τούτων λοιπὸν τῶν Μυῶνων, κατ' ἀνεξήγητόν τινα ἐνέργειαν τῶν νέρων, γίνεται ἡ κίνησις ὅλων τῶν κινήτων μερῶν τοῦ σώματος μετὰ τόσῃ ταχύτητι, ὥστε ἅμα ἡ ψυχὴ θελήσῃ νὰ κινήσῃ ἐν μέλος τοῦ σώματος, ἐν τῷ ἅμα ἀκολουθεῖ καὶ ἡ κίνησις.

Τένοντες.

Οἱ Τένοντες εἶναι ὄργανα λεπτότερα, ἀλλ' ὅμως στερεώτερα καὶ σκληρότερα τῶν μυῶν, τὰ ὁποῖα ἐπίσης καθὼς ἐκεῖνοι, χρησιμεύουν πρὸς κίνησιν· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ συνάπτουσι τὰ ἄκρα τῶν μυῶν μὲ τὰ ὀστά, εἰς τὰ ὁποῖα αὐτοὶ καταφύονται. Τοῦτο δὲ γίνεται, διότι πολλάκις εἰς μικρὸν μέρος ἐνὸς ὀστοῦ καταφύονται πολλοὶ μῦς, τὸ ὁποῖον ἤθελεν εἶσθαι ἀδύνατον, ἂν ἦτον ἀνάγκη νὰ καταφύωνται οἱ μῦς μὲ ὅλον τὸ πάχος των. Ἐὰν σφίξωμεν τὴν χεῖρά μας, παρατηροῦμεν εἰς τὸν καρπὸν σκληροτάτας τινὰς χορδὰς, αἵτινες δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ τένοντες· οἱ τένοντες συνίστανται ἐξ ἰνῶν σκληροτέρων παρὰ τὰς τῶν μυῶν.

Νεῦρα.

Τὰ Νεῦρα εἶναι λεπταὶ χορδαὶ διαφόρου παχύτητος συνιστάμεναι ἀπὸ δέσμας πολλῶν νημάτων, τὰ ὁποῖα κεῖνται παραλ-

λήλως τὸ ἐν τοῦ ἄλλου· διασχίζονται δὲ εἰς διαφόρους κλάδους, καὶ διασπείρονται εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος· αἱ δὲ δέσμαι τοῦ ἐνὸς νεύρου πλέκονται ἢ σταυρόνονται πολλάκις μετὰς τοῦ ἄλλου, καὶ σχηματίζουσι πλέγματα· ἐνίοτε δὲ καὶ ἐξογκοῦνται καὶ ἀποτελοῦσι τὰ ὀνομαζόμενα γάγγλια τῶν νεύρων.

Δύω εἰδῶν νεῦρα ὑπάρχουσιν εἰς τὸ σῶμα· αἰσθητικὰ καὶ κίνητικὰ· καὶ τὰ μὲν πρῶτα διαδιβάζουσιν εἰς τὸν ἐγκέφαλον τὰς ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας λαμβάνουσι, καὶ οὕτως αἰσθανόμεθα· τὰ δὲ ἄλλα μεταδιβάζουσιν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ τὴν κίνησιν εἰς τοὺς μῦς, εἰς τοὺς ὁποίους διασπείρονται. Ἐὰν διακόψωμεν αἰσθητικὸν τι ἢ κίνητικὸν νεῦρον, παύει ἡ αἰσθησις ἢ ἡ κίνησις τοῦ μέρους, ὅπου διασπείρεται. Διὰ τοῦτο οἱ ὄνυχες καὶ αἱ τρίχες σφεροῦνται πάσης αἰσθήσεως, διότι δὲν εὑρίσκονται εἰς αὐτὰ νεῦρα. Ὡσαύτως ἐπὶ τῆς ὀδονταλ-

γίας δὲν πονεῖ τὸ ὀστέϊνον μέρος, ἀλλὰ τὸ εἰς τὰς ρίζας αὐτῶν προσκολλημένον νεῦρον· ὁμοίως καὶ εἰς τὰ ἄλλα ὀστέα τοῦ σώματος δὲν ἠθέλαμεν αἰσθανθῆ ἄνόν, εἰάν δὲν ἦσαν περικεκαλυμμένα ἀπὸ τὸ περιόστεον, τὸ ὁποῖον εἶναι συνυφασμένον μὲ νεῦρα.

Τὰ αἰσθητικὰ νεῦρα διενεργοῦσι πέντε διαφορούς αἰσθήσεις· ἦτοι α') τὴν ὄρασιν, ἥτις ἀνήκει εἰς μᾶνον τὸ ὀπτικὸν νεῦρον, τὸ ὁποῖον, ὡς εἴπομεν, διασπειρόμενον σχηματίζει τὸν ἀμφιβληστροειδῆ χιτῶνα τοῦ ὀφθαλμοῦ· β') τὴν ἀκοήν, ἥτις γίνεται διὰ τοῦ εἰς τὸν λαβύρινθον τοῦ ὠτός ἐξαπλουμένου ἀκουστικοῦ νεύρου· γ') τὴν ὀσφρησιν, ἥτις γίνεται εἰς τὴν βλεννομεμβράναν τῶν ῥινικῶν κοιλιῶν διὰ τοῦ ἐσφρηλωμένου ὀσφρητικοῦ νεύρου· δ') τὴν γεῦσιν διὰ τοῦ γαστροπνευμονικοῦ νεύρου, τὸ ὁποῖον εἶναι πρὸ πάντων διεσπαρμένον εἰς τὴν ρίζαν τῆς γλώσσης· ε) τὴν ἀφήν, διὰ πολλοτάτων νεύρων διε-

σπαρμένων εἰς ὄλον σχεδὸν τὸ σῶμα, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὰς ἄκρας τῶν δακτύλων καὶ τῆς γλώσσης.

Πέντε λοιπὸν εἶναι αἱ αἰσθήσεις, ἧτοι: ἡ ὄρασις, ἡ ἀκοή, ἡ ὄσφρησις, ἡ γεῦσις καὶ ἡ ἀφή. Καὶ διὰ μὲν τῆς πρώτης αἰσθανόμεθα τὰ σχήματα, τὰ χρώματα, καὶ τὰς λοιπὰς ὀπτικὰς λεγομένας ποιότητας· διὰ δὲ τῆς δευτέρας, τοὺς ἤχους· διὰ δὲ τῆς τρίτης, τὰς ὀσμὰς· διὰ δὲ τῆς τετάρτης, τὴν γλυκύτητα, πικρότητα, στυφρότητα, ὀξύτητα, κλ. τελευταῖον δὲ διὰ τῆς ἀφῆς, τὴν σκληρότητα, μαλακότητα, θερμότητα, ψυχρότητα καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἰπάρχει δὲ ἐντὸς τοῦ σώματος καὶ ἕτερον νεῦρον Συμπαθητικὸν λεγόμενον, τὸ ὁποῖον ἐνεργεῖ τὰς ἀκουσίας ἐκείνας κινήσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἐκτελοῦνται αἱ ἀπολύτως εἰς τὴν ζωὴν ἀναγκαῖαι ἐνέργειαι τῶν σπλάγχων. Οὕτως εἶναι ἀδύνατον εἰς ἡμᾶς νὰ ἐμποδίσωμεν τὴν καρδίαν ἡμῶν ἀπὸ τοῦ

νὰ πάλλη, τὸν στόμαχον ἀπὸ τοῦ νὰ συμ-
πιέζη τὰς τροφάς, κτλ.

Ἄδένες.

Οἱ Ἄδένες εἶναι ἀγγεῖα σπογγώδη καὶ
στρογγύλα περιλαμβανόμενα ἀπὸ Ἰμένας,
Ἄρτηρίας, Φλέβας καὶ Νεῦρα. Ἐκαστος
δὲ τούτων εἶναι διωρισμένος νὰ χωρίζῃ ἀπὸ
τὸ αἷμα διάφορα ὑγρά, ὅποια εἶναι ἡ Χολή,
τὰ Δάκρυα, ὁ Σῖελος, ἡ Κόρυζα, ἡ Πιμελὴ
καὶ ἄλλα, τὰ ὅποια ἀπορρίπτονται ἐκ τοῦ
σώματος, ἢ μετοχετεύονται ἐκεῖ, ὅπου εἶναι
χρεία αὐτῶν. Οὕτω λ. χ. τρεῖς ἀδένες, ὁ
μὲν πλησίον τοῦ ὠτός, ὁ δὲ ὑποκάτω τῆς
γλώσσης, καὶ ὁ τρίτος ὑποκάτω τῆς γένουος.
ἐκκρίνουσι τὸν σῖελον, ὅστις διὰ σωλήνων
εἰσέρχεται εἰς τὸ στόμα.

Ἄρτηριαί.

Ἄρτηριαί ὀνομάζονται τὰ αἱματο-
φόρα ἀγγεῖα, τὰ ὅποια, ἔχοντα τὴν ἀρχήν
των ἀπὸ τὴν Καρδίαν, δέχονται τὸ αἷμα

ἀπ' αὐτὴν καὶ τὸ φέρουν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος. Ἡ ὀνομαζομένη Ἀορτή εἶναι ὁ κορμὸς ὅλων τῶν ἄλλων, ἐκφυομένη ἀμέσως ἐκ τῆς Καρδίας.

Αἱ Ἀρτηρίαι εἶναι στεριώτεραι τῶν φλεβῶν. Διακλωνίζονται δὲ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οἱ μικρότεροι κλαδίσκει εἶναι τόσον λεπτοί, ὥστε ἀδύνατον εἶναι μὲ γυμνά ὄμματα νὰ τὰς διακρίνωμεν· ἐκ τούτου ὀνομασθήσαν καὶ τριχοειδῆ ἀγγεῖα.

Αἱ Ἀρτηρίαι εἶναι τόσῳ πλατύτεραι, ὅσῳ περισσότερον πλησιάζουσιν εἰς τὴν Καρδίαν· ὅσον δὲ ἀπομακρύνονται, τόσον λεπτότεραι γίνονται.

Αἱ Ἀρτηρίαι ἔχουν παλμώδη κίνησιν διὰ τῆς ὁποίας ὠλοῦσι τὸ αἷμα· ὁ παλμὸς αὐτῶν καλεῖται Σφυγμός· συνήθως ἐξετάζονται οἱ σφυγμοὶ εἰς τὴν κερκιδικὴν ἀρτηρίαν εἰς τὸ τέλος τῆς κερκίδος.

Φλέβες.

Φλέβες ὀνομάζονται τὰ αἵματοφόρα

ἀγγεῖα, τὰ ὅποια λαμβάνουσι τὸ αἷμα ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος καὶ τὸ ἐπαναφέρουσιν εἰς τὴν Καρδίαν. Αἱ Φλέβες εἶναι περισσότεραι τῶν Ἀρτηριῶν, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μία ἢ δύο Φλέβες συνοδεύουσιν ἐκάστην Ἀρτηρίαν. Αἱ Φλέβες λαμβάνουσι τὴν ἀρχὴν των ἀπὸ τὰ τριχοειδῆ ἀγγεῖα, τὰ ὅποια ἐνούμενα ἀποτελοῦσι κλώνους παχυτέρους, καὶ οὗτοι πάλιν ἐνούμενοι προάγουσιν ἔτι παχυτέρους, καὶ οὗτω καθεξῆς. Τελευταῖον σχηματίζουσι τὰς Κοίλας Φλέβας, αἵτινες εἰσβάλλουσιν εἰς τὴν δεξιὰν ἀνωτέραν τῆς καρδίας κοιλίαν.

Μυελός.

Ὁ Μυελός εἶναι ἀπαλή τις οὐσία, ὁμοία μὲ τὴν τῶν νεύρων, καὶ ἀπ' αὐτὸν λαμβάνουσι τὴν ἀρχὴν των ὅλα τὰ νεῦρα τοῦ σώματος. Περιέχεται δὲ εἰς τὸ Κρανίον καὶ τὸν Νωτιαῖον Σωλήνα· καὶ ὁ μὲν

εἰς τὸ Κρανίον ἐμπεριεχόμενος λέγεται
Ἐγκέφαλος· ὁ δὲ εἰς τὸν Νωτιαῖον
σωλήνα Νωτιαῖος ἢ Ῥαχίτης
Μυελός.

Ἐγκέφαλος.

Ὁ Ἐγκέφαλος, τὸ ἀξιολογώτατον
τοῦτο μέρος τοῦ σώματος, εἶναι τὸ ὄργανον
τῆς Ψυχῆς, ἢ ἡ ἔδρα τῶν αἰσθημάτων καὶ
τῶν κινήσεων. ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν συνέρχονται
ὅλαι αἱ προσβολαί, αἱ ὅποσαι μετοχετεύον-
ται εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ ἐξ αὐτοῦ πηγάζουσιν
ὅλαι αἱ κινήσεις τοῦ σώματος.

Ὁ Ἐγκέφαλος εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ Κρα-
νίου· εἶναι δὲ ἀπαλώτατος· καὶ συνίσταται
ἐξ ἰνῶν τόσοσιν λεπτῶν, ὥστε εἶναι ἀδύνατον
νὰ τὰς διακρίνωμεν μὲ ψιλὸν ὀφθαλμόν.

Ὁ Ἐγκέφαλος ἔχει σχῆμα ὠοειδές καὶ
σύγκεται ἀπὸ τρία μέρη, ἧτοι ἀπὸ τῶν δύο
Ἡμισφαιρίων, ἃτινα κεῖνται εἰς τὸ πρόσθιον
καὶ μέσον μέρος τοῦ Κρανίου, ἀνωθεν κε-

χωρισμένα ὄντα διὰ τῆς λεγομένης ὄρεπανο-
ειδοῦς ἀποφύσεως, ἀπὸ τὴν Παρεγκεφαλίδα,
ἣτις κεῖται εἰς τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ Κρανίου,
καὶ ἀπὸ τὸν Προμήκη μυελόν, ὅστις κεῖται
ὑποκάτω τῆς Παρεγκεφαλίδος.

Διὰ τὰ ἦναι σώος καὶ ἀβλαβῆς εἰς ἡμᾶς
ὁ Ἐγκέφαλος ἐνετυλίχθη ἀπὸ τρεῖς ὑμένας
Μήνιγγας καλουμένους, τῶν ὁποίων ἡ
μὲν ἐξωτερικὴ εἶναι σκληροτάτη καὶ κα-
λεῖται σ κ λ η ρ ᾶ ἡ δὲ μεσαία ὀρρώδης εἶ-
ναι λεπτοτέρα καὶ ὀνομάζεται ἄ ρ α χ ν ο-
εἰ δ ἦ ς ἡ δὲ ἐσωτερικὴ λεπτὴ ὡσαύτως ὀ-
νομάζεται λ ε π τ ῆ μ ῆ ν ι γ ξ. Ἐξωθεν δὲ
ὁ Ἐγκέφαλος εἶναι ὠχυρωμένος μετὰ τὸ σκλη-
ρὸν Κρανίον.

Ἀπὸ τὸν Ἐγκέφαλον καὶ τὸν Προμήκη μυε-
λὸν ἐξέρχονται δώδεκα συζυγίαι νεύρων, τὰ
ὅποια διαδίδονται εἰς τὰ αἰσθητήρια τὰ ἐν τῇ
κεφαλῇ, οἷον τῆς ὀράσεως, τῆς ἀκοῆς κτλ.

Ὁ Ἐγκέφαλος τοῦ Ἀνθρώπου, ἀναλόγως
πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ σώματός του, εἶναι με-

γαλήτερος καὶ βαρύτερος παρὰ τὸν τῶν
ἄλλων ζώων.

Ῥαχίτης ἢ Νωτιαῖος Μυελός.

Οὗτος εἶναι παρέκτασις τοῦ Προμήκου
Μυελοῦ ἐξερχομένου ἐκ τοῦ τμήματος (τρυ-
πης) τοῦ κατὰ τὸ ἰνίον ὀστού, καὶ κεῖται ἐν-
τὸς τοῦ Νωτιαίου Σωλήνος, ὅστις σχηματί-
ζεται ἐντὸς τῆς Σπονδυλικῆς Στήλης, ἥτοι
τοῦ Ῥαχοκοκκάλου.

Καὶ ἀπὸ τὸν Νωτιαῖον μυελὸν ἐξέρχον-
ται τριάκοντα συζυγίαι νεύρων· ὀκτώ συζυ-
γίαι νεύρων τραχηλικῶν, δώδεκα θωρα-
κικῶν, πέντε ὀσφρακῶν καὶ πέντε ἱερῶν
(ὀνομαζομένων ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ὀστού). Ἐκατέ-
ρωθεν δὲ τῆς σπονδυλικῆς στήλης κεῖνται
νεύρων γὰγγλια, ἐξ ὧν ἐξέρχονται οἱ κλῶνες
τοῦ λεγομένου συμπαθητικοῦ νεύρου, οἱ ὁ-
ποῖοι περιπλέκονται μὲ τὰς ἀρτηρίας καὶ
φλέβας τῶν ἐν τῷ θώρακι καὶ τῇ κοιλίᾳ μὴ
προαιρετικῶς κινουμένων ὀργάνων.

Δέρμα.

Ὅλον τὸ σῶμα περικαλύπτεται ἀπὸ κυψελώδη τινα ἴστον, πλήρη λίπους, ὅστις ὀνομάζεται Δέρμα. Δι' αὐτοῦ ἀναπληροῦνται αἱ ἀνωμαλίας τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος, καὶ τὸ σῶμα λαμβάνει τὸ εὐρυθμον καὶ κανονικὸν αὐτοῦ σχῆμα. Διὰ κυψελώδους ὡσαύτως ἴστοῦ συνέχονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ μαλθακὰ τοῦ σώματος μόρια· εἰς τὸ δέρμα εἶναι πρὸ πάντων διασπαρμένα τὰ αἰσθητικὰ νεῦρα.

Ἐπιδερμίς.

Ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ δέρματος καλύπτεται ἀπὸ λεπτὸν τινα ὑμένα, ὅστις ὀνομάζεται Ἐπιδερμίς. Οὗτος εἶναι πλήρης ἀναριθμητῶν καὶ μικροτάτων ὀπῶν, αἵτινες ὀνομάζονται Πόροι, καὶ διὰ τῶν ὁποίων γίνεται ἡ ἐκκρίσις τοῦ ἰδρωτός, ἥτις καὶ ἄδηλος διαπνοὴ ὀνομάζεται.

Προχωρούσης τῆς ἡλικίας ἡ Ἐπιδερμὶς γίνεται παχυτέρα καὶ σκληροτέρα.

Οἱ ὀνοχες καὶ αἱ τρίχες δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ συνέχεια τῆς Ἐπιδερμίδος, σκληρυνθείσης ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ αἵερος.

Τρίχες.

Αἱ Τρίχες φύονται εἰς πολλὰ μέρη τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸ Κρανίον καὶ τὴν γένυν· καὶ κατὰ μὲν τὴν γένυν φύονται τρίχες μόνον εἰς τοὺς ἄνδρας, κατὰ δὲ τὸ Κρανίον εἰς ἀμφοτέρα τὰ γένη.

Αἱ τρίχες τοῦ Κρανίου εἶναι πολλαὶ καὶ μαλακαὶ, καὶ ὅταν αὐξήσωσιν ὀνομάζονται Κόμη, ἥτις εἶναι ὄχι μόνον σκέπη, ἀλλὰ καὶ στολισμὸς τῆς Κεφαλῆς. Ἐκάστη δὲ θρίξ εἶναι λεπτὸς σωλὴν, διὰ τοῦ ὁποίου διαπερᾷ θρεπτικὸς τις χυλὸς ἐκ τοῦ σώματος.

Τὸ χρῶμα τῆς Κόμης εἶναι διάφορον, μέλαν δηλαδὴ, φαιὸν, κόκκινον καὶ ξανθόν.

Οἱ Γέροντες καὶ αἱ γραῖαι ἔχουσι κοινῶς τρίχας πολιὰς. Αἱ πολιαὶ ὅμως τρίχες τῆς Κεφαλῆς δὲν εἶναι πάντοτε σημεῖον τοῦ γήρατος· διότι καὶ νέοι ἄνθρωποι ἀποκτῶσιν ἴσίοτε πολιὰς τρίχας, τὸ ὅπουδον προέρχεται ἐκ τινος ὑπερβολικῆς λύπης, ἢ ἄλλων σφοδρῶν αἰσθημάτων.

Ὄνυχες.

Ὄνυχες ὀνομάζονται τὰ πρὸς τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων τῶν τε Χειρῶν καὶ Ποδῶν σκληρὰ μέρη. Αὐξοῦνται δὲ οἱ ὄνυχες καθὼς καὶ αἱ τρίχες, καὶ εἶναι καὶ αὐτοὶ ἀναίσθητοι δι' ἔλλειψιν νεύρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῶν Ὑγρῶν.

Τὰ κυριώτερα ὑγρά τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος εἶναι· τὸ Αἷμα, ὁ Σίελος, ἡ Χολή, τὰ Δάκρυα, ἡ Κόρυζα, ἡ Κυψέλη, τὸ Λίπος, ὁ Χυλός, τὸ Οὖρον καὶ ὁ Ἴδρως.

Αἷμα.

Τὸ Αἷμα εἶναι ῥευστὸν, πορφυροῦν ἢ μέλαν, τὸ ὁποῖον κυκλοφοροῦν διὰ τῶν Ἀρτηριῶν καὶ Φλεβῶν εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, τρεφεῖ ὅλα τὰ μέρη αὐτοῦ, συνάξει καὶ ἐκκρίνει ὅλας τὰς εἰς αὐτὸ ὑπαρχούσας ἀκαθαρσίας. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, οὐδ' αὐτὰ τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα ἐκ τῆς Καρδίας, τὸ ὁποῖον νὰ μὴν ᾔηται δαψιλῶς πεπληρωμένον μὲ αἷμα. Τὸ αἷμα κυκλοφορεῖ διὰ τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων, ἥτοι τῶν Ἀρτηριῶν καὶ Φλεβῶν. Περὶ δὲ τῆς λεπτότητος τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων, ὅσα διακομίζουσι τὸ αἷμα, ἐμποροῦμεν νὰ λάβωμεν ἰδέαν τινὰ ἐκ τοῦ ὅτι καὶ τῆς λεπτοτάτης βελόνης τὸ κέντημα ἐξάγει αἷμα. Ὅπου καὶ ἂν κεντήσωμεν τὸ δερμα μας, διαπερνῶμεν ἀγγεῖα λεπτότητος ἀπιστεύτου, πλήρη ὅμως αἵματος.

Ἐξάγει αἷμα ἢ ποσότητος τοῦ αἵματος εἰς

τέλειον ἄνδρα συμποσοῦται εἰς εἴκοσι ἢ εἰκοσιπέντε λίτρας.

Κυκλοφορία τοῦ Αἵματος.

Ποία μὲν εἶναι κυρίως ἡ πρώτη δύναμις, ἣτις κινεῖ τὸ αἷμα, εἶναι ζήτημα εἰσέτι ἀνεξήγητον· ἀλλ' ἀφοῦ ἡ κίνησις ἀπαξ ἀρχίσῃ, προβαίνει τακτικώτατα, καὶ θεωρεῖται ὡς μία τῶν ζωτικῶν πρωτίστων ἐνεργειῶν.

Τὰ ὄργανα, διὰ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἡ τοῦ αἵματος κίνησις εἶναι ἡ Καρδία, αἱ Ἀρτηρίαι καὶ αἱ Φλέβες. Τὰ δύο τελευταῖα καλοῦνται καὶ μὲ γενικὴν ὀνομασίαν Αἱμοφόρα ἀγγεῖα.

Ἡ πρωτίστη μηχανή, διὰ τῆς ὁποίας θάλλεται εἰς κυκλοφορίαν τὸ αἷμα εἶναι ἡ Καρδία. Ἡ δεξιὰ ἀνωτέρω κοιλία τῆς Καρδίας εἶναι τὸ ἄμεσον δοχεῖον τοῦ αἵματος, εἰς τὸ ὁποῖον φέρεται τὸ αἷμα πανταχόθεν τοῦ σώματος διὰ δύο φλεβῶν, Κοίλων φλεβῶν λεγομένων, αἱ ὁποῖαι τελειόνουσιν εἰς

αὐτὸ, καὶ εἰς τὰς ὁποίας εἰσβάλλουσιν ὄλαι αἱ φλέβες τοῦ σώματος. Ἐκ τῆς δεξιᾶς ἀνωτέρας κοιλίας μεταβαίνει τὸ αἷμα εἰς τὴν δεξιὰν κατωτέραν κοιλίαν· αἱ δὲ εἰς αὐτὴν εὐρισκόμεναι βαλβίδες ἀφίενουν μὲν τὸ αἷμα νὰ καταβαίη ἀπὸ τὴν ἀνωτέραν εἰς τὴν κατωτέραν δεξιὰν κοιλίαν, ἐμποδίζουσιν ὅμως ἐντελῶς τὴν ἐπιστροφήν του κλειόμεναι· ἤθελε δὲ ἀφεύκτως συμβαίνει τοῦτο, ἂν δὲν ὑπῆρχε τοιοῦτον μηχανικὸν ἀριστούργημα· Ὁ δεξιὸς θάλαμος λαμβάνων τὸ αἷμα τοιοῦτοτρόπως, τὸ στέλλει εἰς τοὺς Πνεύμονας διὰ τῆς Πνευμονικῆς Ἀρτηρίας, ἣ ὁποία διαιρεῖται εἰς μικροτάτους κλάδους, οἵτινες διασκορπίζονται μέσα εἰς τὸ λεπτὸν ὕφασμα τῶν Πνευμόνων. Ἐρχόμενον τὸ αἷμα εἰς τοὺς Πνεύμονας μεταβάλλεται διὰ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ αἵρος ἀπὸ μέλανος ἢ φλεβικοῦ εἰς ἐρυθρὸν ἢ ἀρτηριακόν· ἀκολούθως τὸ αἷμα ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὴν Καρδίαν κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Τὰ ἐκ τῶν διακλαδιωμῶν

τῆς Πνευμονικῆς ἀρτηρίας σχηματιζόμενα τριχοειδῆ ἀγγεῖα ἐνούμενα σχηματίζουσι τέσσαρας Πνευμονικὰς φλέβας, αἱ ὁποῖαι ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν Ἀριστερὰν ἀνωτέραν, ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὴν Ἀριστερὰν κατωτέραν κοιλίαν τῆς Καρδίας. Ἀπὸ τὴν ζωτικὴν ταύτην πηγὴν στέλλεται τὸ αἷμα εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος διὰ τινος μεγάλης ἀρτηρίας λεγομένης Ἀορτῆς, τῆς ὁποίας οἱ κλάδοι διαμοιράζονται πανταχοῦ τοῦ σώματος. Εἶναι δὲ αὕτη παχεῖα καὶ δυνατὴ, καὶ ἔχει τρεῖς θαλάμους, αἱ ὁποῖαι ἀφίρουν τὸ αἷμα νὰ ἐκβαίνῃ ἀπὸ τὴν ἀριστερὰν κοιλίαν, τὸ ἐμποδίζουσι ὅμως νὰ ἐπιστρέφῃ εἰς αὐτὴν διαιδόμενον δὲ τὸ αἷμα εἰς τὸ σῶμα, χάνει βαθμηδὸν τὰς εἰδικὰς ἀρτηριακὰς αὐτοῦ ιδιότητας καὶ ἀπὸ ἐρυθροῦ μεταβάλλεται εἰς μέλαν αἷμα. Ἀκολούθως διὰ τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων μεταβαίνει εἰς τὰς Φλέβας, αἱ ὁποῖαι τὸ φέρουν ὀπίσω εἰς τὴν Δεξιὰν κοιλίαν, ὅθεν ἄλλιν διαπερᾶ τὸν αὐτὸν δρόμον.

Οὕτω λοιπὸν ὁ δρόμος τοῦ αἵματος δὲν εἶναι εἰμὴ διηλεκτῆς κυκλοφορία, ἐπειδὴ ἐπὶ πάσης συστολῆς καὶ διαστολῆς τῆς Καρδίας τὸ αἷμα ὠθεῖται εἰς τὸ σῶμα καὶ ἐπανέρχεται εἰς αὐτήν.

Σφυγμός.

Αἱ Ἀρτηρίαι, ὅσῳ πλησιέστερα εἰς τὴν Καρδίαν εὐρίσκονται, τόσο πλατύτεροι εἶναι. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον διώκεται τὸ αἷμα μὲ μεγάλην δύναμιν εἰς τὰς Ἀρτηρίας καὶ ἀκολουθῶς βιάζεται ἀπὸ πλατύτερον τόπον εἰς στενώτερον γὰ προχωρῆ, ἀισθανόμεθα ἐπὶ πάσης συστολῆς τῆς Καρδίας τὸν κτύπον ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ὀνομάζουσι Σφυγμόν· διότι σφύζουσι, τοῦτέστι κτυποῦσιν ὅλαι αἱ Ἀρτηρίαι, καὶ διὰ τούτου τοῦ Σφυγμοῦ δεικνύουσιν εἰς τοὺς ἰατροὺς τὴν κατάστασιν τῆς κυκλοφορίας.

Εἰς τὸ νεογέννητον βρέφος, ὁ σφυγμὸς εἶναι συχνότατος, εἰς τοὺς γέροντας βραδύ-

τερος βαθμηδόν, εἰς δὲ τοὺς ἀκμαίους τὴν ἡλικίαν πάλλει 70 ἕως 75 φορές καθ' ἑκαστον λεπτόν τῆς ὥρας.

Σίελος.

Ὁ Σίελος εἶναι ὑγρὸν, τὸ ὁποῖον ἐκκρίνουσιν ἀπὸ τὸ αἷμα οἱ διωρισμένοι δι' αὐτὸ Ἀδένες εἰς τὸ Στόμα. Συντείνει δὲ καὶ ὁ Σίελος μικρὸν εἰς τὴν χώνευσιν.

Χολή.

Ἡ Χολή εἶναι ὑγρὸν τι κίτρινον, πικρὸν καὶ ἰξῶδες, ἐκκρινόμενον ἐκ τοῦ αἵματος διὰ τοῦ Ἡπατος, καὶ συναγόμενον ἐντὸς τῆς Χοληδόχου κύστεως. Ἐπίσης συντείνει καὶ αὕτη εἰς τὴν χώνευσιν.

Δάκρυ.

Δάκρυ ὀνομάζεται τὸ ἀλμυρὸν ὑγρὸν, τὸ ὁποῖον ῥοφῶσιν ἀπὸ τὸ αἷμα οἱ ἐν τοῖς

δμμασιν εύρισκόμενοι Ἄδένες, καὶ τὸ ὁποῖον χρησιμεύει πρὸς ἔκπλυσιν τῶν ὀφθαλμῶν.

Κόρυζα.

Κόρυζα ὀνομάζεται τὸ ὑγρὸν, τὸ ὁποῖον ροφῶσιν οἱ εἰς τοὺς μυκτῆρας εύρισκόμενοι Ἄδένες ἀπὸ τὸ αἷμα καὶ τὸ φέρουσιν ἐντὸς τῆς Ῥινός· ἐξέρχεται δὲ τῆς Ῥινός ἠνωμένον μὲ δάκρυα.

Κυψέλη.

Οἱ ἐντὸς τῶν ὠτων Ἄδένες προετοιμάζουσι τὴν Κυψέλην ἢ τὸν ῥύπον τῶν ὠτίων, ὅστις ἐμποδίζει τὸ νὰ ἐμβαίη τι γλαβερόν εἰς αὐτά.

Πιμελή ἢ Λίπος.

Λίπος εἶναι τὸ πάχος τὸ ὁποῖον εύρίσκεται ἐντὸς τοῦ σώματος· κυρίως δὲ γεννᾶται εἰς τὸν κυψελώδη ἴστον τοῦ δέρματος. Ἐν καιρῷ τῆς ζωῆς τὸ λίπος εἶναι ῥευστότατον ὡς ἔλαιον, ἀμα δὲ ἀποθάνῃ τις τὸ λίπος πήγνυται.

Χυμός.

Χυμὸς ὀνομάζεται ἡ ἐντὸς τοῦ ἐντερικοῦ σωλήνος κατεργαζομένη τροφή, ἣτις μεταβληθεῖσα εἰς χυλὸν ἐνοῦται ἀκολούθως μὲ τὸ αἷμα καὶ χρησιμεύει πρὸς θρέψιν τοῦ σώματος.

Οὔρον.

Οὔρον λέγεται τὸ ὑπὸ τῶν νεφρῶν ἀπορροφώμενον ἐκ τοῦ αἵματος ὑγρὸν, τὸ ὁποῖον μεταβὰν διὰ τῶν οὔρηθρων εἰς τὴν οὔραδόχον κύστιν ἀποβάλλεται διὰ τῆς οὔρηθρας.

Ἰδρῶς.

Ἰδρῶς ἢ Ἄδηλος διαπνοή ὀνομάζεται ἡ διὰ τῶν λεπτοτάτων ὀπῶν ἢ πόρων τῆς ἐπιδερμίδος ἐξερχομένη περιττὴ καὶ βλαβερὰ ὑγρότης τοῦ σώματος. Παραλλάσσει δὲ ἡ ἄδηλος διαπνοή κατὰ τὴν ποσότητα καὶ τὴν ποιότητα, τροποποιουμένη ἀπὸ

πολλά περιστατικά· οἷον ἀπὸ τὴν κρᾶσιν καὶ τὴν ἡλικίαν τοῦ σώματος, τὴν τροφήν τὴν κίνησιν, ἀπὸ τὴν θερμοκρασίαν τῶν ὥρῶν καὶ ἡμερῶν τοῦ ἔτους κτλ. Ἡ διὰ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς ἐκπεμπομένη ὕλη κατὰ μέσον ὄρον εἰς μίαν ἡμέραν εἶναι 30 οὔγγια.

Ὅταν αὐξάνεται ἡ ἀήλος διαπνοή, καὶ δὲν δύναται νὰ ἐξατμισθῇ ἀρκετὰ, τότε συμπυκνοῦται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος εἰς εἶδος σταλαγμῶν, καὶ γεννᾷ τὸν ἰδρῶτα· οὗτος δὲ αὐξάνεται ἀπὸ τὴν σφοδρὰν κίνησιν τοῦ σώματος, ἀπὸ τὸν θερμὸν αέρα, τὰ θερμὰ ἐνδύματα, λουτρά, καὶ ποτὰ κτλ.

Ἐξ ὄλων τῶν εἰρημένων πληροφοροῦμεθα ἐκ πόσων διαφορῶν καὶ λεπτοτάτων μερῶν σύγκειται τὸ ἀνθρώπινον σῶμα! Πόσων κοικίλαι καὶ ἀκατάληπτοι εἶναι αἱ ἐργασίαι τῶν διαφορῶν τούτων μερῶν!

Βλέποντες τὸν πολύπλοκον τοῦτον μηχανισμόν τοῦ σώματός μας, θαυμάζομεν πῶς

οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι ὑγιαίνουν καὶ καλῶς ἔχουσι μᾶλλον, ἢ νοσοῦσι καὶ κακῶς ἔχουσι.

Πῶς γὰρ μὴ δοξάσωμεν τὴν θεῖαν παντοδυναμίαν, ἣτις ἐδημιούργησε τὰ πάντα μετρίαν σοφίαν καὶ ἀγαθότητα !

ΜΕΡΟΣ Δ'.

Περὶ τῆς Ψυχῆς καὶ Ζωῆς
τοῦ Ἀνθρώπου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ τῆς Ψυχῆς.

Τὸ Ἀνθρώπινον σῶμα, τὸ τόσον τεχνικὸν καὶ θαυμαστὸν διοικεῖ, κυβερνεῖ καὶ κινεῖ ἡ ἀθάνατος Ψυχὴ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν φύσιν πρᾶγμα τιμιώτερον.

Ἡ Ψυχὴ εἶναι ἄϋλος, ἀμιγῆς καὶ ἀπλῆ. Οὐχὶ τὸ σχῆμα, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει δακτυλοδεικτούμενον, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἰς τὸν ἄνθρωπον νοεῖ, κρίνει, συλλογίζεται καὶ θέλει ἢ θούλεται, εἶναι ἡ ψυχὴ. Βέβαια δὲν ἐλέπομεν αὐτὴν, μήτε ἐμποροῦμεν νὰ τὴν ἴδωμεν, ἀλλὰ τὴν γνωρίζομεν ἐκ μόνων τῶν ἐνεργειῶν τῆς. Πιστεύουσι δὲ κοινῶς ὅτι κα-

τοικειῖ εἰς τὸν Ἐγκέφαλον, τὸ κέντρον ἐκεῖνο τῆς αἰσθήσεως, ἀπὸ τὸ ὁποῖον κινεῖ ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος διὰ τῶν νεύρων.

Ἡ Ψυχὴ εἶναι ἥτις ὁρᾷ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, ἀκούει διὰ τῶν ὠτρῶν, ὀσφραίνεται διὰ τῆς ῥινός, γεύεται διὰ τῆς γλώσσης, ἄπτεται δι' ὄλου τοῦ σώματος· ὅλα ταῦτα τὰ αἰσθητήρια εἶναι ὡς θυρίδες τῆς Ψυχῆς, διὰ τῶν ὁποῖαν συγκοινωνεῖ μὲ τὸν ὑλικὸν κόσμον. Ἀναγκαίως λοιπὸν ἀποδίδονται εἰς τὴν Ψυχὴν αἱ πέντε αἰσθήσεις, ἡ Ὅρασις, ἡ Ἀκοή, ἡ Ὄσφρησις, ἡ Γεῦσις καὶ ἡ Ἀφή. Ὅση ἄρα διαφορὰ ὑπάρχει μεταξύ τοῦ τεχνίτου καὶ τοῦ ὀργάνου, ἄλλη τόση ὑπάρχει καὶ μεταξύ τῆς Ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος.

Ἰπηρετεῖ δὲ τὸ σῶμα τὴν Ψυχὴν, ὡς ὑπηρέτης τὸν δεσπότην, εἰς ὅσα δύναται· διότι ἂν μὲν θέλῃ ἡ Ψυχὴ νὰ ἐκτελέσῃ τι, τὸ ὁποῖον ἐμπορεῖ νὰ γένη μὲ τὴν δύναμιν τοῦ σώματος, γίνεται πάρευτα δι' αὐτοῦ· ἂν ὅμως ἡ Ψυχὴ θελήσῃ ὥστε τὸ σῶμα νὰ

πετάση ὡς πτηνόν, ἢ ὁ ἀσθενὴς στόμαχος
νὰ χωνεύσῃ καλῶς τὰ φαγητά, ἢ ἡ νεναρ-
κωμένη χεὶρ νὰ γράφῃ, ἢ τελευταῖον ὁ χω-
λὸς ποῦς ὀρθῶς νὰ βαδίξῃ, οὐδὲν τούτων
νὰ ἐκτελεσθῇ εἶναι δυνατόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Περὶ τῆς Ζωῆς.

Ἡ Ζωὴ εἶναι μυστήριον, οἱ νόμοι αὐτῆς
ἐπιστηρίζονται εἰς μίαν ἀρχὴν, ἣτις ὑπερ-
βαίνει τὴν ἡμετέραν κατάληψιν· ὅλα δὲ τὰ
ὑπὸ ζώων γινόμενα διακηρύττουν τρανώ-
τατα τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, ὅστις μόνος
ἠδύνατο νὰ κατασκευάσῃ, μόνος δύναται
νὰ συντηρῇ αὐτὰ, καὶ μόνος ἐννοεῖ τῆς ζωῆς
τὸ μυστήριον. Ὑπάρχει βέβαιά τι, τὸ ὁποῖον
δίδει τὴν αἴσθησιν εἰς τὰ νεῦρα, τὴν δύνα-
μιν τῆς συστολῆς εἰς τὰς ἕνας, καὶ τὸ ὁ-
ποῖον μεταβάλλει τὴν τροφήν μας εἰς θερ-
μὸν καὶ ζῶν αἷμα. Ἀλλὰ ποῖος δύναται νὰ
ἐξηγήσῃ τί εἶναι αὐτό; Ὅσον ἐρευνῶμεν,

τόσω μᾶλλον ἀποροῦμεν καὶ θαυμάζομεν. Ποῖος σοφὸς δύναται νὰ καυχηθῆ ὅτι ἀνεκάλυψε τὰ ἀπόκρυφα τῆς φύσεως; Ποῖος σοφὸς δύναται νὰ πλάσῃ τὸ ποταπώτερον ἔντομον, ἢ νὰ ζωογονήσῃ τὸ νεκρὸν αὐτοῦ λείψανον, ἢ νὰ συναγάγῃ καὶ νὰ ἐνώσῃ πάλιν τὰ στειχιώδη αὐτοῦ μόρια, καὶ νὰ εἴπῃ Ζῆθι; Οὐδεὶς! Ἄλλ' εἶναι εἷς, ὅστις καὶ τοῦτο καὶ ἄλλα πολλὰ ἔκαμεν, ἐκεῖνος ὅστις ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον καὶ ὅλα τὰ ζῶα μὲ μόνον τὸν λόγον αὐτοῦ· καὶ μολονότι ἡ ζωὴ, ὅταν ἀφηρημένως θεωρῆται, εἶναι μυστήριον, αἱ ἐνέργειαι ὁμως τῶν ζώντων σωμάτων, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀμέσως ἡ ὀργανικῆ των ὑπαρξίς κρέμαται, ὑπόκεινται μέχρι τινός, εἰς τὴν ἡμετέραν ἔρευναν, καὶ παρρυσιάζουν εἰς τὸν σκεπτικὸν νοῦν ἀντικείμενα σπουδαιοτάτης μελέτης.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ζώντων ταύτοχρόνως ἀνθρώπων εἰς ὅλον τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, δὲν δύναται ἀκριβῶς νὰ διορισθῆ· ὑποθέτουσιν

ὅμως ὅτι εἶναι χίλια περίπου ἑκατομμύρια.

Δύναται δὲ νὰ ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος ὀγδοήκοντα τρία ἔτη μέχρις ἑκατὸν καὶ ἔτι πλέον. Οἱ ὀλίγοι δὲ μακρόβιοι, οὔτινες ἐφθασαν εἰς τὸ ἑκατοστὸν πεντηκοστὸν ἔτος ἢ καὶ περισσότερον, εἶναι ὅλοι σχεδὸν ἀπὸ τὰ βόρεια ἢ ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ μέρη, καὶ ἐκ τῆς κατωτέρας τάξεως τῶν ἀνθρώπων· πολλὰ ὀλίγοι ἄνθρωποι ὅμως φθάνουν εἰς βαθὺ γῆρας· οὕτω μόλις εὐρίσκομεν μεταξὺ πολλῶν χιλιάδων ἓνα ἑκατοντούτην. Ἀπὸ δὲ τοὺς συγχρόνως γεννηθέντας ἀποθνήσκει τὸ ἐν τέταρτον τὸ πρῶτον ἔτος, ὑπὲρ τὰ δύο πέμπτα ἕως εἰς τὸ τέλος τοῦ ἕκτου, καὶ μόλις τὸ ἐν δευτερον φθάνει τὸ εἰκοστὸν δευτερον ἔτος. Εἰς δὲ τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος ζῆ μόνον τὸ ἐν ἕκτον, καὶ εἰς τὸ ἐβδομηκοστὸν τὸ ἐν δέκατον.

Ὁ δὲ λόγος τῶν γεννωμένων πρὸς τοὺς ζῶντας δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς εἰς τὰς διαφόρους χώρας· διότι εἰς τινὰς μὲν εὐρέθη ὡς ἐν πρὸς εἰκοσιδύο, εἰς ἄλλας δὲ ὡς ἐν πρὸς

τριάκοντα δύο, ὥστε ὁ μέσος ὄρος δύναται
να ᾖ ἢναι ὡς ἐν πρὸς εἰκοσιεπτά. Ἐὰν λοιπὸν
δεχθῶμεν ὅτι ζῶσι συγχρόνως ἐπὶ τῆς γῆς
χίλια ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, ἔπεται ὅτι
γεννᾶται εἰς πᾶν δεύτερον λεπτόν εἷς, εἰς
πᾶν πρῶτον λεπτόν ἑβδομήκοντα, καθ' ἑκά-
στην ὥραν τέσσαρες χιλιάδες καὶ διακόσιοι
εἴκοσι ὀκτώ, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἑκατὸν
μία χιλιάδες καὶ τετρακόσιοι ἑβδομήκοντα
εἷς, καὶ καθ' ἕκαστον ἔτος τριάκοντα ἑπτὰ
ἑκατομμύρια, τριάκοντα ἑπτὰ χιλιάδες καὶ
τριάκοντα ἑπτὰ.

Οἱ δὲ γεννώμενοι ἄνθρωποι εἶναι συνήθως
πλείότεροι τῶν ἀποθνησκόντων· διότι εἰς ἕ-
καστον πρῶτον λεπτόν ἀποθνήσκουσιν ἐξή-
κοντα τρεῖς, εἰς ἑκάστην ἡμέραν ὑπὲρ τὰς
ἑννεήκοντα μίαν χιλιάδας, καὶ εἰς ἕκαστον
ἔτος ὑπὲρ τὰ τριάκοντα τρία ἑκατομμύρια.

Αἱ θνήσεις δὲ αὗται καὶ αἱ γεννήσεις συμ-
βαίνουσι κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν. Γεννῶνται
δὲ πάντοτε περισσότερα ἀρσενικὰ παρὰ θη-

λυκά, ἤτοι εἰς ἑκατὸν πέντε ἀρσενικά γεν-
νῶνται ἑκατὸν θηλυκά· καὶ ἀποθνήσκουσιν
εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς νηπιότητος
περισσότερα ἀρσενικά παρὰ κοράσια. Ἀλλὰ
μετὰ παρέλευσιν τινῶν ἐνιαυτῶν ἐξισοῦται
πάλιν ὁ ἀριθμὸς τῶν δύο γενῶν.

Εἰς τὰς μεγαλητέρας καὶ πολυανθρωπο-
τέρας πόλεις ἀποθνήσκουσι περισσότεροι ἄν-
θρωποι, παρὰ εἰς τὰς μικροτέρας καὶ ὀλι-
γανθρωποτέρας· διότι εἰς τὰς πρώτας ἀπο-
θνήσκει σχεδὸν τὸν χρόνον ἀπὸ τοὺς εἴκοσι-
πέντε ζῶντας εἰς, εἰς δὲ τὰς δευτέρας ἀπὸ
τοὺς τριάκοντα εἰς, καὶ εἰς τὰ χωρία ἀπὸ
τοὺς τεσσαράκοντα εἰς. Ἐντεῦθεν δύναται
πᾶς τις νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ὅσοι ἠμποροῦν καὶ
ἔχουσι τὰ μέσα, κάμνουσι φρόνιμα νὰ ἐκλέ-
γωσι τόπον τῆς διατριβῆς των εἰς τὴν ἐξο-
χὴν, διὰ νὰ μακρύνωσι τὴν ζωὴν· ὅσοι
ὁμῶς δὲν δύνανται νὰ κατορθώσωσι τοῦτο
καὶ κατοικοῦσιν εἰς πόλεις ἃς φροντίζωσι
τοῦλάχιστον ν' ἀναπνέωσι νεαρόν καὶ κα-

θαρόν αέρα. Εἰς τὰ δωμάτια, ὅπου κατοικοῦσι πάντοτε ἄνθρωποι, δὲν εὐρίσκεται τοιοῦτος· διότι ἅς στοχασθῶμεν μόνον τοῦτο, ὅτι εἰς ἄνθρωπος διασφείρει εἰς ἓν λεπτόν τῆς ὥρας τρία μέτρα αἵματος, τὸν ὅποιον συνεχῶς ἀναπνέει, καὶ ἅς συμπεράνωμεν ἐντεῦθεν, πόσον διεσφαιρμένος εἶναι εἰς δωμάτιόν τι, ὅταν αἱ θύραι καὶ τὰ παράθυρα εἶναι καλῶς κεκλεισμένα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐμποδίζεται ἡ εἴσοδος τοῦ ἐκτὸς αἵματος.

Ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ ὁμοιάζει δρόμον, ὅστις τελευτᾷ εἰς κρημνὸν φοβερώτατον· εἰδοποιούμεθα τοῦτο εἰς τὸ πρῶτον βῆμα τῆς ὁδοπορίας· μᾶς εἶναι ὅμως γραπτὸν, καὶ ἀνάγκη πᾶσα νὰ προβαίνωμεν εἰς τὸν κρημνόν. Ἄπειροι ἀποτυχίαι, ἄπειροι πόνοι, κόποι, καὶ ἐνοχλήσεις μᾶς βασανίζουσιν εἰς τὸν δρόμον. Εἶθε νὰ ἠδυνάμεθα μόνον ν' ἀποφύγωμεν τὸν φρικώδη κρημνόν! Ὅχι! Προβαίνετε! Ἀνάγκη πᾶσα νὰ τρέχητε ἔμπρός! τόσον ἐγρήγορα φεύγουν οἱ χρόνοι,

Μολόντοῦτο ἀπαντῶμεν ἐνίοτε εἰς τὸν δρόμον ἀντικείμενά τινα εὐάρεστα, ῥέον τι ποτάμιον, παρερχόμενόν τι ἄνθος· ἠδυνόμεθα ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἐπιθυμοῦμεν νὰ σταθῶμεν. Προχωρεῖτε ! Προχωρεῖτε ! Βλέπομεν ὅτι ἄλλα τὰ πέριξ ἡμῶν κατακρημνίζονται· κτύπος φοβερός ! ὄλεθρος ἀναπόφευκτος ! Ἄλλὰ ποῦ καὶ ποῦ συνάγομεν ἄνθη τινὰ εἰς τὰς χεῖρας ἡμῶν μαραινόμενα, καρπούς τινας ἀφανιζομένους, ἐνῶ ἀπογευόμεθα, τὰ ὅποια μ' ὄλον τοῦτο μᾶς εὐφραίνουν ὀλίγας στιγμάς. Γοητεία καὶ ὀφθαλμοπλανία ἐπικρατοῦν πανταχοῦ· σπεύδομεν ἀκόμη εἰς τὸ φοβερόν βάραθρον· βαθμηδὸν ἀρχίζουν ἀπαντα νὰ μαραίνωνται· οἱ κῆποι φαίνονται ὀλιγώτερον ὠραῖοι, τὰ ἄνθη ὀλιγώτερον ζωηρά, τὰ χρώματα ὀλιγώτερον νωπὰ, οἱ λιμῶνες ὀλιγώτερον εὐθυμοί, τὰ ὕδατα ὀλιγώτερον φαιδρὰ καὶ διαυγῆ, τὰ πάντα παρακμάζουσι, τὰ πάντα ἐκπίπτουσι. Τέλος παρίσταται πρὸ ὀφθαλμῶν ἡμῶν τὸ φάσμα τοῦ θα-

νάτου. Αἰσθανόμεθα πλέον ὅτι δὲν ἀπέχει
πολὺ τὸ φρικῶδες θάραθρον. Ἐγγίζαμεν τὸ
χεῖλος αὐτοῦ. Ἐν ἄλλο βῆμα! καὶ φρίκη
κυριεύει τώρα τὰς αἰσθήσεις μας, ἡ κεφαλὴ
γυρίζει, οἱ ὀφθαλμοὶ σκοτίζονται! Ἄναγ-
καίως ἔτι προδαινόμεν. ὦ, νὰ ἠδυνάμεθα
νὰ ἐπιστρέψωμεν! Ἄλλὰ δὲν ὑπάρχει τρό-
πος ἐπιστροφῆς. Πτώσις, δεινὴ! Τὸ πᾶν ἐ-
γεινεν ἄφαντον, τὸ πᾶν ἐχάθη!

Εὐτυχῆς, ὅστις διήνυσε τὸ βραχὺ τοῦ βίου
στάδιον ἄνευ κηλίδων· εὐτυχῆς, ὅστις ἀντὶ
νὰ μεταμελῆται διὰ παρελθούσας ἀμαρτίας
χαίρει ἀπ' ἐναντίας δι' ὄσας ἔπραξεν ἀρετάς.

Ὁ τοιοῦτος θέλει ἀπολαύσει ἀμάραντον τῆς
δικαιοσύνης τὸν στέφανον, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ
οὐράνιος Πατὴρ ἀνταμεῖβει τοὺς ἐναρέτους,
ἐνῶ ὁ πρῶτος θέλει στενάξει, ἀλλὰ ματαίως
εἰς τὸν ζοφερὸν τῆς κολάσεως τόπον, τὸν
τόπον τοῦ βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων καὶ τῆς
αἰωνίου φρίκης, μὲ τὰ ὅποια κολάζει τοὺς
παραβάτας τῶν θείων του ἐντολῶν ὁ Θεός.

Τ Ε Λ Ο Σ.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

ΜΕΡΟΣ Α.

	Σελ.
Περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει.	5
Μέγεθος	40
Βάρος	44
Περὶ τῶν διαφορῶν γενῶν ἢ φύλων τῶν ἀνθρώπων.	43
Ἡλικίαι	45

ΜΕΡΟΣ Β΄.

Διαιρέσεις τῶν μερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.	16
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Κεφαλὴ	16
Κρανίον	17
Μέτωπον.	18
Ὄφρυες	—
Ὦτα	19
Κατασκευὴ τοῦ ὠτός	20
Πρόσωπον	23
Ὄφθαλμοὶ	—
Κατασκευὴ τοῦ βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ	26
Πῶς βλέπομεν	29
Ῥίς.	32
Παρεΐαι	33
Σιαγόνες	34
Στόμα	—
Σιαγόνες, γένους κτλ.	39

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Σελ.

Κορμός	40
Περὶ τοῦ τραχήλου	—
Περὶ τοῦ θώρακος	43
Πλευραὶ	—
Στήθος	—
Ῥῆμοι	—
Νῶτα	44
Ῥομπολάται	—
Περὶ τῆς κοιλίας	—
Γαστήρ	45
Ὀμφαλός	—
Δαγόνες	—
Ὀσφὺς ἢ ἰζύς	46
Γλουτοὶ	—

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

ΑΚΡΑ.

Περὶ τῶν ἀνωτέρω ἄκρων ἢ τῶν Χειρῶν	46
Βραχίον	47
Πῆχυς	—
Ἀγκών	48
Χεὶρ	—
Περὶ τῶν συστατικῶν ἄκρων ἢ τῶν ποδῶν	50
Μηρὸς	51
Γόνο	—
Κνήμη	52
Ποῦς	—

ΜΕΡΟΣ Γ΄.

Περὶ τῶν συστατικῶν μερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος	54
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Σελ.

Περὶ τῶν Στερεῶν	54
Σπλάγχνα	—
Καρδία	55
Πνεύμονες	57
Στόμαχος	59
Ἡπαρ	60
Χοληδόχος κύστις	—
Σπλήν	—
Πάγκρεας	61
Ἐντερα	—
Μεσεντέριον	62
Ἐπίπλοον	63
Περὶ πέψεως ἢ χωνεύσεως	—
Νεφροί	65
Οὔροδόχος κύστις	—
Ὄστα ἢ κόκκαλα	66
Ὄστα τῆς κεφαλῆς	67
Ὄστα τοῦ κορμοῦ	68
Ὄστα τῶν χειρῶν	71
Ὄστα τῶν ποδῶν	72
Χόνδροι	73
Μυῶνες	74
Τένοντες	76
Νεῦρα	—
Ἀδένες	80
Ἀρτηρίαι	—
Φλέβες	81
Μυελὸς	82
Ἐγκέφαλος	83
Ραχίτις ἢ νωτιαῖος μυελὸς	85

Δέρμα	Σελ.
Επίδερμιν	86
Τρίχες	—
Όνυχες	87
	88

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Παρά των ὕγρων	88
Αίμα	89
Κυκλοφορία τοῦ αἵματος	90
Σφυγμὸς	93
Σίελος	94
Χολή	—
Δάκρυ	—
Κόρυζα	—
Κυψέλη	95
Πιμελή ἢ Δίπας	—
Χυμὸς	—
Ὄστρον	96
Τόρως	—

ΜΕΡΟΣ Δ΄.

Περὶ τῆς ψυχῆς καὶ ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου	
Περὶ τῆς ψυχῆς	99
Περὶ τῆς ζωῆς	101

192

144

= 118

10

108

11

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

ΣΥ
ΠΥ
ΑΡΙΘ

Δημόσια Κεντρική Ιστορική Βιβλιοθήκη Σέρβου